

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

UNUTULMUŞ SOSYALİST: ESAT ADİL

ESAT ADİL MÜSTECAPLIOĞLU'NUN
HAYATI, MÜCADELESİ VE ESERLERİ

Emin Karaca

belge
yayınları

BELGE YAYINLARI : 579

Yaşam ve Anılar Dizisi

UNUTULMUŞ SOSYALİST: ESAT ADİL...

[ESAT ADİL MÜSTECAPLIOĞLU'NUN HAYATI, MÜCADELESİ VE ESERLERİ]

© Emin Karaca

Yayına Hazırlayan

Atilla Tuygan

Sayfa Düzeni

Ali Doğan

Kapak Tasarımı

Ali Doğan

İç / Kapak Baskı - Cilt

Berdan Matbaacılık

Güven Sanayi Sitesi C Blok, No:215/216 Topkapı - İstanbul

Tel: (0212) 613 12 11 - 613 11 12

BELGE ULUSLARARASI YAYINCILIK

Divanyolu Cad. Binbirdirek İş Hanı, No:15/1 Sultanahmet / İstanbul

Tel: (0212) 638 34 58 Faks: (0212) 517 44 53

E-mail: belgeyayinevi@hotmail.com - belgekitapkulubu@yahoo.com

Birinci Baskı

Şubat 2008

EMİN KARACA

UNUTULMUŞ SOSYALİST: ESAT ADİL...

[ESAT ADİL MÜSTECAPLIOĞLU'NUN
HAYATI, MÜCADELESİ VE ESERLERİ]

Bu çalışmamı; dünyanın ve ülkemizin kadri bilinmemiş, hakkı yenmiş, unutulmuş ve unutturulmak istenmiş tüm sosyallstlerinin anısına adıyorum.

Emin Karaca

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
GENÇ KUVAYI MİLLİYECİ	17
“İzmir’e Doğru” Gazetesinde	19
Esat Adil’in İlk Yazıları	22
HUKUK ADAMLIĞINA GİDEN YOL	27
Esat Adil’in Yazarlığında “Türk Dili” Dönemi	28
BALIKESİR’DE BİR “SOSYALİST”	33
“Balıkesir Halkevi” Kurucusu ve Başkanı Esat Adil	34
Sürekli Açıldı-Açılıyor Haberleri	38
“Halkevi Reisi Esat Adil Bey...	43
“Halkevi” Nihayet Açılıyor	46
Bir Görgü Tanığı	50
“SAVAŞ” GAZETESİNİN YAYINCISI ESAT ADİL	55
“Savaş”taki “Esat Adil” ve “Müstecaplıoğlu” İmzalı Yazılar	58
Esat Adil, Balya Maden İşçileriyle Birlikte	74
“Savaş”ın 1935 Yılı Yayını	76
“Savaş” Gazetesi Kapanıyor	81
“Savaş Kitabevi” Yayınları	84
EŞ, KIZ, OĞUL HALLERİ	89
Şizofren Bir Eş	90
Şizofren Eşe Edremit Parkında Saldırı	92
Esat Adil, Mehmet Akif’i Nasıl Anlayıp Yorumluyordu?	94
DEVLET HİZMETİNDE	101
Cezaevleri Müfettişi	102
“İmralı Mahkumlar”ıyla Birlikte Nasıl “Gerilla Harbi” Hazırlığı Yaptı?	103
Balaban’ın, Esat Adil Hakkında “İmralı Mahkumlar”ından Dinledikleri	108

BASINDA BİR İMZA: “ADİLOĞLU”	109
Tan'daki Köşe: “Hadiseler Kazanından”	114
“Millî Şef”i Öfkeliendiren “Tan”daki Yazıları	119
Esat Adil'in Yayıncılıktaki İkinci Olayı: “Gün” Dergisi	121
Esat Adil'in “Görüşler” Dergisindeki Ünlü Yazısı:	
“Anayasa-Demokrasî ve Kanunlarımız”	125
“Vatan Ehilleri” Nasıl Ayağa Kalktı?	132
ŞUBAT 1946: KALDIĞI YERDEN: “GÜN” DERGİSİ	135
ESAT ADİL, YASAL SOSYALİST PARTİNİN BAŞINDA	141
“Türkiye Sosyalist Partisi” Kuruluşunun Perde Arkası	142
İhvan Usta Neler Anlatıyor?	144
İKİNCİ BİR SOSYALİST PARTİ KURULUYOR	155
Günlük “Gerçek” Gazetesi Yayına Başlıyor	158
“SENDİKA”DA İLERİ SÜRÜLEN	
FARKLI SENDİKAL ÖRGÜTLENME ANLAYIŞI	173
İKİ PARTİNİN ÇATIŞMASI VE ESAT ADİL HAKKINDA ANLATILANLAR	189
Yeğeni Orhan Müstecaplıoğlu'nun Bildikleri	191
Abidin Nesimi Neler Yazıyor ?	196
PARTİ FAALİYETİ, TUTUKLANMA VE YARGILANMA	203
Bir Değerlendirme	205
SANSARYAN HAN VE HARBİYE GÜNLERİ	211
Hayk Açıkgöz'ün Gözünden Hapisteki Esat Adil	214
İbrahim Topçuoğlu Hapisteki Esat Adil'i Nasıl Anlatıyor?	216
Aziz Nesin'in Kaleminden Esat Adil	217
Esat Adil'in “Başdan”daki Yazıları	226
SABAHATTİN ALİ'NİN ÖLDÜRÜLÜŞÜ VE ESAT ADİL	229
Esat Adil'in “Müdahil Avukatlık” Olayı	236
Sabahattin Ali niçin ve nasıl öldürüldü? I	240

Sabahattin Ali niçin ve nasıl öldürüldü? II	244
Sabahattin Ali niçin ve nasıl öldürüldü? III	249
HAFTALIK "GERÇEK" GAZETESİ	255
Haftalık "Gerçek"ın Sorumlusu Orhan Müstecaplıoğlu Neler Anlatıyor?	257
"Nuh'un Gemisi" ile "Gerçek" Arasındaki Çatışma	259
TÜRKİYE SOSYALİST PARTİSİ'NİN İKİNCİ KEZ KURULUŞU	289
"Gerçek" Günlük Çıkıyor	291
TSP'nin Faaliyetleri	296
Esat Adil'in "Moskova Radyosu Türkçe Yayın Servisi"ne Açık Mektubu	299
Orhan Müstecaplıoğlu, 1950'de TSP'nin İkinci Kuruluşuyla, Günlük "Gerçek" Dönemindeki Esat Adil'i Anlatıyor	303
TEKRAR KAPATILMA, TEKRAR TUTUKLANMA, TEKRAR YARGILANMA	309
Uğur Mumcu'nun Anımsattığı: 1952 Davasında Attila İlhan'ın Ettikleri	312
SON YILLARI	317
Tutuklu Sendikacıların Avukatı	318
Esat Adil "Vatan Partisi"ne Omuz Veriyor	322
Halil Lütfü'nün "Tan"ında "Avukatınız Diyor Ki..." Köşesi	323
"Haydar Günay" Takma Adlı Fıkralar	325
"Vatan Partililer"in Gönüllü Avukatı	329
OĞLU ADİL MÜSTECAPLIOĞLU NELER ANLATTI?	331
Aziz Nesin, Ölümünün Ardından Neler Yazdı?	339
HAKKINDA DEDİLER Kİ	341
Asım Bezirci'nin Gözünden Esat Adil	346
Rıfat Ilgaz'ın Gözünden Esat Adil	353
YAZILARINDAN ÖRNEKLER	355
"ZAFER-İ MİLLİ"DEKİLER	356
Yanış Tarifler, Garip Telakkiler	356

Matem İzleri	358
Ticaret Odaları	359
YENİ İNTİHABAT: KARESİ'NİN MUHTEREM HALKINA!	362
Akşam Garipliği	366
Gurbetname I	368
Mekteb-i Sultani'yi Ziyaret	369
TAN GAZETESİNDEKİ (1945)	
"HADİSELER KAZANINDAN" KÖŞESİNDEN	373
Dördüzleri Yaşatamamışız!	374
Korku	375
Biz de Mükafat Vaad Ediyoruz!	376
Yaşasın Hürriyet!	378
San Fransisko	379
Sulh, Harbin Anasıdır	380
Bir Adım İleri, Yüz Adım Geri	382
"GÜN" (1945) DERGİSİNDEN	385
Kültür Hürriyeti	386
"Ne İrtica, Ne de Anarşi"	388
Köylü, İşçi, Küçük Esnaf ve Münevverler	392
"Milli Kalkınma"	394
HAFTALIK "GERÇEK"TEKİ (1950)	
"ADİLOĞLU" İMZALI "APAÇIK/DOSDOĞRU" LAR	397
Maske	399
Şehvet Bezirganlığı	400
Artık Yeter!	401
Yıllar Devrilirken	402
Mart	402
Toyluk mu, Suiniyet mi?	403
Nazım Hikmet	404
Talebe-i Ulum	405

İrlica Kimin Bağrında Hortluyor?	406
Mizah Modası	407
Eğer Sen Ölürsen	408
Büyük Mücahit	409
Farecikler	410
KAYNAKÇA	411
GAZETELER VE DERGİLER	411
KİTAPLAR	412
KONUŞMALAR	414
FOTOĞRAFLAR	415

ÖNSÖZ

Sol siyasi tarih üzerine yaptığım çalışmalarında, yeri geldikçe Esat Adil Müstecaplıoğlu'na değindiğim bilinir.

“**Esat Adil**” adına Türkiye Tarihi Devrimci Hareketi'yle tanıştığım çok genç yaşlarda rastladım...

1968 yılıyla birlikte Türkiye Devrimci Hareketi'nin “gençlik” kolu her ne kadar depara kalkmışsa da, “klasik” kesimi kendi hızı içinde devinip gidiyordu...

Yılın başlarındaydık...

Doktor Hikmet Kivilımcılı, Nuruosmaniye Caddesi'nin başındaki muayenehanesinde tanıştıktan sonra beni, üç bina ötedeki Yapı İşçileri Sendikası'na gönderdiğinde; sarışın, ince uzun boylu, zeki gözlerinden iyimserlik akan birisiyle karşılaştım.

Kendisini; “Orhan Müs.” olarak tanıştırdı.

Ülkemizin devrimci yayıncılık mücadelesinin şehitlerinden (Nazım Hikmet'in “Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim”ini yayımlayarak “komünizm propagandası yapmaktan” yargılanırken mahkeme salonunda öldü) Mehmet Ali Ermiş'in “Gün Yayınları”ndan henüz daha yeni çıkan “Lenin 1924” kitabının arkasındaki; “Kapak: Orhan Müs.” ibaresi aklımdaydı.

Oradan yola çıkarak, bana kamufle edilmiş gibi gelen soyadındaki ilk heceden sonrakileri sormuştum. “Müstecaplıoğlu” deyince de, Esat Adil'in nesi olduğunu sorup “Yeğeniyim” cevabını almıştım.

O tarihten itibaren başlayıp öldüğü Kasım 2004'e kadar süren ilişkimiz boyunca yeğeni Orhan Müstecaplıoğlu, amcası Esat Adil Müstecaplıoğlu hakkında bana pek çok şey anlattı. Boyaların, tinerlerin, asitlerin, spatulaların vb. her türlü alet edevatın bulunduğu atölyesinde zaman zaman bana aktardıklarının hepsi; elinde, kendisinin de içinde yaşadığı dönemler ve amcası Esat Adil'in hayatıyla ilgili hiçbir yazılı, basılı belge bulunmadığından, sözeldi...

Sadece 12 Mart öncesi günlerde atölyesinin bir yerlerinden çıkarıp verdiği; 1946'da Türkiye Sosyalist Partisi'nin eğitim kitapları olarak yayımlanan Fransız Komünist Parti'li Etienne Fajon'dan Esat

Adil'in çevirdiği üç broşür-kitap "*Siyasi Mücadele ve Marksizm*", "*Devlet ve İnkılap*" ile "*Demokrasi ve Sosyalizm*"e o kışta ben sahip çıkamadım...

Hırçın bir insan olan *Orhan Müstecaplıoğlu*, doğası ve yapısı gereği amcası Esat Adil'le ilgili bazen makul, sevecen şeyler anlatırken bazen de öfkeli şeyler söylerdi...

1976'da birkaç gün oturup, o zamanların kocaman lenduha gibi Grundig teyplerinin birkaç makara bandına 1946'da ve sonrasında yaşadıklarını, gördüklerini, duyduklarını anlattırdım. O bantların tapesinden yararlanarak amcası Esat Adil'le ilgili anlattıklarının pek çoğuna "*Orhan Müstecaplıoğlu'nun bana anlattıklarından*" dip notuyla bu çalışmada yer verdim.

Türkiye'nin tarihi devrimci hareketi içinde önemli bir yeri olan Esat Adil hakkında şimdiye kadar bazı anı, anekdot ve dolaylı tanıklıklara yer yer rastlansa da, dört başı mamur bir biyografisi henüz yazılmadı.

Ancak benim Esat Adil'in biyografisini yazma çabalarım yıllardır sürüyordu.

Bu cümleden olarak bazı şeyleri şöyle sıralayabilirim:

Tam da ölümünün 40'ncı yıldönümünde, o sıralarda *Toplumsal Tarih* dergisinin sorumlu yazı işleri müdürlüğünü sürdürmekte olan, değerli araştırmacı dostum Osman Köker, dergi için benden bir Esat Adil yazısı istedi. Derginin tek bir sayısı yeterli olamayacağından, iki ya da üç sayılık bir yazı hazırlığına girişmiş, Köker de görsel malzeme konusunda kollarını sıvamışken, benim sağlık sorunum bu yayınınızın önüne geçti...

1998 Eylül'ü Esat Adil'in ölümünün 40'ncı yıldönümü idi.

Bu 40'nci ölüm yıldönümünde O'nu anmak için oğlu Adil Müstecaplıoğlu ile yakını Müştak Müstecaplıoğlu'nun İzmit'te bir toplantı düzenlediklerini ve bu toplantıda benim de konuşmacı olmamı istediklerini; Orhan Müstecaplıoğlu'ndan öğrenmişim.

Ancak sağlığımla ilgili sorun, 28 Kasım 1998'de İzmit'te yapılan "40'nci ölüm yıldönümünde Esat Adil'i anma toplantısı"na katılıp konuşma yapmama engel oldu. Sadece anma törenine, özrümü de

ıveren bir mesaj gönderebilmişim.

Esat Adil'in 54 yıllık ömrüne sığdırdığı o kadar önemli ve yoğun işleri olmuştu ki, öncelikle bunlara ulaşmak gerekliydi. Balıkesir'deki *Halkevi* yöneticiliği, yazarlığı, Savaş gazetesi ve "Savaş Yayınları" adı altındaki kitap yayıncılığı, *Tan* gazetesinde köşe yazarlığı, *Gün* dergisini çıkarışı, *Türkiye Sosyalist Partisi* yöneticiliği, *Gerçek* gazetesi, 1950 başında önce Haftalık, ardından *Günlük Gerçek* yayını, *Türkiye Sosyalist Partisi*'ni ikinci kez kurup faaliyete geçişi vb.vb...

Yeğeni Orhan Müstecaplıoğlu'nu 19 Kasım 2004'teki yitirişimizden sonra "*Esat Adil*" çalışması için hızlandım.

Neler mi yaptım?

İzmit'te oturan oğlu Adil Müstecaplıoğlu'na ulaştım. Edindiğim belge, bilgi, fotoğraf ve kendisiyle yaptığım röportaj için teşekkürlerimi sunuyorum.

1935'e kadarki dönemi için Balıkesir'deki değerli "*Esat Adil Araştırmacısı*" Aydın Ayhan Bey'in önemli yardımlarını gördüm, teşekkür az bile...

1933-1935 yıllarında Balıkesir'de çıkardığı günlük Savaş gazetesine hiçbir şekilde ulaşamıyordum. Ankara'da Milli Kütüphane'de bulunma olasılığının yüksekliği nedeniyle Başbakan'ın danışmanı değerli bir akademisyenimizden yardım istedim. Eksik olmasın çok kısa sürede gerekli ilişkileri kurdurdu. Gerçekten de Milli Kütüphane'de vardı, ancak 2 Temmuz 1934'den kapandığı güne kadarki sayılardı bunlar... Buna da razı oldum.

Bir yakınım Suat Özkan, Süreli Yayınlar Bölümü'nün değerli elemanlarıyla temasa geçerek, dijital sistemle çekilen 2 Temmuz 1934-23 Nisan 1935 arasındaki sayılarının CD'sini gönderdi. Sanırım çekimde bir sorun yaşanmıştı, iri puntolu başlıkların dışında metinler bir türlü okunamıyordu... Benim bütçeme göre hayli masraflı da olan CD'leri usulca bir kenara koydum.

İzmir'deki dost ve tanıdıklarımdan rica ettim. Oranın Devlet ya da Milli Kütüphanesi'nde olduğunun suflesini Aydın Ayhan Hoca'dan almıştım. Gidildi, bakıldı, bulundu. Ancak oradaki periyodik-

ler de 2 Temmuz 1934'den itibaren başlıyordu.

Neden dersenez, Türkiye'de Derleme Müdürlüğü 1934 yılında, o sıralarda kurulmuştu. O nedenden Ankara ve İzmir'deki devlet kütüphanelerindeki Savaş gazetesinin sayıları aynı tarihten başlıyordu. Derleme Müdürlüğü'nü kuran ve yöneticiliğini yapan da Esat Adil'in kuva-yı milliye döneminden gençlik arkadaşı Mansur Te-kin'di...

Bu kez İzmir Milli Kütüphanesi Gazete Arşivi'nden 2006 başla-rında kendi gayretimle CD'ye yükleyip getirebildim Savaş sayfala-rını...

Bunda, yakınım Ferhat Sinan Manduz'un önemli yardımlarını gördüm. Hemen burada, bu çalışmamda önemli bir kaynağa ulaş-mama yardımcı olan İzmir Milli Kütüphanesi Gazete Arşivi görevli-leri Sayın Mehmet Aksu, Mehmet Baran ve Uğur Keçecioğlu'na te-şekkürü borç bildiğimi belirtmek isterim.

Bir de ülkemizde; her ciddi konuya el atıp, onu şurasından bura-sından mıncıklayıp geçip gidenler vardır. Konu, olay ve olgu onları doğrudan ilgilendirmese de, sizin kimi çalışmalarımızdan birkaç noktayı ele alarak dolaşır dururlar, sizden köşe-bucak saklanarak hep önde görünmek isterler.

2005 yazında İzmit'te Adil Müstecaplıoğlu ile konuşurken öğren-dim ve bana aynı zamanda bir nüshasını verdiği kültür-siyaset der-gisi "Bizim Sanat"ta da okudum. "Bizim Sanat"ın 31 Mayıs 2004 ta-rihli 32'nci sayısı Esat Adil'in 100'ncü yaşına ayrılmıştı.

Güngör Gençay, oğlu Adil'in ve öteki akrabalarının da katılacağı İzmit'te Kocaeli Üniversitesi'nde yapılacak "Esat Adil 100 Yaşında" programını üstleniyordu. Güngör Gençay, tam da o günlerde bana başvurarak; böyle bir programdan hiç söz etmeden, ressam İrfan Ertel'in bir fotoğraf sergisi açacağını, orada sergilenmek üzere ben-de Esat Adil fotoğrafı varsa verip veremeyeceğini soruyordu... "Bende sadece avukat cübbeli bir fotoğrafının bulunduğunu, bir kopya alınıp iade edilmesi şartıyla verebileceğimi" söylüyordum.

Nitekim öyle de yapıyorduk.

Benim hiç haberim olmayan bu "Esat Adil 100 Yaşında" progra-

mına Güngör Gençay; konuyla hiçbir ilgileri olmayan iki kişinin isimlerini de katıyor ve gerçekten sıraları gelip söz aldıklarında bu iki kişinin, içinde “Esat Adil” adı bile geçmeyen konuşmalar yapmaları dinleyicileri  a kınlığa d    yordu...

Ne yapalım bu ülkedeki işbölümü böyle...

Onlar fesatlıklarını bense çalışmalarımı yapacağım.

Bu arada teşekkür etmem gerekenler var...

25 Eylül 1950’de günlük olarak yayımlanmaya ba layan “Gerçek” gazetesinin koleksiyonuna ula mamı sağlayan Evrensel Basım Yayın’ın bünyesindeki “Asım Bezirci Kütüphanesi” yöneticilerine teşekkür ediyorum.

Balıkesir’den eski arkadaşım Nuray Güner’e, Esat Adil’in akrabalarından İzmit’teki M  tak M  stecaplıoğlu’na, Başbakanlık Danı manlarından Prof.Dr. Nabi Avcı’ya, ofisinden Halime Hanım’a, Başbakanlık Arşivi’nden Ahmet Ceylan Bey’e, Ankara’da Milli Kütüphane’nin Süreli Yayınlar  ube Müdürü Mahir Koçyiğit’e, aynı bölümden Sibel Hanım’a, Aziz Nesin Vakfı’ndan vakıf başkanı Ali Nesin’e, Vakfın kütüphanesinin yöneticisi Ay en Yazıcı’ya te ekk rl rimi sunarım.

Bir de e ım Ayten’e ve kızım Ekim Devrim’e teşekkür etmem gerekiyor. Neden dersiniz, açıklaması   ye:

Geçen yıl ikinci kez görüşmek için İzmit’e Adil M  stecaplıoğlu’na gittiğimde; Esat Adil Bey’in kendisinin düzenlediği bir dosya ile kar ıla tım. Esat Adil Bey bu dosyaya; 31 Mart 1945 ile 4 Aralık 1945 arasında Tan gazetesinde “Hadiseler Kazanından” başlığı altında yazdığı fıkralardan seçmeler yapıp koymuştu. Ola ki kitapla tırmayı d   nm  t , ancak bu yazılarının yayımlandığı tarihler belirtilmemi ti. E ım ve kızım geçen yaz İzmir Milli Kütüphanesi’ne girerek Tan gazetesi koleksiyonundan fıkraların yayımlandığı tarihleri çıkarıp geldiler. Teşekkür ediyorum

Emin Karaca

15 Ocak 2008

Atakent

GENÇ KUVAYI MİLLİYECİ

Esat Adil 1904 yılında Balıkesir'in Balya ilçesinde doğdu.

Müderriş Adil Efendi'nin oğluydu.

Sülâleden Nilüfer Müstecaplıoğlu'nun yıllar önce Balıkesirli Avukat Turgut İnal'a verdiği bilgilere göre ailenin soyağacı şöyleydi:

"Söylentilere göre Bağdat fatihi Üç Tuğlu Mehmet Paşa veya babası Kuyucu Murat Paşa, arazi ya da vergi anlaşmazlığı yüzünden Hopa'dan kalkıp Balıkesir'in Balya ilçesi yakınlarındaki Müstecap köyüne yerleşir.

Mehmet Paşa'nın üç çocuğu olur.

Bu üç çocuktan Niyazi Bey'in (Kendisi bir zamanlar Balıkesir Belediyesi Başkanlığı yapmıştır) iki oğlu olur. Bunlar; büyük oğlu sonradan din bilgini olacak Adil, diğeri de Mektupçu Rifat Bey'dir. İşte Niyazi Bey'in bu iki oğlundan Adil Efendi (1854'te doğmuştur) Esat Adil Bey'in babası olacaktı."

Adil Efendi Balıkesir'de yetişen ilim adamlarından birisiydi. Yeniköylü Hacı Süleyman Efendi'den icazet almıştır. Önceleri Balıkesir'in Yeşilli, Mutaflar ve Yıldırım camilerinin medreselerinde çalıştı.

Karesi İdadisi (Balıkesir Lisesi) açıldıktan sonra da orada Farisi (Farsça) öğretmenliğine tayin edildi. 1892 yılına kadar burada öğretmenlik yaptı. Farisi (Farsça) ve Arabi (Arapça) kültüre egemendi. Ayrıca musikiye de vukufu vardı.

1906 yılında öldü.

"Esat Adil'in kendisinin dışında üç erkek kardeşi daha vardı. Bunlar sırasıyla: Hüseyin Adil, Haydar Adil ve Ali Adil'di. Bunlardan

Haydar Adil, I. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Karesi (Balıkesir) milletvekili olarak bulundu.

Müderis Adil'in kardeşi Mektupçu Rifat Bey'in Talia Hanım'la yaptığı evlilikten beş çocuğu oldu. Sırasıyla Münir Bey, Kemal Bey, Sıdika Hanım, Raife Hanım ve Hayrettin Bey...

Mektupçu Rifat Bey'in 1873-1931 yılları arasında yaşayan ikinci oğlu Kemal Bey iki kez evlendi. İlk eşi Münire Hanım'dan Muzaffer Bey'le Cemal Bey dünyaya geldi. İkinci eşi Yağcızade Hüsamettin Bey'in 1891-1946 yılları arasında yaşayan büyük kızı Semiha Hanım'dan Refik Bey (1910-1932) ve Taliha Hanım (1913-1965) oldu.

Kemal Bey'in ilk eşi Münire Hanım'dan olan büyük Oğlu Muzaffer Bey Yağcızade Hüsamettin Bey'in 1900-1974 yılları arasında yaşamış olan üçüncü kızı Mediha Hanım'la evlendi. Bu evlilikten üç erkek çocuk dünyaya geldi. Bunlar Necdet Bey (1923), İlhan Bey (1925-1998) ve Özhan Bey (1927)'di.

Ben Necdet Bey'in Naşide Hanım ile yapmış olduğu evlilikten olan iki kızının büyüğüyüm. Bu durumda rahmetli Esat Adil Bey'le akrabalık bağımız; benim babamın dedesi ile onun babasının kardeş olması şeklindedir. Esat Adil Bey 15 Şubat 1958'de evlenen anemle babamın nikah şahitliğini yapmıştır."

"İzmir'e Doğru" Gazetesinde...

Babasının ölümünde 2 yaşında bir çocuk olan Esat Adil ilk ve orta öğrenimini Balıkesir'de yaptı. 1919'da daha çocuk denecek bir yaşta, Kuvayı Milliye Hareketi'ne katıldı. Ege bölgesi Kuva-yı Milliyesi'nin teorik ve pratik beyni konumundaki Balıkesir'de hareketin ilk yayın organlarından birisi olan Vasıf Çınar ve arkadaşlarının yayımlamaya başladıkları *İzmir'e Doğru* gazetesinin kadrosu içinde yer aldı.

Balıkesir milislerin, efelerin, Demirci'nin, Çerkez Ethem'in, Parti

Pehlivan ve Kazım Özalp'in içinde bulunduğu örgütlenmenin ve direnişin yoğunlaştığı bir kent oluşu yüzünden, mücadelenin fikirsel yönü de aynı yerde ortaya çıkmıştı.

Gazeteci Ömer Sami Coşar, "Milli Mücadele Basını" çalışmasında "İzmir'e Doğru" gazetesini şöyle tanıtırdu:

"Hele başlığı 'İzmir'e Doğru' ve bunun altındaki cümle yok muydu:

'Hareket-i milliyenin hâdim ve mürevvicidir.' (hizmetinde ve yürütücüsüdür)

Demek ki İzmir'e doğru bir hazırlık oluyor. Anadolu içlerinde bir milli hareket doğuyor. Demek ki istiklal ve hürriyet uğruna, İzmir için çırpınan bir Kuva-yı Milliye var. Yoksa bu gazete 'Kuva-yı Milliye Cephelerinden' başlığı altında savaş haberleri verir miydi? O gece İzmir'in bir çok evinde 20 Kasım 1919 tarihli 'İzmir'e Doğru'daki bir makale öylesine heyecan ve hayret uyandırmıştı ki...

Ateşli bir kalem 'Sefil Emeller' başlığı altında, Kuva-yı Milliye'ye karşı silah atan ve Saray tarafından da beslenen Anzavur ile çetelerine bir hücum ediyordu ki! Acaba yazar, 'Anzavur ve Efendileri' derken padişahı da sadrazamı da mı hedef tutuyordu?

Tek yapraklı bir gazete! Yunan'a da, bütün itilaf devletlerine de, Saray'a da meydan okuyordu... Kim bilir ne büyük bir kuvvete dayanıyordu? İşgal altındaki İzmir'e ışık getiren, ümit saçan böylesine pervasız mücadele bayrağını açan bu gazetenin neydi bu muazzam kuvvet kaynağı?

O günlerde Balıkesir'de Halit Bey'in konağının birkaç odasını 'Kuvayı Milliye Karargahı' yapmışlardı. Bu öyle bir karargahı ki cepheleri yaygın, düşmanı bol, fakat silahla cephanesi kıt, efradı da dağınık, irtibatsız ve çok noksandı. Oradaki 61'nci fırka kumandanı Miralay Kazım (Özalp) onlarla birlikti. Fakat mütareke bu fırkada fırkaya benzer bir taraf bırakmamıştı ki...

Karargahın ilerisinde istasyonda bir Fransız kıtası!

Şehrin içinde de 'İngiliz Muhipler Cemiyeti'.

'İzmir'e Doğru' işte bu şehirde, böyle bir karargahın sözcülüğünü üzerine almıştı. Kuvvet kaynağı da yalnız vatan sevgisi ve bu

ugurdaki mücadeleye azmiydi.” (1)

Ömer Sami Bey'in çalışmasının 24'ncü sayfasında bir resim yer alıyordu ve resim altında şunlar yazıyordu:

“Balıkesir'in Yunanlılar tarafından işgal edildiği güne kadar, Vilayet Matbaası'nda 'İZMİR'E DOĞRU' gazetesinin yazılarını dizen mürettip çıraklarından ikisi: Solda ayakta Nefi, sağda ayakta Mansur. Bir taraftan tahsillerine devam ederken diğer yandan müretteplikle hayatlarını kazanan bu gençlerden Nefi Demirlioğlu sonraları hukuku bitirmiş, ağır ceza reisi olmuş ve Kurucu Meclis'te bulunmuştur. Mansur Tekin ilköğretim müfettişliği yapmış ve Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü'nden emekli olmuştur. Oturan genç, bir

ara Sosyalist Partisi'ni kuran avukat Esat Adil Müstecabi'dir. Bu resim Balıkesir işgale uğradıktan birkaç gün sonra çekilmiştir. Her birinin yakasında işgali protesto için hazırlanmış siyah şerit üzerine ay yıldızlı rozetler duruyor.” (2)

Bir başka dolaylı tanıklık da Esat Adil Bey'in yeğeninden:

“O sıralarda 15 yaşında bir genç olan Esat Adil'in mücadeleye içinde birlikte yer aldığı iki arkadaşı daha vardı: Mansur Tekin ve Nef'i Demirlioğlu.

Nef'i Demirlioğlu 1950'li yıllarda İstanbul Adliyesi'nde Birinci

Ağır Ceza Mahkemesi'nin başkanlığını yapıyordu; doğal olarak Esat Adil'in düşünce ve mücadele anlayışından kopmuştu, fakat Mansur Tekin ölünceye kadar Esat Adil'in arkadaşı olarak kaldı. Mansur Tekin'in Nazım Hikmet'le de arkadaşlığı vardı. Teorik alanda çalışır, çok okurdu. Her ne kadar pratik mücadele içinde yer almamışsa da, sosyalizmi benimsemiş bir kimseydi. Edebi faaliyetlerin de içindeydi ve Derleme Müdürü'ydü. İşte bu üç arkadaş, 1919'da Kuva-yı Milliye'nin yayın organı İzmir'e Doğru gazetesinde işçi olarak çalışmışlar. Gazetenin yazılarını dizener, o sıralarda motor olmadığından pedalını elle çevirdikleri makinede baskısını yapanlar bunlarmış.” (3)

Esat Adil'in eğitim gördüğü, Balıkesir'deki okulun lise bölümü kapatılarak “Eğitim Enstitüsü” haline getirilmişti. Bu nedenden lise öğrenimini tamamlayabilmek için İstanbul'a gitti.

1923-1924 yıllarında, İstanbul'un Rumeli Hisarı'nın Aşıyan semtinde oturarak lise öğrenimini tamamladı.

Esat Adil'in İlk Yazıları...

İstanbul'da bulunduğu süre zarfında, Balıkesir'de yayımlanmakta olan “*Zafer-i Milli*”ye yazılar ve şiirler gönderdi.

“*Zafer-i Milli*”deki yazı ve şiirlerinden bir bölümünü Balıkesirli öğretmen- araştırmacı Aydın Ayhan yıllar önce, eski yazıdan yeni yazıya çevirip Yeni Haber gazetesinde yayımladı.

“*İstanbul-Aşıyan*” kaynaklı bunlar bazen düzyazı, bazen de yakkın arkadaşlarına ithaf ettiği şiir, şarkı ve gazellerdi:

Organ	Tarih	Ürün
Zafer-i Milli	1 Nisan 1923	Ticaret Odaları (Makale)
Zafer-i Milli	3 Nisan 1923	Yanlış Tarifler, Garip Telakkiler (Makale)
Zafer-i Milli	8 Nisan 1923	Akşam Garipliği (Şiir, "Kardeşim Nefi'ye" ithafıyla- Esat Harabi adıyla)
Zafer-i Milli	12 Nisan 1923	Matem İzleri (Şiir, "Mansur Bey'e ithaf")
Zafer-i Milli	17 Nisan 1923	Yeni İntihabat-Karesi'nin Muhterem Halkına! (Makale)
Zafer-i Milli	6 Mayıs 1923	Gurbetname-I (Şiir, 'Biraz da mizah' notuyla ve 'Harabatı' imzasıyla)
Zafer-i Milli	10 Mayıs 1923	Köylü (Makale)
Zafer-i Milli	13 Mayıs 1923	Mekteb-i Sultani'yi Ziyaret (Makale)
Zafer-i Milli	30 Eylül 1923	Ahlaksızlıkla Mücadele (Makale)
Zafer-i Milli	7 Aralık 1923	Dar-ül Eytam Marşı
Zafer-i Milli	13 Ocak 1924	İktisadi Sütunlar / İktisadi Yol Kurtuluş Yoludur- I-(Makale)
Zafer-i Milli	15 Ocak 1924	İktisadi Sütunlar/ Bankalar II. (Makale)
Zafer-i Milli	17 Ocak 1924	İktisadi Sütunlar/ Bankalar III. (Makale)
Zafer-i Milli	28 Şubat 1924	Yeni Bir Eser Münasebetiyle ('Karesi Meşahiri' kitabıyla ilgili tanıtma yazısı)
Zafer-i Milli	27 Mart 1924	Tarz-ı Divan/Gazel (Muzaffer Bey'e ithaf notuyla)
Zafer-i Milli	30 Mart 1924	Gazel ('Kardeşim Fani Dede'ye ithaf' notuyla)
Zafer-i Milli	6 Nisan 1924	Divan (Şiir)
Zafer-i Milli	23 Nisan 1924	Terane (Şiir, 'Pek sevgili Fikri'ye' ithafıyla)

Zafer-i Milli	1 Mayıs 1924	Bayram mı? (Şiir- 'Sungur Tekin'e ithafıyla)
Zafer-i Milli	25 Eylül 1924	Şarkı
Dilek	14 Nisan 1339 (Sayı:3)	Şarkı ('Ruhi Naci Bey'e ithafıyla)
Çağlayan	20 Teşrinievvel 1341 (Yıl:1, Sayı:1, Say:4)	Yok (Şiir- 'Sevgili Orhan'a' ithafıyla)
Çağlayan	Aynı sayı, Sayfa:13	Koşma
Çağlayan	15 Teşrinievvel 1342 (Yıl:1, Sayı:5)	Koşma
Çağlayan	15 Kanunusani 1342	Koşma ('Harabati' imzası ve 'Mehmet Muzaffer Bey'e ithaf notuyla)

Ankara Hukuk Mektebi'nde okuduğu yıllarda da memleketinde çıkan “Çağlayan” ve “İrmak” gibi yayınlara çeşitli türlerdeki eserlerini gönderip yayımlatacaktı. Balıkesirli araştırmacı Aydın Ayhan'ı bulup Latin harflerine çevirdiği o dönem ürünlerinin dökümü şöyle

Çağlayan	1 Şubat 1926	Hitap (Şiir- İstanbul 1925 notuyla)
Çağlayan	Aynı Sayıda	Koşma ('Fikri Kazım'a' ithafı ve İstanbul 1925 'Harabati' notuyla)
Çağlayan	15 Şubat 1926	Dün-Bugün (Şiir- Ankara 1926 notuyla)
Çağlayan	Aynı Sayıda	Arz-u Hal (Şiir- 'Fani Dede'ye' ithafı- 'Harabati' imzasıyla)
Çağlayan	15 Teşrinisani 1926	Aleştten Kadeh (Şiir)
Çağlayan	1 Mart 1926	Ayrılık (Şiir- 'Anneme' ithafıyla ve Ankara 1926 notuyla)
Çağlayan	Aynı sayıda, Sayfa:5	Bizdik (Şiir- Zafer Destanından ve 'Sabri Bey'e ithaf notuyla)
Çağlayan	Aynı sayıda, Sayfa:12	Koşma ('Kardeş Galib'e ve ' Ankara notuyla)

Çağlayan	15 Mart 1926	Çakıcı (Şiir- 'Ruhi Naci'ye ithafıyla)
Çağlayan	Aynı sayfada, Sayfa:13	Koroğlu (Şiir-'Ankara 1926' notuyla)
Çağlayan	1 Mayıs 1926	Meçhul Sevgili (Edebi metin)
Çağlayan	15 Mayıs 1926	Sılacılar (Edebi metin-'Kardeşim Sedat'a ithafı ve 'Ankara Kayalar 1926, notuyla)
İrmak	1 Teşrinievvel 1928 (Sayı: 14, sayfa:8)	Gazel
İrmak	1 Mart 1928	Fırtınanın Aşkı (Şiir)
İrmak	15 Mart 1928	Muhasebe (Makale)
İrmak	Aynı sayıda	Bir Zambak Açtı (Şiir)
İrmak	15 Şubat 1928	Balıkesir Büyükleri/İlyas Paşa (Araştırma)
İrmak	Aynı Sayıda	Ayrılık (Şiir)
İrmak	1 Nisan 1928	Mefkure İhtiyacı (Makale)
İrmak	15 Nisan 1928	Bir Sağanak Gecesi (Şiir)
İrmak	Aynı Sayıda	Müşterek Nazım: E. Adil (Mustecaplıoğlu) R.Naci (Sağdıç) O.Şaik (Gökyay)
İrmak	15 Mayıs 1928	Dilimizin Hakimiyeti (Makale)
İrmak	Aynı Sayıda	Feryad (Şiir)
İrmak	1 Ağustos 1928	Karasi Meşahiri'ne Zeyl, Gümrükçü Mahmut Ağa Hocası Mehmet Efendi
İrmak	1 Eylül 1928	Bir Teceddüt Hamlesi Daha (Makale)
İrmak	15 Eylül 1928	Anadolu'ya (Şiir)
İrmak	1 Teşrinievvel 1928	Mefkure (Makale)

- (1) Milli Mücadele Basını, Ömer Sami Coşar,
Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, No.:5, tarihsiz, sayfa: 21-35.
- (2) Adı geçen eser.
- (3) Orhan Müstecaplıoğlu'nun anlattıklarından.

HUKUK ADAMLIĞINA GİDEN YOL

Cumhuriyet'in ilanından sonra liseden mezun olan Esat Adil, Ankara Hukuk Fakültesi'ne girdi (1925).

O yılların tanıdığı Ankara Hukuk'tan arkadaşı Hıfzı Veldet Velidedeoğlu bu dönemine yıllar sonra şöyle değinecekti:

"Ankara Hukuk Fakültesi'ni yatılı öğrenci olarak okumuştum. (O tarihte fakülteye bağlı bir yatılı öğrenci yurdu vardı, sonra kaldırıldı). (...) Daha fakültede iken toplumcu düşünceler taşır ve ne düşündüğünü saklamazdı. Fakültede ilk öğrenci derneği onun çabalarıyla kuruldu. Kendisini dernek başkanı seçmiştik. 'Reis' diye çağılmaktan hoşlanırdı. Ozan ruhlı, her zaman şen ve aydınlık bakışlı bir gençti. Güzel şairleri çıkırdı." (1)

Esat Adil'in Yazarlığında "Türk Dili" Dönemi...

Ankara Hukuk'taki öğrenimine devam ettiği sıralarda, memleketi Balıkesir'de yayımlanan *"İrmak"* ve *"Çağlayan"* gibi edebi dergilerin yanı sıra *"Türk Dili"* gazetesinde yazıları yayımlanıyordu.

1926'dan 1928 yılına dek, Ankara Hukuk'u bitirip Brüksel'e gideceği zamana kadar sürdürdüğü *"Türk Dili"*ndeki yazılarını ve öteki türlerdeki eserlerini, *"Balıkesir'deki Esat Adil Araştırmacısı"* olarak niteleyebileceğimiz Aydın Ayhan yıllar sonra derleyip, Latin harflerine çevirecekti.

Aydın Ayhan, 21 gün tefrika edilen “Esat Adil Bey’in Türk Dili Gazetesindeki Yazıları” derlemesini “Yeni Haber Gazetesinin 33. Yılına Armağan Olarak” hazırlayıp “Mehmet Salim” takma adıyla Şubat 2000’de yayımlatacaktı.

Aydın Ayhan’ın bu çalışmasına göre Esat Adil’in Türk Dili’nde yayımlanan ürünlerinin dökümü şöyleydi:

Tarih	Sayı	Ürün
19 Teşrinievvel 1926	Numara: 131	Anadolu Edebiyatı (Makale)
20 Teşrinievvel 1926	Numara: 132	Hars ve Türk Ocakları (Makale)
5 Teşrinisani 1926	Numara 146	Köy Âlemleri (Şiir)
7 Teşrinisani 1926	Numara: 147	Ararız (Şiir)
8 Teşrinisani 1926	Numara: 148	Efenin Düğünü (Hikaye)
12 Teşrinisani 1927	Numara: 152	Gazel
16 Teşrinisani 1927	Numara: 155	Allahım (Şiir-Kadıköy mahreciyle)
16 Teşrinisani 1927	Numara: 155	Olmasa (Şiir- Harabati takma adıyla)
2 Ağustos 1927	Numara: 367	Mücadele Tarihini Yazmak İçin (Mak.)
18 Ağustos 1927	Numara: 379	Dil Birliği (Makale)
23 Ağustos 1927	Numara: 386	Balıkesir Coğrafyası (Makale)
26 Ağustos 1927	Numara: 387	Demedim (Şiir- E.Adil’den H. Basri’ye)
30 Ağustos 1927	Numara: 390	Zafer Destanından (Şiir)
30 Ağustos 1927	Numara: 390	Gece ile Baş başa (Şiir)
12 Eylül 1927	Numara: 401	Fırtınanın Aşkı (Şiir)
13 Eylül 1927	Numara: 402	Türkü (Şiir)
19 Eylül 1927	Numara: 407	Gazel
20 Eylül 1927	Numara: 408	Müşterek Gazel E Esat Adil M: Mustafa Seyit R Ruhi Naci

21 Eylül 1927	Numara: 409	Ayrılık (Şiir)
26 Eylül 1927	Numara: 413	Kandil (Şiir)
30 Eylül 1927	Numara: 417	Gazel
2 Teşrinievvel 1927	Numara: 418	Gecenin (Şiir)
4 Teşrinievvel 1927	Numara: 420	Buhran (Şiir)
8 Teşrinievvel 1927	Numara: 423	Bir Yolcuya (Şiir)
18 Teşrinisani 1927	Numara: 459	Dağlara (Şiir)
18 Teşrinisani 1927	Numara: 459	Gallug Misakı (Makale)
18 Teşrinisani 1927	Numara: 459	Asıl Mesele (Makale)
9 Kanunisani 1928	Numara: 497	Koşma
27 Kanunisani 1928	Numara: 512	Cevabım I (Ruhi Naci'ye-Polemik)
30 Kanunisani 1928	Numara: 514	Cevabım-II
30 Kanunisani 1928	Numara: 514	Anadolu'ya (Şiir)
5 Şubat 1928	Numara: 519	Hamid (Makale)
6 Şubat 1928	Numara: 520	Teselli (Şiir)

“Ankara Hukuk” Mezunu Esat Adil...

1927'de Ankara Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti'nin kuruluşuna önyayak oldu ve ilk başkanlığını yaptı. Bu konudaki haber, fotoğrafıyla birlikte *“Türk Dili”* gazetesinde çıktı.

Ankara Hukuk Fakültesi'ni 1928'de bitirdi.

26 Ağustos 1928 tarihli ve 698 sayılı *“Türk Dili”* gazetesi *“Esad Adil Bey”* başlıklı şu haberi yayımladı:

“Cuma günü şehrimize gelen Esad Adil Bey, bir müddet sonra Avrupa'ya tahsile gidecektir.

Ankara Hukuk Fakültesi mezunlarından, Irmak sahip ve müdürü

Esat Adil Bey şehrimizde bir müddet kaldıktan sonra tahsilini tamamlamak üzere Avrupa'ya gidecektir."

1946'da İstanbul'da bir Noter'de yapılan diplomasıyla ilgili onayda şunlar yazıyordu:

"Türkiye Cumhuriyeti

Ankara Hukuk Fakültesi Mezuniyet Diploması

Ankara Hukuk Fakültesi'nde okunan derslerden imtihanları neticesinde iyi derecede mezuniyete liyakat kesbeden Balıkesir'de doğmuş Esat Adil Bey'e Devletin kanun ve nizamlarının tanıdığı haklardan istifade etmek üzere bu diploma verilmiştir.

18/7/1928

Fakülte Reisi

İmza

N.Cemil

Adliye Vekili

İmza

M.Esat

Diploma No. 72

Arkasında:

31.Teşrin/1934

Resmi mühür:

T.C. Ankara

Hukuk Fakültesi"

yazıyordu)

Sonra ailesinin maddi desteğiyle hukuk doktorası için Belçika'ya gitti. Fransızca öğrendi.

"Orada hukuk bilgisini daha da geliştirdi. Cezaevleri ve mahkumlar üzerinde incelemelerde bulunup uzmanlık kazandı. Sonraları kendisinden dinlediğime göre; Belçika'dayken II. Enternasyonal'in o sırada hayatta olan önderlerinden Emil Vandervelde'in konuşmalarını dinlemeye gidermiş. Sosyalizmi henüz daha yeni yeni öğrenmeye çalıştığından, ilk başlarda Vandervelde'den etkilenmiş, özellikle hitabeti etkileyiciymiş, ancak onun gerçek sosyalizme karşı ve sosyal-şoven bir kimse olduğunu kısa sürede anlamış." (2)

1932 yılına kadar kaldığı Belçika’da Brüksel Üniversitesi’nde esas olarak Deniz Hukuku üzerine doktora yaptı. Yani Türkiye’nin ilk “*Deniz Hukuku Doktoru*” oldu. Kendisiyle birlikte olan, yakın arkadaşısı Sıtkı Yırcalı (1950-1960 yılları arasında Demokrat Parti’nin iktidar döneminde adı öne çıkacak olan siyaset adamı) ise Borçlar Hukuku üzerine doktora yaptı.

- 1) Hızlı Veldet Velidedeoğlu, 30 Ocak 1977 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki yazısı.
- 2) Orhan Müstecaplıoğlu’nun anlattıklarından.

BALIKESİR'DE BİR SOSYALİST

Esat Adil, Belçika'da doktorasını tamamladıktan sonra memleketi Balıkesir'e döndü.

Yıl 1932 idi...

[Aziz Nesin'in *"Benim Delilerim"* kitabındaki *"Bir Yaşam Boyu Çile"* yazısından öğrendiğimize göre: *"Belçikalı bir kızı sevmiş. Evlenmek üzere yurda sevgilisiyle birlikte dönmüş. Geleneklerine sıkı sıkıya bağlı, köklü ailenin karşı koymasıyla karşılaşınca, sevgilisiyle evlenememişti."*]

Önce Halkevi'nin kuruluşunda bulundu. Balıkesir Halkevi'nin ilk başkanı oldu.

Halkevi'nin kuruluşunu gene Aydın Ayhan'ın bir araştırmasından yararlanarak, öncesindeki hazırlıklarıyla birlikte verirsek daha anlaşılır olacağına inanıyoruz.

Değerli araştırmacı Aydın Ayhan, gene Balıkesir'de yayımlanan *"Türk Dili"* gazetesinin konuyla ilgili haberlerini tarayarak yaklaşmış konuya...

Balıkesir "Halkevi" Kurucusu ve Başkanı Esat Adil...

18 Şubat 1932 tarihli (Sayı:1740) *"Türk Dili"* şu haberi yayımlamıştı.

"Şehrimiz Halkevi Yakında Açılacaktır"

Bunun için gelecek hafta Perşembe günü akşamı Fırka Vilayet

Merkezi salonunda büyük bir içtima aktedilecek, (bir toplantı yapılacak) bu ihzari içtimadan (hazırlık toplantısından) sonra aza (üye) kaydına başlanacaktır.

Halk Fırkası'na mensup olsun olmasın talimatnamesindeki evsafı cami (yönergedeki özelliklere sahip) herkes girebilecektir.

Balıkesir Halkevi'nde hangi şubelerin faaliyet halini iktisap edeceği kayıt muamelelerinden sonra anlaşılacaktır."

24 Şubat 1932'de (Sayı: 1745) haberin devamı şöyleydi:

"Şehrimiz Halkevi Yakında Açılıyor

Şehrimiz 'Halkevi'nin açılması hakkındaki faaliyet devam etmektedir. Yarın akşam Cumhuriyet Halk Fırkası merkezinde umumi bir içtima aktedilecektir. Her vatandaşın iştirak edeceği bu içtimada Fırka Vilayet Heyeti İdare Reisi Naci Bey tarafından hasbihal yapılacak (sohbet edilecek) Halkevleri hakkında izahat verilecektir.

Halkevine aza kaydına bugün başlanacaktır. Halk Fırkası'na dahil olanlardan maada (dışındakiler) talimatnamesindeki evsafı haiz bulunan herkes Halkevi'ne yazılabilecektir. Şehrimiz Halkevi'nde hangi şubelerin faaliyete geçeceği kayıtlar sonunda belli olacaktır.

Fırka Umumi Katipliğinin (Parti Genel Sekreterliğinin) tespit edeceği bir günde şehrimiz Halkevi küşad (açılıp) ve faaliyete geçecektir."

Bir gün sonraki, yani 25 Şubat 1932 tarihli "Türk Dili"nde aynı konudaki haber sürüyordu:

"Halkevleri

Şehrimiz Halkevinin küşadı yolundaki faaaliyet hararetlenmiştir. Halkevine kayıt muamelesi dün başlamış ve ilk hamlede bir çok zevat kaydını icra ettirmiştir. Bu akşam Fırka Vilayet merkezinde umumi bir içtima aktedilecektir. Fırka'ya dahil olan veya olmayan her vatandaşın iştirak edeceği bu büyük içtimada Fırka Heyeti İdare Reisi Naci Bey Halkevleri hakkında hasbihal yapacaktır."

Ertesi günkü gazetede "Aydınlar"a bir çağrı haberi yer alıyordu: "Türk Münevverleri Vazife Sizi Bekliyor

Yeni Türkiye'nin hayatında büyük bir rol almak üzere Halkevlen, bir çok vilayetlerimizde faaliyete geçmiş bulunuyor.

Bu müessesenin Balıkesir’de de açılacağı günler uzak değildir. Bilakis dün akşamki içtimadan sonra Balıkesir Halkevi’nin pek yakında ümit dolu gözlerimiz önünde canlanacağına şüphe kalmamıştır. Bu memlekette inkılabın muhtaç olduğu besleyici faaliyetleri safı altında yaşatacak bir müessese şüphe yok ki en sade bir kelime ile hayati ehemmiyeti haiz görünür.

Halkevleri işte bu rol ile ve dünyada aynı kıymetli emsali olmayan bir ruh ile meydana geliyor. Filhakika Halkevleri’nin bu vatanda nasıl bir ihtiyaca tekabül ettiğini anlamak için geçen senelere bakmak, oradaki hadiseleri tahlil ve tetkik etmek kâfidir. Kaldı ki bugün içinde bulunduğumuz buhrana karşı olan cephemizin manevi ve ruhi hasılası da hafiflemiştir.

Onun için Türk milleti bir taraftan medeni olmak babında mesaisine kıymet ve kuvvet verirken diğer taraftan ananevi seciyesine uygun bir hattı hareket ve mukavemet elde etmek gibi bir takım mecburiyetler önündedir.

Halkevleri bu zorlu mecburiyetlerin iktihamı emrinde içtimai kuvvetleri toplayıcı ve lüzumlu cephelere sevk edici bir mahiyet ifade ediyor.

Halkevlerinin ferdi endişeleri parçalayan, cemiyete ve cemiyet hayatına kıymet veren ruhu herkesi cemiyete karşı borçlu bulunan vazifelerini ifaya çağırıyor.

Türk münevverleri! Vazife sizi bekliyor”

Yine aynı gazetenin bir başka sütununda Halkevi’nin açılış tarihiyle ilgili haber yer alıyordu:

“Şehrimiz Halkevi Mart İçinde Açılacaktır

Şehrimiz Halkevi’nin açılması artık bir gün meselesi haline gelmiştir.

Dün akşam Fırka’da umumi bir içtima aktedilmiş ve bir çok zevat Halkevi’ne kayıtlarını icra ettirmişlerdir (yaptırmışlardır).

Dün akşamki içtimaa umumi meclis, belediye azaları, memurlar, muallimler, sporcular ve daha bir çok zevat iştirak etmekte idi. Evvela Muallim Mektebi (Öğretmen Okulu) talebeleri (öğrencileri) şiirler ve Gazi’nin Gençliğe Hitabı’nı okumuş ve çok alkışlanmıştır.

Sonra Fırka Heyeti İdare Azası'ndan Fevzi Bey toplantı sebebi ve Halkevi'nin yapacağı işler hakkında izahat vermiş, kûşat resminin (açılış töreninin) Mart içinde yapılacağını söylemiştir.

Köylü, sanayi nefise (güzel sanatlar) ve spor şubelerine diğer şubelerden daha ziyade aza kaydedilmiştir."

3 Mart 1932 tarihli "Türk Dili" gazetesi "Halkevi" haberlerini sürdürüyor:

"Şehrimiz Halkevi Ne Zaman Faaliyete Geçiyor?

Balıkesir Halkevi'ne kaydolanların adedi günden güne çoğalmaktadır. Fırka'da yapılan toplantıdan sonra kaydolanlar 226'yı bulmuştur.

Köylüler şubesine	30
Spor şubesine	47
İçtimai Yardım şubesine	31
Halk Dersaneleri şubesine	10
Temsil şubesine	12
Güzel Sanatlar şubesine	34
Kütüphane ve Neşriyat şubesine	11
Dil, edebiyat ve tarih şubesine	31
aza kaydolmuştur.	

Şimdilik müze ve sergiler şubeleri teşekkül edememektedir.

Açılma günü henüz malum değildir."

6 Mart 1932 tarihli gazetede ki haber ise şöyleydi:

"Halkevleri ve Talebeler

Maarif Vekaleti (Milli Eğitim Bakanlığı) mekteplere ve maarif idare ve müesseselerine gönderdiği bir tamimde Halkevlerine yalnız yüksek mektep talebelerinin kaydedileceğini ve vazife alacağını bildirmiş. Tamim aşağıdadır:

Madde 1- Muallimler ve memurlar milli hars müessesemiz olan Halkevlerine mekteplerdeki ve dairelerdeki vazife ve hizmetlerine halel gelmemek şartıyla kaydolunur ve orada vazife alabilirler.

Madde 2- Talebeye gelince Halkevlerinde faal bir vazife alabilmek için reşit olmak ve ders ile mektep intizam ve inzibatına halel gelmemek şarttır. Buna göre:

A- Yüksek tahsil talebesi Halkevlerinde vazife alabilir.

B- Lise, Orta, İlk mektep talebesi ise kaideten tahsile başlama yaşına ve tahsil müddetinin devamı hesabına göre ancak lise tahsilini bitirdikten sonra reşit sayılabileceklerinden lise tahsili sonuna kadar Halkevlerine kaydedilmez ve vazife alamazlar.

Buna mukabil talimatnameleri dahilinde ve muallimlerin nezareti altında olarak senelik müsamere ve konferanslarını Halkevi'nde verebilirler.

Jimnastikhanelerinden ve spor salonlarından istifade edebilirler, Halkevlerinde verilecek konferans, müsamere, konser ve temsillerde seyirci sıfatıyla bulunabilirler. Halkevleri kütüphanelerinden faydalanabilirler."

Sürekli Açıldı-Açılıyor Haberleri...

Yaz başlayıp Haziran ayına girildiğinde Halkevi hâlâ açılmamıştı. Ancak 24 Haziran'da 20 Halkevinin birden açılacağı haberi, 16 Haziran 1932 tarihli "Türk Dili" gazetesinde yer alacaktı:

"24 Haziran'da 20 Halkevi Birden Açılacaktır

Hazırlıklar bitirildiğinden 24 Haziran Cuma günü 20 Halkevi birden açılıp faaliyete geçecektir.

Bu münasebetle Cumhuriyet Halk Fırkası Umumi Katibi (Genel Sekreteri) Recep Bey radyo ile mühim bir nutuk söyleyecek ve Türkiye'nin her tarafından dinlenecektir.

20 Halkevi arasında Balıkesir, Konya, Trabzon, Edirne, Adana Halkevleri de vardır."

23 Haziran 1932 tarihli gazetede yer alan haberde, ertesi gün açılacak olan Halkevlerinin adları sıralanıyordu, ancak içlerinde "Balıkesir Halkevi" yoktu:

"Hangi Vilayet Merkezlerinde Halkevi Açılıyor?

Recep Bey'in bir nutukla bildirdiğine göre yarın Halkevi açılacak vilayet merkezleri şunlardır:

Antalya, Bilecik, İçel, Kastamonu, Kayseri, Kırklareli, Kütahya, Rize, Sinop, Şebinkarahisar, Trabzon, Giresun, Ordu, Zonguldak, Gaziantep, Kocaeli, Yozgat, Van, Tekirdağı."

Bunun üzerine taa 24 Birinciteşrin 1932 tarihli gazetede, yani Ekim ayında, şehrin gençlerinden "R.Gökalp" (Yıllar sonra Babilali'de yayıncılığa başlayıp "Arkın Yayınları"nı kuracak olan Ramazan Gökalp Arkın) Cumhuriyet Halk Fırkası Balıkesir Başkanı'na "Balıkesir'de Bir Halkevi İstiyoruz" hitabıyla bir açık mektup yayımladı:

"Fırka Reisi Tevfik Beyefendi'ye,

Balıkesir gençliğinin sönüklüğü hepimizin gözü önünde olan bir hakikattir. Cuma veya Perşembe günleri mektepten, işten, evden gezmeğe çıkan ya bir kahveye girer tavla, 66 oynar, ya istasyonun, tozlu, soğuk döneminde aşağı yukarı gidip gelir veyahut da istasyonda tren düdükleri dinleyip gelen-giden tanımadığı yolculara aylak aylak bakmakla vakit geçirir.

Başka ne yapsın, Namazgâh'taki parka gidip sonbaharın lezzetini almak veya biraz musiki dinlemek isterse de ters yüzü geri döner. Çünkü onun gezmek, eğlenmek hakkı olan günlerde o park ona kapidir.

O, uzaktan kedi ciğere bakar gibi bakar durur. Bakar ki olacak gibi değil: 'Bu üzüm olmamış' der oradan uzaklaşır. Bu gerçekler de tabii bu akıbete düşer ve İstasyon Caddesi'nde parke taşlarını saymağa gider.

Eski Fırka binası önündeki iki parktan biri yine kendisini erkek olmak bedbahtlığı ile karşılaştırır. Çünkü orası da erkeklere bazı günler yasaktır.

Nihayet çaresiz sinemaya gitmek fikri ile ilerler. Hangisine gitsin? Yeni Sinema'ya gidecek olsa (burayı sükutla geçmeyi uygun görüyorum) Mahfel Sineması'na gider. Orada da kendi parasıyla kepaze olur. Çünkü erkek olmak bedbahtlığı tekrar karşısına çıkar, kendisi 25 kuruş verir locaya oturamaz, kızlar-kadınlar 15 kuruş verir locaya oturur.

Bu genç, güzel Balıkesir'de bir Halkevi olsaydı hiç bu vaziyetle-

re düşmez ve müfit (faydalı) bir evlat olarak yetiştirdi. Çünkü Halkevi ona her türlü zemin bahşederdi.

Balıkesir'de Halkevi açmakla gençler bu kötü şeraitten (koşullardan) kurtarılmış olacaktır.

Nihayet 12 Birincikânun (Kasım) 1932 tarihli "Türk Dili"ndeki haberte "Halkevi"nin açılışı gerçekleşiyordu:

"Halkevleri Faaliyete Geçiyor

Dün şehrimizde güzel bir haber dolaştı. Balıkesir'de Halkevi faaliyete geçiyor.

Filhakika Cumhuriyet Halk Fırkası Vilayet İdare Heyeti 'Halkevi'ni tesis ederek derhal faaliyete geçirmek kararını vermiş bulunuyor.

Kalplerinde ve dimağlarında memleket sevgisini mukaddes ve ileri yürüten yüksek bir heyecan halinde duyanlar için toplanma ve çalışma yeri olan Halkevi'nin faaliyete geçeceği haberi bütün Balıkesir halkını sevindirmiştir.

Öğrendiğimize göre Fırka İdare Heyeti'nden Müstecabizade Esad Bey Halkevi reisliğine seçilmiştir. Fırka'nın sahibi bulunduğu eski fırka binası 'Halkevi' ittihaz edilmiştir.

Fırka merkezinde dünden itibaren bir defter açılmıştır. Halkevi'nin kapıları Fırka'ya kayıtlı olan ve olmayan bütün vatandaşlara açıktır."

Aynı günkü gazetede de "Halkevi Başkanlığı'ndan" yapılan duruya yer veriliyordu:

"Halkevi Reisliğinden:

1-Halkevi faaliyete geçmiş bulunduğundan henüz kaydedilmemiş olan bütün vatandaşlar Halk Fırkası'na mensup olsun olmasın bu yüksek milli kültür müessesesine kayd olmak suretiyle vatan vazifelerini yapmaya çağrılır.

2- Halkevi:

A- Dil, Edebiyat, Tarih

B- Güzel sanatlar

C- Temsil

D- Spor

E- İçtimai yardım

F- Halk dersaneleri
İ- Kütüphane ve neşriyat
G- Köycülük
H- Müze ve sergi
şubelerine ayrılmıştır.

3-Her vatandaş kendi ihtisas, istidat ve arzusuna göre bu şubelerden istediğinde çalışmakta serbesttir.

4- Kayıt için Fırka Merkezi'ne müracaat olunması rica olunur."

23 Birincikânun (Kasım) 1932 tarihli gazetede ki yazı da şöyleydi:

"Halkevi

Halkevi kuruluş çalışmaları sürdürülmektedir. Bu yüksek kültür müessesesine karşı halkımızın alakası cidden şayanı memnuniyettir. Şu birkaç gün Halkevi'ne yazılanların adedi üç yüzden fazladır.

Kütüphane ve Neşriyat Şubesi ile Temsil Şubesine yazılanlar bugün ayrı ayrı toplanacak, komitelerini seçeceklerdir.

Kütüphane ve Neşriyat Şubesi saat 15.00'de, Temsil Şubesi ise saat 17.00'de toplanacaktır.

Halkevine tahsis olunan eski Fırka Binası tanzim ve tefriş edilmiştir."

Aynı gazetede "Kenan Ermin" imzalı, "Halkevi" başlıklı şu başmakale yayımlanmıştı:

"Balıkesir Halkevi kuruluş faaliyetine girmiş bulunuyor. Bu güzel hadise hemen herkesi alakalandıran kıymeti ile ileri için vaat edicidir. Bir çok merkezimizde kurulan Halkevleri gibi Balıkesir Halkevi de cumhuriyet ve inkılabın halk mefhumunda yükselttikleri gayelere varabilmek için elbet bol ışıklar saçacaklar.

Halkevleri ne maksatla açıldı? Bunu bizzat Halkevleri talimatnamesi çok kuvvetli olarak izah etmiştir:

'Son iki üç asırlık siyasi ve içtimai düşüklüğün ve gerileme âmillerinin milli hayat yürüyüşüne verdiği ağırlık ve bütün bu müddet içinde başka milletlerin aldığı yol gözümüzün önündedir.

Bu manzara bize nasıl çalışmamız lazım geldiğini anlatır.

Devlet maddi imkan ve vasıtaları dahilinde bütün gayretleri ile

mümkün olanı yapmaktadır. Fakat en naçiz görünen kuvvet ve mesai unsurlarını dahi ihmal etmeden bütün memleketi yeni bir mücadele ruhu ileri yürütücü bir heyecan ile teçhiz etmek mecburiyetindeyiz.'

Gerçekten tarihin çetin yollarında alınan maddi ve manevi yorgunluklara munzam olarak asırlar süren keşmekeşler ve idaresizlikler bu memleketi yavaş yavaş garp medeniyetinin faikiyetine esir düşürmüştür. Son olarak, umumi harbin acı neticesini takip eden kara günler, meşum işgaller (imperyalizm)'in mevcudiyetimize yaptığı yaman hamleler oldu.

İşte Halkevleri bu ileriye yapacak müesseselerdir. Bu müesseselere milli mücadele senelerinin ilk anlarında duyulan heyecanlarla Türk milleti bu hamleleri tarihin emsalini yazmadığı bir kudretle ve şehametle püskürtmüştür. Fakat bu kadannın kafi olduğunu yalnız Dumlupınar'da kazandığımız yüksek askeri zaferin yahut Lozan'da elde ettiğimiz siyasi zaferin daha sonra memlekete bir bela gibi musallat olan Sultanları kovmanın, Hilafeti ilga etmenin ve nihayet cumhuriyeti ilan etmenin şüphe yok her biri çok büyük hadise olan bütün bu şeylerin yapılmış olmasıyla işin bittiğini kim iddia edebilir-di?

Her şeyden evvel maziye terk ettiğimiz hayatın en büyük noksanı olan kültürsüzlüğü öldürmek, yeni ruhu ileriye götürmek icap ediyordu. Medeni dünya ile aynı safta yer alabilmek için başkaca bir imkan düşünülemezdi.

Onun için Milli Mücadele milli bir intibah (uyanış) halinde başladı. 'Milli İhtilal'de en yüksek kudretlerini tutuşturdu.

Ve şimdi 'Milli İnkılâp' halinde ilerinin yapısını kuruyor.

Koşmalıyız. O kadar ki biz Balıkesir Halkevi Reisliği'nin davetini İzmir'e taarruz eden düşmanla mücadele için yapılan davetten az kıymetli görmüyoruz. Balıkesir halkı düşman istilâsına karşı nasıl kükremiş bir aslan gibi kalkmışsa, büyük manevi düşmanımız kültürsüzlüğe karşı mücadeleye de öylece şıtap etmelidir.

Hoş biz bunun böyle olacağını ve Balıkesir Halkevi'nin kalplerimizde milli heyecanlarını taşıyan yüksek mefkûreli vatandaşların el-

lerinde yükseleceğini şimdiden görür gibi oluyoruz ve Balıkesir Halkevi'nin faaliyete geçmiş bulunmasını bunun için derin memnuniyetlerle kayda değer mesut bir hadise addediyoruz.”

“Halkevi Reisi Esat Adil Bey...”

25 Birincikânun (Kasım) 1932 tarihli gazetedeki haber şöyleydi:

“Halkevi Şubeleri Faaliyette

Halkevi şube komitelerini seçmek üzere faaliyete geçmiş bulunmaktadır.

Cuma günü evvela Kütüphane ve Neşriyat Şubesi, daha sonra Temsil Şubesi dün akşam da Halk Dersaneleri ve Kurslar Şubesi Komitelerini seçmişlerdir.

Kütüphane ve Neşriyat Komitesi Reisliğine vilayet matbaası müdürü Hasan Bey'i, azalıklara Muzaffer ve Gazi Beyleri, mümessilliğine de gazetemiz Neşriyat Müdürü Kenan Emin Bey'i seçmiştir.

Temsil Şubesi kendi komitesini şu suretle seçmiştir:

Reis: Necati Bey, muavini Muallim Mektebi edebiyat muallimi İsmail Hilmi Bey.

Azalar: Muallim Mükerrerem Hanım ve Osmanlı Bankası müdürü Sabit Bey.

Temsil Şubesi mümessilliğine muallim Suat Bey seçilmiştir.

Dün akşam toplanan Halk Dersaneleri ve Kurslar Şubesi, Komitesini şu şekilde seçmiştir:

Reis: Erkek Orta Mektep tâbiye muallimi Bedri Bey.

Azalar: Muallim Sami ve Haldun Beyler, mümessil Abdullah Bey.

Şube toplantılarında Cumhuriyet Halk Fırkası Reisi Konya Mebusu Tevfik Fikret Bey de hazır bulunmuştur.

Halkevi Reisi Esat Adil Bey her şubeye kendi faaliyet sahası hakkında izahat vermiş ve şubeler daha sonra seçime geçerek komitelerini seçmişlerdir.

Bu suretle seçilen komiteler hemen faaliyete geçmiş bulunmaktadırlar.”

26 Birincikânun (Kasım) 1932 tarihli gazetede ki haber:

“Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi

Halkevi tesis faaliyeti devam etmektedir. Kütüphane ve Neşriyat, Halk Dersaneleri ve Kurslar şubelerinden sonra bu akşam da Güzel Sanatlar Şubesi toplanarak komitesini seçecektir. Bu akşam aynı zamanda Temsil Şubesi de umumi bir toplantı yapacak ve çalışma esaslarını tespit edecektir.

Yarın akşam da Köycüler, Dil, Edebiyat ve Tarih şubeleri toplanacaktır. Diğer akşamlar da diğer şubeler toplanma yapacaklardır.”

27 Birincikânun (Kasım) 1932 tarihli gazetede ki haber ise şöyleydi:

“Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi Akşam Toplanarak Komitesini Seçti

Halkevinin faaliyeti devam etmektedir. Dün akşam Güzel Sanatlar Şubesi ilk defa olarak toplanmış ve beş kişilik komitesini seçmiştir.

Güzel Sanatlar Şubesi’nin komitesi şu şekilde teşekkül etmiştir: Erkek Orta Mektep resim muallimi Kemal Bey reis olmuştur.

Azalar: Necati Bey Muallim Mektebi resim muallimi Sırrı Bey, Necati Bey Muallim Mektebi el işleri muallimi Avni Bey, avukat Sadık Bey’in refikaları İffet Sadık Hanım ve İstiklâl Mektebi başmuallimi Hacer Hanımdırlar.

Erkek Orta Mektebi musiki muallimi Halit Bey mümessilliğe seçilmişlerdir.

Dün akşam Temsil Şubesi de toplanmış ve faaliyet programını tespit etmiştir.”

Nihayet 1933 yılının Şubat ayı sonlarında Balıkesir Halkevi’nin törenle açılacağı haberi şöyle verildi:

“Halkevimiz Bugün Saat On Beş’te Büyük Merasimle Küşad Edilecektir.

Balıkesir Halkevi bugün saat 15.00’te açılacaktır. Bir seneden beri büyük sabırsızlıkla beklediğimiz bu hadiseyi sadece büyük ha-

dise olarak telâkki edip geçivermek kâfi değildir.

Milli kurtuluşun ilk hareketlerine sahne olmuş Balıkesir için, Milli Kurtuluş yolunda her türlü tehlikelere göğüs germiş olan Balıkesir halkı için 'Halkevi'nin kuruluş ve açılışında başlanılan vatan işinin tamamlanması gibi izahı kâfi olmayan büyük bir mana vardır.

Halkevimizin açılması şu suretle olacaktır:

Eski Türk Ocağı binası bir müddetten beri Halkevi için hazırlanmış bulunuyordu. Binanın dahiline sureti mahsusada yapılan masalar, sandalyeler konulmuş, salonlar ve odaların tefrişi yapılmıştır.

Bütün faaliyet şubelerine yer tahsis olunmuştur. Bugün merasim üst kat salonunda olacaktır.

Merasime bizzat Cumhuriyet Halk Fırkası Vilayet İdare Heyeti Reisimiz ve Konya mebusu Tevfik Fikret beyefendi riyaşet edecek-tir.

Evvela Ankara'da söylenen nutuklar dinlenecektir.

Halkevlerinin tesis yıldönümü ve yeniden bir çok yerlerde Halkevleri açılması münasebetiyle Ankara'da büyük ve aziz başvekilimiz İsmet Paşa Hazretleriyle Halkevlerinin riyaşet mevkiinde bulunan Denizli mebusu Ali Necip Bey bir nutuk söyleyecektir. Saat tam on beşte radyolarla dinlenecek bu nutukları müteakip tespit edilen program mucibince Balıkesir Halkevi'nin açılma merasimi yapılacaktır.

Merasim programı

Bugün saat 15.00'te Balıkesir Halkevi'nin küşat resmi yapılacaktır. Bu hususta hazırlanan programı hülâsa ediyoruz.

Gündüz:

1- Başvekil İsmet Paşa Hazretlerinin ve Cumhuriyet Halk Fırkası idare heyeti azasından Denizli mebusu Ali Necip Beylerin nutuklarını (radyo ile) dinleyeceğiz.

2- İstiklâl Marşı.

3- Ant (Halkevi koro heyeti tarafından)

4- Açılma nutku (Halkevi Reisi Esat Adil Bey tarafından)

5- Şiir.

6- Hitabe.

7- Cumhuriyet marşı.

Gece:

1-Bozkurt marşı.

2-Kuğular.

3-Halkevi'nin maksat ve gayelerinin izahı.

4-Şiir.

5-Türkün şükranı.

6-Monolog

7- İkiz (Piyes)

8- Gurur (Koro tarafından)"

Halkevi Nihayet Açılıyor....

İki gün sonraki, yani 26 Şubat 1933 tarihli gazete Halkevi'nin açılış haberini şöyle veriyordu:

"Halkevimizi Cuma Günü Sevinçle Açtık...

Evimizin açılışı

Balıkesir Halkevi Kalpleri Vatan ve Millet sevgisiyle dolu halkımıza açılmış bulunmaktadır.

Cuma günü (24 Şubat 1933) Balıkesir Halkevi'nin açılmasını kutladık. Evimizin açılmasına ait tafsilat Halkevi'nin memleketimizde uyandırdığı büyük alâkanın, sevginin ve saygının eseri olarak cidden çok parlaktı.

Günlerden, hayır aylardan beri açılması beklenen Halkevi nihayet kapılarını ardına kadar kalpleri vatan ve millet sevgisi ile dolu halkımıza açtığı bir saatte Halkevi ittihaz olunan binanın içini ve dışını görmeliydiniz.

Binanın istiap hacmini çok taşıran bir kalabalık açılma saatinden evvel gelmiş, salona, odalara girmiş, yarı oturuyor yarı ayakta duruyordu.

Saat 14 buçuk. Her taraf bayraklarla süslenmiş bir düğün evi neşesini tanıttıran Halkevi binasının salonunda merasime riyaset eden

Cumhuriyet Halk Fırkası vilayet teşkilat reisi ve Konya mebusu Tevfik Fikret Beyefendi bir çok arkadaşları ile akın akın gelen halkı selamlıyor.

Dışarıda kolordu bandosu etrafını çevreleyen bir çok dinleyicinin ortasında seçilmiş parçalar çalıyordu.

Bu saatte her şey tamamdır. Salon da ağzına kadar dolmuş taşmıştır...Radyolar ayar edilmiştir.

Mamafih halk hâlâ akın akın gelmektedir.

Saat 15.00'e doğru radyodan hoparlörün verdiği ilk haber alındı.

Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi musiki kısmında teşkil edilmiş olan koro heyeti, muallimleri Halit Bey piyanoda olduğu halde evin sahnesinde kadınlı erkekli bir grup halinde toplandılar.

Saat tam 15.00'te perde açıldı. Ve İstiklâl Marşı çalınmaya ve söylenmeye başlandı.

Bir iki dakika salondakiler ayağa kalktılar.

İstiklâl Marşı'nı öyle dinlediler.

Sonra radyoda Ankara bulundu.

Orada da orkestra İstiklâl Marşı'nı çalıyordu. Bir dakika sonra muhterem başvekilimizin kürsüye geldiği, sürekli alkışların aksinden anlaşılıyordu. Ki, büyük ve sevgili şefin sesi çınladı:

...Arkadaşlar!...

Balıkesir Halkevi salonunu şimdiye kadar görülmemiş kesafette dolduran ve taşıran halk kulak kesilmiş, her tarafı derin bir sükut kaplamıştı. Şimdi yalnız büyük başvekil söylüyordu.

İsmet Paşa Hazretlerinin nutku Cumhuriyet Halk Fırkası'nın memleket kültürüne kazandırdığı bu yeni müessesenin ehemmiyeti mevzuunu aşkın ve çok değerli idi.

Sevgili başvekilimizin sesi çelik gibi tınladıkça göğüslerimiz kabarıyor. Memlekette başlayan ve inkişaf eden ileri hamlelerin muhakkak hedeflerini bulacaklarını ve her şeyin fevkinde ve her milletin fevkinde bir cihan, bir Türk cihanı yaratacağımıza itimadımız kuvvetleniyordu.

İsmet Paşa Hazretlerinin nutuklarını Ankara'nın alkışlayışına bütün Türkiye ile beraber Balıkesir de hararetle iştirak etti.

Ankara nutukları alındıktan sonra kürsüye Cumhuriyet Halk Fırkası Vilayet İdare Heyeti azasından Esat Adil Bey geldi.

Balıkesir Halkevi reisi olan Esat Adil Bey Balıkesir Halkevi'nin açılmış olduğunu haber vermeye gelmiştir. Genç ve münevver arkadaşımız büyük bir heyecanla konuştu. Balıkesir'in talihinden bahsetti. İnkılap hamlelerini ancak kültür sahasındaki faaliyetlerin besleyebileceğini artık Şark manzumesinden ayrılmış garbe doğru ileriye atılmış olan yeni Türkiye'nin hamlesini takviye edebilecek faaliyetlere çok ihtiyacı olduğunu ve işte Halkevlerinin bu maksatla böyle geniş ve büyük bir ihtiyacı karşılamak maksadıyla kurulduğunu anlattı.

Esat Adil Bey bundan sonra Balıkesir'in tarihi ve milli kurtuluş hareketlerindeki talihine işaret ederek Halkevine karşı gösterilen alâkayı tebci etti.

Kıymetli arkadaşımızın nutku yer yer alkışlandı.

Esat Adil Bey'den sonra Ramazan Bey ismindeki genç arkadaş Behçet Kemal'in güzel bir şiirini okudu. Daha sonra Halkevi'nde çalışacaklar namına Kayabey mektebi başmuallimi Mükerrerem Hanım bir nutuk söyledi.

Mükerrerem Hanım serbest ve selis bir ifade ile evvela inkılâbın büyük manasını ifade etti. Sonra Halkevi'ndeki vazifeleri anlattı. Daha sonra bu vazifeleri almış olanlara tercüman oldu ve hitabesini şu güzel cümle ile bitirdi:

'Gazi'nin Türkiye'si'nde, Gazi'nin çocukları Gazi'yi örnek edinerek çalışacaklardır...'

Ve açılma merasimine koro heyetinin Cumhuriyet Marşı söylemesiyle nihayet verildi.

Halkevi'nin açılma merasiminde bir çok mümtaz zevat bulunmuştur. Başta muhterem valimiz olduğu halde vilayet, kolordu, adliye rüesası açılmada hazır bulunmuştur.

Kolordu Kumandanımız Ali Hikmet Paşa Hazretleri çok istedikleri halde mazeretleri hasebiyle merasimde bulunamayacaklarını bildirmişler ve kendilerine vekil göndermek suretiyle halkın ve gençliğin o sevinçli gününde çok sevdikleri şahsiyetlerini aralarında görmek arzulannı karşılamışlardır.

Geceki Müsamere:

Halkevi gece de ağzına kadar dolmuştu. O kadar ki iğne atılsa yere düşmeyecekti.

Müsamere koro heyeti güzel parçalar seslendirdi. Ve Aka Gündüz'ün 'İkizler' ismindeki piyesi büyük muvaffakiyetle sahne edilmişlerdir.

Umumi İntiba:

Halkevi'nin açılışı emsalsiz bir hadise olarak kayda değer. Halkın dün gösterdiği yüksek alâka her türlü tahminin üstünde idi. Halkevimize mutlu yolunda başarı dileriz.

Okuma Odaları:

Halkevi dün bir kısım mahallelere okuma odaları açmıştır. Halkevi kursları da bugün başlayacaktır."

Bunun dışında aynı tarihli gazetede "Kenan Emin"ın "Halkevi" adlı bir başmakalesi de yayınlanmıştı...

Aydın Ayhan, Esat Adil'in Balıkesir Halkevi yöneticiliği sırasında yaptıklarını yıllar sonra şöyle özetleyecekti:

"Halkevi'nde tiyatro kurdu. Önce oyunculara tiyatroyu öğretti. Makyaj nasıl yapılır? Diksiyon nedir? Oyun nasıl oynanmalıdır? Bu tiyatro köylere gitti. Kasabalara gitti. Halk ilk kez tiyatro seyretti. Eskrim takımı kurdu. Meraklılara eskrimi eline alarak öğretmeye başladı. Masa tenisini ilk kez Esat Adil Bey getirdi Balıkesir'e. Ve öğretti. Tenis kortu yaptırdı.

Halkevi kütüphanesi kısa zamanda Türkiye'nin sayılı kütüphaneleri arasına girdi. Binlerce kitap toplandı. Kitap okuma saatlerinde gençler okudukları kitapları tartışmaya, tanıtmaya başladılar. Arkeoloji kolu, Balıkesir'in her yerinden topladığı yüzlerce eserle sergiler açtı. Müzik kolu, halka piyano ve keman resitalleri vermeye başladı. Balıkesir'in klasik müzik zevki onunla başladı. Köycülük kolu, çevre gezileriyle Balıkesir'in bütün köylerini tarayarak köylüyü öğrendi, tanıdı. Biçki dikiş kursları, yüzlerce genç kızımıza açıldı. Onlara ev hanımlığı, biçki-dikiş öğretildi. Yabancı dil kurslarında bizzat ders verdiği gibi, öğretmenleri de teşvik ederek Balıkesirliye geceleri ücretsiz yabancı dil öğrenme fırsatı sağladı. Doktorları Halkevi bünyesinde

de topladı. Artık Balıkesirli fakirler haftada bir gün Halkevi'nde ücretsiz muayene oluyor, ücretsiz ilaç alıyorlardı." (1)

Bir Görgü Tanığı...

Esat Adil'in Balıkesir Halkevi yöneticiliğinin bir başka tanığı da eğitimci Hürrem Arman'dı...

Yıllar sonra yazdığı kitabında şunları anlatacaktı:

"Halk İçin İşleyen Bir Halkevi ve Halkçı Başkanı

Bu halkevi Balıkesir Halkevi, başkanı da Esat Adil Müstecaplıoğlu idi. Her ilde ve ilçede halkevlerini, köylerde halkodalarını görüyorduk. Balıkesir Halkevi'nin daha bahçesine girerken bir başkalık göze çarpıyordu. Bahçe insanla dolu idi. Sıralarda oturanların, duvar kenarlarında çömelmiş konuşanların hepsi köylü ve işçilerdi. Oysa ne tatil ne de Balıkesir pazarının kurulduğu gündü.

Birkaç kişiye burada ne yaptıklarını sorduk. Biri: "Aşam içerde onu bekliyorum", bir başkası: "Doktora geldim" dedi. Bir şey anlamadan binaya girdik. İçerisi de kalabalıktı. Bir odanın kapısında kuyruk vardı. Bazısı ayakta bazısı çömelmiş bekliyorlardı. Bunlardan birine ne beklediklerini sorduk: "Hacetim var, sıra bekliyorum" cevabını aldık. Sorular çoğalınca durumu anladık. Halkevi başkanı avukatmış, hepsi kendi dertleri için ondan akıl öğrenmeye, sormaya gelmişler. Karşiki odanın önünde birikenler de muayene için sıra bekliyorlarmış. İçeride doktor varmış, bedava muayene yapıyor, ilaç veriyormuş, verdiği reçetelerle bir eczaneden parasız ilaç alıyorlarmış.

Karşılaştığımız bir hizmetliden, buranın her gün böyle kalabalık olduğunu, köylülerle, fakir fukarayla dolup taşıdığını öğrendik: "Esat Abi başkan olduğundan beri burası hep böyledir" dedi. Başkanla ancak işi bittikten sonra görüşebileceğimizi söyledi. "İsterseniz odaya kendiniz girin, bana kızar" diyerek aracılığı reddetti." (2)

Hürrem Arman anlatımını sürdürüyor:

"Pek çok Halkevi görmüştük, fakat bu biçimde işleyenini ilk ola-

rak görüyorduk. Kapı önündeki kalabalığı, giyimimizin de etkisiyle, aralayarak içeri girmeyi başardım. Masanın başında gömlekli bir genç oturuyor, birinin anlattıklarını dinliyor, not alıyordu. Değişik giyimli birinin girdiğini görünce sözü kesti. Ben hemen:

-Ankara'dan geliyoruz. Bisikletle bir gezi yapıyoruz. Ne zaman görüşebilirsiniz? dedim.

-Görüyorsunuz sıra bekleyenler çok, saat altı'da filan bitiririz. Bir iş için mi görüşmek istiyordunuz?

-Hayır. Değişik bir Halkevi işleyişi olduğu anlaşılıyor. Konuşup faydalanmak istiyoruz, dedim.

İlgilenmişti. Yazı makinesinin başında oturan gence:

-Sen arkadaşları gezdir, yapılan çalışmaları anlat, o zamana kadar belki bizim de işimiz biter.

Bana da:

-Sonra görüşelim, dedi ve yazı makinesini önüne çekti." (3)

Esat Adil'in görevlendirdiği gençle Halkevi'ni gezen Hürrem Arman'ın işte Balıkesir Halkevi binasında gördükleri:

"Bizi gezdiren genç Balıkesir Öğretmen Okulu'nun son sınıfında idi. Tatilde gidecek yeri olmayanlardandı. Bütün günlerini, diğer arkadaşlarıyla beraber Halkevi'nde çalışmakla geçiniyordu. Diğer odadaki doktoru kapıdan gördük. Kitaplıkta yirmi otuz genç bir şeyler okuyorlardı. Salonda bir oyunun provası yapılıyordu. Oyunda görev alanlar arasında işçi giysili gençler de vardı. Rejisörleri, Balıkesir Öğretmen Okulu edebiyat öğretmeni A. Gaffar idi. 1927'de Hayat dergisinde ilk çevirilerini okuduğum A.Gaffar. Bunu kendisine anlattığım zaman ışı ışı güldü.

Halkevi'nin on yataklı bir de reviri vardı. Sekizi dolu idi. Bir erkek hastabakıcı başlarındaydı. Biraz sonra doktor revire inecekti, her taraf tertemizdi. Halkevi'nin revirilisini, tedavi de yapan doktorlusunu hiç görmemiştik. Burada her şey göstermeliğin dışında, bambaşka bir tutumda idi.

Bizi gezdiren gencin yaptığı açıklamalar gördüklerimizden de ilginçti: Başta 'Esat Abi' olmak üzere, Halkevîlilerin ilin köylerini, fukara mahallelerindeki evleri nasıl taradıklarını; her derde çare aradıkla-

rını, hiç değilse dert ortaklığı yaptıklarını, her hafta yapılan müsamerelerde ve Halkevi'nin bütün çalışmalarında yalnız okullarındaki gençlerin değil, halk çocuklarının, çırakların da ödev aldığını, bunlar içinde sahnede, sporda üstün kabiliyetler belirdiğini, Başkanın Balıkesir'in köklü ve zengin bir ailesinden geldiğini; gece yarısına kadar çalıştığını ve hep halk arasında olduğunu, fakirlerin bütün davalarını parasız kovuşturduğunu ve başka dava almadığını, bekar olduğunu, on beş günde bir dergi çıkardıklarını, bu dergideki bazı yazılarından Başkanın mahkemede olduğunu...öğrendik.” (4)

Hürrem Arman Balıkesir'de geçirdiği üç günü ve Halkevi'nin başkanı Esat Adil'i anlatmayı sürdürüyordu:

“Esat Adil Müstecaplıoğlu hukuk doktoru idi ve doktorasını Belçika'da yapmıştı.

Evet, bu bambaşka bir Halkevi idi. Başkanı da, mutluluğunu halkla beraber olmakta ve halk için çalışmakta gören az bulunur kişilerdendi. Oturduk, gezimiz üzerinde konuştuk, çay içtik. Ayrılma zamanı gelince ben, kendisiyle kalmamda bir sakınca olup olmadığını sordum. Buna sevineceğini söyledi. Arkadaşlar bana izin vererek ayrıldılar. Onunla o gece bir küçük lokantada geç saatlere kadar ahbaplık ettik. Ertesi gün tekrar buluştuk, Gaffar da vardı.

Balıkesir'deki bu üç gün benim için gerçek bir değer taşıyor. O günlerde Esat Adil'in henüz Türkiye ölçüsünde bir ünü yoktu. Ama, az rastlanan bir kişiliği, toplum konularında derinliğine bilgisi, düşüncüsüyle eyleminin –dar bir alanda da olsa- uygunluğu, onun Türkiye çapında etkili bir kişi olabileceğini ve olması gerektiğini düşündürüyordu.” (5)

Hürrem Arman, Esat Adil'in Balıkesir yerelindeki çalışmalarının sonraki dönemlerini de anlatıyordu.

{“Esat Adil Müstecaplıoğlu'nu bir yıl sonra İmralı'da “Asri Hapı-sane”yi kurmakla görevlendirdiler. Bu konuda büyük başarılar sağladı. Oradan Edime Hapısanesi'nin kuruculuğuna geçti. Sonradan onunla pek çok kez buluşma, ahbaplık etme olanağını buldum. Hatta birinde, İstanbul'da, Mansur Tekin ve Nazım Hikmet'le beraber bir evde geç saatlere kadar süren bir sohbetinin mutluluğuna ka-

vuştum. Onu, hapse atılmasından ve ölümünden önce son olarak, 1946 Mayısı içinde, İstanbul'da Türkiye Sosyalist Partisi'nin Başkanı olarak, geniş bir eylem içinde etkili olduğu günlerde gördüm. İktidarın uydusu olmayan işçi sendikalarının kuruluşuyla uğraşıyordu. Ve yine sabahlamıştık. Balıkesir'de onu tanımak bu kırk beş günlük gezimizin büyük kazançlarından biriydi." (6)]

1) Aydın Ayhan, *Yeni Haber* gazetesi (Balıkesir), 17 Ocak 1994

2) Hürrem Arman, *Pramidin Tabanı (Köy Enstitüleri ve Tonguç) –Anılar*, S 138-14

3) Hürrem Arman, a.g.e.

4) Hürrem Arman, a.g.e.

5) Hürrem Arman, a. g.e.

6) Hürrem Arman, a.g.e.

**“SAVAŞ” GAZETESİNİN
YAYINCISI ESAT ADİL...**

Esat Adil aynı zamanda Halkevi tarafından yayımlanan “Kaynak” dergisinin 22 sayı boyunca “Neşriyat Müdürlüğü”nü yaptı. (Şubat 1933- Ekim 1934)

Aynı zamanda “Cumhuriyet Halk Fırkası Vilayet İdare Heyeti Azası” (İl Yönetim Kurulu Üyesi) ve “Vilayet Encümen Azalığı” yapıyordu.

4 Aralık 1932’de Cumhuriyet Halk Fırkası’na üye olmuştu...

Esat Adil öte yandan da günlük Savaş gazetesini yayımlamaktaydı.

“Savaş” gazetesinin ilk sayısı 29 Ekim 1933’te çıkmıştı.

Son sayısı da 23 Nisan 1935’te..

Toplam 429 sayı yayımlanabilmişti.

Ancak 2 Temmuz 1934’ten 23 Nisan 1935 tarihine kadarki nüshaları elimizin altında bulunan “Savaş” gazetesini tanıyacak olursak, şöyle:

2 Temmuz 1934 Pazartesi tarihli “Savaş” logosunun hemen altında; “Cumhuriyet Ermeğe Hak, Değere Hürriyet Getirir” ibaresi yer alıyordu.

Logonun sol başında irice bir punto ile “Memleket işlerinde herkesi ehliyetine göre vazifelendirmek, Cumhuriyet’in faziletidir” sözleri vardı

Böylesi, vecizeyi andıran cümleler her nüshada, aynı yerde yer alıyordu.

Hemen bunun altında da; “Nüshası her yerde üç kuruştur”, onun

da altında, ince bir şerit içinde sırasıyla. *Tarih*, (Pazartesi 2 Temmuz 1934), *Günlük Siyasi Gazete*, *Birinci Yıl* ve *Sayı* numarası yer alıyordu.

"Savaş" logosunun sağında en üstte: "*Almanya'da ihtilâl çıktı. Von Papen tevkif edildi. Hücum kıtaları dağıtıldı*" şeklinde bir haber anonsu, bunun altında da şerit içinde: "*Sahibi ve Başmuharriri: Müstecaplıoğlu Esat Adil*" yazıyordu.

"Savaş"ın sayfaları 7 sütun üzerine çatılmıştı.

Haberler çoğunlukla Anadolu Ajansı (A.A.) kaynaklıydı.

Örneğin elimizdeki 2 Temmuz 1934 Pazartesi tarihli nüshanın birinci sayfasında göze çarpan haber başlıkları şöyleydi:

- *Şehinşah Hz./ İstanbullular parlak bir fener alayı yaptılar.*
- *Başvekil İsmet Paşa/ Sinemacıları dinlediler (İsmet Paşa'nın portre resmi var)*

• *Almanya'da karışıklık/ Hitler hücum kıtaatı Erkânıharbiye reisini bizzat tevkif etti/ Naziler ile hücum kıtaları ve ordu arasında anlaşamamazlık var.*

Sağda çift sütuna İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi profesörlerinden Dr. A. Süheyl Bey tarafından yazılan "Ölümde maneviyat bozukluğunun tesiri" makalesi bulunuyordu.

Bunlardan başka sayfanın eteklerinde:

- *Ortamektepler*
- *Zeytinyağı*
- *Ödemişliler*
- *Para cezası*
- *Balkanlar'dan 200 bin muhacir gelecek*

gibi başlıkları olan haberler yer alıyordu.

İkinci sayfanın ilk beş sütunu "*Dünya Üzerinde Siyasi ve İktisadi Hareketler*"e ayrılmıştı. Yanındaki sütunlarda birkaç resmi ilan bulunuyordu. Sayfanın eteğinde de beş sütuna ayrılmış bir tefrika bulunuyordu:

"*Roman Tefrikası: 15*

SEVGİM VE İZTIRABIM

Yazan: Mükerrerem Kamil"

Üçüncü sayfanın ilk iki sütunu *Dünyadan Haberler*'e ayrılmıştı. Yanındaki üç sütun "*Şehir ve Vilayette*"ki haberleri veriyordu. Onun yanındaki iki sütun "*Serbest Fikirler*"e ayrılmıştı. Sayfanın eteğinde 34 gündür tefrikası süren "*Köy Kitabı (Kanunlara Göre Köylünün, Köy Heyetinin İşleri)*" vardı.

Dördüncü sayfanın tamamı resmi ve özel ilanlara ayrılmıştı.

"Savaş"ın sonraki sayıları da işte bu düzen içinde devam edip gidiyordu...

"Savaş"taki "Esat Adil" ve "Müstecaplıoğlu" İmzalı Yazılar...

4 Temmuz 1934 Çarşamba tarihli Savaş'ın birinci sayfasının sol başındaki tek sütunda "*Yaşamayı Güçleştiren Sebepler*" başlıklı "başyazı" konumunda bir yazı iniyordu aşağıya kadar, eteklerde yanındaki üç sütuna daha yayılarak bitiyordu.

Ve şöyleydi başyazı:

"Hakikatin çıplak yüzünü göstermek ve görmek ekseriya işimize gelmez. Güçlükler karşısında kendimizi avutacak çareler buluruz. Hareketlerimizi mazur gösteren sebepleri ise hakikat sayarız.

Son günlerde vatandaşlardan bir çoğu iktisadi şartların ağırlaştığından ve yaşamının güçleştiğinden ısrarla bahsetmekte ve buna bir çare aranmasını istemektedirler.

Bilhassa tüccar sınıfı arasından yükselen bu şikayetler şerhiyyet (gerçeklik) göz önünde tutularak tahlil edilirse şu sebeplerden ileri gelmektedir:

1-Servet, seyyal, vefasız bir maddedir. Onu elde tutabilmek, kaçırmamak için günün icaplarına, şartlarına göre hareket etmemiz lazımdır.

Servetin böyle seyyal oluşu yüzünden bir çoklarımız onu muha-

SAVAŞ

Yeni Hakimler Kanunu dolayısıyla
Adliye Vekili Saraç Oğlu Şükrü Bey
Mecliste Bir Nutuk Söyledi.
Yeni kanunun Adliyemize teahmin ettiği fay-
daları nelerdir?

Şehinşah Hz.

İstanbul'dan çok samimi bir
tezahür içinde ayrıldı.

Tokio'daki bir yazını İstanbul'daki bir yazıya
gönderirken yazdı.

Kısa süren bir şiddet
her şeyi aslına çevirdi.

Adliye Vekili Saraç Oğlu Şükrü Bey

Yeni Hakimler Kanunu dolayısıyla
Adliye Vekili Saraç Oğlu Şükrü Bey
Mecliste Bir Nutuk Söyledi.
Yeni kanunun Adliyemize teahmin ettiği fay-
daları nelerdir?

Yeni Hakimler Kanunu dolayısıyla
Adliye Vekili Saraç Oğlu Şükrü Bey
Mecliste Bir Nutuk Söyledi.
Yeni kanunun Adliyemize teahmin ettiği fay-
daları nelerdir?

Yeni Hakimler Kanunu dolayısıyla
Adliye Vekili Saraç Oğlu Şükrü Bey
Mecliste Bir Nutuk Söyledi.
Yeni kanunun Adliyemize teahmin ettiği fay-
daları nelerdir?

Yeni Hakimler Kanunu dolayısıyla
Adliye Vekili Saraç Oğlu Şükrü Bey
Mecliste Bir Nutuk Söyledi.
Yeni kanunun Adliyemize teahmin ettiği fay-
daları nelerdir?

Yeni Hakimler Kanunu dolayısıyla
Adliye Vekili Saraç Oğlu Şükrü Bey
Mecliste Bir Nutuk Söyledi.
Yeni kanunun Adliyemize teahmin ettiği fay-
daları nelerdir?

Yeni Hakimler Kanunu dolayısıyla
Adliye Vekili Saraç Oğlu Şükrü Bey
Mecliste Bir Nutuk Söyledi.
Yeni kanunun Adliyemize teahmin ettiği fay-
daları nelerdir?

Yeni Hakimler Kanunu dolayısıyla
Adliye Vekili Saraç Oğlu Şükrü Bey
Mecliste Bir Nutuk Söyledi.
Yeni kanunun Adliyemize teahmin ettiği fay-
daları nelerdir?

faza edemiyoruz. Bu mutlaka kendi hatamızdandır. Ortada azalan,
eriyen bir şey yoktur. Servet şahıs değiştirmiştir.

Mesela farz edelim ki şehrin ticaret sahasında menkul, gayri-
menkul yüz bin liralık bir servet on beş tüccarın elindedir. Fevkalade
karışık olan iktisadi münasebetler icabı bu yüz bin liralık servette
dolayısıyla bütün şehir halkının uzak-yakın alâkası vardır.

Yine farz edelim ki on beş tüccardan üç tanesi iflas etsin. Bun-
ların elinde tuttuğu miktar derhal bir çok şahıslara geçmiş demektir.
Bir de görünür ki bu üç kişinin sefalet ve ıstırapının yanı başında bir
takım yeni servet ve refah sahipleri belirir. Kaybedenler buhrandan

bahsederken yeni beliren müteşebbisler kazanç sahasının tamamen normal olduğunu ileri sürerler.

Bu hadise insanların yekdiğerleriyle olan münasebetlerinde kendiliğinden vukua gelen ve sebepleri gene kendi hatalarımızda aranması icap bir şeniyyetin (gerçekliğin) ifadesidir. Bunda devletin ve kanunların hiçbir alâkası yoktur.

2- Milletçe münasebette bulunduğumuz memleketlerde ve milli istihsalimizi (üretimimizi) alâkalandıran dünya pazarlarındaki herhangi bir hareket, bize müsbet menfi tesir yapar. Menfi tesirler halinde eğer ihracat işlerimizde teşkilatsız isek, eğer hükümet milli iktisat bakımından alınması lazım gelen tedbirleri almıyorsa bu harici değişikliklerin muzır neticeleri bütün vatandaşlara ayrı aynı dokunur.

Mesela bugünün iktisadi ve siyasi prensipleri icabı bir çok memleketler tasarrufta bulunmak ve ihraç ettiği kadar ithalat yapmak istiyorlar.

Serbest mübadeleyi daha doğrusu kazancın inkişâfını durduran bu hareketler her millete ayrı ayrı zarar vermektedir. Bununla beraber bu himaye sistemlerinden, bugünün siyasi şartları milletleri kolay kolay vazgeçirtemiyecektir.

Biz bu tedbirlerden hem zarar hem fayda görmekteyiz. Fakat bir de bunun başka bir cephesi vardır ki, bu, müesseselerimizin hatası yüzünden hariçteki istihlâk (tüketim) mıntıklarını kaybetme hadisesidir.

Mesela; Hollanda dünyada en çok tütün istihlâk eden ve en fazla Türk sigarası kullanan bir memlekettir.

Orada bütün fecaatiyle şahit olduğum bir hadiseyi bu münasebetle anlatacağım:

Bu en çok Türk tütünü istihlâk eden ve sigaralarımızı en yüksek fiyatlarla içen Hollandalılar aynı zamanda son derece titiz insanlardır.

Bundan iki buçuk sene evvel İnhisar (Tekel) İdaremizin Belçika ve Hollanda bayii olan bir yabancı, hiç şüphesiz üzerinde resmî bir murakabe yapılmadığı (denetlenmediği) için ve bize rakip bir firmanın kendisine temin etmiş olduğu bir menfaat karşılığı olarak, elinde

küflenmiş ve İnhisar İdaresi'nce iadesi kabul edilmemiş yüz binlerce paket sigarayı Hollanda şehirlerindeki satış mağazalarına sevkettiği miştir.

Ertesi gün Türk sigarası içen bütün Hollandalılar bu küflenmiş sigaraları nefretle yere atmışlardır. Bu hadise Türk tütününü aleyhine şiddetli bir propaganda vesilesi olmuştur.

O sırada Hollanda'da bulunan bir tütün tüccarımız derhal vaziyeti İnhisar Müdürlüğü'ne telgrafla bildirmiş ve küflü sigaraları piyasadan toplayarak sonra İnhisar'a iade etmesi için sâlahiyet (yetki) istemiş fakat bu vatanperverane müracaatı cevapsız bırakılmıştır.

İşte bu suretle Hollanda piyasasında mevkiini kaybeden tütünlerimiz Türk vatanındaki tütün müstahsillerine (üreticilerine) ve onlara bağlı diğer vatandaşlara derhal büyük bir zarar yapmıştır. Fakat eminim ki bu zararın nerden ve nasıl geldiği katiiyen meçhul kalmıştır.

3- Şimdi de bundan evvelki "Vatandaş Koruma" başlıklı makalede izahına çalıştığımız sebep, yani devletin iktisadi teşebbüs ve tahhütler sahasının, ferdin iktisadi teşebbüsler sahası aleyhine genişletilmesi ve bir çok kazanç kaynaklarının ferdin elinden devletin eline geçmesi hadisesi bir kısım vatandaşların yaşama şartlarını ağırlaştırmaktadır.

Bir taraftan ferdin kazanç yolları daralmakta, diğer taraftan devlet girdiği masraflı işler yüzünden vatandaşın vergi mükellefiyetlerini ağırlaştırmaktadır.

İşte yukarıdan beri izahına çalıştığım ve üç esasta topladığım iktisadi sebepler- ki ikinci derece daha bir çok teknik ve psikolojik şartlar bunlara eklenebilir- bugün bir çok vatandaşların yaşayışını güçleştirmektedir.

Fakat bedbinlikler, ümitsizlikler ve menfi düşüncüler memlekete hiçbir fayda getirmeyeceğine göre, hayatı ve kazancı güçleştiren sebepleri göz önünde tutarak kendi iktisadi bünyemize uygun çareler araştırmak, tedbirler almak ve milli iktisat işlerini daha ilmi usuller ve esaslarla daha şumüllü etüdlere (kapsamlı araştırmalara) tâbi kılmak, milli refah ve saadete ulaşma savaşının başlıca muvaffakiyet sırrıdır."

Bu yazının sonundaki imza "Esat Adil"di.

Bu yazının hemen yanında, sayfanın ortalarında da, beşinci sütunda "Savaşçı Gözile" sütun başlığı altında, "Hürriyet ve Disiplin" başlıklı bir yazı vardı.

Bu da şöyle idi:

"Bir cemiyet ne bir ordu gibi mutlak kaidelerle ne de tamamen anarşist bir ruh ile sevk ve idare olunabilir.

Tam bir hürriyet, temiz bir fazilet havası içinde yaşamaya alışmış milletler için şarttır. Disiplin böyle millete bayağı bir tokat tesiri yapar ve onu hırçınlaştırır.

Fakat bazen yalnız disiplin, Almanya'da olduğu gibi büyük bir milleti yıkım tehlikesinden kurtarabilir.

Milletler talim ve terbiyesinde kati, mutlak bir rejim tayin etmeye imkan olmamakla beraber gizli ve lüzumu halinde meydana çıkan bir disiplin ve tam bir hürriyet, herhalde bir cemiyeti yetiştiren, yükselten en müessir bir sistemdir.

Dikkat edilirse milletler, disiplinden serbestliğe, serbestlikten disipline daima ihtilâlle geçmişlerdir. Şu halde hürriyet ve disiplini, yani bu iki lüzumlu prensibi yekdiğeriyle uzlaşır bir hale sokmak devamlı bir sulh ve rahatlık için şarttır.

Bundan yarım asır evvel bir İtalyan vatanperveri: "Hürriyeti severim. Belki onu vatanımdan daha çok severim. Hürriyetsiz bir vatan benim için bir hapisane gibidir." diyordu.

Bugünkü Alman vatanperveri ise: "Emrediyorum. Kayıtsız ve şartsız itaat isterim, çünkü vatanın menafi (menfaatleri, çıkarları) bunu icabediyor." demektedir.

Biz bu iki zıddın birleşmesi lüzumunu şöyle isbat edebiliriz:

Disiplin vatanın toprağını, hürriyet havasını temsil eder. Geçinmek için disiplin, yaşamak için hürriyet!"

Bunun imzası ise "Müstecaplıoğlu" idi.

5 Temmuz 1934 Perşembe tarihli gazetenin ikinci sayfası, eteklerindeki tefrikanın dışında tümüyle "Şiir ve Edebiyat"a ayrılmıştı. Bundan sonra da her Perşembe günleri bu sayfanın "Şiir ve Edebiyat"a ayrıldığı anlaşıyordu.

Savaş'ın 6 Temmuz 1934 Cuma tarihli nüshasında; "Savaşçı Gözile" sütununda "Müstecaplıoğlu" imzalı "Cumhuriyet Seviye", başyazı yerinde de "Esat Adil" imzalı "Halkçılıkta Maarif" başlıklı yazılar vardı.

"Savaşçı Gözile" sütunundaki yazısı Esat Adil'in o yıllarda Cumhuriyet rejimine ve topluma bakışını göstermesi açısından oldukça ilginçti:

"Gördüğümüzü ve bildiğimizi saklamamak bizim öz ahlakımız ve prensibimizdir.

Tenkit bizim kalemimizden, ayıplamak maksadıyla değil, gücümüz yeterse doğrultmak arzusuyla dökülür.

Bizde gerçi ne iktisadi ne ahlaki ne de içtimai sınıflar teşekkül etmiştir. Bu normal bir cemiyette noksanlık mıdır yoksa, bir fazilet midir? Bunun münakaşasını sırası gelince yaparız.

Fakat bugün inkılâp savaşının en ehemmiyetli bir meselesi olarak gördüğümüz halk ve münevver (aydın) güzideler (seçkinler) ayrılığına dokunacağız.

Benim gezdiğim memleketler ve tanıdığım milletlerin hiçbirisinde halkın en aşağı ve en yukarı tabakalarındaki insanlar arasında, bizdeki kadar feci ve bariz bir düşünüş, duyuş ve yaşayış farkına rastlanamaz.

Mesela bir Macar köylüsüyle, en yüksek bir Macar münevveri arasında o kadar müşterek bağlar ve düşünüş birliği vardır ki, millî vahdedi (birliği) ifadelendiren herhangi bir fikri halka kolayca aşılacak ve onu buna inandırmakta hiçbir güçlüğü rastlanmaz.

Halbuki bizde, Simav dağlarındaki bir köylü vatandaşıla, bir Balıkesirli ve bir İstanbullu vatandaş arasında; düşünüş, duyuş ve yaşayış bakımından hemen hemen hiçbir münasebet yoktur.

İstanbul'u Simavlıya yaklaştırmamızın zihniyet itibarıyla bir tek vatandaş tipi yaratmanın bugünkü şartlar dahilinde mümkün olması; iktisadi, içtimai, hatta siyasi bir tehlikeden başka bir şey değildir. Ya halk ile, köylü ile münevver güzideler arasında bir irtibat sınıfı yaratacağız, yahut köklü ve ateşli hamlelerle halk ve köylüyü mutlaka ve mutlaka münevver vatandaş seviyesine yükseltemezsek bile

yaklaştıracağız.

Kafa ile beden arasındaki bu ayrılık böyle devam edip gidemez. Çünkü inkılâp ve cumhuriyet ne halkın ne de münevver güzidelerin malıdır. O ancak her bakımdan fikri ve maddi bir birlik arzemesi lazım gelen Türk milletininindir."

Esat Adil, "Halkçılıkta Maarif" (Eğitim) başyazısında da yukarıdakine benzer bir temaya değinerek; "İnkılâp kökçü bir hamle ile maarifi mutlaka halkçılaştırmalı ve hakiki 'halk güzideleri' yetişmesine bu suretle imkan vermelidir." dileğinde bulunmaktadır.

Bu nüshada karşımıza çıkan Savaş'ın künyesi de şöyleydi:

"Abone ücreti:

Yıllığı 800 kuruş

6 Aylığı 450

3 Aylığı 250

Savaş'a gönderilen yazılar geri verilmez.

Gazeteye ait her hususta Neşriyat Müdürlüğü'ne müracaat edilmelidir.

Savaş Cumartesi günleri çıkmaz.

İdare yeri: Balıkesir Kuvvayı Milliye Caddesi'nde hususî daire.

Telgraf adresi: Balıkesir -Savaş."

8 Temmuz 1934'te Esat Adil'in başyazısı "Başvekilin Nutku", "Savaşçı Gözile" sütunundaki "Müstecaplıoğlu" imzalı yazısı "Hapishanelerimiz" üzerine idi.

Başyazı, bir gün önce Başvekil İsmet Paşa'nın Büyük Millet Meclisi'nde çektiği nutuğu yorumluyordu.

"Savaşçı Gözile" sütunundaki fıkrasında ise Esat Adil, uzmanı olduğu bir başka konuyu gündeme getirmişti:

"Hapishanelerimiz."

Ve fıkrası şöyleydi:

"Mektep cemiyete hayırlı vatandaş yetiştirmek, hapishaneler de fena yetişmiş olanları ıslah etmek içindir.

Yoksa maksat bir suçluyu oraya kapatıp bedava beslemek ve manasız bir ıstırap ve sefalet çekirtmek değildir.

Bunun için değil midir ki, bütün hukuk âlimlerinin içtimaiyatçı ve

ahlakçıların ileri sürmüş olduğu fikirler hapisaneleri bugün hem bir mektep hem bir fabrika haline sokmuştur.

Bizde, büyük emellerle İtalya Ceza Kanunu, dolayısıyla en ileri ceza müesseselerini kabul ettik. Fakat asri milletlerle at başı gitmek mecburiyetinde olduğumuzu her zaman bize hatırlatmakta olan inkılâp karşısında adliyemizin ne halde olduğunu bize hapisanelerimizin bugünkü vaziyeti bütün belagatiyle anlatmaktadır.

Devlet teşkilatı birbirine zincirleme bağlanmışır. Onlardan birinin ihmali diğerlerine sarfedilecek bütün emekleri faydasız kılar. Mektep ve hapisaneyi aynı safta, aynı ehemmiyette görmeye hala alışamadık.

Bugünkü ceza kanunumuzda hakikaten en ileri bir zihniyeti ifade eden bir madde vardır:

"Hapsi hücrevi."

En azılı bir suçluyu bile iyi tatbik edilirse cemiyete faydalı kılabilen bu maddenin tatbikine hapisanelerimizin bugünkü vaziyeti imkan vermiyor. Böyle bir maddenin ceza kanununda olmasıyla olmaması müsaavidir. Çünkü asri bir kanun kabul ettik demek, onu bütün şartları ve bütün ruhuyla tatbik etmekteyiz diyebilmektir.

Hapisanelerimiz suçluyu ıslah etmekten ziyade büsbütün bozan, azdıran her türlü ilmî ve teknik şartlardan mahrum birer sefalet yuvasıdır.

En ileri bir ceza kanunu, en geri bir hapisane! Bu, inkılâp karşısında çok acı bir istihza işaretidir."

9 Temmuz'daki başyazısı "Hususi İdarelerin Yükü" idi, 11 Temmuz'daki "Savaşçı Gözile"de "İş Kanunu" başlıklı yazı yer alıyordu.

18 Temmuz 1934 Çarşamba günü nüshanın birinci sayfasında:

"Yeni Tefrikamız:

Seçme Rus Hikayeleri

Çeviren: A.Gaffar"

"Yakında başlıyor" anonsu yapılıyordu.

19 Temmuz 1934 Perşembe tarihli "Savaşçı Gözile" Savaş'ın yayınından rahatsızlık duyan kesimlere hitap ediyordu:

"Dürüst Olalım!:

SAVAŞÇI gazetesinin
kurucusu ve başkanı
M. Kemal Atatürk'tür.
Gazetenin idare ve
yayın işleri için
kurulmuş bir heyet
vardır. Bu heyet
gazetenin idaresi ve
yayın işleri için
gerekli kararları alır.
Gazetenin yayını
her hafta bir kere
yapılır. Gazetenin
müdürlüğü İstanbul
şehrinde kurulmuştur.

Gazeteye İstisna
Kadınlar için

İzmirde Gıda
Kadınlar için

İzmirde Gıda
Kadınlar için

İzmirde Gıda
Kadınlar için

Seçme Rus hikâyeleri

**Yurt dışında as-
kerlik işi**
Herkesin bilmesi
gerekli olan bir
konudur. Bu konu
herkesin bilmesi
gerekli olan bir
konudur.

İzmirde Gıda
Kadınlar için
Herkesin bilmesi
gerekli olan bir
konudur. Bu konu
herkesin bilmesi
gerekli olan bir
konudur.

**"Biz inkılâp prensiplerini ve rejimin bütün ruhunu yalnız kalp du-
yuşuyla değil, kafa inanışıyla da benimsemiş bulunuyoruz. Biz, bu
memleketin nasıl öz bir çocuğu isek, inkılâbın da öylece, hiçbir riya
ve hasis emeller gütmeyen öz bir uzvuyuz.**

**SAVAŞ'ın neşriyatı karşısında ters ve kirli adese kullananlar, giz-
li politika madrabazlığıyla geçim sevdasında olanlar bilmelidirler ki:**

**Biz, rejimin prensiplerine bilgimiz ve duygumuzla bağlıyız, mide-
mizle değil!**

**Vatanperver olmanın, inkılâpçı olmanın en aziz şartını kafa ve
kalp inanışında gören; sahte ehliyetlerin, yamalı adamların ve sokak
politikacılarının bu rejimi asla benimseyemeyeceklerine iman etmiş
olan SAVAŞ'ın yegâne arzusu, her vatandaşı inkılâpçı ve bütünleş-
miş görmektir.**

Mide endişesiyle karanlıklara sapsmak ayıptır. Herkes ışık altına!"

**20 Temmuz 1934 tarihli gazetenin "Savaşçı Gözile" sütunundaki
yazının başlığı "Kadirşinaslık" idi...**

**Bir yandan da, Balıkesir yerelindeki egemen güçler artık dişleri-
ni göstermeye başlamıştı.**

**Nitekim 23 Temmuz 1934 tarihli "Savaş" gazetesinin birinci say-
fasında Esat Adil'in resminin de yer aldığı şu haber görüldü:**

"Gazetemiz Aleyhine Müddeiumumilik Dava Açtı

Cumhuriyet Müddeiumumiliği Savaş neşriyatı aleyhine dün bir

dava açmıştır.

Adliye Vekaletince tahrik edilen bu davaya sebep başmuharriri-miz Esat Adil Bey'in bazı makaleleridir.

Müddeiumumilik bu makaleleri Matbuat Kanunu'nun 30'ncu ve 40'nci maddelerinin şumulü dahilinde görmektedir.

Vatanperverane neşriyatı ile tanınmış olan gazetemiz cumhuriyet hakiminin yüksek vicdanı huzuruna tam bir itimatla çıkmaya hazırdır.

Mahkememiz Ağustosun birinci günü başlayacaktır."

Sonraki günlerdeki "Savaşçı Gözile" sütununun yazı başlıkları şöyleydi:

27 Temmuz 1934-"Döfüs"

3 Ağustos 1934-"Hindenburg"

7 Ağustos 1934-"Mesuliyet"

10 Ağustos 1934 -"Dilenciler"

15 Ağustos 1934- "Ahlak"

23 Ağustos 1934 Perşembe tarihli Savaş, hakkında açılan davanın sonucunu birinci sayfasından bildiriyordu:

"Beraet Ettik

Dün saat 10'da hüküm tefhim edildi

Dört günden beri Ağır Ceza Mahkemesi'nde devam eden muhakememiz hakkındaki hüküm dün tefhim edilmiştir.

Dün sabah erkenden mahkeme salonu ve koridorlar tamamen dolmuştu. Saat 10'da heyet-i hakime yerlerini işgal etmiş bulunuyordu. Mahkeme reisi Behçet Bey kararın okunmasını emretti.

Zabıt katibinin okuduğu kararda; suç isnat edilen makalelerin

Bahane buldun işi
daha bir...

S A V A Ş

10-12-14-16-18-20-22-24-26-28-30-32-34-36-38-40-42-44-46-48-50-52-54-56-58-60-62-64-66-68-70-72-74-76-78-80-82-84-86-88-90-92-94-96-98-100

Beraet Ettik
Dün saat 10'da hüküm
hükmü edildi.

Dil Kurultayı
Encümenler...
hükümünü yaptılar
Buna...
13...
...

11. Hüküm
...

Dünün devlet adamları
Bugünün devlet adamları
...

Matbuat Kanunu'nun ne 40'nci ne de 30'ncu maddelerine temas eder mahiyette görülmemesiyle başmuharririmiz Esat Adil Bey'in beraetine ittifakla hükmedilmiştir.

Muhterem Cumhuriyet hakimlerinin tecelli ettirdiği bu yüksek adalet bütün halkı, bilhassa gençliği hakiki bir sevince garketmiştir."

26 Ağustos 1934 Pazar tarihli Savaş'ın başyazısı "Belediyecilik Bir İhtisas mıdır?" diye soruyor; "Savaşçı Gözile" "İlk Mektep Mualimi"ni yüceltiyordu...

"26 Ağustos" tarihi önemli bir yıldönümüydü, Savaş çerçeve içinde onu anıyordu:

"26 Ağustos

Kurtuluş harbinin büyük taarruzuna on iki sene evvel bugün başlamıştık.

Milli ve askeri tarihimizin bu büyük gününü ve bu taarruzun neticelendirdiği ünlü kurtuluş savaşını kutlular; milli vazifeyi başarmanın uyandırdığı gurur ve zevkin yüksek hatırasını taşıyan millet ve orduyu saygı ile selamlarız."

Ayın sonuna kadar birkaç gün başyazılarda üst üste şehircilik ve belediyecilik üzerinde duruldu.

30 Ağustos 1934 Perşembe günü Savaş'ın logosu ve "Ordular ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!" manşeti, "Başkumandan muharebesi" başlığı ve Mustafa Kemal Paşa'nın resminin çerçevesi kırmızı renkte basılmıştı...

"Gazi on iki sene evvel bugün Türk istiklalinin iki temel taşını eliyle koymuştur" spotuyla yazıya giren Savaş, şunları yazıyordu:

"Tarihin acı günlerine nihayet vermiş olan mutlu bir günün yüksek ve aziz hatırasını kutluladığımız bugün Başkumandan Muharebesinin başladığı ve Gazi'nin Türk ordularına son kat'i emrini verdiği günün on ikinci yıldönümüdür.

'Düşmanı vatanın harimi ismetinde boğacağız' diyen Gazi tam bir inanış ve ölçülmez bir azim ile 'Ordular ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!' kumandasını vermiş ve birkaç gün içinde düşman hakikaten vatanın harimi ismetinde boğulmuş ve Türk orduları dünyayı hayrete düşürecek bir süratle Akdeniz kıyılarına varmıştı.

Başkumandan Muharebesi yalnız askeri ehemmiyeti bakımından değil, İstiklâl Savaşı'nın siyasi ve içtimai neticeleri bakımından da çok büyük bir ehemmiyeti haizdir. Gaziyi ve onun silah arkadaşlarını ve Türk ordusunu derin bir saygı ve coşkunlukla selamlarken, vatan-daşlarımıza da bu büyük günü sonsuz bir sevinçle kutlularız."

Gazetenin sağdan iki sütununa da "30 Ağustos" başlıklı İbrahim Şevki imzalı bir şiir konulmuştu.

Savaş'ın bir diğer özel günü ise 6 Eylül 1934 Perşembe idi...

O gün Balıkesir'in düşman işgalinden kurtulduğu gündü.

O nedenden "Savaş" logosu, "Kahraman Balıkesirliler Kurtuluşu-nuz Kutlu Olsun!" manşetli ve "İstiklâl Savaşında Yurda Öncülük Eden Balıkesir" başlığı gene kırmızı renkte basılmıştı. Savaş logo-sunun hemen sağında "Yurttaş: 6 Eylül kurtuluş bayramın kutlu ol-sun!" denilirken, kırmızı renk baskılı "İstiklâl Savaşında Yurda Ön-cülük Eden Balıkesir" başlığı şu spotlarla devam ettiriliyordu:

"On iki yıl evvel bugün ebedi hürriyetine kavuştu

Balıkesir bugün haklı bir sevinç ve gurur içinde donanacak, Ba-lıkesirliler kurtuluş yıldönümünü tam bir şuur ve sonsuz bir heyecan-la kutlulayacaklardır.

Kutlama merasimi saat 10 buçukta başlayacak. Belediye, Fırka, Kolordu ve Hükümet önünde nutuklar söylenecek, gece Halke-vi'nde müsamere verilecek ve fener alayları yapılacaktır."

Ayrıca "Savaşçı Gözile"de "6 Eylül" ele alınmış, sağdaki çift sü-tuna da boydan boya en başta Esat Adil'in "Balıkesir'e" Hasan Bas-ri Çantay'ın "Kıt'a... İbrahim Şevki'nin de "6 Eylül" başlıklı üç şiir yer almıştı...

Savaş'ın kırmızı renk basıldığı bir başka özel sayısı da 26 Eylül 1934 Çarşamba günküydü. O gün de Türk Dili Kurultayı'nın topla-nışının ikinci yılıydı...

Bu nedenden Savaş logosu, "Budun birliği dil birliği ile kurulur" manşetli ve "İki yıl önce bugün Türkçe'ye ulaşma savaşının ulu ku-rultayı toplanmıştı." alt başlığı, bu kez sağda çift sütuna Esat Adil imzalı "Türk Dili, Türk'e Tanrı Armağanıdır" yazısının çerçevesi, en altta, iki çizgi arasına alınmış "Osmanlıca Saltanatın Diliydi, Öz Türkçe Cumhuriyet'in Dilidir." cümlesinin virgülden sonraki bölümü

kırmızı renkte basılmıştı.

Manşet haberin spotları şöyleydi:

"Öz Türkçeyi koruma ve yayma yolunda Halkevimiz bütün yurttaşları bu ülkü savaşının ön dizisinde yer almağa çağıyor.

Bugün saat 14.30'da Hükümet önünde toplanacak olan yurttaşlar Cumhuriyet savaşı için ant içeceklerdir.

Valimiz Salim Bey Hükümet önünde, Esat Adil Bey Cumhuriyet Meydanı'nda Öz Türkçe hakkında nutuk söyleyecekler. Gece Halkevi'nde bir müsamere verilecek."

Kırmızı çerçeve içindeki Esat Adil imzalı "Türk Dili Türk'e Tann Armağanıdır" yazısı ise şöyleydi:

"On bir yıldır kurtulma, bütünleşme, kalkınma yolunda gösterdiğimiz çalışma ve aldığımız hızla yad ellere bile mutlu bir örnek olduk.

En ileri bir Budun ve en uyanık bir Dernek olma ülküsünün bu büyük savaşından her güçlüğü yenmiş ve her dileğimize ulaşmış olarak çıkacağız. Buna elbirtliği ve öz duygularımızla inanıyoruz.

'Budun birliği dil birliği ile kurulur.' sözü bizim için öyle bir yasadır ki, biz ona sönmez bir inanişla bağlandık ve bu yasayı dik başlarımız üstünde dalgalanan bayrağımıza astık.

Evvelki yıl İstanbul'un budun sarayında toplanan büyük dil kurultayında ve ulu başbuğ önünde ant içtik ve dedik ki:

Türk dili adam (adem) oğlunun ilk konuştuğu dildi, bütün yad dillere kaynak olmuştu. Bu dille konuşanlar ulu dernekler kurmuş, büyük budunlar yaratmış, Tanrıdan hız almış ve dört bucağa ün salmıştı.

Yine dedik ki:

Beş altı yüz yıl kadar öz soy yolundan ayrılan tarihin kara yapraklarını ağartmak ve kalkınma savaşından yüz aklığı ile çıkıp yine budunlar arasında adı saygı ile anılır ve önünde baş eğilir en yüce bir budun olmak hem hıncımız hem andımızdır.

İşte bu yüzdendir ki her şeyden önce Türk'ü Türk yapan Öz Türkçe'yi, bu öz soy dilimizi, bu Tanrı armağanını arayıp bulmak ve bir daha ondan ayrılmamak yolunda savaşa çıktık.

Gönül uçmaklarının ana ve âlâ kaynağından fışkıran öz dil ülküsü; ardına taktığı on yedi milyondan bütünleşmiş bir budun yapmak

ve onun ünlü bayrağını yüceliklerde dalgalandırmak kaygısıyla hızını tarihten, ışığını büyük başbuğdan aldı.

Bu ünlü hız ve bu soylu ışıkla şahlanan ülkünün önünde dağlar dümdüz, geceler gündüz olur, güçlükler yere serilir.

Yurttaş!

İnan ve inandır şuna ki:

Türk bayrağı kadar güzel, ana südünden daha değerli olan Anadolu'nda örgülü saçlı Türkmen kızlarının, fidan boylu Türk yiğitlerine 'koşmalar' düzdüğü bu dil, yeryüzünün bütün dillerinden üstündür, verimlidir, çalımıdır.

Övün ve şuna inan ki:

Bir gün gelecek Türk olmayanlar:

-Ne yazık Türk değiliz, ne yazık ki dilimiz Türkçe değildir! diye döğüneceklerdir."

Esat Adil yazısının altına şöyle bir not koyma gereği duyuyordu:

"Ben bu yazıyı Tarama Dergisi'ne el atmadan ve başka Türk lehçelerinden kelime almadan, yalnız kendi öz Anadolu Türkçesiyle yazdım.

Yazının altında lügat göstermeden ve anlatmakta güçlük çekmeden öz Anadolu Türkçesiyle konuşmanın, yazmanın kolaylığı ve isteğe uygunluğu bu yazı ile de belli olmuştur."

Bu yazının en altında çerçeve içinde gazetenin Öz Türkçe konusundaki hassasiyeti şöyle duyuruluyordu:

"SAVAŞ'ın Andı

Savaş, bundan böyle elinden geldiği ve gücünün yettiği kadar yad kelime kullanmamağa çalışacak ve Öz Türkçe çıkacaktır. Bizim bu yoldaki başarılarımız için:

1-Yazarlarımızdan ve okurlarımızdan SAVAŞ'a ne gönderirlerse Öz Türkçe yazmalarını ve karşılığı Anadolu Türkçesinde varken başka kelime kullanmamalarını;

2-Matbuat Müdürlüğü'nden de her şeyden önce Anadolu Ajansı'nın Osmanlıca'yı bile geride bırakan dille haber göndermesinin önüne geçmesini diler ve yakarız."

Savaş'ın 29 Teşrinievvel 1934 Pazartesi tarihli sayısı, iki yıldönümünü birden kutladıği için gene kırmızı renk kullanmıştı...

Biri Cumhuriyet'in ilanı olan 29 Ekim'in (eski adıyla Teşrinievvel) diğeri de gazetenin kendi ikinci yaşının yıldönümüydü.

Bu nedenden Savaş logosu, "En büyük bayramınız kutlu olsun yurttaşlar!" manşeti, "Cumhuriyet, Türk milleti için en verimli bir idare şeklidir" başlığıyla, "Gazetemiz İki Yaşında" yazısının çerçevesi kırmızı renkle basılmıştı.

Kırmızı başlığı tamamlayan spot şöyleydi:

"Buna on bir yılın köklü ve en mutlu eserleri karşısında hâlâ inananlar kalmışsa, onlar vicdanları sağır olanlardır." Yazısı da "11 Yıllık Cumhuriyet" başlığı altında devam edip gidiyordu.

Kırmızı çerçeve içindeki "Gazetemiz İki Yaşında" başlıklı yazı ise şöyleydi:

"SAVAŞ" bugünkü sayısı ile iki yaşına giriyor.

"SAVAŞ" bu kısa zamanda onu doğuran Cumhuriyet'in dinç ve inanç dolu yavrularına, bütün Balıkesirlilere yararlı olmak için çırpındı.

"SAVAŞ" bu mukaddes yoldaki savaşında daima Cumhuriyet'i andı ve "Cumhuriyet emeğe hak, değere hürriyet getirir" düsturuna

SAVAŞ

En mutlu bayramınız kutlu olsun yurttaşlar!

Cumhuriyet, Türk milleti için en verimli bir idare şeklidir

Buna on bir yılın köklü ve en mutlu eserleri karşısında hâlâ inananlar kalmışsa, onlar vicdanları sağır olanlardır.

11 Yıllık Cumhuriyet

Gazetemiz İki Yaşında

Cumhuriyetin Onbirinci Tümenî merasim programıdır

inandı. İnancının parlak bir örneğini gördü. Bu örnek saygı değer okurlarının günden güne artmasıyla anlaşıldı.

Ona inkılâp gençliği sarıldı ve onu benimsedi. Bütün bunlar bize daha derin bir iman ve inan verdi. Çalışmanın zevkini, emeğin hakkını öğretti.

Bir sene zarfında yaptıklarımızı biz az görüyoruz. Savaşlarımız Cumhuriyet'in, inkılâbın hızına katılmak ve ona yararlı olmak, yurttaşlara iyi düşünme, doğru görmeyi göstermek için kâfi değildir. Bunu da biliyoruz. Fakat biz temel ve iman kuvvetimize güvenerek diyoruz ki, bunu da yapacağız.

Çünkü SAVAŞ'ın bu temel ve iman kuvveti onu seven saygı değer okurlarından, halktan geliyor."

9 İlkânun (Kasım) 1934 tarihli Savaş'ın başyazısında Esat Adil "Soy adı içinde yanlışlıklar"a dikkat çekerken yıllar önce yazarlarından birisi olduğu "Türk Dili"nin sataşmasına da şöyle, "Kısa Bir Cevap" veriyordu:

"Özlü bir fikir ve bilgi işini konuşmakta gücü ve kafası yetmeyince yolunu şahsiyata ve hatta jurnalcılığa saptırmayı adet edinen "Türk Dili" gazetesi yine imzasız bir yazı ile bizi jurnal ediyor! Bizim ve gazetemizin değeri, karakteri herkesçe bellidir. Bu yüzden ona cevap vermeyi tenezzül sayarız. Ancak, ileri sürdüğümüz fikirleri kavrayabildiğini, terbiye ve nezaket çerçevesi içinde bizimle münakaşaya gücü yeteceğini ispat ederse o zaman, işte meydan!"

Esat Adil, Savaş'ın 20 İlkânun (Kasım) 1934 tarihli sayısının "Savaşçı Gözile" sütunundaki yazısıyla, son yılların Türkiye'sindeki alt-üst kimlik ve Türk vatandaşlığı kimliğini 72 yıl önce tartışır gibiydi. Gelin okuyalım:

"Ekalliyet Yok!

Tarih mi hortladı, lağım mı patladı? Adını unuttuğumuz ve unutturduğumuzu sandığımız kelimeler yine konuşulmaya başladı...

Siyasal dostluk bir yana Türk Cumhuriyeti prensip adamlığını sâlik vereli yıllar oldu.

Layıklık felsefesinin inkılâp felsefesine üstün olamayacağını bizden iyi bilen yine Avrupa'dır. Dün kendi yaptıklarıyla bugün bizi ayıplamaları yakışıksızdır.

Şark siyaseti artık üniversite kürsülerinde okunabilir. O, hayata gözünü İnönü ve Dumlupınar yumruklarıyla kapadı.

Türk Cumhuriyetinde ekalliyet yoktur. Bu kelimeyi kullanmak da içerde, dışarda yasaktır.

Türk Cumhuriyetinde ancak vatandaş vardır. Soy, sopu, mezhebi ne olursa olsun kanun önünde, memleket ve millet işlerinde herkes Türk vatandaşı sayılır. Bu vatandaşlık hakkını almak, kullanmak ve onun neticelerine katlanmak yolunda Hoca ile Papazın, Ahmet ile Yorgi'nin farkı yoktur. Şehirlerde cami, kilise, havra olabilir. Çünkü vicdanların serbestliği bizim artık öz yasamızdır. Fakat bir Müslüman çokluğu ve bir Rum veya Yahudi azlığı fikri ölmüştür. Ölmemişse öldürülmelidir. Kanun bir Müslüman, bir Hristiyan tanımaz, ancak bir Türk vatandaşı tanır.

İşte Kılık Kanunu da her kanun gibi umumdur. Müslümanlar Türk vatandaşıdırılar da Hristiyanlar değil midirler? Sırası gelince biz vatandaşız diyenler, sırası gelince biz Hristiyanız diye kaçamak yoluna sapamazlar.

Bizce prensibe karşı daha tutumlu olabilmek için "Lâkâp" Kanunu da şumüllendirmek ve mezhep bakımından ayrılmış olup da mösyo, madam, madmazel gibi lâkâp kullanan Rum ve Yahudi vatandaşı da bu kanunun çerçevesine sokmak lazımdı. Çünkü bu su götürür bir prensip ayrılığıdır.

Milletleşmek kültürleşmekle olur. Çokluğun kültürü ise azlığa üstün tutulmalıdır."

Esat Adil, Balya Maden İşçileriyle Birlikte...

Esat Adil 1934 yılı içinde salt günlük Savaş gazetesini yayınlayıp Savaş Yayınları'ndan kitap çıkarmakla yetinmedi, Balya maden işçilerinin grevleriyle de yakından ilgilendi:

"Esat Adil'in devrimci mücadeleyi yalnızca yazma-çizmenin dışında pratik olarak kavradığını göstermesi açısından Balya Madeni

işçilerinin direnişini örgütlemesine bakmak gerekir. İkinci Meşrutiyet'te İttihatçıların döneminde de Balya'daki maden işçileri grev yapmıştır. Esat Adil, Balya'daki işçilerin zor şartlar altında çalıştırılmalannın ve bu durumdan şikayetçi oluşlarının bir hareket doğurabileceğini anladığı için maden işçilerini greve ve yürüyüşe yöneltti. Grev ilan eden maden işçileri gene Esat Adil'in organizasyonu ve telkiniyle Balıkesir üzerine "açlık yürüyüşü"nü başlattılar. Kurtuluştan sonra burjuva egemenliğinin bu yörede de yerleşmesinin ardından Balya'daki ilk işçi hareketiydi bu. "Açlık Yürüyüşü" o sırada Balıkesir'deki Kolordu Komutanı Ali Hikmet Paşa'nın askeri birliklerinin müdahalesiyle önlendi." (1)

[Kendisi ise yıllar sonra, 1950'de, 14 Mayıs Seçimleri'nin arifesinde Balya madenlerindeki eylemini "Haftalık Gerçek" gazetesinde şöyle anımsayacaktı:

"Demokrat Parti Başkanı Celal Bayar'ın, İstanbul Vilayet Kongresi'nde işçi meselesi üzerinde söylediği sözler, 1934 yılı hatıralarımı canlandırdı.

Balıkesir'de Balya-Karaaydın madeninin bütün işçileri grev ilan etmişlerdi. Yedi yüz işçi ailesi perişan bir halde bulunuyordu.

Çıkarmakta olduğum gündelik 'Savaş' gazetesi ile grevi destekliyor, gazete hasılatını grev sandığına yatırıyordum. İşçi bütün mukadderatını benim elime terk etmişti.

Balya kazasının o zamanki Halk Partisi Başkanı aynı zamanda Balya-Karaaydın madeninin hukuk müşaviri bulunuyor ve pek tabii olarak greve karşı koyuyordu.

Grev komitesinin 14 maddelik taleplerinden hiçbirini kabul etmeyen maden idaresine karşı işçi taleplerinin hükümet ve parti tarafından desteklenmesinden başka çare yoktu.

C.H.P.'nin bugünkü Genel Sekreteri o tarihte Balıkesir Vilayet İdare Heyeti'nin mansup (atanmış) reisi idi. Fakat bu hadisede her nedense aktif bir rol oynamak istemiyordu.

Kolordu Kumandanı Ali Hikmet Paşa bana, 'Yarın Celal Bayar gelecek, onu bu mesele ile ilgilendirelim', demişti.

Ertesi gün Celal Bayar geldi. Parti'de Ali Hikmet Paşa ile birlikte Celal Bayar'a vaziyeti izah ederek, işçinin haklarının korunmasını is-

tedik.

Ben, 'Balya'ya kadar giderek hem vaziyeti yakından görmesini, hem de şirket üzerinde müessir bir müdahale yapmasını' teklif ve rica ettim. Celal Bayar asıl meseleyi bir tarafa bırakarak, bana aynen şu cevabı verdi:

'İsviçre'den mütehassıs getireceğiz. İş Kanunu projesini ona hazırlatacağız. Balya'ya gitmeye lüzum görmüyorum. Ankara'dan bir müfettiş göndererek maden hesaplarını teftiş ettireceğim.'

Biz hayretle donakalmıştık. Nasrettin Hoca'nın borç ödeme hül-yasını andıran bu cevap ile yedi yüz işçi ailesinin açlık ve perişanlığı arasında hiçbir münasebet yoktu.

O akşam askeri mahfilde verilen ziyafette huzuru kalple vaktini geçiren Celal Bayar, ertesi gün Ankara'ya döndü.

Ne müfettiş gönderildi, ne de iş kanunu projesi hazırlandı.

Celal Bayar'ın Ankara'ya döndüğü gün ben de Balya'ya hareket ettim.

Bir emrivaki yaparak Parti Başkanı'nın elinden istifanamesini aldım.

Belediye Reisi Parti Başkanı oldu.

Grev Komitesi, Balıkesir üzerine 'Açlık Yürüyüşü' teklifimi kabul etti.

Ertesi gün Vali Salim Gündoğan, bu 'Açlık Yürüyüşü'nün verebileceği vahim neticeleri kavradı. Balıkesir'e çağırılan şirket mümes-sillerine, işçi taleplerinin kabulü zarureti bir hükümet emri olarak bildirmek kiyasetini gösterdi.

Cumhuriyet devrinin son organize grevi de 17 gün devam ettikten sonra bu suretle sona ermiş oldu."} (2)

SAVAŞ'ın 1935 Yılı Yayını...

"SAVAŞ", 1 Sonkânun (Ocak) 1935 tarihli sayısının manşetinden "Okurlarının Yeni Yılı Kutlulu"yordu!.

2 Sonkânun (Ocak) 1935 tarihli Savaş'ın "Savaşçı Gözile" sütununda Esat Adil "1935" yılını karşılıyor, 1934'den de ilk kez öğrendiklerini saymadan geçmiyordu:

...Fakat ben 1934 yılından kendi hesabıma hoşnudum. Çünkü tanımadığım bir çok şeyleri bu yıl bana tanıtmıştı. Mesela: Ağır Ceza Mahkemesini, siyasette dostluğun kaç santim boyu ve eni olduğunu, mide bağlılığının kafa ve gönül bağlılığından daha saygılı görüldüğünü vs. 1934 yılında öğrendikti."

Savaş, 1935 yılında; yayınına son vereceği 23 Nisan'a kadarki periyodunda "Savaşçı Gözile" sütununda şu yazılara yer verip gidiyordu:

20 Sonkânun (Ocak) 1935- Değer Pazarında Damping

24 Sonkânun (Ocak) 1935- Dürbünün Tersi

25 Sonkânun (Ocak) 1935- Yarası Olan Gocunsun

27 Sonkânun (Ocak) 1935- Cumhuriyet Köylüsü

29 Sonkânun (Ocak) 1935- Verin Zavallılara

30 Sonkânun (Ocak) 1935- Saylav

5 Şubat 1935 tarihli Savaş yaklaşan milletvekili (Dönemin Öz Türkçecilik akımına göre "Saylav") seçimini gündeme taşıyarak, o günkü manşetini "C.H.F Saylav Namzetleri Bildirildi" olarak atıyordu. Esat Adil de başyazısını "Atatürk'ün Beyannamesi ve Müstakil Saylavlığın Manası"na ayırıyordu..."Savaşçı Gözile" sütununda "Müstecaplıoğlu" da "Halkçılık" üzerine yazmıştı...

8 Şubat 1935 Cuma tarihli "Savaş" logosunu, manşetini ve Mustafa Kemal Paşa'nın resminin çerçevesini kırmızı olarak basmıştı. Çünkü: "Saylav Seçimi Bugün Saat 8'de Halkevi'nde Başlıyor"du... "Savaşçı Gözile" sütunundaki yazının başlığı "Yaşasın Hürriyet" idi...

Sonraki günlerde de Esat Adil'in bu adla başyazıları, "Savaşçı Gözile" sütununda "Müstecaplıoğlu" imzalı yazıları sürdü gitti:

21 Şubat 1935 - "Savaşçı Gözile": "Bir Fıkra, Bir Öğüt"

26 Şubat 1935 - " " "Darlıkta Düzen Olmaz, Fakat..."

26 Şubat 1935 - Başyazı "Kökçü ve İleri Cumhuriyet"

27 Şubat 1935 - "Savaşçı Gözile": "Tebasız Krallar"

28 Şubat 1935 -

"Felsefeden Ülküye"

3 Mart 1935 Pazar tarihli Savaş, "Büyük Budun Kurultayı"nın toplandığını haber veriyordu manşetinden.. "Kamal Atatürk yeniden Cumhurreisliğine seçilmiş"ti.. Kurultay sonunda kabine çekilmiş, ancak İsmet İnönü kabineyi yeniden kurmuştu. Haber Mustafa Kemal Paşa ve İsmet İnönü'nün dışındaki Bakanların resimleriyle hareketlendirilmişti. "Savaşçı Gözile"de Müstecaplıoğlu "Atatürk" üzerine yazmıştı. Gelin şimdi hep birlikte, Esat Adil Müstecaplıoğlu'nun 1935 yılının 3 Mart'ındaki "Atatürk" anlayışını okuyalım:

"Çek budunu Çekoslovakya'nın kurtuluş davası önderi olan "Mazarik"i ölünceye kadar cumhurbaşkanı seçmişti. Washington Amerika'nın siyasal varlığını kurduktan sonra iki defa cumhurbaşkanlığına seçildi. Üçüncüsünü istemedi. Bu yüzden Amerika siyasal göreneğinde kimse üç kerre cumhurbaşkanı seçilemez.

Atatürk Türk budunu için ne Mazarik ne de Washington'dur. Onun dördüncü olarak yüksek başbuğluğa seçilişi ileride bir görenek kuracak bir örnek olmayacaktır. Çünkü Atatürk'ü ölünceye kadar cumhurbaşkanı görmek her Türkün gönlünde yerleşmiş bir istektir. Öte yünden, eğer bu seçim bizde üç dereceli değil de bir dereceli olsa, yani budunca doğrudan doğruya seçim yolu tanınsa yine Atatürk'ten kelli bir tek kişi rey alamaz.

On yedi yıldan beri kalkınma, yücelme ve ilerleme savaşının önderliğini eden o, bundan sonra da yine dizilerin önünde ve başında yürüyecektir.

Türk budunu ona vereceğini verdi, edeceğini etti. Fakat o budununa karşı olan borcunu henüz bitirmedi. Çünkü Atatürk çalışıb, yorulub sonra bir memur gibi tekaüd olmak için doğmadı. Daha onun göreceği bir çok işler, edeceği eyilikler var. O bu yurda ne istedi ise oldu, ne diledi ise buldu. Fakat bu budunun düşünen kafaları ve çarpan kafaları bütün isteklerine, ülkülerine henüz ulaşmış değildir.

Atatürk'ün yücelme ve ilerleme savaşının düzeni başında daha uzun yıllar bulunması dileği bundandır ve bu dilek özün sözü, sözün özüdür."

21 Mart 1935 tarihli Savaş'ın "Savaşçı Gözile" sütununda Müstecaplıoğlu Balıkesir'in mürteci olup olmadığını tartışıyordu:

"Balıkesir mürtecidir diye geçinip büyüyenlere

Balıkesir mürtecidir!

Evet Balıkesir mürtecidir: Çünkü hilafet ve saltanata karşı ilk isyan bayrağını açan, kurtuluş savaşının ilk kurşununu düşmanın bağına sıkarak İzmir boylarında on bir ay cephe kuran bu şehirdir.

Evet Balıkesir mürtecidir: Çünkü cumhuriyet ve inkılâp işlerini her yerden önce bağına basan, milliyet, vatanseverlik yolunda sayılması kolay olmayacak eserler veren bir şehirdir.

Bu şehirde medeniliğin ve insanlığın verimlerini devşiren yoksulları gözetme, çocukları koruma, kırmızı ay gibi sosyal, tayyare gibi ulusal kurumlar var.

Cumhuriyete yaraşır ileri ve kuvvetli gençliği çatısı altında tutan idman mıntıkası ile dört spor kulübü, İstanbul'a bile örnek olan, ileri yaşayışı temsil eden bir Şehir Kulübü Balıkesir'in kıvançlı eserlerindendir.

Demokratlığı baş tacı etmiş olan Balıkesir Halkevi her gün bağında binlerce yurttaşı barındırmakta, her yıl yüzlerce konferans, temsil vermekte, sosyal hareketlerin imrenilecek örneklerini vermektedir.

Evet Balıkesir kadınlı, erkekli genel toplantıları en medeni incelik içinde geçen baloları, parkları, sinemalarıyla irticain önderliğini etmektedir.

Balıkesir mürtecidir: Çünkü bu şehirde inkılâp ve cumhuriyetin en ileri fikirlerini yayan günlük iki gazete, aylık bir mecmua çıkarılır. Bir yılda sekiz, on kitap neşredilir.

Bu şehrin Avrupa'da okuyan ve okumuş olan on bir genci, yüksek tahsil yapmış ve yapmakta olan yüze yakın evladı vardır. Otuz bin nüfuslu bu şehir sekiz ilk mektebi, kız -erkek orta, lise ve muallim mekteplerini ve bir talebe pansiyonunu bağında barındırır.

Baylar, bayanlar Balıkesir işte bütün bu saydığım işleri, verimlerini, hareketleriyle mürtecidir.

Yaşasın böyle irtica!"

Sonraki günlerin "Savaşçı Gözile" sütunundaki yazıların dökümü şöyleydi:

22 Mart 1935- İleriliğin Özü

24 Mart 1935- Neme lazım?

26 Mart 1935- Verem... Harp...

27 Mart 1935- Yeni Rejim Yeni Nesil Demektir

28 Mart 1935- Adalet

1 Nisan 1935 tarihli Savaş'taki "Savaşçı Gözile" sütunu "Genel Terbiye"yi ele almışken, Esat Adil aynı sayıdaki başyazısında "Her Salâhiyet Bir Ehliyet Karşılığı Olmalıdır" diyordu. Ve bu başyazının önemli bir bölümünü, İstanbul'da çıkan Yeni Adam dergisi 18 Nisan 1935 tarihli sayısında alıntı yaparak yayımlıyordu:

"Her salâhiyet bir ehliyet karşılığı olmalıdır

Savaş (Balıkesir)

Tarihin birkaç sayfasını olsun karıştırmış olanlar şu hakikate kolayca ermişlerdir: Uluslar, kurumlar ancak ehliyet ve ahlakla yükselmişler, ondan uzaklaştıkça gerilemişler ve çökmüşlerdir.

Bir çok yazılarımızda ehliyetin hürriyetini, yani her değer kendi hakkını ve salâhiyetini tanımanın güzel verimlerinden bahsetmiştik. Bir çok kötülüklerin, manevi bir çok düzensizliklerin hemen her memlekette hep bu değer kıtlığı ve salâhiyet bolluğundan ileri geldiğini ve bundan sakınmanın inkılâp geçiren memleketler için bir zaruret olduğunu söylemek bence büyük bir hakikati ifade etmek demektir. Kim diyebilir ki, bilgi ve ahlak kıtlığına müptela olduğu halde meşru olmayan yollar, vasıtalarla yükselmiş olanlardan bilhassa ulusal ve genel işlerde faydalı verimler alınabilir.

E.A. Müstecablıoğlu"

2 Nisan 1935 Salı tarihli Savaş sayfanın eteklerinde üç sütuna çerçeve içinde bir duyuru yayımlıyordu. Savaş'ın duyurusu şöyleydi:

"Mayısın birinci günü neşir hayatına bir müddet için fasıla verecektir.

Tam on yedi ay yurtseverliğin, inkılâpçılığın, cumhuriyetçiliğin özünü memleket halkına sunmuş olan SAVAŞ okurlarından gördüğü teveccühe karşı minnettardır.

Abonelerimizin bir Mayıs 1935 tarihine kadar olan hesaplarını nihayet on beş güne kadar tesviye etmelerini rica ederiz"

“Savaş” Kapanıyor...

Ancak SAVAŞ 23 Nisan 1935 gününe kadar yaşayabilecekti. O güne kadarki sayılarında 4 Nisan 1935 Perşembe tarihli-nde Müstecaplıoğlu; “Savaşçı Gözile”de “Ulusal Ülkü”, 9 Nisan 1935 Salı tarihli-nde “İki Ahlâk Tipi”, 11 Nisan 1935 Perşembe tarihli-nde “Siyasette Ahlâk” 17 Nisan 1935 Çarşamba tarihli-nde “Yaratıcı Adam”, 18 Nisan 1935 Perşembe tarihli-nde “Rakamlar” yayımlanmış-tı.

SAVAŞ, 23 Nisan 1935 tarihli 429'ncu sayısıyla yayın hayatına son veriyordu.

SAVAŞ

TÜRK YAVRUSU, BAYRAMIN KUTLU OLSUN!

23 Nisan

Büyük Meclis

15 Yıl önce bugün...

Yalkın

Antanlık öko

mi kenseyi

Kulturno

Programı

Küçük

Yeni bir hayat

Büyük Meclis

15 Yıl önce bugün...

23 Nisan

Büyük Meclis

15 Yıl önce bugün...

Yalkın

Antanlık öko

mi kenseyi

Kulturno

Programı

Küçük

Yeni bir hayat

Büyük Meclis

15 Yıl önce bugün...

23 Nisan

Büyük Meclis

15 Yıl önce bugün...

Yalkın

Antanlık öko

mi kenseyi

Kulturno

Programı

Küçük

Yeni bir hayat

Büyük Meclis

15 Yıl önce bugün...

23 Nisan

Büyük Meclis

15 Yıl önce bugün...

Yalkın

Antanlık öko

mi kenseyi

Kulturno

Programı

Küçük

Yeni bir hayat

Büyük Meclis

15 Yıl önce bugün...

23 Nisan'ın özelliği nedeniyle SAVAŞ logosu, "Ey Türk Yavrusu, Bayramın Kutlu Olsun!" manşeti, "23 Nisan" başlıklı çift sütuna çerçevesi, sağ başta da çift sütuna, "Büyük Meclis" başlığı ve çerçevesi kırmızı renk basılmıştı.

Birinci sayfadaki yazı ve haberlerin dökümü şöyleydi:

• Çok çocuk fakat özlü çocuk/ 23 Nisan/ Ey Türk çocuğu senin için yaşıyoruz!

• Balkan antantı ekonomi konseyi

• Kutlama programı

• Küçük itilâf daimi konseyi çok mühim kararlar verdi

• Ulusal varlığın ilk müjdecisi/ Büyük Meclis/ 15 yıl önce bugün kurulmuştu (Çift sütuna çerçevesi, Mustafa Kemal Paşa'nın resmiyle)

• Spor ve Sağlık/ Cumhuriyet çocukları jimnastik yaparken (Resimaltı)

• Beden kültürü/ Türk çocuğu Frenklerin şu darbimeselini unutma/ (Pehlivan Kurtdereli'nin dekupe çift sütuna bir resmi) Türk gibi kuvvetli ol!/ Hemşehrin Kurtdereli bir Türk'tür ve Türk gibi kuvvetlidir. Sen de onun gibi olmaya çalış

• Evlat ve torun yetiştirmede rekor kıran bir Türk/Balıkli köyünden/ Hasan oğlu Bay Mehmet'in tam kırk beş oğlu ve torunu vardır/ Hükümetin bu aileyi mükafatlandırması gerekir

• Mahalle –sokak isimlerinin değiştirilmesi işi/ Belediye Başkanlığının tavzihi

Dört sütuna çizgi: "Çocuklara: Yazısız hikaye.."

SAVAŞ'ın yayın hayatının bitişiyle birlikte Esat Adil Müstecaplıoğlu'nun Balıkesir yerelinde günlük bir gazete aracılığıyla yürüttüğü mücadelesi de böylece noktalanmış oldu..

Yeğeni Orhan Müstecaplıoğlu, Esat Adil'in o dönemiyle ilgili bildiklerini anlatmayı sürdürdü:

"Bundan sonra Esat Adil 'Savaş' gazetesindeki yazılarından ve bu eyleminden ötürü koğuşturmaya uğradı. Fakat Esat Adil'in halkla kaynaşmış olması, bazı meziyetleri, dürüstlüğü, çevrenin takdir ve sevgisini toplaması hükümetin kendisine karşı daha sert bir tavır ta-

kınmasının önüne geçti.

Tek Parti Diktatörlüğü'nün Balıkesir'deki parti çevresi ve Kolor-du Komutanı Ali Hikmet Paşa, Esat Adil'le iyi geçinerek, onu telkin yoluyla saflarına kazanmak yolunu seçtiler.

Atatürk'ün o yıllardaki taktiği buydu.

Esat Adil gibi mücadeleci, genç ve bazı meziyetleri olan kimse-leri Halk Partisi'ne kazanmak ve parti potasında eriterek, kendi doğ-rultusunda bir çizgiye çekmek o yıllarda geçerli politikaydı.

Esat Adil o sıralarda 28-29 yaşlarında genç bir insandı. Halk Par-tisi Balıkesir İl Başkanı ve daha sonra Parti Bölge Müfettişi olan Tev-fik Fikret Sılay kanalıyla yaşının büyütülerek Halk Partisi Balıkesir milletvekili yapılması teklifinde bulunuldu. Fakat Esat Adil bu oyuna düşüp milletvekilliği teklifine yanaşmadı, reddetti.

Mücadelesini sürdürdü." (3)

Esat Adil'in 1932'de başlayan Halkevi yöneticiliği, Savaş gazete-si yayını ve Savaş Kitabevi yayınları faaliyeti 1935 yılı ilkbaharına kadar devam etti.

Kaynak'ın 24'ncü sayısında "Halkevimizin Dördüncü Üç Aylık Çalışması" başlıklı yazının "Umumi İşler" bölümünde "Evimiz baş-kanı Bay Esad Adil Müstecaplıoğlu çekilmiştir" deniliyordu.

"Ancak son zamanlarında Balıkesir'de yaratılan ortam daha faz-la orada kalmasına olanak tanımadı. İdari çevreler kendisine karşı sert bir tutuma girdiler. Ortam ve çevresinde kadro olmayışı Esat Adil'i tek başına ya da bir-iki kişiyle hareket örgütlemek ve bir dev-rimci faaliyet yürütmekten alıkoydu.

Koşullar kendisini zorlayınca Balıkesir'den uzaklaşarak asli mes-leğine döndü." (4)

18 Ekim 1935'de Ankara'da Temyiz Mahkemesi Raportörlüğü görevine atandı.

Böylece Esat Adil'in yaşamında, asıl meslek orjini olan Hukuk-chuluk dönemi başlamıştı.

“Savaş Kitabevi” Yayınları...

Esat Adil devrimci mücadelesini Savaş gazetesi aracılığıyla yürütürken, 1932'den beri bir dizi kitap yayını da sürdürüyordu. Adı da “Savaş Kitabevi Yayınları”ydı..

“İlim ve Hayat Serisi”nden çıkardığı kitabın ilki Greguvar Kuliçer'den çevirdiği “Sosyalist Şefler ve Sosyalizm”di. Yetmiş sayfalık bu kitabın sonunda, fihristten sonra gelen sayfada basıldığı yer olarak “10 İkcinciteşrin 1932/Balıkesir- Vilayet Matbaası” gösteriliyordu. Fiyatı: 40 kuruştı.

En sona kapaktan bir önceki sayfaya şöyle bir anons konulmuştu:

“Esat Adil Bey'in diğer eserleri: Tabedilmekte (basılmakta) olan:

1-Bugünkü İctimai Mezhepler- Liberalizm, Sosyalizm, İctimai Katolik ve İctimai İlerleme Mezhepleri

Yakında tabedilecek olanlar:

2- Faşizm, Bolşevizm ve Demokrasi

3- Milliyetçilik Nereye Sürükleniyor?”

“İlim ve Hayat Serisi”nin 1'nci kitabı Esat Adil'in Greguvar Kuliçer'den çevirdiği “Sosyalist Şefler ve Sosyalizm” kitabı “Esat Adil Müstecabizade” imzalı “Birkaç Söz” ile başlıyordu.

“Birkaç Söz”ün sonuna doğru bu çalışmaya niçin gerek gördüğünü şöyle anlatıyordu:

“İctimai mezheplerin inkılâp ve tekamülüne ani bir bakıştan ibaret olan şu kısa başlangıç çok müphem ve dar olmakla beraber sosyalizmin içtimai mezhepler serisindeki mevkiine bir işaret mahiyetindedir.

Çünkü bu küçük eser bizi sosyalizmin yalnız ana hatlarıyla temasa geçirecek ve biz sosyalizmi ancak şeflerin hayatına ait edineceğimiz malumatın delaletiyle (aracılığıyla) anlamış olacağız.

Memleketimizdeki orta seviyenin içtimai ve iktisadi mezheplere ve bunların siyasi taazilerine karşı edinmiş olduğu noksan malumatı göz önünde bulundurarak bu küçük eserden büyük bir istifade temin edebilmek için onun sadece tercüme edilmesini muvafık gör-

medim.

Eserde ismi geçen sosyalistlere ait mümkün olduğu kadar izahat vererek kariin (okurun) tekrar tekrar sosyalizmin muhtelif cepheleriyle ve hareketleriyle tanışıklığını temin etmek istedim.

(...)

Bugün beş altı yüz milyon kalbi ve zekayı kendi idealine rapteden bir mezhep hiç şüphe yok kuvvetli bir inanma ve inandırma ahlâkına maliktir. İşte bu küçük eser Türk kariine içtimai bir mezhebin ve bir mezhep şefinin ne olduğunu izaha çalışmıştır."

Bu "Birkaç Söz"ün ardından; Karl Marx, Jan Jores, Emil Vander-veld, Lenin, Hanri Döman ve Marcel Dea'nin biyografileri çerçevesinde sosyalizm anlayışlarını ve eylemlerini sıralayan çalışmaya Esat Adil tarafından, "Kitapta ismi geçen sosyalistlere ait izahat" başlığı altında Adler'den Prudon'a kadar onlarca isim hakkında bilgi verilirken, "Eserde geçen kelimeler ve tabirler hakkında izahat" başlığı altında da Otokrasi'den Taylorizme kadar pek çok kavram açıklanmıştır.

"İlim ve Hayat Serisi"nin 2'nci kitabı "Medeni ve Siyasi Hürriyetler (Bizde ve Başka Milletlerde)" idi.

Bunu Francesco Nitti'den çevirdiği "Bolşeviklik, Faşistlik ve Demokrasi" ve "Bugünün İçtimai Mezhepleri" izledi.

"İlim ve Hayat Serisi"nin bu 3'ncü kitabı Esat Adil Müstecaplıoğlu tarafından çevrilmişti. Yazarı "Sabık İtalyan Başvekili Francesco Nitti"ydi. Büyük boy, 148

İlim ve Hayat Serisi:

Bolşeviklik

Faşistlik

Ve

Demokrasi

Fatih 50 Kurus

sayfa olan kitabın "fiatı 50 kuruş"tu.

Romen rakamıyla XV'e ayrılan kitabın "İçindekiler"i şöyleydi:

- Umumi harpten sonra hürriyet buhranı
- Harbin doğurduğu neticeler
- On dokuzuncu asırda hürriyet mezhebi ve tatbikatı
- Nizamsızlığın artmasının sebepleri
- Liberal fırkaların buhranları/Hürriyet buhranında sosyalizmin tesiri

- Demokrasi ve hürriyetin inkârı gibi telakki olunan milliyetçilik
- Avrupa'daki irtica ve Akdeniz diktatörlükleri humması
- İrticain yeni şekli: Faşizm
- Beyaz Bolşeviklik addedilen faşizm ve sulh için tehlikeler
- Tarihi vakalar halinde hürriyet, irtica ve sosyalizm
- Bolşevizm üzerinde yapılan mübalağalar ve irtica sınıflarının zaafı/Avrupa haricinde Avrupa kapitalizminin siyasi savleti

• Bolşevizmin ve Faşizmin aynı mahiyet arzeden iki hadise gibi telakkisi/ Hürriyete karşı engeller ve parlamentolar icraatına matuf tenkitleri/ Halihazır cemiyet içinde devamlı hükümeti mutlakalar tasavvurunun imkansızlığı

- Mutavassıt sınıfların inkişafı/ Ve müfrit temayüllere mukavemet
- Parlamenter vazifelerin ve iş siyasetinin ıslahı lüzumu
- Şiddet fikrinden, sulh ve hürriyetin ademi mevcudiyetinden münbais Avrupa ittihadı/Liberal rejime doğru içtinabı gayri mümkün bir dönüş...

Esat Adil'in bu yayın faaliyeti İstanbul'da basın-yayın merkezi Babiali'de yankı buluyordu. "Bolşeviklik, Faşistlik ve Demokrasi" hakkında Hüseyin Cahit'in ünlü kültür dergisi *Fikir Hareketleri*'nin 23 Mayıs 1934 tarihli 83'ncü sayısında bir yazı çıkıyor, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun *Yeni Adam* dergisinin 30 Temmuz 1934 tarihli 30'ncü sayısında da övgü dolu bir yazı yer alıyordu.

Yine üst başlığı "Bugünün İçtimai Mezhepleri" olan "İlim ve Hayat Serisi"nin 4'ncü kitabı "*Liberalizm, Sosyalizm, Katolisizm, İçtimai İlerleme*"ydi.

"Savaş Kitapevi Neşriyatı" olarak yayımlanmıştı.

"1934- Balıkesir" tarihini taşıyordu.

Esat Adil yine eserin başına "Birkaç Söz" yazmıştı:

" 'Bugünün İctimai Mezhepleri' üzerinde Brüksel'in Yüksek Etüt Enstitüsü'nde dört konferans verilmişti. O zaman bu konferansları ayrı ayrı dinlemiş ve bunların lisanimıza naklinde memleketimiz için büyük faydalar tasavvur etmiştim.

Geçen sene bu konferanslar Solvay İctimaiyat Enstitüsü tarafından kitap halinde neşredilince bu arzumu yerine getirmek fırsatını buldum.

Bu küçük eser; Umumi Harp'ten sonra iş ve sermaye üzerinde ve istihsal şubelerinde husule gelen de-

rin değişikliklerin yeni bir hüviyetle ortaya koyduğu içtimai meseleler karşısında muhtelif mekteplerin edinilmiş yeni telakkilerini sıralamaktadır.

Bu eserle nakledilmekte olan dört konferanstan her biri. Belçika'nın ve aynı zamanda dünya ilim ve siyaset âleminin tanınmış mütefekkirleri tarafından verilmiştir.

Liberal mektebini izah eden Gustav- Leo Gerard Belçika Sanayi Komitesi Umumi Direktörü'dür. Sosyalist mektebi anlatan Emil Vandervelde ise sabık Başvekil, mebus, Brüksel Üniversitesi'nde profesör, Belçika Amele Partisi'nin ve aynı zamanda II.Enternasyonal'in reisidir. Katolik mektebi hakkındaki konferansı veren V.Fallon felsefe profesörüdür. Brüksel Darülfünunu Hukuk Fakültesi'nin ve İktisat Mektebi'nin iktisat profesörü olan ve beynelmilel ilmi otoritesi herkesçe malum bulunan Maurice Ansiaux ise içtimai ilerleme doktrini-

İlim ve hayal sarısı.

64

İktisadiyat Enstitüsü
Esat Adil

Bugünün İctimai Mezhepleri

Liberalizm

Sosyalizm

Katolisizm

İctimai ilerleme

1904

1904
YAS KİTAP EVİ
BAKIKESİ

ni bize izah ve tahlil etmektedir.

(...)

‘İlim ve Hayat Serisi’ne katmış olduğum bu küçük eserden; Türk inkılâbının ideolojisiyle meşgul bulunan münnevverlerimizin büyük istifadeler temin edeceği kanaatindeyim.”

Esat Adil’in yayımladığı bu kitap hakkında da övücü tanıtma yazıları çıkıyordu *Fikir Hareketleri*’nde (29 Haziran 1935, Sayı:89) ve *Yeni Adam*’da (25 Temmuz 1935, Sayı:82)...

Yayın sırasına göre “*Basılmakta Olanlar*” notuyla duyurulan 10’ncu kitap “*Medeni ve Siyasi Hürriyetler*”.

11’nci Kitap da, Esat Adil’in “*Dize Gelen Gönül*” adı altında topladığı kendi şiirleriydi.

“*Savaş Kitabevi Neşriyatı*”nın, Esat Adil’in kendi imzasını taşıyan politik kitaplarının dışındakiler ise sırasıyla şunlardı:

- 4- Köy Kitabı (Salim Gündoğan)
- 5- Sevgim ve İstirabım (Mükerrem Kâmil)
- 7- Bu Kalp Duracak (Mükerrem Kâmil)
- 8-Bir Zaferin Yası –Piyes-(R. Gökalp)
- 9- İncir Ağacı – Roman- (İhsan Edip)

Sanırım burada bir sıralama hatası yapılmıştı. Çünkü 5’ten 7’ye atlanmaktaydı. Bu nedenle 6’ncı kitabın ne olduğunu bilemiyoruz.

1) Orhan Müstecaplıoğlu’nun anlattıklarından.

2) *Gerçek*, 5 Nisan 1950, Sayı:7

3) Orhan Müstecaplıoğlu’nun anlattıklarından.

4) Orhan Müstecaplıoğlu’nun anlattıklarından.

EŞ, KIZ, OĞUL HALLERİ...

Esat Adil 1934'te Balıkesir'de Edremitli bir eşraf kızı olan öğretmen Macide Hanımla evlendi. 16 Eylül 1935'te Çiğdem adını verdikleri bir kız çocukları, 1937'de de Adil adını verdikleri oğulları dünyaya geldi. Ancak Çiğdem henüz daha iki buçuk yaşında iken 14 Mart 1938'de Edremit'te Macide Hanım'ın ana-babasının evinde, üçüncü kattan düşerek öldü. Bu ölüm, annenin üzerinde *travmatik* bir etki yaptı.

Şizofren Bir Eş...

Aziz Nesin yıllar sonra "Benim Delilerim" adındaki kitabında Esat Adil'in eşi Macide Hanım'ın akıbetiyle ilgili şunları yazacaktı.

["Benim Delilerim"e girecek olan kendisi değil, eşidir.

Balıkesir'de öğretmen olan genç bir kızla evlenmiş. Eşi, sarışın, güzel, iyi bir aileden, herkesçe de beğenilen, ama aşırı suskun bir insan. Bir oğulları dünyaya geliyor. Genç kadında toplumsal uyumsuzluklar başlıyor. Zaman zaman içine kapanık ve aşırı suskunluk...

Dostum, adliyede görevlidir. Başarılı çalışmalarından ötürü genç yaşında önemli yerlere gelmiştir. Görevi gereği Balıkesir'den ayrılmıştır. Eşi, sürekli tedavi, bakım ve gözetim istediğinden, ana babasının yanında kalmak zorundadır. Bu tarihten sonra O, sonsuz bir bekar yaşamı sürdürmek zorunda kalmıştır.

....Anne hasta olduğundan, küçük oğlunu yanına aldı. Bu yüzden özel yaşamı zordu.

Yaşamı her yandan kötülüklerle kuşatılmıştı:

1.Ev yaşamı çok tedirgindi. Büyümekte olan oğluna kendisi bakmak zorundaydı. Evliydi ama bekar yaşamı sürdürüyordu. Oğlunu annesiz bırakmak istemediği, ruhsal hastalığı nedeniyle nikahlı eşinden boşanmak onurunu zedeleyeceği için, umutla eşinin iyileşmesini bekliyordu.

(...)

Yıllarca ayrı kaldığı eşini, oldukça iyileştiği haberini alınca, İstanbul'a yanına getirmişti. O zaman görmüştüm eşini. Sarışın, ince ve an yüzlü, güzel bir hanım. Hep durgundu. Hastalığı donuk bakışlarından hemen belli oluyordu. Benimle hiç konuşmamıştı. İçinde bulunduğu dünyanın ötelerinde, başka bir yerlerde yaşıyormuş da, sanki buraya yanlışlıkla yolu düşmüş gibi, her şeye korkuyla, çekinerek, donuk donuk bakıyordu.

Eşini yanına getirmekle, çocuğu için iyi mi kötü mü yaptığını kendi kendisiyle tartışmış gibi bana sormuştu. Elbet benden yanıt beklemiyordu. Eşini yanına getirince sorunları daha da artmıştı. Hekimler, kadına tanı koymuşlardı: Şizofreni... Tedavisi olanaksız hastalık.

Bir akşam evine gelince gördüğü durum, karısının evde çocuğuyla birlikte bırakamayacağını gösteriyordu. Kadını hastaneye yatırmak zorundaydı. Bakırköy Akıl ve Ruh Hastalıkları Hastanesi'nin paralı bölümüne yatırdı. Her hafta eşini ziyarete gidiyordu. Üç kez de birlikte gitmiştik. Kadın sustundu, konuşmuyordu."]

Esat Adil, ikinci kez kurup faaliyete geçirdiği Türkiye Sosyalist Partisi lideri olarak öteki yönetici kadroyla birlikte 18 Haziran 1952'de tekrar tutuklanıp Sultanahmet Ceza ve Tutukevi'ne konulmuştu.

Şizofren Eşe Edremit Parkında Saldırı...

İşte o sıralarda, 2 Ağustos günü olan bir olay, memleketinde yayımlanan günlük *Balıkesir Postası* gazetesinde şöyle bir haber haline gelecekti.

[Edremit'te Görülmemiş Bir Hadise

Akıl hastası olan Sosyalist Partisi Sekreteri'nin eşi, 13 kişinin tecavüzüne maruz kaldı.

Evvelki gün Edremit parkında çirkin bir hadise cereyan etmiştir.

Sosyalist Partisi Genel Sekreteri Esat Adi Müstecaplıoğlu'nun eski bir öğretmen olan ve akli muvazenesi bozulduğundan tımarhanede yatarak 25 gün evvel Edremit'e gelen eşi Macide Müstecabi ara sıra yanında babası olduğu halde, kasaba parkına gelmektedir.

Evvelki gün saat 13.30'da Macide Müstecabi yalnızca parka gelip oturmuştur.

Biraz sonra yanına Çınar Sineması'nda ilancılık yapan 928 doğumlu Hasan Demirsapan, şoför muavini Hüseyin ile dondurmacı İlyas Rastıkcı parkın tenhaliğinden faydalanarak Macide'nin yanına sokulmuşlardır. Zavallı kadının akli muvazenesizliğinden faydalanan üç sanık, onun koluna girerek ilerideki bahçeler arasına götürmüş, tecavüz ve tasallutta bulunmuşlardır.

Neden sonra Edremit Askerlik Şubesi'ndeki muayeneden dönen 933 doğumlu 10 genç bahçeler arasından geçerlerken bu vaziyeti görmüş ve bu defa da kadını onlar almışlardır.

10 delikanlı tarafından da tecavüze uğrayan Macide'yi jandarma ve polisler yetişerek ellerinden almışlardır.

Zabıtaca bütün sanıklar yakalanarak adalete verilmiş ve sorgularını müteakip tevkif edilmişlerdir. Ancak sanıklardan şoför muavini Hüseyin Bursa'ya kaçtığından yakalanması için keyfiyet Bursa'ya bildirilmiştir." (Balıkesir Postası, 4 Ağustos 1952, sayı: 2905)]

Aziz Nesin "Benim Delilerim" kitabında yerel bir gazetede yer alan bu haberin bir İstanbul gazetesi tarafından iktibas edilerek Esat Adil'e nasıl duyurulduğunu hikaye edecekti.

[“Cezaevindeki siyasi koşuşta partili otuz kişi kadardılar. Tutuklulukları bir yılı geçmişti. Akıl hastanesindeki eşini, hastaneye para ödenemediği için, ana --babası hastaneden çıkarıp Balıkesir’deki evlerine getirmişlerdi.

Kadının babasıyla birkaç kez konuşmuştum. Saygın, sessiz bir yaşlıydı. Daha o zaman bana söylediğine göre, ona göre kızı hasta değildi. Kocasının kimi anlayışsızlıkları yüzünden bunalıma girmişti. Babalar, çocuklarına akıl hastalığını kondurmak istemezler.

Siyasi koşuşa her gün dört gazete alınıyordu. Sabah erkenden gazeteler gelirdi. Gazeteler her gün sırayla okunurdu. Sıra ona gelince, verilen üç gazeteyi okumuş, dördüncü gazeteyi bulamamıştı.

-Arkadaşlar Cumhuriyet kimde? diye sordu.

Bu soru üzerine, siyasi koşuşta koyu bir suskunluk oldu. Konuşmalar, bağırıp çağırmalar birden kesilmişti. Bir olağanüstülük olduğu belliydi. Bir kez daha sordu:

-Kimde Cumhuriyet arkadaşlar?

Daha çok susulamazdı. Arkadaşlardan Mustafa Börklüce:

-Bu sabah Cumhuriyet gelmedi, dedi.

-Neden?

-Bilmem, gelmedi işte...

Hüsamettin Özdoğu:

-Bu sabah cezaevine gelmemiş Cumhuriyet, dedi.

Daha önce böyle söylemeyi kararlaştırmışlardı.

Koşuşta herkes doğal havasına girdi; daha doğrusu doğal havasına girmiş gibi görünmeye çalıştı. Nasıl edip de ona, o günkü Cumhuriyet gazetesini vermeyeceklerdi? Gazetedeki o haberi okuması gerekirdi. O haberi okursa, bu yıkılmış adam büsbütün yıkılacaktı. O haber Cumhuriyet’ten başka gazetede yoktu. Cumhuriyet de koymayabilirdi ve bu yüzden yer yerinden oynamazdı. Haber syleydi:

“Cezaevinde tutuklu bulunan Türkiye Sosyalist Partisi’nin Genel Başkanı Esat Adil Müstecaplıoğlu’nun akıl hastası eşi, bugün Balıkesir’de şehir parkında otururken, sekiz kişi tarafından kaçırılarak...”

Cumhuriyet gazetesinin kendisinden saklandığını sezmiş, kuşku-

lanmıştı. Gazeteyi buldurmak için başgardiyana haber gönderdi, bu işin üstüne düştü. Bunun üzerine arkadaşları gazeteyi kendisine verdiler. Yatağına uzanıp gazeteyi okumaya başladı. Öğleye dek yatağından kalkmadan düşündü, kimseyle konuşmadı...”]

Esat Adil, Mehmet Akif’i Nasıl Anlayıp Yorumluyordu?

O yıl Esat Adil, bir yıl önce vefat eden, kişiliği, görüşleri ve şairliği hep tartışılan İstiklâl Marşı’nın yazarı Mehmet Akif üzerine 56 sayfalık neredeyse bir broşür denebilecek hacimde bir kitap yayımladı.

“Mehmet Akif/ Ferdi ve içtimai karakteri-Vatanperverliği- Milliyetçiliği- Şairliği” adlı Esat Adil’in bu çalışması, “İstanbul/ Ülkü Basımevi/1937” tarihini taşıyordu. Çatalca’daki Aziz Nesin Vakfı’nın kütüphanesinden edindiğimiz elimizdeki fotokopi nüsha “Arkadaşım Mansur’a/ Esat Adil” şeklinde imzalanmıştı. Kitabını imzaladığı arkadaşı Mansur, ilk başlarda sözünü ettiğimiz Balıkesir’den kuvayı milliyeye dönemi arkadaşlarından Mansur Tekin’den başkası değildi

Esat Adil çalışmasının 1’nci Bölümü’ne “Mehmet Akif’in Ölümü ve Akisleri” başlığıyla giriyordu:

“Büyük adamlar, semavi taşlar gibi, hilkatın mihverinden kurtularak aramıza ve insan cemiyetlerine gelişi güzel serpilirler. Asıllarındaki bu tesadüfi intisap onlarda o kadar arızidir ki hiçbir hudut ve engel tanınmaksızın derhal insanlığa mâl oluverirler.”

Bu giriş paragrafının ardından “beynelmilel olmuş” isimleri örnekledik sonra sözünü Mehmet Akif’e getiriyordu:

“Şair Mehmet Akif’ten bahsetmek için böyle bir mukaddemeye beni sevkeden, memleketimizde başı boş bırakılmış kıymet ölçülerinin her sahada her şeyi ve herkesi kendi sakatlıklarına tâbi tutmak isteyen serkeşliğidir.

Mehmet Akif öldü. Bir çığın yuvarlanması, bir dağın heyelanı gibi... âlemimizden ayrıldı.

O da tıpkı Tevfik Fikret gibi öldü. Onun da ardından tıpkı o büyük şaire yapılanlar yapıldı.

Gerçi nişyan, yaygaradan daha hazin bir akıbet tir. Fakat bir ölünün otopsis i sünnetçiye bırak ılamaz. Onu tıbbın selahiyetlileri yapar ve bu ameliyenin bir ilme dayanan şartları ve kaideleri vardır.

Niçin bir sanat eserinin ve bir sanatkârın kritiğini yaparken bu derece laubalileşiyoruz?

Matbuatta, Akif'ten bahseden veya kendisine sorulan suale cevap vererek şair hakkında sarıh hükümleri ileri sürmüş olan bir çok şahıslar tanınm ki, Akif'in yedi kitabından bir tanesini bile tam okumamış ve bir ikisi de onu ancak kulaktan tanımış ve bir iki mısraını rastgele dinleyivermiştir."

Bunun ardından niçin böyle bir işe kalkıştığını şöyle gerekçelendiriyor:

"Ben bir sanat ve edebiyat müntakidi değilim. Mehmet Akif ve-silesiyle kendimi bu yolda bir tecrübe etmek veya ne olduğumu göstermek gibi, biri heves diğeri tasallüf sayılabilir her iki harekettten kendimi sakınacak kadar idrak ve tevazua sahip olduğumu bilen bilir.

Arzum, Safahat şairi Mehmet Akif'i ferdi ve içtimai karakter, fikir ve sanat cephesinden mümkün olduğu kadar hür ölçülerle ölçmek, tetkik etmek ve edebi bir konkülüzyon yapmaya çalışmaktır."

Esat Adil çalışmasının 11'nci Bölümü olan Mehmet Akif'in "Fikri Karakteri"ni Safahat'ından aldığı onlarca mısraıyla örnekleyerek özlü bir biçimde şöyle tespit etti:

- Akif ilk tahsiline Kur'an suresi bellemekle başladı. Şehir hayatında ilk tanıdığı müessese meşcit ve cami oldu. İlk musikiyi ezan nağmelerinde, salâ ve kasidelerde duydu.

- Dini karakteri mistik bir hava içinde bütünleşen ve olgunlaşan Akif, gene bir camii ve imamı olan ve talebenin dini merasime riayet-i mecburi tutulan bir mektep hayatı içinde müsbet bilgiler öğrendi.

- Akif popüler muhitlerde de yaşadı. Davul, zurna nağmeleri, gü-reş, cirit oyunlarına; zeybek rakslarına karşı derin bir sempati duydu. Bu sebeple güçlü, kuvvetli bir bünye kazandı.

ED. TE
ER5. N
MÜS

Esat Adil Müstecablığı

MEHMET AKİF

Ferdî ve içtimai karakteri Vatanperver-
liği - Milliyetçiliği - Şairliği

İSTANBUL
DİOK Basım Evi
1937

• Aileyi, cemiyetin kökü bildiği için ciddi, mazbut bir koca, bir baba oldu.

• Müslümanlığın terbiye kaideleri kendisine dürüst bir şekilde telkin edildiği için insanları sevmesini öğrendi.

• Haysiyeti menfaata üstün bildi. Kendi emeğiyle yaşamak mecburiyeti onun moral cephesini yükseltti.

• Bittabi Siyer-i Nebi başta olmak üzere İslam ve Osmanlı tarihlerini iyi okudu.

• Kuvvetli Arapça ve Acemcesiyle Şark kültür hazinelerinin dehlizlerinde derin bir

hayranlıkla dolaştı. Bazen içinde yaşadığı cemiyeti, aşınası olduğu eski cemiyetlerden aşağı görür, bu sebeple mazinin biraz da kendi hayaliyle süslediği iyilik ve güzelliklerine fazla incizap duyardı. Şarkın bugünkü hali ise onun en büyük hüsranı idi.

• Gene kuvvetli Fransızcası garp kültürü ve edebiyatıyla temasını temin etti. Berlin'e yaptığı seyahat onun Avrupa medeniyetine karşı olan meftunluğunu artırdı.

• Bununla beraber o daima Şarklı ve Müslüman kaldı. Öyle yaşadı ve bu vasfı muhafaza ederek öldü.

Esat Adil çalışmasının III'ncü Bölümü olan Mehmet Akif'in "İçtimai Karakteri"ni de, gene Safahat'tan aldığı onlarca mısra ile örnekleyerek şöyle açıkladı:

• Mehmet Akif, insanın üstünlüğünü ve insanlık haysiyetinin bütünlüğünü ferdin cemiyete bağlılık derecesiyle ve insan cemiyeti içindeki mevkii, vazifesi ve idealleriyle mütenasip görürdü. Onun için içtimai morali, ferdi moralinden daha sağlamdı denebilir.

• İçtimai bakımdan din, ona göre bir nizam ve bir doktrindi. Hristiyan sosyalizmi mensupları gibi o da, dini reformun sosyal zaruretlere göre yapılmasını, fakat bu zaruretlerin asla dini akide ve kadeleri sarsmamasını arzu ederdi. Bu sebeple Meşrutiyet'ten sonra içtimai İslamcılık davasını ön safta müdafaa etti.

• Akif demokratı. Demokrasi onun siyasi ve hatta dini heyecanlarına en uygun olanı idi. Halife Ömer'e meftunluğu da bundandı.

• Türkiye'nin geçirdiği siyasi ve sosyal değişikliklerin onun hüviyetindeki izlerini "Safahat"ında sıra ile takip edebiliriz. Osmanlı camiası duygularının sadık bir ifadesi olan "Halkın Sesleri", "Fatih" ve "Süleymaniye" kürsüleri ile kendi benliğini duymaya başlayan bir millet sesi olan "Asım" arasında farklar vardır.

• Birinci Safahat hatıralar ve bilhassa Dördüncü Safahat ile Göl-geler Akif'in içtimai karakterini en iyi gösteren vesikalardır.

• Sıka vücuduna babasından kalma yegane miras "Küfe"yi yüklenen ve sabahtan akşama kadar müreffeh insanların yükünü taşıyan çocuk Akif'in duyduğu ve bize anlatmak istediği şüphesiz ki cemiyetin kuruluş sakatlığıdır. O, bir ailenin maişetini, on iki yaşındaki bir çocuğun sırtına yükleyen ve o çocuğun alın terinden utanmayan bir cemiyetin düşmanıdır.

• İçtimai düzensizlikleri, bozuklukları birer facia sahnesi gibi canlandırmasını bilir ve sever.

• İnsanların kardeş olduğunu, aralarındaki kin ve adavetin kaldırılabilceğine inanmıştır. Ancak her şeyden evvel aynı Allah'a inanmış olanların arasındaki ahenksizliğin önüne geçilmesini ister.

• Mütecavizin düşmanıdır. Bu sebeple emperyalist Avrupa'ya "Tek dişi kalmış canavar" gibi görür.

• İşte bu güzel vasıfları, iyi temayülleriyle her şeyden önce büyük bir insan olan Akif altmış üç yıllık hayatını cemiyete vakfetmiş, insan cemiyetinin güzellikleri, çirkinlikleri, ıstıraplarıyla sevinmiş, ağlamış,

kıvrandı.

IV'ncü Bölüm Akif'in "Vatanperverliği"ni de aynı şekilde tespit etti:

• Görünüşte Akif için vatan; kendi akidesini taşıyanların yaşadıkları bütün ülkedir.

• Nasıl ki Ziya Gökalp de Türk ırkının yayıldığı ve "Turan" mefhumu ile ifade edilen ülkü için böyle düşünürdü...

• Bu tam manasıyla idealist bir duygudur. Bugün komünist Rus ve Fransız'ı İspanya toprağında gönüllü olarak çarpıştıran da böyle bir inanış saiki değil midir?

• Osmanlı tebası olan Akif'in vatan telakkisi Türk cumhuriyeti vatandaşları olan Akif için aynı harareti muhafaza edemedi.

• Bu değişiklik onda, Cihan Harbi sıralarında başlamıştır. Ecnebi bayrakları altında Türk yurduna ve kendi dindaşlarına saldıran esir Müslümanların şuursuzluğu onda, göz yaşlarıyla birlikte milli vatan ve ideal vatan mefhumlarını yekdiğerinden ayrı olarak tebarüz ettirmiştir. "Çanakkale"si, "Bülbül"ü ve diğer şiirleri bunun en kuvvetli misalleridir. Bu devirden sonraki Akif, hakiki vatanperver şairlerimizin başında gelir.

• O nasıl mutaassıp değil ve softaların düşmanı idiyse, vatanperverliği istismar edenlerin, vatancı görünen softaların da aynı şiddetle hasmı idi. Yani Akif bir "İnsani vatanperver" olarak kaldı.

V'nci Bölüm "Milliyetçiliği" şu tespitleri içeriyordu:

• İslam dini bütün insanların dini olmak iddiasıyla inkişaf etti. Bu sebeple bugünkü manada milliyet telakkisi İslamiyet'le telif edilemiyordu. İslam benliği milli benliği temsil edebileceği ileri sürülerek büyük bir "İslam milleti" teşkili tasavvur olunuyordu. Bu vahdeti dini akide birliğine irca ederek mümkün görenler arasında Akif de vardı.

• Mehmet Akif hiç şüphe yok milli kültüre bilvasıta büyük hizmetler etmiştir. Türkçe onun kalemıyla tertemiz bir şekle girdi. Kendisinden sonra gelecek bir çok nesiller ona karşı hayranlık duyacaklardır.

• Mehmet Akif "Asım", "Bülbül", "İstiklâl Marşı" gibi tamamen milli ve ölmez eserler yarattı. Diğer bir çok şiirleriyle milli bünyemizi,

milli hüviyetimizi gösterir levhalar çizdi.

- Milli heyecanlarımızı, hamasi duygularımızı vatan ve milliyet sevgimizi ateşledi, tahrik etti. Balkan Harbi'nde, Umumu Harpte, Milli Savaş'ta daima onun sesini duyduk. O devirlerde Akif'i kim okudu da ağlamadı!

- Fakat bütün bunlara rağmen Mehmet Akif Türk milliyetçiliğine şekil ve istikamet verenler arasında değildir. O, milliyetçiliği asla bizim anladığımız şekilde anlamak, duymak istememiştir. İstememiştir diyorum. Çünkü ben eminim, Milli Mücadele zamanlarındaki Akif, Balkan Harbi'ndeki yalnız Müslümanca düşünen Akif değildi. O, Türk milliyetçiliğinin alevleri içinde yanıyor, tutuşuyordu. Fakat onun gönlü bu hususta asla zekasıyla anlaşılamadı. Gönül zekayı yendi ve onu "İslam milliyeti" mefkuresinin ateşine attı.

- Mehmet Akif; "Türk milletinden, İslam ümmetinden, Garp medeniyetindenim" diyenler gibi teviller yapmaya lüzum görmeyerek "Türk milleti için yaşayan, İslam ümmeti için tutuşan, Garp medeniyetini takdir eden" bir Türk milliyetperveri idi... Fakat hiçbir zaman milliyetçi bir Türk olamadı.

VI'ncı Bölüm "Şairliği" üzerine de şunları söylüyordu Esat Adil:

- Kestirme olarak biz de herkes gibi şunu itiraf edelim ki, o en temiz Türkçeyi aruz vezniyle nazma sokmakta eşsiz ve mahir bir üstadı. Şu halde sanat "malzeme"sini seçmekte ve kullanmaktaki ustalığı her türlü tereddüt ve münakaşa sınırları dışında tutulacak kadar ileridir.

- Mehmet Akif mevzularını ya tarihten ya içinde yaşadığı cemiyet hayatından yahut gönlünü doldurup taşıran imanından seçti. Hususiyetlerini kat'iyen gizledi. Kadın ve aşka dair bir tek mısra neşretmedi. Safahat'ında tabiat tasvirlerine de çok az rastlarız.

- Akif'e şair değildir diyenler, onun kendine has mevzularını hayret verici bir ustalıkla canlandırdığını itiraf ederler.

- Fuzuli'deki beşerî aşk şiiri harikaları yaratıyor da, Mehmet Akif'in ilahî aşkı şiir terennümüne neye müsait görülüyor?

- Mehmet Akif hayat şeniyetlerinden aldığı ilhamlarda Emil Zola'ya benzer. İkisi de sahneleri bütün detaylarıyla tasvir etmeyi se-

ver. Bu da bir ustalıktır. Akif milli mevzular üzerinde yazdığı şiirleriyle Türk milletinin karşısında daima milli bir şair ve sanatkâr olarak kalacaktır.

- Cemiyetin ruhunu da hemen hiçbir şairimiz onun kadar türlü tahassüsler içinde coşturmuş değildir. Safahat adlı yedi kitabı içinde her bakımdan pek çok nazım ve bir çok şiir vardır. Zaten her yazdığını şiir yapmak hangi mes'ut şaire nasip olmuştur.

- İnsanca yaşamış, Türk edebiyatına, Türk milletine ve milli kültürümüze hizmet etmiş ve bugün dünyamızdan göçmüş olan şair Mehmet Akif, Türkiye'nin her köşesinde, her akşam güneş batarken; kahraman Türk erlerinin, mektepli Türk gençlerinin vakur sesleriyle dirilmekte, canlanmakta, yeni ve ebedi bir hayata mazhar olmaktadır;

"Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak!"

DEVLET HİZMETİNDE

1938'de Temyiz Mahkemesi Başmüdürlüğü Muavini'ydü

Bunu arkadaşşı İlhan Tarus'un Sivas'tan 14.8.1938'de "Sivas'tan selamlar" diyerek, "Temyiz Mahkemesi Başmüdürlüğü Muavini/Ankara" adresine gönderdiği bir kartpostaldan çıkarıyoruz...

Bir süre sonra Belçika'daki öğrenimi sırasındaki konularından olan cezaevleri ve mahkumların ıslahı nedeniyle, cezaevleriyle ilgili çalışmaya yönlendirildi.

Cezaevleri Müfettişı....

Bu kez Cezaevleri Müfettişıliği görevine getirilmişti. Bu görevinin içinde "cezaevlerinin ıslahı" da bulunduğundan ülke sathındaki bütün cezaevlerini dolaşmaya başladı.

"Cezaevleri Müfettişıliği" görevinin çerçevesinde, hapisteki pek çok devrimciye daha uygun şartlara kavuşmaları konusunda yardımcı oldu. Balıkesir yerelindeki mücadelesinin dışında "devrimciliği"nin afişe olmaması yüzünden; özellikle Nazım Hikmet, Hikmet Kıvılcımlı ve Kemal Tahir'e yattıkları hapisanelerde yardımcı olabiliyordu. Zaten önemli devrimci, aydın ve yazar kişilerle de tanışıklığı bulunuyordu.

Müfettişıliği kapsamında, mahkumların insanca muamele göreceği ve topluma faydalı bir biçimde eğitileceği cezaevleri düşündüğünden, bunun mevcut cezaevlerinin ıslah edilerek mümkün ola-

mayacağı kesin kanısına varmıştı.

Böyle bir öneri üzerine modern İmralı Cezaevi kuruluşuna karar verildi. (Kanunusâni 1940)

İmralı Cezaevi'nin kuruluşunun ardından, Edirne İslahevi'nin kuruluşunu üstlendi. Sultanahmet Cezaevi hakkında da bir rapor hazırladı.

Esat Adil, bundan sonra kuruluşunu hazırladığı İmralı Cezaevi-ne müdür olarak atandı. İmralı'daki faaliyetleri; mahkumlar üzerindeki yapıcı etkisi, onlara insanca muamelesi, karşılıklı sevgi ve saygıya dayanan ilişkileri öteki mahkumlar, hapisane çevreleri ve devrimciler tarafından duyuldu, bilindi.

O sıralarda Bursa Cezaevi'nde yatmakta olan Nazım Hikmet, Kemal Tahir'e yazdığı bir mektubunda, Esat Adil'in kendisini ziyarette geldiğini ve birlikte resim çektirdiklerini söylüyordu:

"Ha, bundan evvelki mektuplarından birinde, burada hapisane müdürümüz, İmralı Adası Müdüğü ve Naci Sadullah ile birlikte çektiğimiz bir fotoğrafı yollamıştım, aldın mı?" (1)

20. 5. 1941 tarihli mektuptu bu.

Kemal Tahir mektubun yayını sırasında, "İmralı Adası Müdüğü"nün kim olduğunu sayfa altındaki 31'nci dipnotta şöyle açıklıyordu: "1946'da Türk Sosyalist Partisi Başkanı Esat Adil Müstecablı."

İmralı Cezaevi'ni kurup yöneticiliğini yaparken Nazi orduları Türkiye sınırına dayandıklarında faaliyete geçişinin ikinci yılında bakın ne yapacaktı?

İmralı Mahkumlarıyla Birlikte Nasıl

"Gerilla Harbi" Hazırlığı Yaptı?..

Esat Adil 1940 yılı Ocagında İmralı Cezaevi'nin müdürlüğünü yapmakta iken İkinci Dünya Savaşı birinci yılını tamamlamış, ikinci yılından da beş ay almıştı.

1 Eylül 1939'dan itibaren Polonya'yı işgal eden Almanya'nın ar-

tık bundan sonra ne yapacağı konusunda yandaşları ve karşıtları çeşitli tahminlerde bulunuyorlardı. Kara Avrupası'ndaki karşıtlarından İngilizler ve Fransızlar ittifak halinde Maginot Hattı'nın arkasında bekliyorlardı.

1940 ilkbaharında Alman orduları yine hareketlendi.

10 Mayıs 1940'ta Belçika, Lüksemburg ve Hollanda'ya girdiler. Oradan da Fransa'ya yöneldiler.

Savaş haberlerini basından takip eden Esat Adil, öteki ülkelerden ziyade 1928-1932 yılları arasında öğrenim için bulunup yaşadığı Belçika'nın Alman işgali altına düşmesine çok üzülüyordu..

Savaşın başından beri "geçilemez" propagandası yapılan Maginot Hattı'nı Alman Orduları kısa sürede ezip geçerek 1940 Haziran ayı başlarında Paris kapılarına dayandı. 22 Haziran'da mütarekeyi imzalayan Fransa Almanlara teslim oldu.

Bundan sonra savaş hızla Balkanlar'a sarkarak Türkiye sınırına kadar dayandı.

Almanların Fransa'yı da dize getirmelerini fırsat bilen Musolini önce Fransa'ya savaş ilan edip güneyden o ülkenin bir bölümüne girdi. Bunun peşinden de Yunanistan'a saldırdı. Yunan ordularının direnmesi üzerine İtalyan Orduları Arnavutluk'a çekilmek zorunda kaldı.

Türkiye Balkanlar'daki bu gelişme üzerine bir yandan Trakya'daki askeri tedbirlerini artırırken öte yandan da sivil hayata bazı düzenlemeler getirdi. Trakya ve Boğazları içine alan bölgelerdeki 6 ilde sıkıyönetim ilan etti. Bu bölgelerde bulunan 6 il şunlardı: İstanbul, Çanakkale, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ ve Kocaeli. Bu iller başta olmak üzere tüm ülkede de "pasif korunma" tedbirleri alınıyordu. Yani o ünlü "karartma geceleri" başlamıştı. Bir süre sonra ekmek de "kame"ye binecekti...

1940 sonlarında, Alman-Sovyet Saldırmazlık Pakti'nda çatlaklar ortaya çıktı. Almanya'nın niyeti artık Sovyetler Birliği'ne saldırmaktı. Hitler ve kurmayları "Barbarossa" adını verdikleri bir planın üzerinde çalışmaya başladı. Ancak Hitler Rusya Seferi'ne çıkmadan önce Musolini'nin karmakarışık ettiği Balkanlar'daki durumu sağlamlaştırma çalışmalarına başladı.

Macaristan ve Slovakya'nın Almanya'nın uydusu haline getirilmesinin ardından Romanya kontrol altına alındı.

Yugoslavya ile Yunanistan'ın dışında Balkanların tümü Alman nüfuzu altına girmişti.

Musolini'nin Yunanistan'a saldırması üzerine İngilizler de Yunanistan'a asker çıkarmış ve Yugoslavya'yı da cesaretlendirmişlerdi.

Bunun üzerine Almanlar Bulgar kralıyla anlaşarak Romanya üzerinden Bulgaristan'a girdi. Ülkenin güneyine doğru ilerlemeye başladılar.

Türkiye büyük bir endişe içindeydi.

Her şey Hitler'in kararına bağlıydı.

Bulgaristan'dan hangi ülkeye doğru yürüyecekti?..

İşte bu sırada Hitler, Türkiye Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye özel bir mektup gönderdi.

Hitler mektubunda "*Türk-Alman dostluğunun önemi*"nden söz ediyor, Bulgaristan'daki operasyonu, İngilizlerin Avrupa'ya müdahalesinden korunmak için yaptığını bildirerek, bunun Türkiye ile hiçbir ilgisinin olmadığını güvencesini veriyordu.

1941 yılı Mart ayı boyunca Alman orduları Bulgaristan'a tamamen yerleşti.

Yalnız Türkiye sınırından 20 kilometre kadar içeride bulunmaya dikkat ettiler.

Artık bundan sonraki hedeflerinin Yunanistan olduğu anlaşılmıştı.

Ancak Alman Genelkurmayı'nın "*Türkiye'ye saldırı planları*" da hazırды.

20 Şubat 1941 tarihli bir yazıyla planı Hitler'in kararına sunmuşlardı: Ya Yunanistan'la birlikte aynı anda Türkiye'ye saldırılacaktı ya da önce Yunanistan'ın işi bitirilip ondan sonra Türkiye'ye başlanacaktı.

Alman ordularının Yunanistan ve Yugoslavya'ya saldırısı aynı gün, 6 Nisan 1941'de başladı.

Önceden Alman uçakları Belgrad'ı şiddetle bombalamışlardı.

Avusturya ve Macaristan'dan gelen Alman birlikleri bundan sonra ülkeye girdi. Bulgaristan'daki birliklerin bir bölümü de yardımcı ol-

du. Geri kalanları Yunanistan'a girdi.

Bu gelişmelerin ardından Türkiye Cumhuriyeti hükümeti tedbirlerini artırarak; önce Edirne ve Uzunköprü'deki tren yolu köprülerini hava uçurdu.

İstanbul başta olmak üzere Trakya bölgesindeki sivil halkın Anadolu içerlerine götürülmesi kararını aldı.

Çakmak Hattı'nın gerisinde Çatalca dolayında direniş hazırlıklarına geçildi.

Peki Esat Adil işte bu sıralarda resmi görevinin dışında ne yapıyordu?

O sıralardaki asıl görevi İmralı Cezaevi'nin müdürlüğüydü.. Hükümetin ve askeriye'nin resmi önlemlerinin dışında, o da kendi çapında Alman Ordularının Türkiye'ye saldırma ihtimalini hesap ederek hazırlıklara girişmişti.

Mahkumlardan öne çıkan bazı uyanık olanlarını örgütlemiş, Mudanya ve çevresinden sivil insanların da bulunduğu bir ekiple, böyle bir durumda Mudanya dağlarının gerisinde bir gerilla savaşı hazırlığına başlamıştı...

İmralı Cezaevi'nin kuruluşu sırasında binaların yapımında taşeron olan TKP'nin MK üyesi Sarı Mustafa (Börklüce) da Esat Adil'in bu kararında ve çalışmasında yanındaydı.

Gerilla Savaşı doğaldır ki, silahla yapılır.

Bu nedenden silah sağlanması işiyle de uğraşmaktaydı bir yandan.

Her ne kadar 1937'den beri yürürlükte olan "desantralizasyon" kararıyla TKP, gizli faaliyetlerini en aza indirmişse de, Komintern nezdinde Teşkilatlanma Sekreteri Reşat Fuat Baraner tarafından temsil edilmekteydi.

Esat Adil şahsen de tanıştığı Reşat Fuat'a haber göndererek, hazırlıklarını bildirip Sovyetler'den silah sağlanması konusunda yardımını istedi.

Reşat Fuat da kendi imkanları içinde gerekli temaslarını yapıp sonucu aldıktan sonra, Abidin Dino ile Esat Adil'e cevap gönderdi.

Gönderdiği cevapta:

Sovyet yetkililer böyle bir oluşuma silah vermeyi kabul ettiler, si-

lahların ve cephanelerin ne zaman ve nereye gönderileceğini öğrenmek istiyorlar demekteydi.

Ancak Reşat Fuat'ın bu cevabını Esat Adil hiçbir zaman öğrenemeyecekti.

Çünkü aradaki özel posta (ya da kurye) Abidin Dino, Reşat Fuat'ın "*Bunları ilet*" dediği sözleri Esat Adil'e getirmeyecekti.

Zaten o sıralarda, Hitler İsmet İnönü'ye Türkiye Büyükelçisi Von Papen'le gönderdiği ikinci bir özel mektupta "*Almanya-Türkiye Saldırmazlık Paktı*" imzalanmasını istemiş, uzun müzakerelerden sonra 18 Haziran 1941'de bu pakt Saraçoğlu ile Von Papen arasında imzalanmıştı.

Paktın imzalanmasından tam dört gün sonra, 22 Haziran 1941'de saat 03.00'ten itibaren Alman orduları, Sovyetler Birliği'ne Kara Avrupası'ndan saldırınca, Esat Adil'in "*gerilla harbi hazırlığı*"nın da bir hükmü kalmamıştı.

Ancak bu olaydaki gerçek birkaç yıl sonra, Abidin Dino'nun da bulunduğu bir Esat Adil-Reşat Fuat karşılaşmasında ortaya çıkacaktı.

Reşat Fuat, Esat Adil'in "*Sizden bir istekte bulunduk, olumlu - olumsuz bir cevap bile vermediniz*" serzenişine çok şaşırarak, "*Ben cevap gönderdim*" diyecekti.

Hemen yanlarında olan Abidin Dino'ya dönerek: "*Size söylediğim o bilgiyi neden Esat Adil'e iletmediniz?*" sorusunu soracak. O da "*Gerek görmedim, çünkü ben o bilgiyi İngilizlere, yani Entelligence Service yetkililerine verdim. Muhtemel Alman saldırısına karşı sosyalist-komünist yurtseverlerin bir direniş hazırlığı var, silah temin etme peşindeler, siz devreye girin, dedim.*" cevabını verecekti.

Bu olay; Esat Adil'in 1919'da Balıkesir'de daha 15-16 yaşında bir delikanlı ikenki Kuva-yı Milliyeçi yurtseverlik ruhunun, vatanının tehlikede olduğu her durumda dipdiri olduğu gösteren iyi bir örnektir.

Balaban'ın Esat Adil Hakkında İmralı Mahkumlarından Dinledikleri...

İmralı'daki uygulamalarıyla ilgili olarak yıllar sonra 1940'lı yıllarda Bursa Cezaevinde yatarken Nazım Hikmet'ten ressamlık öğrenen İbrahim Balaban, 1968'de yazdığı "*Şair Baba ve Damdakiler*" kitabında olduğu gibi, "*Nazım Hikmet ve Biz*"de de, şunları yazacaktı:

"İmralı Adasındaki cezaevini, Esat Adil Müstecaplıoğlu'nun kurduğunu söylerdi çamaşırcı Hasan Dayı.

-Bu dünyaya peygamber geldi deseler, ben: O gelen mutlaka Esat Adil Bey'dir derim, derdi.

Peki Esat Adil Bey bu adada neler yapmış?

-Bu yatak odalarını o yaptırmış, o futbol sahasını, bu kütüphaneyi o kurmuş. Ve bu kütüphanede on binden fazla kitap var, oku okuyabildiğin kadar... Bağların bahçelerin kirizmasını ve fidan dikimini, olduğu gibi mahkumların hünerine ve becerisine bırakmış... Mahkumlar kendi ürettikleri buğdayı, yaptıkları yeldeğirmeninde öğütüp, kendi finnlarında ekmek yapıyorlarmış. Denizden tuttukları balıklarla, yetiştirdikleri tavuklarla, et ve ekmekle doyuyorlarmış... Tutsaklardan her kim ki bir suç işledi mi, savcı ve yargıç olan Esat Adil Müstecaplıoğlu, onu, kendisi cezalandırmazmış... O bu güzel adada, bir bakıma sosyalizmin provasını yapıyormuş; bine yakın mahpusu meydana toplayıp, sanığı da ortalarına dikip, sizler bunun, bu yaptıklarını suç mu sayarsınız, yoksa bağışlar mısınız?"(2)

(1) Nazım Hikmet, *Kemal Tahir'e Mapusaneden Mektuplar*, Bilgi Yayınevi, İkinci basım, Haziran 1975, S 82

(2) İbrahim Balaban, *Nazım Hikmet ve Biz*, Milliyet Yayınları, Mayıs 1999, S.203

BASINDA BİR İMZA: “ADİLOĞLU”

1945'de Esat Adil resmi görevlerinden en aslisi olan İmralı Yarı-
açık Cezaevi Müdürlüğü'nü yürütüyordu. Ayrıca üzerinde Kocaeli
(İzmit) Cumhuriyet Başsavcılığı ve Ege Bölgesi Adalet Müfettişliği
gibi ek ve geçici görevler bulunuyordu.

İşte tam da bu sıralarda ülkenin tek sol muhalif gazetesi *Tan*'da
günlük fıkralar yazmaya başladı..

1945 yılının Mart ayı sonlarıydı.

1 Eylül 1939'dan beri var gücüyle süregitmekte olan İkinci Dün-
ya Savaşı, Almanların yenilmeye yüz tutmasıyla bitişe doğru yakla-
şıyordu. Sovyetler Birliği'nin Kızıldorusu Doğu'dan, Normandiya çı-
karmasının ardından Müttefikler Batı'dan adım adım Almanya'nın
başkenti Berlin'e doğru ilerliyordu...

30 Mart 1945 Cuma tarihli "*Tan*" (Günlük Siyası Halk Gazete-
si)'nin manşeti şöyleydi:

"Saatte Bin Alman Teslim Oluyor!"

Bu manşetin altındaki konuyla ilgili öteki başlıklar ise şöyleydi:

"Almanya'nın idaresi planı tamamlandı"

"Amerika General Eisenhower tarafından temsil edilecek"

"Churchill Harp Sonunu Bizzat Dünyaya Yayacak"

*Hamburg'da deniz erleri isyan ettiler ve harabeler arasında ba-
rikat kurdular"*

Bu manşet haberin altında çift sütuna, Londra kaynaklı "*Harbin
nisanda bitmesi muhtemel*" başlıklı bir haber bulunuyordu.

Sayfanın eteklerinde üç sütuna yayılmış, resimli "*Üstad Halid
Ziya'nın cenaze töreni yapıldı*" haberi vardı. Yazısı 4'ncü sayfada
idi...

Birinci sayfadaki öteki haber başlıkları da şöyleydi:

"Sovyetler Avusturya toprağında

Doğu Prusya'da 50 bin esir, 3500 top, 605 tank ele geçirildi

Kızılordu Danzig'de"

Çift sütuna açılmış Sabiha Sertel'in köşesi "Görüşler"de kızı Sevim Sertel, "Se.Se." rumuzuyla "Hürriyet ve Devlet Otoritesi" başlıklı bir yazı yazmıştı.

"3 saat hürriyet çalmanın cezası

Kiracısını 3 saat hürriyetinden mahrum bırakan apartman sahibi bir ay hapse mahkum oldu." haberinin yanında:

"İrkçılar Hakkında Dün Karar Verildi:

Nihal Atsız 4 sene 3 ay hapse, 3 yıl Adana'ya sürgüne mahkum edildi.

Zeki Veli 10 yıl, Reha Oğuz 5 yıl 5 ay, Cihat Savaşfer, Nurullah Barman 4'er yıl, Alp Arslan 9 ay 10 gün, Doktor Fethi 11 ay 20 gün, Cabbar ve Cemal 11'er ay hapis yatacaklar. Diğer sanıklar beraat etti." haberi yer alıyordu...

Haber resimliydi ve devamı 5'nci sayfada idi...

Tan'ın üçüncü sayfasının ortasında üç sütuna "İç Politikanın Büyük Meseleleri: 1" üst başlığı açılmıştı. Yazı ise "Toprak Kanunu Tasarısı Hakkında" idi. "Yazan: Esat Adil Müstecaplıoğlu"ydı.

Yazı numaralandığına göre birkaç gün devam edecek demekti...

Şimdi de ertesi günkü, yani 31 Mart 1945 Cumartesi tarihli Tan'a bir göz atalım...

Birinci sayfanın manşeti:

"Müttefikler Berlin Yolu Üzerinde" idi.

Öteki başlıklar:

"Batı'da cephenin orta bölgesi çöktü, cenahlar da sarsılıyor
Yeniden bir çok şehirler alındı

Göbbels diyor ki: "Her şeyimizi kaybettik, şimdi elimizde yalnız şerefimiz ve mevcudiyetimiz kalmıştır."

İngiliz Parlamentosu/Tatil yapan parlamentonun önemli olaylar çıktığı takdirde toplanması için tedbir alındı." şeklindeydi...

Sayfanın sol başında tek sütunda M. Zekeriya Sertel'in "Almanya çöküyor ve harp bitiyor" adlı başyazısı bulunuyordu...

Sayfanın öteki haberleri:

"Kızılordu Viyana'ya yaklaştı

Danzig'de Leh bayrağı dalgalanıyor

Ruslar limanda 45 denizaltı ele geçirdiler

Balaton Gölü'ndeki Alman mukavemeti de kırıldı

Yeni bir cephe/ Fransızlar İtalya hududunda taarruza geçtiler

Pétain ve Laval/ Vichy şeflerinin ricat yolları kesiliyor

Hitler tekrar konuşacakmış/ Fakat Nazi şefinin bu defaki nutku bambaşka olacakmış

Makedonya/ Manastır'da Bulgarlar tarafından bir Makedonya hükümeti kurulmuş..."

Çerçeve içinde ve "Milli Şef İsmet İnönü" lejantlı resimle birlik-

te: “İkinci İnönü Zaferi” yazısı...

"Görüşler"de gene "Se.Se." rumuzlu, Sevim Sertel'in yazdığı "Halk Cephesi ve Milli Birlik" yazısı bulunuyordu.

Öteki haber başlıkları:

"Sovyetler ve San Fransisko Konferansı

Amerikalılar da Ruslar gibi 3 oy istiyorlar

Türkiye-Rusya münasebetleri

Bir Leh gazetesi diyor ki: "Rus gayretleri belki iki istikamet alacaktır: 1-Boğazlar, 2-Kiel Kanalı.

Türkiye'nin Durumu

İngiltere ve Müstemleke Toprakları." şeklindeydi.

[illegible]

Tan'daki Köşe: "Hadiseler Kazanından"

Üçüncü sayfada bir gün önceki üç sütuna başlatılan; "İç Politikanın Büyük Meseleleri:2" üst başlıklı Esat Adil Müstecaplıoğlu imzalı yazının devamı vardı:

"Toprak Kanunu Tasarısı Hakkında/ Memleketimizde de ekili dikili topraklar üzerindeki köylü kesafetini kilometre murabbına yirmi beşe düşürmek lazım."

Üçüncü sayfanın sonunda tek sütuna, sessiz sedasız "*Hadiseler Kazanından*" başlıklı yeni bir köşe açılmıştı. Hemen altında yazının başlığı "*Hürriyetin Sefaleti*" onun da altında imza olarak "*Yazan: Adiloğlu*" konulmuştu.

Tabii bu Esat Adil Müstecaplıoğlu'ndan başkası değildi. Üzerinde devlet memuriyetleri olduğu için, gazete, köşeyi başlatırken okurlarını ayağa kaldırmamaya dikkat etmişti...

Yazının tamamı söyleydi:

"Jan Jak Ruso'nun İsviçre'nin karlı fundalıklarında tutuşturduğu çalılardan çıkardığı büyük yangın bütün Avrupa'yı ve okyanusları aşarak bütün Amerika'yı kasıp kavurmayaya baslavalı beri yüzlerce yıl geçti.

Öyle sanıldı ki, bu müthiş demokrasi yansımasının intikamcı alevleri kalın taş duvarlı şatoların şarap mahzenlerine bile sığınmış olan despotizmi silip süpürmüştür.

Yıllar geçtikçe anlaşıldı ki, despotluk meğher toprak üstü bir mahluk değil, köklerinin her düğümünden bir yenisi fişkıran bir ayrık otu imiş!

Dünya tarlasının zavallı çiftçileri, bugün

[illegible]

bile hâlâ bu köklerin kökünü kurutmak için uğraşmaktadırlar.

Demokrasi tohumunun çeşitli hürriyet filizlerine saldıran bu eğri büğrü, yılan kılıklı mahlukun dünya çapında tasfiyesi için bütün milletlerin girişmiş oldukları bu son mücadele temenni edelim ki, bize kat'i kurtuluşu müjdeleyebilsin!

İrili, ufaklı her boyda ve her renkteki bütün sakinlerinin kavuşacağı hakiki bir hürriyet içinde dünyanın fezadaki çalımını tahayyül ettikçe sevincimden çocuğumu bağırma basıyor ve onun küçücük kuşağına şunları fısıldıyorum:

-Senin müstakbel insanlığına gıpta ediyorum! Biz dünkü ve bugünkü dünya sakinlerinin, hürriyeti nasıl bir sefalet içinde, yoksulluk içinde yaşattığımızı ona ne zulümler, ne hakaretler ettiğimizi tarih sana hikaye ettiği zaman, bütün insanlık gibi babanı da affetme oğlum...

1 Nisan 1945 Pazar tarihli Tan'ın üçüncü sayfasında; "İç Politikanın Büyük Meseleleri: 3" üst başlıklı Esat Adil Müstecaplıoğlu'nun "Toprak Kanunu Tasarısı Hakkında"ki yazısının sonuncusu yer almıştı.

Sağ baştaki "Hadiseler Kazanından" başlıklı "Adiloğlu" imzalı köşe yazısının ikincisi ise şöyleydi:

"Akif'in Küfe'si, Fikret'in Sofra'sı..."

Mehmet Akif'in Safahat'ında "Küfe" adlı bir manzume vardır. İçtimai meseleleri sadece aruz vezninin temposuna ayak uydurtmakla iktifa etmiş olan şair bize asi ve hırçın bir çocuk tanıtır. Bir hamal oğlu olan bu on üç yaşındaki küçük adama babasından kalan yegane miras delik deşik bir küfeden ibarettir. Çocuk, babasının yanında bıraktığı dört nüfuslu ailesinin geçimini her nedense kaderin sırrına akıl ermeyen otoritesi tarafından temine memur edilmiştir.

Çocuk biliyor ki, babasını öldüren bu küfedir; kendisinin de pek yakında canını alacak olan yine bu küfedir. Bu sebeple o can düşmanına bir tekme savurmak, onu parça parça etmek ve içtimai haksızlıkların acısını o menhus küfenin sırtından çıkarmak ister.

Okula gidememesi, diğer mahalle çocuklarıyla birlikte oyun oynamaması, yalın ayaklığı, cıızlığı, öksürüğü hep onun yüzündendir.

Şair bu sahneleri, bu duyguları hakikaten iyi canlandırmıştır.

Fakat içtimai, iktisadi meselelere metafiziğin daima burnunu sokmasına izin veren şair bu zavallı cemiyet mağduruna bol bol nasihat vererek, kaderin yazmış olduğu alın yazısına karşı boyun eğmeye onu TEŞCİ EDER.

İnsaniyetçi Tevfik Fikret ise yoksul bir ailenin yeni doğan çocuğu karşısında:

"Bir fazla tabak sofrayı bir dağ gibi ezdi" diye eseflenir ve babaya mücadelesinde muvaffakiyetler diler.

Türkiye'nin her bakımdan kalkınmasını daima nüfus politikasının müsbet hızında gören yurtseverlerimizi memleketimizdeki çocuk sefaleti ve ailelerin iktisadi darlığı karşısında acaba Mehmet Akif'in fatalistliğinden ve Tevfik Fikret'in pasif insaniyetçiliğinden daha farklı bir zihniyeti mi temsil etmektedirler? Hiç şüphesiz daha bir ikinci yirmi milyonu bağrında beslemeye kabiliyetli olan yurdumuzun şimdilik bizden beklediği vazife herhalde şu olsa gerektir: Evvela birinci yirmi milyonunun insanca refahı!"

2 Nisan 1945 Pazartesi tarihli Tan'ın "Hadiseler Kazanından" sütunundaki üçüncü fıkrası şöyleydi Esat Adil'in:

"Hayat Niye Bu Kadar Ucuz

Memleketin bugünkü geçim şartları içinde yoksul halk kütellerinin karşılaştıkları zorluklar, bana daima sürrealist bir ressamın tablosunu hatırlatır. Büyük bir ormanda yolunu şaşırmış bir yolcuyu tasvir eden bu tabloda vahşetle korkunun mücadelesi en keskin hatlarıyla tesbit edilmiştir. Biçare yolcunun halka halka boğazına dolanan bir cellat ipinin ilmeğiyle boğuşması; durmadan azgınlaşan gecenin canavar gölgeleri, fırtına çılgınlıklarıyla yüklü vahşeti... ve korkunun, şaşkın, takattan kesilmiş, fakat son nefeslerini veren her mahlukun gösterdiği çılgın mücadelesi...

Bu karmakansık, renk renk boya dalgalarıyla ressamın bize anlatmaya çalıştığı hikayenin yanında, hakiki hayat hikayelerinin hiçbir sanatkar yardımına muhtaç olmayan çirliçiplak dehşeti herhalde çok daha düşündürücü ve çok daha korkunçtur.

Hayat korsanlığı yapmakta olan kara yüzlü çetelerin himmetiyle

hakikatte, hayat o derece ucuzlamıştır ki, kirli paçavralar gibi sokak köşelerinin, izbe duvar diplerinin sefil birer mevzuu olmuştur.

Emtia fiyatları yükselip, geçim şartları öküz kanı gibi pıhtılaştıkça, hayat o derecede ucuzlamaktadır ki; on beş yaşındaki bir genç kızın ırzı Beyoğlu kaldırımlarında iki kilo et fiyatına; yoksul mahalle çocuklarının canı ise Karacaahmet pazarında iki arşın murabbai kara toprak tutarına alınıp satılmaktadır!

Bu "hayat enflasyonu"na iktisatçılarımız acaba ne buyuruyorlar?

3 Nisan 1945 Salı günü Tan'ın birinci sayfası Müttefiklerin zafere, Almanya'nın ise hızla yenilgiye doğru gidişini duyuran haberlerle doluydu:

Manşet:

"Müttefikler Berlin'e 225 Km. Mesafede" idi.

Öteki başlıklar şöyleydi:

"Kızıldordu da Viyana'ya 25 km. uzakta bir noktaya vardı

Amerikalılar Kassel'de

Almanya içlerinde ilerleyen müttefik orduları dün de binlerce esir aldılar

Alman topraklarında Anglo-Sakson ordularıyla Sovyet birlikleri arasındaki mesafe dün 280 kilometreye indi."

Altta üç sütuna; "Amerikan tankları büyük bir Alman şehrinin sokaklarında" lejantlı bir resim konulmuştu.

M. Zekeriya Sertel'in başyazısı; "Bölge Anlaşmaları ve Nüfuz Bölgeleri" üzerineydi.

Tan'ın birinci sayfasındaki öteki haber başlıkları şöyleydi:

"Amerika Büyükelçisi/ Dün Mr. Steinhard Ankara'dan uçakla hareket etti

Bratislava top ateşi altında

Viyana'nın muhasarası başlıyor

Macaristan'ın en büyük petrol sahası da ele geçirildi

Milli Şef Çin Büyükelçisini Kabul Etiler

Kumaş Vurgunculuğu/ Pahalı kumaş satan iki fabrika sahibi dün akşam yargılandı

İhtiyarlığın Sebepleri/ Türkiye'de uzun yaşama vak'alan tetkik

edilecek

Dördüzleri Yaşatamadık:

Mesele Meclis'te görüşüldü

Sıhhat Bakanı, bir milletvekilinin sorusuna cevap verirken imkan dahilinde yapılan yardımlara rağmen dördüzlerden üçünün öldüğünü dün söyledi.

Vashington'da dikkat çeken günün önemli meseleleri

Milletlerarası Teşkilat

Taymis'in muhabiri gazetesine gönderdiği telgrafta üç büyük şef arasındaki nazik vaziyete temas ediyor

Konferans'ta oy meselesi

Sovyet Haberler Ajansı'nın tebliği

Dün Şişli Halkevi Dispanseri Açıldı

Vali göz hekimi sıfatıyla muayenelere başlayarak hastalara reçeteler yazdı

İthalat ve ihracat primleri "

O günkü Tan'ın üçüncü sayfasındaki "Hadiseler Kazanından" köşesinde "Adiloğlu" şu fıkrasını yazmıştı:

"Musa'nın intikamı

Tarih vak'alarını acayipleştirmekten pek hoşlanan Aleksandr Duma eğer bir asır sonra yetişmiş olsaydı, eşine asla rastlanmamış bir sırrı faşetmekle bir kat daha meşhur olurdu.

Duma'nın çözmüş olacağı tarihi sır şudur: Vaktiyle, güvercin başlıklı bir Orşilim karısının siyah kakülünü başına geçiren sado-mazohist bir tip türüyor.

Her gün Tevrat okuyan ve gizli din taşıyan, aynı zamanda son derece süslü yalanlar söyleyen bu garip huylu adam gece peygamber Musa'yı rüyasında görüyor. Musa, ona çarpık ayaklı, ufak tefek, sıska birini göstererek:

-İşte diyor... Alman milletinin peygamberi sensin, şeytan da budur. Bununla birlikte bütün dünyayı ateşe vereceksiniz. Her millettten kavmimin intikamını alacaksınız. Yalnız, şarkla garbı ayıran mavi sular ve çamlı tepeler diyarına ookunmayacaksınız. Kavmim orada lüzumundan fazla rahat ve mesuttur.

Bu siyah kaküllü sadiko-mazohistle, çarpık ayaklı sıska, bir müd-

det sonra Berlin'de buluşup intikam planını hazırladılar. Çünkü dünyayı ateşleyecek en iyi kundakçı Alman militarizmiydi.

Derhal bu iş için kendilerine lüzumlu olan canileri buldular. Bunların başında şişko vücuduna altın madalyalardan bir zırh geçirmiş olan büyük bir toprak beyi, dış ticaretten dış siyasete atılan bir şampanya tüccarı ve diğer iki Cermen zencisi vardı.

Bizim sadiko-mazohist, intikam aygırını büsbütün şahlandırmak için bizzat Alman milletini evvela kendi kavmine musallat etti. Bir taraftan Yahudilerin feryat ve figanlarıyla mest oluyor, diğer taraftan da kavmine zulmeden Cermen milletini tamamıyla mahvetmek için başka milletlere saldırıyordu.

İşte tarihin eşine rastlanmamış kanlı macerası böyle başladı ve malum şekilde bitti.

Aleksandr Duma eserinin sonuna şu satırları da eklemeyi herhalde ihmal etmezdi:

Rivayete göre peygamber Musa'nın ruhu Berlin'in "Paris kapısı" meydanındaki sehpalarda arasında Hitler'le Goebbels'in asılı cesetlerini her ne kadar aramışsa da bulamamıştır.

Diğer rivayete göre de, bu iki şerir tenasüb yoluyla başka insan kalıplarına girmişlerdir. Hatta beynelmilel X ve X facialarına meydan verenlerin de yine bu iki "ruh-u habis" olduğu zannedilmektedir."

"Milli Şef"i Öfkeliendiren "Tan"daki Yazıları...

Esat Adil'in Tan gazetesinde böyle sessiz-sedasız "Adiloğlu" takma adıyla 31 Mart 1945 günü başlattığı fıkraları (günümüzdeki "köşe yazısı") okurlardan çok büyük bir beğeni kazanarak, Tek Parti Diktatörlüğü tarafından tahrip ettirileceği 4 Aralık 1945 tarihine kadar devam edip gitti...

Esat Adil hukuk orijini yüzünden bu yazılarında ağırlıkla, her ne kadar Milli Şef tarafından "çok partili demokratik sisteme" geçileceğinin ve "Cemiyetler Kanunu'nda sınıf esasına dayalı örgütlenmeye engel olan maddenin kaldırılacağına" vaat edilmesine rağmen, Tek Parti Diktatörlüğü'nün özellikle anti-demokratik yönünü göze batır-

maya çalışıyordu.

Kısa bir süre sonra *Tan*'daki yazılarının bu yönü Tek Parti Diktatörlüğü'nün yöneticisi Milli Şef İsmet İnönü'nün de dikkatini çekmeye başladı. Ve bir gün Adalet Bakanı Ali Rıza Türel'den takma bir ad olduğu bilenen *Tan*'daki bu imzanın gerçekte kime ait olduğunu öğrenmesini istedi. Bakan, Esat Adil'in de Ankara Hukuk Fakültesi'nden yakın arkadaşıydı. Sonucu Milli Şef İsmet İnönü'ye iletti. Milli Şef'in tepkisi: *"Susturun şu köpeği!"* oldu. Bu gelişmelerden haberdar olan Esat Adil, görevlerinden atılacağını anlayınca, kendisi istifa ederek ayrıldı. Bir yazıhane açarak avukatlık yapmaya başladı...

[Gazetenin sahiplerinden M.Zekeriya Sertel yıllar sonra anılarında Esat Adil'in kendi gazetelerinde yazması olayını şöyle anımsayacaktı:

"Yazı heyeti her gün yeni yeni arkadaşlar kazanıyordu. Bunlar arasında sonraları 'Sosyalist Partisi'ni kuran Esat Adil de vardı. Esat Adil hukukçuydu. Paris'te okumuştı. (Zekeriya Bey yanılıyor; ilk başlarda gördüğümüz gibi Esat Adil Paris'te değil Brüksel'de hukuk okumuştı. E.K.) İmralı Adası'ndaki modern cezaevinin müdürlüğünü yapmıştı. Bu işten çekilince Babiali'ye gelmiş ve ileri düşünceli bir adam olduğu için bizim yazı kuruluna katılmıştı. Kültürlü, değerli bir yazar olduğunu ispat etti. Gazete kapatıldıktan sonra, 1946'da politikaya atıldı ve 'Sosyalist Partisi'ni kurdu. Genç yaşında öldü." (1)

Esat Adil'in *"Tan"*daki köşe yazılarının bir tiryakisi de bizim "eski tüfeklerden" Tacettin Karan'dı.

"[Esat Adil'i çok severdim. Tan'daki yazılarına bayılırdım. Tan'ın yazarları Sabiha Sertel'le Esat Adil benim için birer idoldü. Şimdi de Esat Adil'in, TSP'nin yayın organları Gün ve Gerçek'teki yazılarının tiryakisi olmuştum.]" (2)

Esat Adil'in Yayıncılıktaki İkinci Olayı: “GÜN” Dergisi...

Esat Adil “*Tan*”daki köşe yazarlığının yanında; 1945 yılının güzünde, yakın arkadaşlarıyla “*Haftalık Kültür ve Aktüalite Gazetesi*” *Gün*’ü çıkarmaya başladı.

İlk sayısı 3 Kasım 1945 Cumartesi günü yayınlanan *Gün*’ün künyesi şöyleydi:

Müessis ve Başmuharriri: Esat Adil Müstecaplıoğlu

İmtiyaz Sahibi ve Neşriyat Müdürü: Hasan Tanrıkut

İdare Yeri: Cağaloğlu Yokuşu, Narlıbahçe Sokağı, No: 9, Kat:3

Abone Şartları: Yıllığı: 540, Altı aylığı: 280 kuruş.

Birinci sahife başlık: 8 lira

Dördüncü sahife başlık: 6 lira

Diğer sahifelerin santimi: 50 kuruş

Dizgi Yaratış

Baskı: Tan Matbaası

Birinci sayfada “*Gün*” logosunun hemen yanında çerçeve içinde Tevfik Fikret’ten şu dizeler veriliyordu:

“Göz yumma güneşten, ne kadar nuru kararsa

Sönmez ebedi, her gecenin gündüzü vardır

Millet yoludur, hak yoludur tuttuğumuz yol

Ey hak yaşa, ey sevgili millet yaşa var ol!”

3 Kasım 1945 Cumartesi tarihli *Gün* dergisinin birinci sayfasında soldan çift sütuna Esat Adil Müstecaplıoğlu’nun “*Kültür Hürriyeti!*” başlıklı yazısı başlıyordu.

Gün’ün ikinci sayısının çıktığı 10 Kasım 1945 Cumartesi, aynı zamanda Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümünün 7’nci yıldönümüydü.

Bu sayının logosunun solunda İsmet İnönü’nün “*İnsanlık idealinin fedakâr hadimi eşsiz kahraman Atatürk, vatan sana minnettar-
dır*” sözlerine, sağında da Mustafa Kemal Atatürk’ün; “*Benim fani vücudum bir gün toprak olacaktır, fakat Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır.*” sözlerine yer verilmişti.

*Yürüdü uçurumun başına kadar
Eğilip durdu.
Uzun, ince bacakları üzerinde yaylanarak
Gecedен kayan bir yıldız gibi akarak
Kocatepe'den
Afyon ovasına atlayacaktı."*

Ve şiirin hemen altında Atatürk'ün bir büst suretinden sonra "Gün" imzalı şu yazı yer alıyordu:

"Atatürk bu memlekette Tanzimat'ta doğup emeklemeğe başlayan, harplerde sendeleyeyen, Abdülhamit istibdadıyla boğulmak istenen, Meşrutiyet'le kendini gömdürmemeye çalışmış bir ileri hareketin kat'ı, son en büyük sözüdür.

Atatürk, Anadolu'da emperyalizm sürülerini bozgundan bozguna uğratmış bir halk ordusunun dahi kumandanı,

Atatürk hilafet, tekke, medrese izbelerinde çöreklenmiş irticayı yerin dibine gömen köklü bir inkılâpçılığın önüne geçilmez enerjisi,

Atatürk milli politikamızı sulh ve insanlık prensipleri üzerinde kurmuş bir siyaset Herkül'ü,

Atatürk kültürümüze hümanizma istikameti vermiş kuvvetli tarih şuuruna malik bir önsezi sahibi, bizim bütün sosyal dilek ve tarihi ihtiyaçlarımızın muhassalasıdır.

Atatürk kuvvetini halktan ve tarihten alarak 15 yıl içinde öyle kesin hamleler yaptı, öyle büyük meseleler başardı ki bu büyük inkılâp kartalının hayatında bütün dahilerin hayatında olduğu gibi, bir taraftan şahikalar öbür taraftan uçurumlar uzanır. O, bu baş döndürücü mesafenin üzerinde yükselmektedir.

Atatürk'ün halkçı ve inkılâpçı yolundan yürümekte devam edelim, onun anayasasını olduğu gibi tatbik edelim, en ileri ve en medeni millet olmak için bu yeter bize...

Ölümünün ardından geçen her yıl Atatürk'ü biraz daha büyütüyor. O, ölümünün yedinci yıl dönümünde hürriyet ve demokrasinin şanlı sembolü olarak yurdumuzu aydınlatmaktadır."

17 Kasım 1945 Cumartesi tarihli "Gün"ün üçüncü sayısında, lo-

gonun sol başında bir derginin çıkışı duyuruluyordu:

"GÖRÜŞLER

SİYASİ HAFTALIK MECMUA

*Sağlam bir kadro ile büyük bir kültür hareketini temsil edecek
İlk sayısı 24 Kasım'da çıkıyor"*

Logonun sağ başında da bir gazetenin çıkışı duyuruluyordu:

"YENİ DÜNYA

İLERİ DEMOKRAT SABAH GAZETESİ

*Hür ve ileri bir Türkiye namına emekçi, yurtsever halk kitlelerinin
fikir ve mücadele organıdır.*

25 Kasım sabahı YENİ DÜNYA'yı mutlaka okuyunuz."

"Gün" dördüncü sayısında çıkış tarihini ve yönetim yerini değiştirdiğini duyuruyordu.

İkinci sayfasında tek sütuna çerçeveli "DİKKAT" başlıklı şu duyuruyu yayımlıyordu:

"1-Gazetemiz bu sayıdan itibaren "CUMARTESİ" yerine "PERŞEMBE" günleri çıkacaktır.

2-Matbaa ve İdare adresimiz değişmiştir.

Yeni adresimiz şudur:

Kumbaracı Yokuşu, No: 127-Beyoğlu

Posta Kutusu: 2068"

Ve 29 Kasım 1945 Perşembe günü dördüncü sayı Gün'ün logosunun solunda bu kez bir kitabevinin ilanı yer alıyordu:

"LENA KİTABEVİ

(EDİTÖRLÜK- KİTAPÇILIK)

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI

Üniversite ve diğer okul kitapları

Her çeşit- kitap-roman-mecmua

Beyazıt Meydanı, 102. P.K. 23 Beyazıt"

Logonun sağında da Lena Kitabevi'nde satılan bir kitabın ilanı yer verilmişti.

Bir önceki sayıda 25 Kasım'da çıkacağı duyurulan "YENİ DÜNYA, İleri Demokrat Sabah Gazetesi"nin ilk sayısının 1 Aralık Cumartesi günü çıkacağı ilan ediliyordu 3'ncü sayfada.

Aynı yerde, aynı zamanda adres değişikliği tekrarlanıyordu.

Ancak bu *Gün*'ün en son sayısı oluyordu.

Esat Adil bu günlerde, aynı zamanda, yazarlarından birisi olduğu *Tan* gazetesi sahipleri Sertellerin organize ettiği bir derginin yazarları içinde yer almıştı.

Bu, adını Sabiha Sertel'in *Tan*'daki köşesi "*Görüşler*"den alan "*Haftalık Siyasi Mecmua -Görüşler*" idi.

Gün'ün üçüncü sayısındaki duyuruya göre ilk sayısı 24 Kasım 1945'de çıkacaktı.

Oysa ki, 1 Aralık 1945 Cumartesi günü yayımlandı.

Esat Adil'in "GÖRÜŞLER"deki Ünlü Yazısı: "Anayasa-Demokrasi ve Kanunlarımız"

1 Aralık 1945 günü çıkan "*Görüşler*" dergisinin orta sayfası Esat Adil'le Sabiha Sertel'e ayrılmıştı.

Orta sayfa karşılıklı olarak, boydan boya altından ve üstünden zincirle süslenmişti. Esat Adil'in yazısının altında Sabiha Sertel'in altı sütuna yayılmış çerçeve içinde, Faris'in çizdiği; bileklerinde kelepçeli yumruk yapılmış iki el vinyetinin süslediği, "*Zincirli Hürriyet*" yazısı yer alıyordu.

Esat Adil Müstecaplıoğlu imzalı "*Anayasa-Demokrasi ve Kanunlarımız*" yazısı şöyleydi:

"Slokastik ve feodal dünyanın bütün artıklarını silip süpürmek davasıyla ortaya atılan Atatürk ve arkadaşları yepyeni, ileri, demokrat bir Türkiye Cumhuriyeti kurmak için her çeşit zorluğu alt etmeğe çalıştılar.

Medeni dünyanın ilim ve tekniğine kapılarını açtılar, insan haklarını koruyan yeni hukuk sistemlerini, bu arada Avrupa'nın usul ve prensip kanunlarını büyük bir heyecanla kabul ettiler.

Bütün bu idealist hareketler ispat etmektedir ki, Atatürk ve arka-

daşları Avrupa'nın demokrat nizamına ayak uydurmak yolunda kesin olarak her şeyi göze almış bulunuyorlardı.

GERİLEME DEVRİ:

Demokrasimizin tam bu gelişme devresine rastlayan yıllarda birdenbire Avrupa siyasal nizamını sarsan reaksiyoner krizler baş gösterdi ve bir çok milletlerde olduğu gibi bizim zihniyetlerimiz ve ideallerimiz üzerinde de menfi tesirler yaptı.

Okuyucularımızın da bütün teferruatı ile bildikleri o iç ve dış meselelerin karmakarışıklığı içindedir ki, Türkiye'de bir çok yarı veya faşistçe hareketler belirdi, müesseseler kuruldu, kanunlar yapıldı. Türk vatandaşlarının bir çok hakları ve hürriyetleri kilit altına alındı, dolayısıyla demokrasimizin ayakları kösteklendi. Bu arada dünyanın hemen hiçbir kanununda mevcut olmayan ve vatandaşın şahsi hürriyet ve masuniyetini sifıra irca eden 'Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun bazı maddeleri müstaceliyet kararıyla müzakere edildi...

DÖNÜŞ ZARURETİ:

Bütün dünyanın elbirliğiyle ve altı yıllık kanlı gayretleriyle önlenen kolu, kanadı kırılan faşist nizamın her memlekette olduğu gibi hiç şüphesiz bizde de hala bir çok artıkları vardır. Milletleri siyasi ve hukuki bir birlik içinde sulha, emniyete ve hakiki demokrasiye kavuşturacak olan Birleşmiş Milletler Anayasası prensiplerini biz de kabul etmiş bulunuyoruz.

Herkes biliyor ki, bu dünya beraberliğinin hedefi, demokrasinin yaralarını sarmak, faşizmin hukuki ve siyasi bütün artıklarının hiçbir memlekette daha fazla barınmasına imkan bırakmamaktadır.

İşte bizim de, burada yapmak istediğimiz budur. O buhranlı devrelerde, her ne maksatla olursa olsun, Anayasamızın, usul ve prensip kanunlarımızın ruhuna ve metnine uymayan, demokrasi esaslarıyla uzlaşmasına imkan olmayan mevzuatımızı gözden geçirmeye ve bunları ileri bir hukuk zihniyeti içinde okuyucularımızı yadırgatmayacak usullerle meydana çıkarmaya çalışacağız.

TEŞKİLATLANMA HÜRRIYETİ:

İkiden fazla fertler arasında bir fikir ve gaye birliği mevcut oldu mu, her birinin ayrı ayrı haiz oldukları hürriyet müşterek hürriyet halinde ortaya çıkar ki buna teşkilatlanma hakkını kullanma hak ve hürriyeti denir.

Fertlerin içtimai şahsiyetlerini meydana getiren hadiseleri teşkilatlanma hürriyetinin faaliyetinin içinde aramak lazımdır. Çünkü mücerret bir fikir ve vicdan hürriyeti içtimai hiçbir mana ifade etmez. Fertlerdeki fikir hürriyeti içtimaileşmek, millileşmek nihayet insanlaşmak için mutlaka aralarında bir koalisyon meydana getirmek zorundadır.

Aynı tarzda düşünen ve aynı şeyleri isteyenlerin gruplaşmak, birleşmek ihtiyaçlarını kanunlar ister istemez kabul etmişler ve bunu teşkilatlanma hürriyeti adı altında kaideleştirmişlerdir.

Bu sebeptendir ki Türk Anayasasının 70'inci maddesi 'dernek kurma hak ve hürriyeti Türklerin tabii haklarından' prensibini kanunlaştırmıştır.

Türk Medeni Kanunu'nun 53'üncü maddesi de bu hürriyeti şöy-

le izah eder: 'Siyasi, dini, ilmi, bedii, hayır cemiyetleri ile eğlence ve idman cemiyetleri ve asıl gayesi iktisadi olmayan diğer cemiyetler nizamnamelerinde cemiyet olarak teşekkül arzusunu izhar etmekle şahsiyet iktisap ederler.'

Görülüyor ki Anayasamız ve Medeni Kanunumuz teşkilatlanma hürriyetini kayıtsız, şartsız kabul etmiş ve Türk demokrasisinin en sağlam müeyyidesi olan bu hürriyeti Türklerin tabii ve değiştirilemez haklarından saymıştır.

Halbuki 3512 numaralı Cemiyetler Kanunu'nun 2, 4, 5, 7, 9, 10, 12, 13, 27, 28, 29 vs. maddeleri ile Anayasamızın ve Medeni Kanunu'muzun yüksek prensipleri ihlal edilmiş ve Türk vatandaşları demokratik haklardan mahrum edilmiştir.

Aynı zamanda bu hürriyet Ceza Kanunu'muzun birçok maddeleriyle takyit, bu arada 163'üncü maddesiyle de tahdit edilmiştir.

GREV HAKKI:

Teşkilatlanma hak ve hürriyetinin sendikal mahiyette en kuvvetli müeyyidelerinden biri olan ve bütün milletlerde kanunlarla tanınmış Grev Hakkı, İş Kanunu'nun 72,73,127,128,129 ve 181'inci maddeleri ile ortadan kaldırılarak yasak edilmiş ve grevcilere cezalar tayin olmuştur.

Bu yasak işçilere olduğu kadar müstahdemlere de şamildir.

MATBUAT HÜRRIYETİ:

Herkesin düşündüğünü yaymak, neşretmek hakkı demokrasinin temel haklarından biridir. Anayasamızın 77'inci maddesi ile bu hürriyet tesis edilmiş ve sansür kaldırılmıştır.

Halbuki Matbuat Kanunu ile:

1) Gazete ve dergi çıkarmak hürriyeti bir çok formalitelere bağlanmış ve bu hak pek çok hükümlerle takyit olunmuştur. İmtiyaz almak hükümetin iznine bağlıdır.

500-5000 lira teminat akçesi yatırmadıkça siyasi gazete ve mecmua çıkarılamamaktadır. Bu suretle neşir hürriyeti ancak zengin bir zümrenin inhisarına terkedilmiştir.

Bir gazete veya mecmuanın adını değiştirmek dahi Basın ve Ya-

yın Umum Müdürlüğü'nün koyduğu formalitelere bağlıdır.

2) Hükümet her istediği zaman ya Vekaletler arası bir komite veya doğrudan doğruya zabıta vasıtasıyla her kitabı, bedelini ödemedi, sahibi hakkında tahkikata lüzum görmeden toplatabilir.

3) Hükümet her istediği zaman, istediği müddetçe, gazeteleri, mecmuaları kapatabilir.

4) Basın ve Yayın Kanunu ile de matbuat, hükümet tarafından sevk ve idare edilir yarı resmi bir müessese haline getirilmiş vaziyettedir.

FİKİR-VİCDAN HÜRRİYETİ:

Anayasa 75'inci maddesi ile fikir ve vicdan hürriyetini tesis etmiş ve hiç kimsenin felsefesi ve düşüncelerine müdahale edilemeyeceğini kaideleştirmiştir.

Halbuki gerek Türk Ceza Kanunu ve gerek Matbuat Kanunu ile fikir hürriyetinin bir çok tezahürleri cezai müeyyidelerle yasak edilmiştir.

Siyasal ve felsefi bir çok fikir hareketleri bu sebeple kösteklenmiş ve bu arada mesela Marksist felsefe hürriyeti lehine her türlü fikir ve neşir hareketi fiilen ve kanunla yasak edilmiştir.

ŞAHSİ HÜRRİYET:

Yine Anayasanın 72'inci ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 104,105,106,107 ve müteakip maddeleriyle şahsi hürriyet tamamıyla teminat altına alınmış ve hiçbir kimsenin tevkif kararı olmaksızın 24 saatten fazla hürriyetine dokunulamazlığı prensibi kabul edilmiştir.

Halbuki, Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun 18'inci maddesi, hakim kararına lüzum olmaksızın herhangi bir vatandaşın polisin arzusu ve mülkiye amirinin tasdiğiyle 3 aya kadar polis nezaretinde tutulmasını mümkün kılmaktadır.

Yine bu kanuna göre zabıta, adres ve hüviyet almakla iktifa etmeyerek herkesi polis karakoluna götürmeğe mezun kılınmıştır.

İKAMETGAH MASUNİYETİ:

Anayasanın 76'ncı ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 91-108'inci maddeleri ile bu masuniyet teminat altına alınmış, yargıç ve savcı kararı olmaksızın bu masuniyetin ihlal edilemeyeceği kaideleştirilmiştir.

Halbuki; yine Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu ile zabıta lüzum gördüğü takdirde yargıç ve savcının kararını almaksızın evlere girebilir, müsadere yapabilir ve muvakkaten bir ikametgahı kapatabilir.

TASARRUF MASUNİYETİ:

Anayasanın 74'üncü maddesi 'değer pahası ödenmedikçe hiç kimsenin malı alınamaz' der.

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 36 ve 392-394'üncü maddeleri her ne şekilde olursa olsun bir şeyin müsadere, imhası veya istimalden kaldırılması suç mevzuu olsun olmasın, ancak hakim kararıyla yapılabileceğini kanunlaştırmıştır.

Halbuki bir takım siyasi ve idari mercilerin emriyle, yukarıdaki hükümler ihlal edilebilmekte ve sık sık rastlandığı şekilde kitap, mecmua, gazete toplatılıp müsadere edilmektedir. Vekaletler arası bir heyet ve Basın Yayın Umum Müdürlüğü veya Bakanlar Kurulu kendilerini bu hususlarda Anayasanın fevkinde olarak salahiyyetli kılan kararlar çıkarmaktadırlar.

CEZA KANUNU:

Kanunun sarahatle tayin edip cezalandırmadığı hiçbir hareket suç sayılamaz. Bu, vatandaşın kanunları bilme vecibesine karşılık cezai masuniyet ve hürriyetini ifade eder. Çünkü hiçbir ceza hakimine hukukta olduğu gibi vazıı kanun salahiyyeti (*kanun koyucu yetkisi- E.K.*) tanınmamıştır.

Halbuki Ceza Kanunu'muzda tayin ve tarif edilmemiş, yani üstü kapalı geçilmiş bir takım siyasi hükümler vardır. İtalyan faşizminin ceza hukuku konsepsiyonundan mülhem olarak kanunumuza geçmiş olan bu gibi üstü kapalı hükümlerin salahiyyetli bir komisyonca tespiti elzemdir.

MAHKEME HÜRRİYETİ:

Vatandaşın hak ve hürriyetlerinin en mühim garantisi 1) Müdafaa hakkı, 2) Aleri mahkemede muhakeme edilme hakkı, 3) Hangi kanuna göre suç işlemiş ise o kanunu tatbika salahiyetli mahkeme huzuruna çıkarılmaktadır.

Halbuki bugün sebepleri tamamıyla ortadan kalkmış olduğu halde kendileri kanuni mevcudiyetlerini hâlâ muhafaza etmekte olan örfi idare ve garnizon mahkemeleri ile vatandaşın mahkeme hürriyeti kayıt altına alınmıştır.

Sivil ceza kanunlarına göre işlenmiş olan suçlar, bilhassa siyasi suçlar bu mahkemeler tarafından rüyet edilmekte ve celseler gizli yapılmaktadır. Bu gizlilik dolayısıyla suçlunun müdafaa hakkı da az çok takyit edilmiştir.

Halbuki demokrat memleketlerde aksine olarak fikir, vicdan ve felsefe hürriyetlerinin birer neticesi olan bu gibi siyasi suçlar jürili mahkemelere verilir ve mahkum olanlar da mevkufalara tatbik olunan hafif infaz sistemine tabi tutulurlar.

Bu hukuki ve kanuni araştırmalarımızı daha da genişletmek ve derinleştirmek bizim için daima mümkündür. Fakat asıl maksadımız bu mahdut sütunlarda, Türk Cumhuriyeti'nin 'anti-demokratik ve anti-konstrüsyonel' vaziyetini ispat etmek ve bir an evvel bu gayri tabiliğe nihayet verilmesini istemektir.

Bir daha bu bahsi tekrarlamaya lüzum kalmaması için Büyük Millet Meclisi'nden mevzuatımızı sıkı bir taramaya tabi tutulmasını ve bu taramanın demokrasi prensiplerinin meşalesi altında ve Türk Cumhuriyeti'nin süratle kalkınmasını istihdaf eder iyi niyetlerle yapılmasını diler ve bunu Millet Meclisi'nden Türk vatandaşlığının mukaddes hak ve hürriyetleri namına ısrarla isteriz."

“Vatan Ehilleri” Nasıl Ayağa Kalktı?

“Sahibi ve Neşriyat Müdürü”nün M.Zekeriya Sertel olduğu “Haftalık Siyasi Mecmua- Görüşler”in 1 Aralık 1945 günü yayınlanan sayısı, ilk ve son oldu.

Görüşler’in yayın yaşamına atılmasıyla birlikte günlük basında şöyle bir gelişme yaşanmaya başladı:

1 Aralık 1945 günü Cumhuriyet gazetesi birinci sayfasından; “Zekeriya Sertel’in fikirleri, Moskova’da taktikle karşılanıyor” başlıklı bir haber yayımladı. Haberde, Moskova Radyosu’nun Zekeriya Sertel’in Tan gazetesindeki “Bugünkü Türk hükümet ve meclisinin Türkiye’yi idareye muktedir olmadığını” yazdığını söylediği işleniyordu.

2 Aralık 1945 günü Cumhuriyet’te “Zekeriya Sertel’in seçim hakkındaki iddiası tamamen asılsızdır” başlıklı bir haber daha yayınlandı.

3 Aralık 1945 Pazartesi günü Tanin gazetesinde Hüseyin Cahit Yalçın’ın birinci sayfayı baştan başa kaplayan, büyük harufatlarla dizilmiş bir yazısı yayımlandı. Başlığı:

“Kalkın Ey... Ehli Vatan!” idi.

Hemen başlarda şöyle diyordu Hüseyin Cahit:

“Büyük vatanperver Namık Kemal’in sesi bugünün parolasıdır: Kalkın Ey... Ehli Vatan!.. Mücadele başlıyor. Ve başlamak lazımdır. Çünkü en azgın ve insafsız bir propagandanın Türk vatandaşlarının ruhuna her gün en yıkıcı, yeis verici, ümit kırıcı bir propaganda zehrini dökmesine müsaade edemeyiz. Bir vatan sahibi olmak, bu vatanın içinde hür ve müstakil yaşamak isteyen her Türk bu propaganda karşı koymaya mecburdur.

“Görüşler”i açıp da Bayan Sertel’in “Zincirli Hürriyet” makalesini okuduğum zaman, sahifeyi süsleyen bu kıpkızıl demirlerle bize nasıl bir hürriyet hazırlamak istediklerini derhal anladım.”

4 Aralık 1945 Salı günü Cumhuriyet’in birinci sayfasında da şu haber yayınlanmıştı:

“Bizim Yoldaşlar Nihayet Maskelerini Attılar

Dün bir okuyucumuz ‘Görüşler’ mecmuasıyla birlikte idarehane-mize geldi. Mecmuayı masanın üzerine yaydı. Başlığını ters çevire-rek parmağını üzerine bastı. O şekildeki başlıktan bir harf değil, ba-riz bir orak resmi kaldığını hayretle gördük. ‘Böyle (G) harfi olmaz, bu kasten böyle çizilmiştir’ dedikten sonra sordu: ‘Ya bunun çekici nerede?’. Sustuk. Cevabını gene kendisi verdi: ‘Okuyunca anladım, içinde imiş!’ “

Haber okuyucunun baş parmağı basılı “Görüşler” başlığıyla da desteklenmişti.

5 Aralık 1945 Çarşamba günkü gazeteler ve Cumhuriyet sonu-cu şöyle verdi:

“Üniversite Gençlerinin Dünkü Nümayişi

“Tan” ve “Yenidünya” gazeteleriyle “Görüşler” dergisinin mat-baaları ve 2 kitabevi nümayiş esnasında tahrib edildi”

İki kitabevi Lena ve Berrak idi, “Gün” de Yeni Dünya’nın Kumba-racı Yokuşu’ndaki adresine taşındığı için Yeni Dünya ile birlikte tah-rip edilmişti.

(1) M.Zekeriya Sertel. Hatırladıklarım. (1905-1950). Yayılcık Matbaası, İstanbul 1968.

(2) Tacettin Karan’ın anlattıkları. Bkz. Eski Tüleklerin Sonbaharı, Emin Karaca, Ozan Yayıncılık, Üçüncü Basım Ocak 2004 içinde

**ŞUBAT 1946:
KALDIĞI YERDEN “GÜN” DERGİSİ**

Artık yıl 1946'ya evrilmiş, Tek Parti Diktatörlüğü'nün istediği biçimdeki bir çok partili siyasi hayata adım atılmıştı.

6 Ocak 1946 tarihinde Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koralan ve Emin Sazak Demokrat Parti'yi kurmuşlardı.

Esat Adil "Haftalık Kültür ve Aktüalite dergisi" Gün'ü 16 Şubat 1946 günü kaldığı yerden, 5'nci sayıdan itibaren çıkarmaya başladı.

Bu kez derginin boyutu tabloitti.

Sol başta şerit halinde, tarih ve sayıdan sonra şu bilgiler veriliyordu:

HAFTALIK
Kültür ve Aktüalite dergisi

Gayemiz, millî ve insânî kûltüre fîrâstir.

Bizi Kirletemezsiniz

Hacı TANRIKUT

Recep Peker şunu bilsin ki "Günü, çıkarıcılar varlarını yoklarını halk ve demokrasi uğruna ortaya koymuş, Atatürk'ün inkılâpçı dehasını devam ettiren korku bilmez adamlardır.

16 Temmuz 1946
SALI
BU SAYIDA

Recep Peker'in Kurucu Başkanı
Rey Karahan, Mustafa Kemal Atatürk'ün
peşine düşen, her türlü zulme karşı
devlet ve millet için her türlü fedakarlığı
yapan bir kahramandır. Bucağın her köşesini
yapılabilecek her türlü işi yapabilecek
şahsiyetlerdir. Bucağın her köşesini

Demokrasi güdükleri ile çarpmak, kırak
milleti, ülkeye getirmek, halkın her
süresi demokrasi tezahüratını bile kendi
bu alışıla gelmiş köhne gelmiş alışkanlıklarını
kırarak, her türlü zulme karşı, her türlü
işin üstüne çıkarak, her türlü işin
bitirilmesi için her türlü işin

15 kuruş

Bu sayıda:

SABAHAATTİN ALİ

Sırça Köşk

ADİLOĞLU

Teşhir cezası

H.TANRIKUT

Sosyal Bünyemiz

HAŞMET AKAL

Portreler

VE

Amerikanın İdari Bünyesi

Büyük Demokratlar

İçtimai Sigortalar

Kültür Haberleri v.s.

Bu açıklamalardan sonra birinci sayfada Esat Adil'in "Suçlara karşı mücadele lüzumu karşısındayız" üst başlığıyla "En Korkunç İçtimai Trajedi: SUÇ" adlı yazısı yer almıştı.

Aynı zamanda, çift sütuna "Mümtaz Yener'in bir kompozisyonu" bulunuyordu. Gün'ün bu sayısı 8 sayfadan ibaretti.

Gün'ün 6'ncı sayısı 23 Şubat 1946 Cumartesi tarihini taşıyordu, Esat Adil'in yazısı: "Yarının Gençliği" idi.

Esat Adil "Muhtariyet üniversiteyi hür kılar mı? Hür Üniversiteliğin şartları" başlıklı yazısı "Gün"ün 2 Mart 1946 tarihli 7'nci sayısında idi.

8 Mart 1946 Cumartesi tarihli "Gün"ün (8'nci sayı) birinci sayfasında Esat Adil, "Refah, Kültür ve Hürriyet" başlıklı yazıyı yazmıştı. Alt başlık ve spot şöyleydi: "Halka hizmet etmek isteyenler bu üç kelimeyi unutmasınlar!"- "Gençlerimize, Türk milletine ve insanlığa karşı en büyük hizmetin, refah, kültür ve hürriyet savaşını kazanmak ile yapılabileceğini herhalde ve mutlaka öğretmeliyiz!"

Bu kez birinci sayfanın en üstüne şu lejand konulmuştu: "Gayemiz, milli ve insani kültüre hizmettir".

Bu sonraki sayılarda da böyle sürüp gidecekti...

20 Mart 1946 Çarşamba tarihli, 9 sayılı Gün'deki Esat Adil'in yazısı: "Kaldırım Çocukları..." idi. "Bu masum yavruların perişanlığı, şehirlerimizin yüzkarasıdır./ Her cemiyet, fertleriyle, mevzuatıyla, içtimai, iktisadi ve siyasi bütün müesseseleriyle zincirleme olarak, kendine ait olan her kusur ve eksiklikten mes'uldür, suçludur." alt başlığı ve spotu çıkarılmıştı.

27 Mart 1946 Çarşamba tarihli, 10'ncu sayılı Gün'ün sayfa sayısı 12'ye çıkmış içeriği de zenginleşmişti.

Bir önceki sayıda görünen dönemin ünlü hikayecisi Sait Faik Abasıyanık'ın "Sevgilime Mektuplar"ı bu sayıda da devam ediyor. H. Tanrıkut'un yazıları, Rifat Ilgaz'ın şiirleri de sürüyordu.

Esat Adil epey süredir, aşağı yukarı ilk kez işçi, işçi sorunları ve sendikalara değindiği bir yazı yazmıştı: "Türk Sendikalizmi"

Alt başlık ve spottan sonra asıl yazı şöyleydi:

"Geçen yıl İzmir'de bir işçi hastanesi kurulmuş ve bir çoklarımız bu mes'ut hadiseyi büyük bir sevinçle karşılamıştık. Şüphesiz ki, böyle bir haber, bir müjde kılığında kendiliğinden girmemişti. Onu böyle eden bir çok sebepler vardı. Hepimiz pekala biliriz ki, Türk işçisinin başka memleketlerdeki gibi geniş çapta sosyal sigortaları, bankaları, teknik okulları, hastaneleri, yardım sandıkları, hususi mahkemeleri ve nihayet bütün bunların meydana gelmesinde rol oynayabilecek sendikaları yoktur. Bizim işçilerimiz, itiraf edelim ki, oldukça başıboş ve kendi bahtlarıyla yapayalnız bırakılmış gibidir. Gerçi son günlerde devletin yardımıyla bazı sosyal ve mesleki kalkınmalar olmada, bu müdahalenin zaman zaman müspet neticeleri de sezilmektedir. Fakat yine itiraf etmeliyiz ki, bu alicenap ve pederane korumaya, gözetme hareketleri, asıl meselenin kotarılmasına yarayacak kadar köklü ve yaygın değildir. Çünkü işçinin derdi bir değil bindir. Düşünün, bir vatandaş ki, kendisinin, ailesinin sağlık düzenini, hep bu başkası hesabına çalışan kollardan beklemek yalnız büyük bir haksızlık değil, aynı zamanda boş ve neticesiz bir dilektir. Öte yandan işçinin vicdanını, ahlakını tertemiz tutması da hem onun hem milli istihsalin selameti için lazımdır.

Cemiyetin işçiden beklediği bütün bu manevi ve maddi savaş da

onu kendi başına yalnız bırakmak, milli davalarımızın bir çoğunun başarılmasında büyük zorluklara yol açmak olur. Hiçbir zaman unutmamalıyız ki, Cumhuriyetin bütün nimetlerinde, maddi ve manevi bütün yapılarındaki, her türlü sosyal ve ekonomik gelişmelerinde en büyük pay elbette ki, işçi vatandaşındır. İşçisi kültürcü eksik, teknikçe geri, ahlakça bozuk, refah ve mesleki hürriyet bakımından düzensiz ve bünyeye zayıf, cılız olan herhangi bir memleketin; istihsal seviyesi daima düşük ve istihsal faaliyeti daima aksaktır. Çünkü her iktisadi verim teknik bilgiye ve mesleki ahlaka, ahlak ise refah ve hürriyete dayanır.

İyi işçi yetiştiren en mükemmel mektep, yine işçinin kendi meslek yuvasıdır. Onun seviyesi ancak bu gibi teşekküllerin çatıları altında gelişir ve yükselir. Teknik bilgi seviyesi geliştikçe de, onun refahı artar, maddi saadet ise ona ahlak ve yeni verim gayretleri getirir.

İşçi sendikaları devletin de yükünü azaltır. Her sendika kendi işçilerinin bilgi, sağlık imkanlarını, karşılıklı yardım, iyi arkadaşlık duygularını daha çabuk geliştirir.

Hiç şüphe yok ki, devlet, sermayedar vatandaş ile emekçi vatandaş arasında hiçbir fark gözetmeyecek kadar ileri bir adalet ve sosyal bir şuurla ölçüsüne sahiptir. Bu, böyle olunca sermayedar kadar işçinin de kendi mesleki bünyesinin serbestçe gelişmesini sağlamak (...) hesabına daha faydalı ve gayretli bir eleman haline getirmek her bakımdan büyük bir başarı sağlayabilir.

Türk sendikalizminin Meşrutiyet ve Cumhuriyet devirlerinde birbirine benzeyen aksak akışını ve sık sık uğradığı sarsıntılara dikkatle gözden geçirecek olursak bunun sebeplerini bulmakta hiç de zorluk çekmeyiz.

Bu sebeplerin birincisi, işçi kütlesinin kendi kendini ne siyasi, ne de mesleki bakımdan organize etmek fırsatını bulamamış olmasıdır. Sebeplerden ikincisi ise devlet müdahale ve himayesinin ilmi olmayan görüşlere ve işçi hayatının içyüzünün bilinmeyişiinden doğan sakat ölümlere dayanmasıdır.

İşte başlıca bu iki sebeptir ki Türk sendikalizmi diğer demok-

rat memleketler sendikalizminin vardığı merhalelere ulaşmamış ve çok defa da gelişmeler değil, gerilemeler yapmıştır.

İşçi sınıfı, Türk sendikalizminin gelişmesini destekleyecek bir siyasi parti kuruncaya kadar, hiç olmazsa. İşçinin meslek teşekküllerine bağlanmasını ve bu gibi teşekküllere serbest gelişme imkanları verilmesini, iş ve işçi mevzuatının koruyucu ve kurtarıcı mahiyette düzenlenmesini, devlet himayesinin işçinin refah, kültür ve sağlığını gözetken ve artırarak bir karakter taşımasını istemek; öyle sanıyorum ki, isteklerin ve dileklerin en güzeli ve en hayırlısıdır.”

“Gün”ün 11’nci sayısı 3 Nisan 1946 Çarşamba tarihini taşıyordu ve Esat Adil’in yazısı “İnkılapçı Disiplin” idi. “Gözlerimi kapanm, vazifemi yaparım” değil gözlerimi açarım, vazifemi yaparım!” alt başlığı ve “Klasik Cermen felsefesinin insanları makineleştirmeye yarayan prensiplerinden yakasını kurtaramayanların akıbetleri sadece köleleşmekten ibarettir.” spotu çıkarılmıştı.

10 Nisan 1946 Çarşamba günü 12’nci sayılı Gün’ün başyazısında Esat Adil “Kültür Pazarında Damping”i yazmıştı.

17 Nisan 1946 Çarşamba tarihli 13 sayılı Gün’de Esat Adil “İhtiyari ve mecburi işsizlik”i yazmıştı.

Gün’ün 24 Nisan 1946 Çarşamba tarihli 14’ncü sayısında Esat Adil “Hakikat yolundan sapmayınız!” başlıklı yazısında “Modern kültür, aklın ve vicdanın hürriyetini koruyan tek silahtır” diyordu.

Gün’ün 8 Mayıs 1946 Çarşamba tarihli nüshası iki sayı bir aradaydı: 15-16.

Esat Adil’in yazısı: “ ‘Hakimiyet Milletindir!’ , Bu milli kurtuluş savaşçılarının Türk milletine armağan ettikleri bir sancaktır.” idi.

15 Mayıs 1946 Çarşamba günü 17 sayılı Gün dergisinin yayımlanmasından bir gün önce önemli bir gelişme yaşanmıştı.

14 Mayıs 1946 günü Esat Adil’in başkanlığındaki kurucular heyeti İstanbul Valiliği aracılığıyla İçişleri Bakanlığı’na sosyalist bir partinin kuruluşu için başvurmuşlardı...

**ESAT ADİL,
YASAL SOSYALİST PARTİNİN BAŞINDA**

14 Mayıs 1946 tarihinde İstanbul Valiliği aracılığıyla İçişleri Bakanlığı'na yapılan başvuru şöyleydi:

"Cemiyetler Kanunu hükümlerine göre tesis etmiş olduğumuz Türkiye Sosyalist Partisi adlı siyasi cemiyetin üçer nüshadan ibaret olan 68 maddelik Programı, 43 maddelik Nizamnamesi yüksek tetkikinize arz edilmiştir. Kanun hükümlerine tevfikân teşçili ile faaliyete izin verilmesini saygı ile rica ederim.

Esat Adil Müstecabi

Avukat

Türkiye Sosyalist Partisi kurucularından"

Öteki kurucular da şunlardı:

Macit Güçlü

Avukat

İhvan Kabacıoğlu

Camialtı tersanesinde kaynakçı ustası

Aziz Uçtay

Türk Matbuat Teknisyenleri Birliği Umumi

Katibi. Makine şefi.

"Türkiye Sosyalist Partisi" Kuruluşunun Perde Arkası

Yıllardır yeraltında illegal mücadele halindeki Türkiye Komünist Partisi'nin dönemin şartlarına göre legale çıkan bir kolundan başka bir şey değildi Türkiye Sosyalist Partisi...

[İbrahim Topçuoğlu 1976 yayımlanacak kitabında, TSP'nin 14

Mayıs 1946'daki kuruluş tarihine kadar perde arkasındaki gelişmeleri şöyle yazacaktı:

"Şefik Hüsnü, (...) yıllarca uzak kaldığı, fakat faal olduğunu bildiği Mustafa Suphici kadro ile barışmak, kendisi ile birlikte çalışmaya ikna etmek ve yine eskiden yaptığı gibi dizginleri ele geçirerek oynatmak için bir taktik uygulamaya koyuldu. Ve teşkilatımıza banş çağrısında bulunarak, evinde bir toplantı yaptı. Bu toplantıda; isimlerini öne sürdüğü 3 adaydan birinin başkanlığında bir sol cenah partisi kurmak, bunu elbirliği ile ve bütün kadro ile destekleyip yürütmek teklifinde bulundu ve 1- Mareşal Fevzi Çakmak, 2- Cami Baykurt, 3- Dr. Tevfik Rüştü Aras isimlerini öne sürdü.

Toplantıda bulunanları şaşırtan bu isimlerin teklifi, başta Fevzi Çakmak ele alınarak hemen reddedilmişti.

Teklif ettiği ikinci aday Cami Baykurt'tu. Cami Baykurt; yaşlılığını ileri sürerek çalışmak istememişti. Üçüncü aday Dr. Tevfik Rüştü ise, bugünkü aldatıcı şartlar içinde bir sol partiyi idare edemeyeceğini ileri sürerek kabul etmemişti. Ortaya sürülmüş ve tavsiye edilmiş başka bir aday kalmayınca Dr. Şefik Hüsnü bizlere hitaben, bu işe uygun olabilecek, itimat edilir bir arkadaş varsa teklif ediniz, üzerinde durup inceleyelim demişti.

Sol cenah partisini kurmak için Şefik Hüsnü'nün kendisi ve Esat Adil teklif edildi.

Fuat Bilege; ben Dr. Şefik Hüsnü'yü başkanlığa teklif ediyorum dedi.

Mustafa Börklüce de; Esat Adil Müstecabi'yi teklif etmişti.

Ewela Şefik Hüsnü'ye ne diyeceği soruldu. Bunun üzerine Şefik Hüsnü kendisi herkesin bildiği, tanınmış bir kimse olduğu için, kurulacak partinin hemen suçlamalara uğrayacağını, bunun için kendi başkanlığında parti kurmanın doğru olmayacağını söyledi. Ve Şefik Hüsnü; kendisi de Tan gazetesi neşriyat ailesinden olduğu için, Esat Adil'i şahsen tanıdığını ve Mustafa Börklüce'nin teklifine iştirak ettiğini söyledi. Hüsamettin Özdoğu da Esat Adil'le tanışır, konuşurdu, o da teklifi destekledi.

Toplantı halindeki kadro tarafından, Esat Adil'in adaylığı coşkun-

lukla kabul edilmiş ve kendisi ertesi günkü toplantıya davet edilerek, düşünce ve kararımız bildirilmiş, kabul edip etmeyeceği sorulmuştu. Esat Adil verdiği cevapta:

“Şartlar pek emniyet verici olmamakla beraber, cemiyetler kurma imkanı tanındığından, bütün kuvvetimizi işçi sendikaları kurmaya veririz ve partiyi kapatsalar da hiç yoksa işçiyi teşkilatlandırırız, o da bir kazanç olur” demiş ve kadro ile birlikte çalışmak ve ‘Türkiye Sosyalist Partisi’ olarak çıkmak şartıyla parti G. Sekreterliği’ni kabul etmişti.”]

Kendisi Türkiye Komünist Partili olmayan, TKP'yle organik bir bağı bulunmayan Esat Adil'e yeraltından bir koluyla legale çıkmak isteyen hareket, bir görev veriyordu. Legaldeki bu partiye takviye olarak da, illegalden Mustafa Börklüce ve Hüsamettin Özdoğu Esat Adil'in yanına konuluyordu.

[İbrahim.Topçuoğlu devam ediyordu kitabında:

“Parti programını hazırlamak için Esat Adil'in sekreterliğinde ve Mustafa Börklüce'nin idaresinde, Hüsamettin Özdoğu, Kerim Soyka dördlüsü seçilmişti. Şefik Hüsnü birkaç not vermiş, elde bulunan ana program elenmiş, Dr. İhsan Özgen'de bulunan Amele Teali Cemiyeti zamanında hazırlanmış ‘Müstakil Sosyalistler Partisi’ programı ele alınmış ve Paris'e yazılarak Dr. Refik Nevzat'tan da Sosyalist Parti programı getirtilmişti. Kısa bir zamanda 68 maddelik Programı ile 43 maddelik Nizamnamesi olan ‘Türkiye Sosyalist Partisi’ meydana getirildi. Yapılan bütün bu hazırlıklar gözden geçirildikten sonra, tamam olduğu kararını verdik. Mustafa Börklüce Sekreter Yardımcılığı'na, Hüsamettin Özdoğu Teşkilat İcra Sekreterliği'ne ayarlanmıştı.”]

İhvan Usta Neler Anlatıyor?...

TSP Kurucu Üyelerinden “Camialtı Tersanesi Kaynakçı Ustası” İHVAN KABACIOĞLU, 2000 yılı Mart'ında bana şunları anlatacaktı:

“Benim Esat Adil Bey’le tanışmam onun İmralı Cezaevi Müdürü’yken oldu. Cezaevinin bir deniz motoru vardı. Bir gün onun krankı kırılmış, yenisini bulamıyorlar, savaş dolayısıyla dışarıdan getirtilmesine de mümkün değil. Ne yapalım derken, bu kranka kaynak yaptıralım diyerek Camialtı Tersanesi’ne geliyor. Müdür beni çağır-dı yanına, bunu yapabilir misin, diye. Ama elinde krankla gelen kişi-nin Esat Adil olduğunu bilmiyordum en baştan. Ben baktıktan son-ra ‘yaparız’ dedim. ‘Ancak kaynaktan sonra iyi bir tornadan geçme-si lazım.’ Bu görüşüp konuşmanın ardından kahve içmek istedik. Göçmen bir odacı vardı. Kahveleri o getirdi. Bana da göz kırparak, ‘Bu bey kim biliyor musun, İmralı Adası’ndaki cezaevinin müdürü Esat Adil’ dedi. Böylece tanışmış olduk. O zaman, aynı zamanda Tan gazetesindeki severek okuduğum ‘Adiloğlu’ imzalı yazıları ya-zan kişinin o olduğunu öğrendim.

Sonraları ona gidip gelmeye başladım. Çok iyi bir dost ve arka-daş olmuştuk.

Bir gün Esat Adil beni çağırttı. Cihangir’de İtalyan Yokuşu tara-fındaydı evi. Kalktım gittim.

Cemiyetler Kanunu değişmişti. Değişiklik sınıf esasına dayalı parti kurma imkanı doğurdu. O zaman bir parti kurma furyası başla-dı. Bizim teşkilatın (TSP’nin) meydana çıkması da bu vesileyle ol-du.

Cihangir’deki evine çağırması bu yüzden.

Evine gittiğimde yanında Sabahattin Ali ve şimdi adını hatırla-yamadığım bir kişi daha vardı. Aramızda şu konuşma geçti:

-Biz bir parti kuruyoruz. Kuracağımız partinin kurucularının işçi olması lazım, biz seni münasip gördük, dedi.

Eklledi:

- Kuruculardan birisi benim. Ötekiler de avukat Macit Güçlü ve matbaacı Aziz Uçtay.

- Ama ben onları tanımıyorum ki...

- Sistemimiz böyle bizim, birbirimizi uzun boylu tanımaya zama-nımız yok.

İmralı Cezaevi’nin motorunun krankı kırıldıktan sonra bakın nere-lere kadar vardık...

Bunun üzerine:

- Peki, dedim. Madem öyle, bari programınızı verin de bir okuyayım.

Esat Adil Bey, o zaman Sabahattin Ali'nin yüzüne baktı. Birbirlerine göz kırptıklarını fark ettim.

Programı uzattı bana Esat Adil Bey.

- Bir haftada okur, cevap veririm dedim.

- O kadar zamanımız yok, dedi Esat Adil. 'Hemen okuman lazım.'

Okumaya başladım. Aklımın ermediği maddeler var. Arada, 'Bu nedir, şu nedir?' filan diyorum.

- Şimdi onları uzun boylu konuşacak zamanımız yok, dedi Esat Adil Bey...

Kuruluş müracaat dilekçesi bile hazırlanmış, sadece isim yazılıp imzalanacak.

Esat Adil Bey bir yandan:

- Zaten ilk kongreye kadar kurucu görüneceksin. Ondan sonra ayrılabilirsin, diyor.

'Atın ölümü arpadan olsun' deyip çaktım imzayı.

Galiba bir gün sonraydı, Türkiye Sosyalist Partisi'nin kurulduğu ve benim de kurucularından binsi olduğum basında ilan edildi.

Birkaç gün sonraydı, bizim Camialtı Tersanesi'nin müdürü beni çağırttı odasına. Müdürle aramız iyiydi, beni çok severdi, gittim. Elinde bir gazete vardı. 'Otur' dedi, oturdum. Odacıya 'Kimseyi içeriye sokma' tembihinde bulundu.

Dedi ki:

- Sen ne yaptın İhvan Usta?

- Ne yapmışım ki? dedim.

Bunun üzerine elindeki gazeteden haberi okudu.

- Sen ne yaptığının farkında mısın?

- Farkındayım tabii, dedim. Farkında olmadan bir iş yapar mıyım? Madem ki Cemiyetler Kanunu vatandaşlara parti kurma izni veriyor, biz de sosyalist bir parti kurduk işte...

Müdür:

- Peki o zaman sana bir şey söylemeyeceğim, dedi.

Ben böylece Türkiye Sosyalist Partisi'nin kurucularından birisi

oldum. Adresi filan var ama nerede olduğunu bilmiyorum, Esat Adil Bey dışındaki öteki kurucularını tanımiyorum, emrivaki oldu, palas-pandiras oldu.

Birkaç gün sonra gelip bu kez beni Emniyet Müdürlüğü'nden aldılar. Gittik. Ünlü Parmaksız Hamdi'nin karşısına çıkardılar. Kendisini Kasımpaşa'dan tanıyordum ama, polis olduğunu bilmiyordum. Bu adamı nereden tanıyorum diyordum kendi kendime. Bizim Camialtı Tersanesi'nde havuzlar vardır. Oranın ustabaşlarından Has-köylü Ali'nin arkadaşıydı bu...

Dedi ki bana:

- Siz bu partinin kurucularındanmışsınız, kuruculuğu kabul ederek mi imzalatınız başvuruyu?

- Benim kabul etmeden imzalamam diye bir şey olur mu? Bütün sorumluluğu deruhte ederek, bilerek imzladım. Legal bir parti bu, dedim.

- Anlaşıldı, peki hayırlı olsun, dedi. Ama inşallah bir daha karşılaşmayız.

Tabii ben bu olup biteni hemen akşam Esat Adil'e ilettim. Durum böyle böyle dedim. 'Boş ver' dedi Esat Adil...

Hüsamettin Özdoğu'yu, Sarı Mustafa'yı filan sonradan tanıdım.

Biz tabii siyasi bir parti nasıl yürütülür, neler yapılır, bunların ace-misiyiz. Onun için Parti yöneticisi bu üç kişinin, yani Esat Adil, Hüsamettin Özdoğu ve Sarı Mustafa'nın dediklerini yapıyoruz. Akşamları bir araya gelip toplanıyoruz.

Bir gün, Türkiye Sosyalist Partisi'nin kurulup faaliyete geçişinden bir ay kadar filan sonraydı, dedi ki Esat Adil:

- Şefik Hüsnü sözünde durmadı, bizim istihbaratımıza göre başka bir parti kurmaya çalışıyormuş. 'Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi' adıyla müracaat etmiş. Oysa bizim önceden onun da imzaladığı ortak bir protokolümüz var, böyle bir şey yapmayacaklarına dair...

Sonra bana döndü Esat Adil Bey, şimdi dedi biz bir yazı yazacağız, siz bu yazıyı Hüsamettin'le birlikte Şefik Hüsnü'ye götüreceksiniz.

Çıkardı protokolü bize okudu, yazıyı da verdi.

Anlaşarak legalde kurdukları böyle bir partide, beni yeraltındaki eski işlerine sokmaları bana doğru gelmedi ama, bir şey de diye-medim.

Çıktık dışarıya. Dedim ki Hüsamettin Özdoğu'ya:

- şimdi biz şefik Hüsnü'ye gidiyoruz ama, kim bu şefik Hüsnü? Komünist Partisi'nin şefi. Faaliyete geçireceği legal partinin de başkanı. Cemiyetler Kanununa göre ters bir durum...

- Kapat şimdi bunları, dedi Hüsam, şimdi gidip konuşacağız na-sıl olsa kendisiyle..

Haddizatında onlar dargın... Ama randevu alınmış önceden. Git-tik şefik Hüsnü'nn evine. Buyurun, hoş geldiniz filan, dedi. Salona geçtik. Bir de baktık üç kişi daha var. Birisi Müntekim men'di, di-ęerlerinin adını şimdi hatırlayamıyorum.

şefik Hüsnü ile yanındakiler Hüsam Usta ile konuşmuyorlardı, ona bakmamak için de kafalarını şöyle çevirmişlerdi. Bu durumda daha ziyade bana hitap ederek:

- Ne istiyorsunuz? dedi şefik Hüsnü.

Ben konuşmaya başladım.

Protokolü ıkarıp:

-Bakın daha önce karşılıklı protokol imzalamışsınız, şimdi niye ikinci bir parti kuruyorsunuz? dedim.

şefik Hüsnü Bey:

- Bunun cevabını sana verecek değiliz diyerek kalktı gitti salon-dan.

Bu sefer Hüsam Usta:

- Madem konuşmayacaktınız, bizim randevu talebimizi niçin ka-bul ettiniz? dedi.

O üç kişi de:

- Randevuyu şefik Bey vermiş, ama işte söyleyeceğini söyledi, dediler.

Ve onlar da kalktılar.

Biz de çıkıp gittik.

Onlar da kurulup faaliyete geçtikten sonra, bu sefer Temmuz 1946 seçimlerinin arifesinde randevu isteyip geldiler. Onların istedi-ęi seçimlerin boykot edilmesiydi. Hiçbirimiz seçime katılmayalım di-

yorlardı.

Sonuçta iki parti de seçime girmedik.

Kendi aramızda da konuştuk. Esat Bey hatta dedi ki: Seçime giresek ben Balıkesir'den mutlaka kazanırım, ama seçimler nasıl olacak? Sonunda girmeme kararı aldık."

Bu arada *Gün* dergisi bir yandan yayınını sürdürüyordu.

15 Mayıs 1946 Çarşamba günü 17 sayılı *Gün*'ün başyazarı "Demokrasilerin sağ, solu"ydu. Alt başlık ve spotu da şöyleydi: "Her sınıflı cemiyet demokrasisinin ibresi daima sağ gösterir." / İnsan insan tarafından istismarına göz yumulduğu müddetçe gerçek demokrasi güneşinin doğuşu gecikecek ve bu gecikme sosyal adaletin daima aleyhine olacaktır."

Gün dergisinin yavaş yavaş bir kültür ve sanat dergisi olmaktan uzaklaşarak politikleştiği fark ediliyordu.

22 Mayıs 1946 Çarşamba tarihli 18 sayılı *Gün*'ün Esat Adil imzalı başyazarı "Varı Yok Gösterenlere Cevap!"tı. "Türkiye'de emeğinin kira bedelinden başka geliri olmıyanların sayısı en az 12 milyondur/ Bu muazzam emekçi halk kütlesinin cemiyet içindeki rolünü, sınıfı varlığını, kültür ve refah haklarını inkâr etmenin devekusuvarı gizlenmekten ne farkı vardır?"

Bu sayıdaki öteki yazılardan bazıları da şunlardı:

Hasan Tanrıku "Tekamül ve Müsavat" başlıklı bir yazı yazmıştı.

Fehmi Yazıcı'nın yazısı "Sosyetenin inkişafı ve tarihi materyalizm"di. "Atomun parçalanmasını materyalizmin iflâsı diye alkışlayan insanlar! Siz ne kadar zayıfsınız ki, kolaycacık bir o tarafa, bir bu tarafa yalpalarsınız. Veyl, Marx'ın verdiği kıymetli hediye den bihaber tarih bilginlerine." diyordu.

Boris Agapov'dan Deniz'in çevirdiği Stalingrad'dan röportaj 'Ölüm muharebesi' şehrinde geri gelen hayat" başlığını taşıyordu.

Behçet Atılgan'ın yazısı: "Sosyalist müsavat/ İş ve emek müsavatı nedir?" adını taşıyordu.

15 Haziran 1946 Cumartesi tarihli 19 sayılı *Gün*'ün ilk sayfası silme Esat Adil'in yazısına ayrılmıştı: "Tahrikçilik Modası"

"Demokrasi aleyhtarları taktik değiştiriyor" alt başlığı ve "4 Aralık hadisesini üniversite gençliğinin eseri imiş gibi göstermek isteyen-

ler, yalnız İstanbul Üniversitesini değil, bütün Türk münevverlerini de tahkir etmiş oluyorlar." spotuyla verilen yazı şöyleydi:

"Yumuşacık suların sert kayaları nasıl aşındırabildiğini düşünenler, küçücük hakikatlerin, sıradağlar halini almış olan asırlık batılan nasıl devirebildiğini de anlamakta zorluk çekmezler.

Bundan bir yıl kadar önce, memleketimizde kurulan küçücük bir demokrasi safının giriştiği savaş, nihayet bugünkü demokratik neticeleri elde etti.

Matbaaları tahrip ve muharrirleri tahkir ve bir kısmı da hapsedilmiş olan Gün, Tan, Latürki ve Yeni Dünya demokrasi ailesi, bunların fikir ve mücadelesini paylaşmış olan on binlerce vatandaş bu neticeler karşısında sevinç ve gurur duymakta şüphesiz ki herkesten fazla hak sahibidirler. Çünkü, anayasaya aykırı ve antidemokratik kanunların varlığını ispat eden ve bunların derhal kaldırılmasını isteyen bizdik.

Vatandaşların hak, hürriyet ve hüsnüniyetlerinin kanunlarla teminat altına alınmasını isteyen bizdik. Sınıflı bir cemiyet olduğumuzu, bu sebeple sınıfların kendi hak ve menfaatlerini korumak için teşkilatlanmalarının zaruri bulunduğunu ileri süren bizdik.

Sınıflı cemiyetlerde tek partili demokrasi olamayacağını, siyasi partiler kurulması zaruretinin, teşkilatlanma hürriyetine konan kayıtların kaldırılması lüzumunu ısrarla ispat eden bizdik.

Türk gençliğinin, üniversite gençliğinin demokratça yetiştirilmesi, onların medeni haklarının gelişmesine imkan verilmesini, kültür seviyelerinin yükseltilmesi yolunda her şeyin yapılmasını isteyen bizdik.

Sefaletlerden, haksızlıklardan, çeşitli içtimai adaletsizliklerden, müsavatsızlıklardan durmadan bahseden ve bunların mevcudiyetlerini ispat eden yine bizdik.

Biz, bütün bunları umumi efkarın önüne sererken karşımızda her şeyi inkar eden, demokrasi ve demokratlara küfreden, onlara bozguncu, hain beşinci kol, ajan gibi iftiralar ve hakaretler savurarak merhametsiz, münkir saflar kurulmuştu.

Bu münkir safların meydana getirdiği ve silahlandığı tahrikçi-

lerle Türk medeniyet tarihinin tertemiz ve parlak sahifelerini 4 Aralık hadisesiyle kirlletmeye cüret ettiler.

Türk demokratları faşizmin, irticayın nelele kadir olduğunu bir defa daha gördüler ve anladılar. Fakat bu görüş ve anlayış onların demokrasie olan imanlarını ve Türk milletinin, Türk vatanının yüksek menfaatlerine olan bağlılığını asla sarsamadı. Biz bütün namuskarlığımız ve erkeklığımızla bu davanın bir sıra neferi olarak kalmakta devam edeceğiz.

Türk demokrasisi uğruna, Türk milletinin hümiyeti, istiklali, refah ve saadeti uğruna her şeye ve her şeye katlanacağız. Biz gayretlerimiz, ıstıraplarımızın tek tesellisini milletimizin hoşnutluğunda arayan insanlarız.

Bizi sevmeyenlerin Türk milletini sevdiklerine inanamayız. Çünkü bizim davamız bütün açıklığı ve namuskarlığı ile yalnız ve yalnız Türk demokrasisinin gelişmesi ve Türk milletinin, azap ve ıstırap çeken büyük halk kütlerinin refah, kültür, sağlık ve adalet nimetlerinden ihtiyacı kadar faydalanabilmesinin temini davasıdır. Bizi sevmeyenler, davamızı sevmeyenlerdir. Fakat onlar yürüte geldiğimiz demokrasi davasının bugünkü neticelerini paylaşmakta ve hatta bunu kendi inhisarları altında tutmakta isticai gösteriyorlar.

Bu da onların malum hünerlerindendir. Bu arada yine müfsit metotlarını bir defa daha tecrübeye kalkmış bulunuyorlar. Bu tahrikçiler dört beş masum genci ileri sürerek 4 Aralık hadisesini üniversitemizin eseri gibi göstermek istiyorlar. Bu suretle hem üniversiteyi tahkir, hem mahut hadiseyi tenkit edenleri de üniversiteyi tenkit ediyormuş gibi jumal etme denaatini irtikaptan çekinmiyorlar. Bu adı ve menfur hilenin iç yüzünü aşağıdaki satırlarla bir defa daha açıklamak ve bu tahrikçilerin maskelerini Türk gençliğinin ve üniversite gençliğinin gözleri önünde alaşağı etmek lüzumunu duyuyoruz.

Meydanlarda kitap yangınları ve matbaa tahripleri ancak Nazi Almanyası ve faşist İtalya üniversite gençliklerinin emir ve tahrik neticesi şuuruzca yapmış oldukları hareketlerdir. Türk üniversite gençliğinin şuuruna böyle bir kir sürülemez.

Muhtelif fakülteden beş üniversite talebesinin "Gün" dergisi hakkında "Tanin gazetesi"ne afalladıkları mektuptan bahseden yazıyı "Üniversiteli" adlı 15 günde bir çıkan derginin ilk sayısının üçüncü sayfasında "Sokak Serserileri kimdir?" başlıklı bir yazının da bazı parçalarını aynen alarak üniversite gençliğinin dikkat nazarına sunuyoruz:

"...Çünkü o günkü mitingi yapan üniversitelilerdi. Hareketleri sadece gençlik heyecanlarının, memleket sevgilerinin, inandıkları milliyet prensiplerinin ve o hürriyetçi diye vasıflandırılan gazeteye duyulan nefretlerin bir ifadesi idi. Üniversitelilerin tamamen kendi iradeleriyle hareket ettiklerini ve bu işte başkalarının parmağı bulunmadığını herkes gibi siz de bilirsiniz..."

"Üniversiteli" dergisi, sayı :1

BEŞ ÜNİVERSİTELİDEN ALDIĞIMIZ MEKTUP

Hukuk Fakültesinden Turgut Atasoy, Cevdet Akçalı, Fen Fakültesinden İhsan Çirkin, İktisat Fakültesinden Ali Hatiboğlu ve Eczacıdan Orhan Özil imzasile aldığımız bir mektupta şöyle denmektedir:

"Sayın Cumhuriyet Savcılığının dikkat nazarına;

4 Aralık nümayişlerinde nasılsa unutulmak şansına malik olan (Gün) mecmuası, kısa bir tereddütten sonra kızıl neşriyatına yeniden başladı. Mahdut olan satışını dahi polemik perendebazlıklarıyla sağlamağa çalıştığını her yeni (numara)sında göstermektedir. Biz, onun bu Türk üniversitesi ve onun mümtaz gençliği böyle bir suçla töhmetlendirilemez

Hemen söyleyelim ki Türkiye'de demokrasinin müdafaasını yapanların matbaalarını tahrip etmeyi hedef tutan 4 Aralık hadisesile bir "serseri Güruhu" alakalıdır. Şayet bu beş altı efendi bu güruhun arasına katılmış bulunuyorlarsa bunda bizim için yapacak bir şey yoktur.Yalnız bu beş efendiye soruyoruz: Hangi meçhul gaye ile, kimleri temsil ederek ve kimlerden direktif ve salahiyet alarak böyle bir teşebbüse girişmişlerdir?

Böyle bir suça üniversite gençliğimiz şerik gösterilemez. Çünkü:

REKTÖR NE DİYOR:

"4 Aralık hadisesiyle üniversitelilerin ve üniversite gençliğinin hiçbir alakası yoktur ve olamaz."

Gazetelerdeki beyanatından.

SABİHA SERTEL NE DİYOR:

"Sertellerin kahrolmasını isteyen üniversite gençliği değildi. Üniversitenin böyle bir nümayiş tertip ettiği Rektör tarafından tekzip edilmiştir. Üniversite gençlerinin hürriyetini, üniversitenin muhtariyetini istediğim için benim kahrolmamı, tefekkür hürriyetini müdafaa edenlerin kahrolmasını isteyecek demokrat bir üniversite yeryüzünde mutasavver değildir.

Bütün dünya gençliğinin daha ileri, daha hakiki bir demokrasi mücadelesini yaptıkları bir devirde, Türk üniversitesini demokrasiye hücum lekesinden tenzih ederim... 5 Kasım 1945'de yazdığım "Fikre artık yeter tahakkümünüz" başlıklı yazıda üniversitenin muhtariyetini, talebenin müstakil olarak cemiyet kurma haklarını, üniversite profesörlerinin imzalarıyla yazı yazmalarını, üniversitenin fikri hürriyetini müdafaa ettim. Üniversite gençliğinin öteden beri istedikleri bu hakları müdafaa etmeliğim mi onları gazaba getirdi."

Mahkeme Zabıtlarından

ZEKERİYA SERTEL NE DİYOR?

"Bu nümayişi üniversite talebesine atfetmekle de memleket gençliğine ağır bir iftirada bulundular.

Fikre balyozla değil, fikirle cevap vermesini bilen üniversite talebesini böyle bir hareketten tahzir ederim. Talebe namı altında matbaamızı tahrip edenler gayrimesul serseriler..."

Mahkeme Zabıtlarından."

**İKİNCİ BİR SOSYALİST PARTİ
KURULUYOR**

Türkiye Sosyalist Partisi 14 Mayıs'ta kurulduktan sonra faaliyetine devam edip giderken bu kez Şefik Hüsnü'nün başkanlığında 19 Haziran 1946 tarihinde ikinci bir sosyalist parti daha kuruldu.

Başvuru dilekçesi şöyleydi:

"İçişleri Bakanlığı Yüksek Makamına

Tarafımızdan 'Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi' adı altında bir siyasi cemiyet kurulduğunu arz ederiz. Kanuni mevzuat dahilinde faaliyette bulunacak olan partimizin ana nizamnamesinin iki kopyası bu bildirime iliştilmiştir. Usulen teşçili ile kanunun gerektirdiği muamelenin tamamlanmasını icap edenlere emir buyurmanızı dileriz.

Partinin merkezi İstanbul'dur. Şimdilik adresi: Çemberlitaş, Kürkçüler Caddesi, Mesih Mehmet Paşa Sokak, Arnavut Han, No:32'dir.

KURUCU AZALAR:

*Reis Doktor Şefik Hüsnü Deymer
Pasta imalatı işçisi İstefo
Dış hekimisi Habil Amado
Tesfiye ustası Haraç Akman
Kunduracı Fuat Bilege*

*Teknisyen Ragıp Ervardar
Tütün işçisi Aydın Vatan*

Kitapçı Müntekim Öçmen

*Kırağı Sokak, 39 –Osmanbey
Tarlabaşı, Gümrükçü Sk. No:5
Beyoğlu Mis Sk., No: 5
Beyoğlu İstiklal Cd. No:185
Karagömrük Melekoca Cd.
Güldede Sokak, No:5
Anadoluhisarı, Setüstü No:13
Kasımpaşa, Hacıhüsrev Mah.
Fesçi Sokak, No: 25
Sanyer, Dursun Fakih Sk., No:10*

Ve çok geçmeden iki parti arasında özellikle Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi yöneticilerinin başlattığı şiddetli bir kavga kopacaktı.

Türkiye Sosyalist Partisi, kendisinin organı ve sözcüsü olacak bir gazete hazırlığını da sürdürüyordu. 1 Temmuz 1946 Pazartesi tarihli *Gün* dergisinin 20'nci sayısının ilk sayfasında Esat Adil başyazısını "İki Yüzlü Demokrasi" başlıklı bir yazıya ayırmıştı. Bu yazının hemen altında dört sütuna alt-üst çizgi içine alınmış bir duyuru vardı:

"En İleri Gündelik Siyasî Sabah Gazetesi

GERÇEK

BU HAFTA ÇIKIYOR"

Çıkış tarihi 5 Temmuz 1946 olarak tespit edilen "Gerçek" gazetesi ile ilgili şu el ilanı dağıtılmıştı:

"GERÇEK

Halk davasını güden

Günlük siyasî sabah gazetesi...."

GERÇEK

Halk davasını güden
günlük siyasî sabah
gazetesi

GERÇEK

Hepinizin de

aradığı

İLERİ FİKRİ

GERÇEK

VE ME

ELER

EL - GAF

Günlük "GERÇEK" Gazetesi Yayına Başlıyor...

Günlük "Gerçek" gazetesi 7 Temmuz 1946 Pazar günü çıkabilirdi. Büyük boy 4 sayfa idi. Künyesinde "İmtiyaz sahibi: Esat Adil Müstecabı, Neşriyat Müdürü: Macit Güçlü" adı vardı. İlk nüshasının birinci sayfasında "Türkiye Sosyalist Partisi/Bir çok işçi sendikalarının kurulmasına müzaheret etmektedir" haberi dikkat çekiyordu.

İkinci sayfasında "Apaçık/Dosdoğru" sütun başlığı altında "İdeal ve Realite" adlı bir yazı bulunuyordu. İmza yerinde: "Yazan: Adiloğlu" vardı. "Adiloğlu" Esat Adil'in Tan gazetesindeki köşesinde kullandığı bir takma addı.

Üçüncü sayfada Türkiye Sosyalist Partisi'nin Programı tefrika edilmekteydi. Hasan Tanrıkut bu sayfada "Halkın İçinden" sütun başlığıyla "Doğan Ruşenay" takma adıyla yazıyordu.

8 Temmuz 1946 Pazartesi tarihli Gerçek'te "Türkiye Sosyalist Partisi'nin Seçim Beyannamesi Salı Günü Neşredilecek" haberi, Esat Adil imzalı başyazı "Köylü Kaybeden Seçimi Kazanamaz" adlıydı. Apaçık-Dosdoğru'da, "Adiloğlu" "Meğer Sen Ne İmişsin Ey Demokrasi" diyordu.

11 Temmuz 1946 Perşembe günkü Gerçek'in başyazısında Esat Adil; "Bugünkü Seçim Kavgalannda Sınıf Mücadelesi Karakterini Aramak Beyhudedir" diyor, "Adiloğlu" Apaçık-Dosdoğru'da "Sosyal Mücadele Yolu"nu gösteriyordu.

13 Temmuz 1946 Cumartesi tarihli Gerçek'in başyazısı "Mesnetsiz Şikayetler" idi. İkinci sayfadaki "Adiloğlu" takma adlı Apaçık-Dosdoğru sütununda Esat Adil Türkiye Sosyalist Partisi'nin ana ilkelerinden birisinin altını çiziyordu:

"Milliyetçiyiz beynelmilelciyiz (enternasyonalistiz)

Türkiye Sosyalist Partisi'nin ana prensiplerinden biri, milliyetçilik, diğeri de beynelmilelciliktir. Faşist, emperyalist ve kapitalist anlayışların tesirinden kendilerini kurtaramayanlar bu iki prensibin telifinde de şüphesiz ki zorluk çekmektedirler.

Burjuva veya faşist millet anlayışının ideolojisi olan milliyetçilik militaristtir, mütecavizdir (saldırgandır). Bu anlayış içinde her millet

kendisini üstün, diğer milletleri aşağı görür. Aşağı gördüğü milletleri köle gibi kullanmak ve istismar etmek milliyetçilik esasını teşkil eder.

Milletlerarası müsavat (eşitlik) karşılıklı saygı ve işbirliği manasına gelen beynelmilelcilik ile bu mütecaviz, istismarcı milliyetçilik, elbette telif edilemez. Bu sebeple de hiçbir kapitalist beynelmilelci olamaz.

Sosyalistçe millet anlayışının bir ideolojisi olan milliyetçilik ise her millet için müsavı hak arar, yetkiler (yetkiler) tanır. Her milletin kendi milli kültürü ve kendi milli duyguları ve görenekları içinde kalınmasını ve hiçbir milletin diğer bir milletin kölesi olarak yaşamamasını kabul ve müdafaa eder.

Sosyalistçe millet anlayışında küçüklüğü nispetinde hakları küçülen, büyüklüğü nispetinde hakları büyüyen millet yoktur. İşte bu sebeptendir ki, her sosyalist zaruri olarak beynelmilelci (enternasyonalisttir). Yine bu sebeptendir ki sosyalizmde milliyetçilikle beynelmilelcilik tezat teşkil etmez."

17 Temmuz 1946 Çarşamba günü Gerçek'te başyazı: "Ne Anarşi Ne İstibdat ne de Tek Taraflı Hürriyet"ti, Apaçık-Dosdoğru'da Adiloğlu "Mağlup Sayılır Bu Yolda Galip"i yazmıştı.

18 Temmuz 1946 Perşembe günü Gerçek'in manşeti: "Demokrasi Düşmanlığından Bir Örnek: Kütahya Nutku!" idi.

19 Temmuz 1946 Cuma tarihli Gerçek'te Mareşal Çakmak'ın Beyanatı manşet olmuştu. İç sayfalarda Türkiye Sosyalist Partisi'nin Nizamnamesi veriliyordu.

20 Temmuz 1946 Cumartesi tarihli Gerçek, "Seçimler" üzerinde duruyordu.

24 Temmuz 1946 Çarşamba tarihli Gerçek, "Seçim Sonuçları"nı veriyordu.

Öte yandan Gün de yayınına devam ediyordu.

15 Temmuz 1946 Salı tarihli 21 sayılı Gün'ün başyazısı bu kez Hasan Tanrıkut imzalıydı.

Başlığı "Bizi Kirtetemezsiniz"di. Tanrıkut'un yazısından şöyle bir spot çıkarılmıştı:

"Recep Peker şunu bilsin ki, 'Gün'ü çıkaranlar varlarını yoklarını halk ve demokrasi uğruna ortaya koymuş, Atatürk'ün inkılapçı dehasını devam ettiren korku bilmez adamlardır."

Son sayfadaki "Gün" logosunun solunda da çerçeve içinde yeni çıkmaya başlayan günlük gazetenin duyurusuna yer verilmişti:

"GERÇEK, Gündelik Siyasi Sabah GAZETESİ".

15 Ağustos 1946 Perşembe tarihli ve 22 sayılı Gün'ün başyazısı ilk kez, Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi yönetimini eleştiren bir içerikle yazılmıştı.

Esat Adil imzalı yazının başlığı: *"Realiteden Geçen İdeaf"*di. *"Biz Türk milletinin inkılapçılarıyız, inkılapçılığımız, içinde yaşadığımız milli ve içtimai şartlara göre ayarlanmıştır."* alt başlığı çıkartılan yazının spotu şöyleydi:

"Biz işçi sınıfının şuurlanması, köylü ve yarı emekçi kitlelerle birleşmesini ve orta sınıflarla işbirliği yapmasını gerçek demokrasi uğruna girişilecek mücadelenin ana şartlarından sayıyoruz."

Esat Adil'in başyazısının tamamı şöyle:

" Türk milletinin varlığını inkılapçı formüller, inkılapçı formülleri de kendi milli ve realitemize göre ayarlamadıkça, yapıcı, yaratıcı gayretlerimizi boşuna harcamaktan başka bir şey yapmış sayılamayız. Zaman ve şeraiti (koşulları) gözetmeksizin ileri formül şövalyeliği ile vakit geçirenlerin bu güne kadar elde ettikleri neticeler, kitleleri birbirinden uzaklaştıncı, inkılapçılığı yurt ve millet düşmanlığı şeklinde tanıtıcı propagandaları desteklemiş olmaktan ibaret kalmıştır. Herkes bilmeli ve iman etmelidir ki, dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de gerçek demokratlar, gerçek Marksistler, gerçek inkılapçılar milletini ve yurdunu herkesten daha çok seven, ondan daha mukaddes bir varlık tanımayan, millet hakimiyeti uğruna her şeyini ve hayatını harcamakta asla tereddüt göstermeyen halk çocuklarıdır.

Bu, böyle olduğu, bunun böyle oluşunda kimsenin zerre kadar şüphesi bulunmadığı halde, halkın nasıl olup da kolayca kandırılabil-

diğini, gerçek demokratların, yani Marksistlerin aleyhine bu haince propagandaların nasıl olup da yapılabildiğini esefle, hayretle karşılamak kafi değildir. Bu iftira, tezvîr, yalan mekanizmasının kuruluş ve faaliyetine hizmet edenlerin bu cûret ve cesareti nereden tedarik ettiklerini de bilmek kafi değildir. Asıl mesele gerçek demokratlar ve gerçek Marksistlerle, sahte, zevzek, bozguncu, yıkıcı solcuların, yani Marksçı edebiyatta kendilerine Gauchiste- Goşist adı verilen kelime ve formül papağanlarının millet nazarında, emekçi halk kitleleri nazarında tamamıyla ayırt edilebilmesini kolaylaştırmak, bu işi her ne pahasına olursa olsun, mutlaka temin etmek lazımdır.

Emekçi kitlelerin, milletle gerçek Marksistlerin, küçük inkılapçıların arasına giren, kitlelere yollarını şaşırtan, halkın gerçek demokrasiyi doğru dürüst anlamasına engel olan bu zevzek solcuların inkılapçı saflardan koğulup atılması zamanı artık gelmiştir.

Türk milletinin, Türk emekçilerinin sosyal mücadelesini yürütecek olanlar her şeyden önce inkılapçı formülleri ve yine her şeyden önce bu formüllerin tatbik edileceği milli bünyeyi ve yine her şeyden önce milli ve beynelmîl şartları aynı zamanda bilmiş olmalıdırlar.

Gerçek demokrasi kahramanlarının idealleri, içinde bulundukları realitenin üstünden veya yanından değil tam bağrından geçmelidir. Her Türk inkılapçısı, inkılapçılığının halk kitlelerinin sınıfı menfaat ve milli duygularına en ileri istikametler verebilecek şekilde ayartmaya mecburdur. Kendini halktan uzaklaştıranlar, halkın itimat ve muhabbetini kaybedenler, namus, gayret ve fedakarlık örneği olamayanlar asla inkılapçı olamazlar. Çünkü inkılapçı olmak demek halkı kendine, kendini de halka bağlamak demektir.

İnkılapçı olmak demek, realite ve şartlar karşısında ileri ve geri taktığını iyi ayarlamak, inkılapçı merhaleleri iyiden iyiye hesaplamak demektir. İnkılapçı olmak demek, emekçi kitlelerin kurtuluş yolunu engellerden temizlemesini, bu yolda onu anzasız yürütmesini, millet ve yurt menfaatleriyle geniş halk kitleleri menfaatlerinin aynı olduğunu ispat etmekte asla zorluk çekmemesini, inkılapçı samimiyet ve dürüstlüğü üzerinde en küçük bir tereddüt uyandırmamasını ve bu samimiyet ve dürüstlüğü aksiyonun içindeki fedakarlıkları ve gay-

retleriyle ispat etmesini bilmek demektir.

İşte bizim gerçek demokratlık, gerçek Marksistlik, gerçek inkılapçılıktan anladığımız mana budur.

Bu sebeptendir ki bizim idealimiz realiteden geçer. Bizim inkılapçılığımız, içinde yaşadığımız milli ve içtimai hayat şartlarına göre ayarlanmıştır. Biz, emekçi sınıfın tam bir vahdet içinde birleşmesini istiyoruz. Davasını şuurla yürütmesini, ona rehberlik edecek olan kadroların da emekçi sınıfla küçük ve orta sınıflar arasında işbirliği meydana getirmeyi temin edilecek bir şuur ve bilgi seviyesine ulaşmış olmasını istiyoruz. Şunu, her inkılapçının kati olarak bilmesi lazımdır ki, eğer işçi sınıfı sosyal mücadelesinde, köylü ve istismar olunan halk kitleleri tarafından desteklenmezse, gerçek demokrasiye erişilemez. Ve halk iktidara geçemez. Bu ana prensibin dışında kalanlar, dışında çalışanlar, halk kitleleri arasındaki menfaat ve ideoloji bağlarını sağlamlaştıracakları yerde, çürütmüş, kopartmış olurlar. Biz, kelime ve formül papağanları değil, aksiyon kahramanları, halkları birleştirici, namuslu, gayretli, bilgili, şuurlu ve fedakar millet inkılapçıları yetiştirmek istiyoruz. Biz kültür, refah her şey ve her şey halk içindir, prensibine bağlı kadrolara muhtacız.

Biz yurdunu, milletini lafla değil, icabında onlar uğruna hayatını harcamakta bir lahza tereddüde düşmeyecek ve bu fedakarlığı için de bir zerre karşılık beklemeyecek vatan çocukları yetiştirmek istiyoruz. İşte bizim inkılapçı davamızın ana hatları bunlardır."

Gün'ün bu sayısında TSP ile ilgili haberlere de rastlanıyordu. İkinci sayfadaki "Haftanın Kültür Hareketleri"nde: "TSP PROGRAMI: Türkiye Sosyalist Partisi'nin program ve nizamnamesi ufak, zarif bir broşür halinde yayınlanmıştır. Fiyatı 25 kuruştur" duyurusuna yer verilmişti.

Yedinci sayfada da şu duyuruya yer verilmişti:

"Türkiye Sosyalist Partisi Yayınları:

Her hafta bir broşür

Ve her broşür 20 kuruştur.

İlk yayınlanacak seri Paris İşçi Üniversitesi dersleridir.

Bu derslerin ilki:

Siyasi Mücadele ve Marksizm

Devlet ve İhtilal

Demokrasi ve Sosyalizm

Planlı Devlet ve Sosyalizm

Sosyalist Zaferinin Şartları

İşçi Sınıfı ve Köylü

Millet ve Enternasyonalizm

Halk Cephesi

İnsani Mücadelenin Tarihteki Rolü

Dışarı: 20 kuruş pul karşılığı derhal gönderilir. Bu broşürler için müracaat adresi: Posta Kutusu 519, İstanbul"

21 Eylül 1946'ya kadar yayımlanamayan *Gün*, o günkü 23 sayılı nüshasında, boyutu değişmiş olarak normal bir dergi boyunda göründü. Kendinden kapaklı, ilk sayfada bir desenle "*Bu Sayıda*" yazarların dökümü veriliyordu.

"*Kültür ve Aksiyon*" başlıklı ikinci sayfada sosyalist partiden işçi ve sendika hareketlerinden haberlere yer verilmişti:

"T.S.P KONFERANSLARI

Öğrendiğimize göre Türkiye Sosyalist Partisi bir konferans serisi tertiplemiştir. Her hafta cumartesi günleri verilen bu konferansların birincisi Esat Adil Müstecabi tarafından verilmiştir. Konferans mevzuu Türkiye'deki Partiler ve T.S.P. Programının Ana Hatları'dır.

Bu hafta verilecek ikinci konferansın mevzuu ise "Milli Mesele ve Sosyalizm"dir. Konferansçı Hüsamettin Özdoğu'dur.

T.S.P Broşürleri:

Geçen sayımızda haber vermiş olduğumuz haftalık broşürler yayını maddi bazı zorluklar karşısında gecikmiştir. Öğrendiğimize göre ilk broşür basılmıştır. Diğerleri de her hafta muntazam bir surette yayınlanacaktır."

Bu kez de TSEKP'nin yayın organlarından birinin çıkışının haberi veriliyordu:

"SENDIKA

Geçen haftadan beri İstanbul'da Sendika isimli haftalık bir işçi gazetesi yayınlanmaya başlamıştır. İşçi ve sendika haberlerini yayan bu gazeteye başarılar diler, emekçi arkadaşlarımızın mutlaka okumalarını tavsiye ederiz."

"SENDİKA HAREKETLERİ" başlığı altında da TSP'nin sendikal anlayışıyla kurulup örgütlenen sendikalar hakkında haberler veriliyordu:

"Türkiye'de demokrasinin geliş seyri içinde en sevindirici içtimai hareketlerden biri de hiç şüphesiz işçi sendikalarıdır. Tamamıyla gayri siyasi birer meslek birliği olan bu sendikalardan şimdiye kadar kurulmuş olanlar şunlardır:

- 1) Türkiye Deniz İşçileri Sendikası,
- 2) Türkiye Mensucat İşçileri Sendikası,
- 3) Türkiye El İşçileri Sendikası,
- 4) Türkiye İnşaat İşçileri Sendikası,
- 5) İstanbul Tütün İşçileri Sendikası,
- 6) İstanbul Kömür İşçileri Sendikası,
- 7) İstanbul Madeni Eşya İşçileri Sendikası,
- 8) Motorlu Kara Nakil Vasıtaları Sendikası,
- 9) Ankara Unlu Maddeler İşçileri Sendikası."

Üçüncü sayfada yer alan Esat Adil'in yazısının başlığı "Yapıcılar, Yıkıcılar" idi.

Dördüncü sayfada ise, TSP ile TSEKP arasında sendikal örgütlenme anlayışı konusunda çıkan tartışmalara açıklık getirmek üzere, TSP'nin Politik Büro üyesi, işçi örgütlenmesinden sorumlu Hüsamettin Özdoğu'nun "Türkiye'de İşçi Teşkilatı Nasıl Kurulmalıdır" yazısına yer verilmişti.

On ikinci sayfada da yine TSP'nin bir diğer Politik Büro üyesi Mustafa Börlüce'nin "Sendikaların Kuruluşu Münasebetiyle" başlıklı yazısı vardı.

On üçüncü sayfada "Türkiye Deniz İşçileri Sendikası'nın Açılışı Münasebetiyle" başlıklı bir yazıya yer verilmişti.

Son sayfada Gün logosunun sağında kutu içinde "SENDİKA Haftalık İşçi Gazetesi- Okuyunuz ve okutunuz." duyurusu yapılıyor,

sayfanın eteklerinde "Marko Paşa /Mizah Gazetesi- Yakında çıkıyor" ilan ediliyordu.

28 Eylül 1946 Cumartesi günkü 24 sayılı Gün'ün ikinci sayfasındaki "Kültür ve Aksiyon"da "TSP KONFERANSLARI" duyuruluyordu gene:

"Türkiye Sosyalist Partisi'nin kendi azası için tertiplemiş olduğu konferanslardan ikincisi, "Milli Mesele ve Sosyalizm" idi. Konferansı Hüsamettin Özdoğu Marksist milli meseleyi gayet açık olarak ortaya koydu. Hür ve müstakil millet davasının sosyalizmin ana davası olduğu için emperyalizme karşı olan her milli kurtuluş hareketinin sempati ile karşılanması icabettiğini belirtti.

Üçüncü konferansın mevzuu "Cemiyetin İnkişafı" idi.

Geçen hafta Mustafa Borklütce bu konferansında cemiyetin gelişmesi seyrini izah etti. Konferans sonunda bir çok münakaşalar yapıldı.

Bu haftanın mevzuu "Emperyalizmin İktisadi Karakteri"dir.

Konferans Vasık Balkış tarafından verilecektir."

Esat Adil'in yazısının başlığı "Sosyalistçe Millet ve Milliyet Anlayış" idi.

15'nci sayfa "İŞ VE İŞÇİ HAYATI"na ayrılmıştı

Bu başlık altında Doğan Ruşenay takma adıyla Hasan Tanrıkut "Koca Şevket Usta", TSP kurucularından İhvan Kabacıoğlu da "Türk işçisi sendikalizmi alkışlıyor" yazılarını yazmışlardı.

Sonuncu sayfada yine haftalık işçi gazetesi "SENDİKA"nın ilanı ile, bu kez biraz daha büyükçe "Marko Paşa Mizah Gazetesi- Yakında çıkıyor" duyurusu yapılıyordu.

6 Ekim 1946 Cumartesi tarihli ve 25 sayılı Gün'ün ikinci sayfasında TSP'nin yayınları ve konferansları hakkında haberlere yer verilmişti:

"Partinin neşrine başlayacağı Etienne Fajon'dan Esat Adil Müstecabi tarafından çevrilen "Siyasi Mücadele ve Marksizm" ile "Devlet ve İnkılap" broşürleri çıkmıştır. Her broşür 20 kuruştur. Edinmek isteyen okuyucularımız posta pulu göndermek suretiyle idarehanemizden isteyebilirler."

Konferans haberleri ise şöyleydi:

"Türkiye Sosyalist Partisi Eylül ayı konferans programı mecmuamız yazarlarından Vasıf Balkış'ın "Kapitalist İstihsal Tarzının Hususiyetleri" konulu konferansıyla kapanmıştır.

Ekim ayının konferans serisine şair Rifat Ilgaz'ın "Türk Şiiri ve İnkılapçılık" konulu konferansıyla başlanacaktır. Bu ayın müteakip haftalarında verilecek konferanslar şunlardır:

Gıda Maddeleri: Burhan Oğuz

Marksist Roman ve Hikaye Sabahattin Ali

Edebi Eser Nedir? Şerif Hulusi

Konferanslar cumartesi günleri saat 18.00'de parti merkez binasında verilmektedir."

Esat Adil üçüncü sayfadaki yazısını Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'yle sendikaların kurulup örgütlenme tarzındaki büyüyen anlaşmazlıklarına bir çözüm önerisi

mahiyetinde "Sendika Düşmanları ve İşçi Teşkilatlanmasındaki Zorluklar, Yanlışlıklar"a ayırmıştı:

"Çok uzun yıllardır bakımsız, dağınık, teşkilatsız ve rehbersiz bir ömür sürmüş olan işçi sınıfı nihayet son günlerde kendine gelir gibi oldu. Birkaç ihtilalci siyasi partinin içinde toplanmağa ve kadrolaşmaya imkan buldu. Yine kendi öz varlığı içinden çıkarabildiği bazı rehber kadroların yardımıyla de sendikalaşma

Türkiye Sosyalist Partisi yayınları : I

SİYASİ MÜCADELE ve MARKSİZM

Çev.
Adil

Yazarı
Etienne Fajon

İ s t a n b u l

yolunda bir iki adım atabildi.

Bu gayet basit ve diğer demokrat memleketlerdekilere nispetle son derece mütevazı olan kımıldanmalara, endişelere, evhamlara, tazyik ve bozgunculuklara yol açtı.

Kanunlarımızdaki hükümlere büyük hassasiyetle, itina ile uymayı bilen sendikacılığı bir tehlike gibi görmek ve göstermek sevdasına kapılanlar oldu. Bereket versin ki Çalışma Bakanı Sadi İrmak'ın makul beyanatı bu gibi saçma sapan endişelerin ve yarı resmi çekingenliklerin artmasına engel oldu. Fakat, bozgunculuk bu sefer de başka bir yerden patlak verdi.

Tam manasıyla politika dışı ve tamamıyla demokratik bir karakter taşıyan ve münhasıran işçi sınıfının meslek birliklerinden ibaret olan sendikaların düzenlenip gelişmesini zorlaştırmak maksadıyla dünya üzerinde hiç benzeri ve örneği olmayan bir takım işçi dernekleri ortaya sürüldü.

Hususi maksatlar peşinde ve direktifler altında meydana getirilen bu teşkilat dahi bünye ve karakter itibarıyla ne olursa olsun beş on işçiyi bir araya getirmek , toplamak bakımından aslında inkılapçı bir hareket sayılmalıdır. Ancak işçi sınıfını içinden parçalama, işçi sınıfının sosyal kurtuluş mücadelesini zayıflatıp çürütme temayüllerini belli ettiği andan itibaren bu teşekkülleri aksi inkılapçı ve anti demokratik olarak vasıflandırmaya ve işçi arkadaşlarımızı ikaz etmeye

Türkiye Sosyalist Partisi yayınları : 2

DEVLET

ve

İNKILÂP

Yazan
Etienne Fajon

Çeviren
Esat Âdil Müstecâbi

İ s t a n b u l

1 9 4 6

DEMOKRASİ ve SOSYALİZM

Yazarı
Etienne Fajon

Çeviren
Esat Adil Müstecâbi

İ s t a n b u l
1 9 4 6

mecbur kalacağız.

Asıl dava, asıl mesele işçilerimizin teşkilatlanmasıdır, meslek ve emek haklarını kendi kendilerine koruyabilir bir kuvvet haline gelmesidir. Görünüşte pek basit olan bu problem tatbikattaki bir takım zorluklar ve yanlışlıklar yüzünden kolayca çözülememektedir.

İşçi sınıfını meslek birlikleri, yani bütün milletlerin kullandıkları tabirle, sendikalar halinde toplamanın ve teşkilatlandırmanın demokratça bir yolu, inkılapçı bir metodu vardır.

Bunun dışında bir yol ve metod takip edenlerin gayreti işçi sınıfının birleşmesini geciktirmek, teşkilatlanmasını zorlaştırmaktan başka hiçbir işe yaramayacaktır. Bu beynelmilel sendikacılık metodunun kendi milli ve içtimai bünyemizin hususiyetleri de göz önünde tutulmak şartıyla tatbik şekli ancak şöyle olabilir:

1) Sendika tabirini işçi meslek birlikleri için en uygun bir isim olarak kabul etmek ve bunun dışında işçiyi şaşırtıcı, parçalayıcı isimler altında teşkilatlanma hevesinden vaz geçmek.

2) Türkiye'deki bütün istihsal ve işletme şubelerini yekdiğerinden şubeleri kati olarak tespit etmek.

3) Aynı istihsal veya işletme şubesine bağlı bütün işçilerin meslek menfaatlerini temsil etmek üzere Türkiye çapında sendikalar kurmak (mesela Türkiye Mensucat İşçileri Sendikası, Türkiye Deniz İşçileri Sendikası gibi)

4) Aynı istihsal veya işletme şubesinde çalışan fakat gördüğü iş bakımından ayrı bir meslek zümresine mensup olan işçileri de bu-lundukları istihsal veya işletme sendikasına bağlamak (mesela, bir dokuma fabrikasının marangozu veya elektrikçisi mensucat sendi-kasına bağlanmalıdır)

5) Aynı istihsal veya işletme mevzuu üzerinde işçi toplulukları bu-lunan vilayet ve kazaları tıpkı bir siyasi parti teşkilatı gibi şubeler ha-linde Türkiye çapındaki bu sendikalara bağlamak.

6) Türkiye'nin istihsalı ve işletme şubeleri sayısının hiç olmazsa yarısı kadar sendika kurulduktan sonra, bu sendikaların her birinin, kendi azası arasında seçecekleri bilfarz, oner murahhasın müşterek teşebbüsleriyle "Türkiye Sendikalar Federasyonu" adı altında bir fe-derasyon meydana getirmek, bu federasyonun ana nizamnamesini tesbit ve federasyon müteşebbis icra komitesini seçmek lazımdır.

7) Bu suretle aşağıdan yukarıya meydana gelmiş olan sendikalar ve sendikalar federasyonunu daimileştirmek için de, tayin edilecek asgari bir müddet içinde her sendika kendi kongresini yapmalı, fe-derasyon kongresi için murahhaslarını seçmelidir. Sendika kongre-lerince seçilmiş olan murahhasların iştirakiyle her iki yılda bir, fede-rasyon kongresi yapılmalı, federasyonun merkez icra komitesi seçil-melidir.

İşin ancak bu demokratik metodlardır ki işçi sınıfı hakiki manasıyla birleşmiş ve teşkilatlanmış sayılabilir.

Esasen federasyon kurulduktan sonra, bunun dışında kalan veya kalmak isteyen diğer işçi teşekkülleri hiçbir mana ifade etmedikleri-ni kendi kendilerine anlayacaklar ve federasyona bağlanacaklardır.

Hataların ve yanlışlıkların neresinden dönülürse işçi sınıfı lehine gene bir kazanç teşkil edeceği düşünülmeli ve yanlış yol üzerinde yürümekte ısrar edilmemelidir.

Bu sebeple:

1) İşçi sendikalarına karşı başka adlar altında birlikler, dernekler kurulması suretiyle teşkilatlanmayı, birleşmeyi zorlaştıran, işçi safla-rını parçalayıcı hareketlerden vazgeçilmelidir.

2) Tepeden inme federasyonlar kurmak hevesinden feragat edil-melidir. Çünkü bir federasyona ancak Türkiye çapında müstakil is-

tihsal veya işletme sendikalarının demokratik merkezîyetçi bir metodla meydana getirebilecekleri bir teşekküldür. Ortada tam kadrolu sendikalar yokken federasyon kendiliğinden vücut bulamaz.

3) Türkiye’de bir tek federasyon kurulabilir. Milli ve siyasi hudutlar içinde bir çok federasyonlardan müteşekkil bir konfederasyon tasavvuru çok garip ve gülünç olur. Çünkü konfederasyonlar ancak devletlerarası teşkilata mahsustur. Her milletin bir tek sendikalar federasyonu vardır. Bu milli sendikalar federasyonlarının iştirakiyle de dünya çapında bir “Dünya İşçi Federasyonu” kurulmuştur.

4) Aynı istihsal şubesi üzerinde her vilayette müstakil bir sendika kurmak usulü de yanlış ve zararlıdır. Çünkü bu suretle sendikaların sayısı her vilayette yirmiye bütün Türkiye’de de bini aşar.

5) Bir taraftan aynı istihsal veya işletme şubesi adına kurulmuş olan vilayet sendikaları arasında Türkiye çapında birlik meydana getirmek, diğer taraftan aynı vilayette, muhtelif istihsal ve işletme şubeleri adına kurulmuş olan sendikalar arasında vilayet çapında birlik meydana getirmek lazım gelir ki, bu derece çapraşıklık içinde teşkilatlanmaya kalkmak biraz da abes ile uğraşmak olur.

6) Çapraşıklık bu kadarla da kalmıyor. Aynı istihsal şubesi adına her vilayette ayrı ayrı kurulmuş olan müstakil sendikalar birleşince bir federasyon meydana gelmiş oluyor. Bunun adı mesela, Türkiye Mensucat Sendikaları Federasyonu olacaktır. Bu birinci federasyon. Diğer taraftan yine her vilayette ayrı ayrı istihsal şubeleri adına kurulmuş olan sendikalar da vilayet çapında aralarında bir birlik meydana getirecekler. Bunun adı da olsa olsa, çeşitli sendikalar federasyonu olur. Bu da ikinci federasyon.

Vilayet çapındaki, çeşitli vilayet sendikaları federasyonu ile, Türkiye çapındaki, aynı istihsal şubesinin vilayet sendikaları federasyonu şüphesiz ki birleşip bir Türkiye konfederasyonu meydana gelmiş olacak. Bu araç sayısı bu kadarla kalmayacak; Türkiye işçilerinin bu acibülacaip federasyonları ve konfederasyonu, acaba dünya sendikalar federasyonuna karşı nasıl bir tavır takınacak? Yoksa şöyle mi konuşulacak: Biz federasyonlar konfederasyonuyuz, sen ise alelade bir federasyonsun, gel bize bağlan!

Görülüyor ki aziz dostlarım, kestirme, inkılapçı, demokratik yol ve metottan bir defa uzaklaştık mı yandığımız gündür! Bununla beraber, iyi niyetli olduklarından asla şüphe etmediğim, yalnız metot seçmekteki hataları aşıkâr olan teşkilatçılara karşı bu mevzuda söyleyeceğim son söz şudur:

İşçi sınıfının yüksek menfaatlerini memleket realitesine ve inkılapçı metotlara göre ayarlayınız. Teşkilat işlerinde cehalet ve kaprislere yer vermeyiniz!"

Gün'ün bu sayısının son sayfadaki logosunun sağında, TSEKP yanlısı "Fikir dergisi YIGİN"ın duyurusu yer almıştı, "Okuyunuz ve okutunuz" deniliyordu.

“SENDİKA”DA İLERİ SÜRÜLEN FARKLI SENDİKAL ÖRGÜTLENME ANLAYIŞI

Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'nin Ana Nizamnamesi'nin 15'nci maddesinde "*Sendika hareketleri bürosu*"na yer verilmişti. TSEKP bu büro aracılığıyla bir çok sendikanın kurulmasına girişmişti Büro sorumluları TKP'nin iki militanı Ferit Kalmuk'la Hadi Malkoç'tu.

Bu ikilinin önderliğinde 22 Haziran 1946'da İstanbul İşçi Sendikaları Birliği kurulmuş Hadi Malkoç başkanlık Ferit Kalmuk ise genel sekreterlik görevlerini üstlenmişlerdi. İstanbul İşçi Sendikaları Birliği kanalıyla bir çok yeni sendika kurulmaya başlanmış ve çok sayıda işçi bu sendikalara ve TSEKP'ne üye olmuştu.

Birlik, sendika binalarında dersler ve konferanslar düzenleyerek emekçi üyelerinin iyi yetişmelerini sağlamaya çalışıyordu.

Bütün bu çalışma ve gelişmelerin ifadesi olarak "*Sendika*" adıyla haftalık bir yayının çıkarılmasına karar verildi.

31 Ağustos 1946'da yayın yaşamına atılan "*Sendika*"nın çıkışı, Türkiye Sosyalist Partisi'nin yayın organlarında da gerek haber gerekse ilan olarak yer almıştı.

Yukarılarda değindiğimiz gibi; 21 Eylül 1946 tarihli "*Gün*" dergisi: "*Geçen haftadan beri İstanbul'da 'Sendika' isimli haftalık bir işçi gazetesi yayınlanmaya başlamıştır. İşçi ve sendika haberlerini yayan bu gazeteye başarılar diler, emekçi arkadaşlarımızın mutlaka okumalarını tavsiye ederiz.*" sözleriyle selamlamıştı.

"*Sendika*"nın yazarları arasında öncelikle, genel olarak takma adla, özellikle de "*Sendikacı*" takma adıyla başyazılar yazan Şefik Hüsnü ve Muvaffak Şeref geliyordu.

Ferit Kalmuk "*Sendikacı F.K.*" imzasını kullanıyor. Ayrıca "*İşçi*", "*Sağlıkçı*", "*Ucuz Matineci*" gibi takma adlar "A.M.B.", "Ş.B." gibi rumuzlar görülüyordu.

Bu takma adlar ve rumuzlar dışındaki yazar isimleri ise şöyleydi:

Faruk Atay, Kemal Sönmezler, Nuri İyem, Hadi Malkoç, Cemallettin Bozalp, Safa M. Yurdanur, Dr. M.Hulusi Dosdoğru, İlhan Sarpkaya, Armağan Kerimol, Neriman Hikmet, İlhan Berkin, Dr. H.Açık-göz, İbrahim Atılal, Ali Altan, Altın Dağlı ve Yusuf Etik...

"*Sendika*"da "*hususî muhabir*" imzalı haberlere de rastlanıyordu. Bunlar galiba TSEKP'li ya da ona yakın işçilerdi.

"*Sendika*"da; İstanbul İşçi Sendikaları Birliği, bağlı sendikalarla, işçi sorunlarına ilişkin haberlere ağırlıklı olarak yer veriyordu. Ayrıca Birlik'e bağlı sendikaların kuruluş haberleri ve sendikaların tüzükleri de yayımlanıyordu. Kocaeli İşçi Sendikaları Birliği'nin kuruluş haberi ilk sayıda yer almıştı: "*İzmit'te muhtelif istihsal şubelerinde çalışan arkadaşlar da bir Kocaeli İşçi Sendikaları Birliği kurmuşlardır.*"

İzmir, İstanbul, Adana'da birliklerin ve sendikaların kuruluşu duyurulmuştu.

9 Kasım 1946 tarihli 11. sayıda, "*Adana İplik ve Dokuma Fabrikaları İşçileri Sendikası*"nın kuruluş haberi verilmiş, 30 Kasım 1946 tarihli 14. sayıda ise Eskişehir'de kurulan Serbest Sanayi İşçileri Sendikası'nın tüzüğü yayımlanmıştı.

Ankara Terziler Sendikası kurucularından Mehmet Sarp imzalı, "*Ankara Terziler Sendikası Nasıl Kuruldu?*" başlıklı yazı 7 Aralık 1946 tarihli "*Sendika*"nın sayfalarında yer almıştı.

"*Sendika*"daki yazılar arasında öncelikle sendikacılık, "*sendikacılık*" "*işçi sağlığı*", sosyal sigorta kanunları, sendika-siyaset ve parti ilişkileri öne çıkmaktaydı.

Ayrıca Mısır, İran, Yugoslavya, Hindistan, Güney Afrika gibi ülkelerdeki sendikacılık konusunda gelişmelere ilişkin haber ve yorumlar da yer alıyordu. Bu konularda çeviri yazılara da rastlanıyordu.

"*Sendika*"nın 31 Ağustos 1946 tarihli daha ilk sayısından itiba-

ren; işçi sendikalarının farklı örgütlenme biçimini öne süren ve uygulayan Türkiye Sosyalist Partisi'yle tartışmaları başlamıştı.

Önceki sayılarında "Gün"de yayımlanan TSP'nin sendikal anlayışıyla ilgili yazılara bir cevap mahiyetinde "Sendikacı" imzalı "Memleketimizde Sendikacılık" başlıklı bir yazı yer almıştı.

21 Eylül 1946 tarihli "Sendika"da yayımlanan "Sendikalarımızın teşkilat sistemi" başlıklı yazıda ise; TSEKP'in işçilerin sendikal örgütlenmesini, şehir ve bölge düzeyinde işçi sendikaları Birlikleri'nde, iş kolu düzeyinde İşçi Sendikaları Federasyonları'nda, ulusal düzeyde de Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nda şekillendirileceği açıklanıyordu.

Aynı yazıda: "Yurdumuzda muhtelif şekillerde sendika kurulacaktır. Memleketimizin sanayii ve kültür bakımından geriliği buna sebep olmaktadır. Başka memleketleri aynen kopya etmek mecburiyetinde değiliz, bizim memleketimizin kendine mahsus hususiyetleri vardır, bunları daima göz önünde tutacağız" deniliyordu.

26'ncı sayılı, 13 Ekim 1946 tarihli Gün'de Esat Adil'in başyazısı "Korporasyonculara Dikkat!"ti.

Son sayfada logonun sağında "Yığın" dergisi yine okurlara öğütleniyordu.

20 Ekim 1946 cumartesi tarihli 27 sayılı Gün'de Esat Adil "Demokrasiyi İnkâr Eden Bir Demokrat! Gerçekten Bihaber Bir Profesör" başlıklı başyazısını yazmıştı

Gün'ün 28'nci ve 29'uncu sayıları daha bir politikleşerek kültür ve aktüalite dergisi olmanın ötesine geçmişti.

23 Kasım 1946 Cumartesi günü 28'nci sayının ilk sayfasında Esat Adil Tan gazetesinden beri kullanagelmekte olduğu ünlü takma adı "Adiloğlu" imzasıyla "Hayat Taşınmaz Bir Yük Oldu!" demek-teydi:

"İçtimai ıslahat denen allak, mürâi ve oportünist siyasetin bugüne kadar milletlere ve insanlığa ne temin ettiğini bir düşünsek, ah bir düşünebilsek... Bu, binlerce yıldır kaynatılan tencerenin kapağını hele bir açabilsek, ah hele bir içindekini görebilsek...

İçtimai ıslahat denen bu iğrenç palavranın, bu kupkuru avunma-

nın daha ne kadar zaman sürüp gideceğini milletler, hele bir kaş çatıp, hele bir ayağa kalkıp hükümetlerinden sorabilseler ve ah, bir defacık olsun hükümetler namusluca bir cevap verebilseler!...

İşte o zaman, hayat taşınamaz bir yük olmaktan çıkar, çakıllı yollar çiçeklenip bezenir, sapsarı benizlerde kıpkırmızı güller açar, kup-kuru gözlerde refah şimşekleri çakardı...

Bağçelerdeki narlar artık ağlamaz olur ve ayvalar katıla katıla gülerdi...

Elbette bir gün içtimai ıslahat denen ve sabır taşıını çatlatan bu sonu gelmez masalın bitmez tükenmez tekerlemesiyle hüner gösterenlere 'Artık yeter!' diyenler çıkacak, masal dinlemeye tövbe edenler çoğalacak ve işte o zaman bir baykuş sesini andıran geçim fırtınası tatlı meltemlere dönecek, azgın maişet dalgalarıyla köpüren hayat denizi kuğuların salına salına dolaştığı yapmacık göllere, sakın havuzlara benzeyecek!

Ey aldatmayı hüner sayan hükümetlerle, aldanmayı huy edinen milletler!

Bilin ki, bu iş böyle sürüp gidemez. Ve eğer bu iş böyle sürüp gidecek olursa, bir gün yeryüzünde ölüm korkusuna rağmen hayat yükünü taşımaya talip bir tek adam bulunmayacaktır."

Gün'ün bu sayısının ikinci sayfasında TSP'den haberler veriliyordu:

"T.S.P. Konferanslar:

Türkiye Sosyalist Partisi'nin tertiplelediği haftalık konferanslar serisinin Kasım ayı içinde verilecek olanları şunlardır:

İşçi Sınıfı ve Köylü Davası- Esat Adil Müstecabi -avukat

Gıda Maddeleri- Burhan Oğuz - Yüksek mühendis

Harpten Önce ve Sonra İktisadi Meseleler- Hüsamettin Özdoğu- Tesviyeci ustası

Türkiye'de Ekalliyetler- Avadis Alaksanyan- Muharrir ve mürettip

Marksizmin Ana Hatları- Esat Adil Müstecabi

Bu konferanslar her hafta cumartesi günü, saat 18.00'de parti merkezinde verilir.

T.S.P. Yayınları:

Türkiye Sosyalist Partisi'nin broşür yayınlarından 'Devlet ve İnkılap' çıkmıştır. Üçüncü broşür 'Demokrasi ve Sosyalizm'dir.

Bu hafta içinde yayınlanacaktır.

Aktif Kurs:

Parti azasına mahsus olan bu kurs faaliyete geçmiş bulunmaktadır.

Bu kursa devam edenler ilmi sosyalizmin; felsefi, iktisadi bünyesini eyiden eyiye kavramış olacaklardır."

Aynı sayfada ayrıca çift sütunluk çerçeve içinde partinin yayınlarıyla ilgili şu duyuru yer almıştı:

"Türkiye Sosyalist Partisi Yayınları

Birinci Kitap: Siyasi Mücadele ve Marksizm

İkinci Kitap: Devlet ve İnkılap

Bu hafta yayınlanacak olan!

Üçüncü kitap: Demokrasi ve Sosyalizm

Bu küçük broşürlerin her biri 32-40 sahifedir.

Beherinin fiyatı 20 kuruştur,

İsteyenlere posta ile gönderilir

İstanbul'da parti merkezinde ve Gün idarehanesinden tedarik edilebilir. Posta adresi:

Posta kutusu: 519-İstanbul."

Esat Adil'in üçüncü sayfadaki başyazısı ise "İşçi Sınıfı ve Köylü Davası" üzerineydi.

Türkiye Sosyalist Partisi ile Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi arasındaki çatışmanın iyice şiddetlendiği bir sırada, partinin Politik Büro üyelerinden Mustafa Börklüce, tartışmaya teorik bir açıklama getirircesine Gün'ün bu sayısının 12'nci sayfasında "Taktik Değil Strateji" başlıklı şu yazıyı yayımlamıştı:

"Ortaçağ dediğimiz (Feodalite) derebeyliğin hüküm sürdüğü devirde, onunla mücadele eden burjuva sınıfı, geniş halk kütlelerini de peşinden sürükleyerek derebeyliği yere serdi. Ve Ortaçağın koca mandallı kapılarını kapattı. 'Hukuku beşer' beyannameşini neşretti. İnsanlığın önüne, yeni bir yola girmek üzere modern bir kapı açtı.

Tarihin determine akışına uygun olan ve geniş halk kütlelerine, hürriyet ve demokrasi getiren bu yeni rejim dünyaya yayıldı. Tarihte 'Rönesans' adını taşıyan bu yeni devir, burjuva içtimai nizamının, diyalektik kanuna göre, bir inkişaf merhalesini teşkil ediyordu. Netice, inkişaf vetiresinin en yüksek noktasına çıktı. Ondan sonra inhitata, sükuta yüz tutan kapitalizm, artık emperyalist devreye girmiş bulunuyor. Bu keyfiyet bünyesinde taşıdığı, çeşitli zıddiyetlerin çarpışması suretiyle, emperyalizmin karakteri olan dünyayı paylaşma mücadelesi, emperyalist devletler arasında alabildiğine bütün hızla devam etti. Nihayet, bu yağmaya geç kalıp erişemeyen ve sonradan gelişen emperyalist devletlerle dünya pazarlarını ellerinde tutan devletler arasında dünyayı yeniden taksim etmek kavgası baş gösterdi. İşte; otuz sene içinde gözlerimizin önünde cereyan eden, iki cihan harbi bütün fecaatiyle, şeameti ile meydandadır. Diğer taraftan, istandarize (standardize) sanayiine göre pazar bulamayan devletler, kendi içlerinde ekonomik, politik krizlere sürüklendiler. Menfaatlerine aykırı bu durumu önlemek isteyen hakim sınıf 'Burjuvazi' eski, inkılapçı karakteri çoktan gaip ettiği için, hürriyet ve demokrasiyi inkar ederek, sıkı bir teröre geçti. Hürriyet ve demokrasiyi müdafaa etmek isteyenlerin kelleleri balta ile uçuruldu. Tarihi geri çevirmek kaygısı ile, işlenmedik cinayet şekli kalmadı. Etraftaki küçük devletlerin burjuvaları da, menfaatlerine uygun gelen bu rejimi kopya ederek, aynen tatbik ettiler. Bu kadar keşmekeş içerisinde yuvarlandıktan sonra, dünyayı tehlikeye sokan kara kuvvet, güç bir halel yok edildi.

Hala açtığı yaraların sızısından insanlık, ıstırap çekmektedir. VE asıl meselenin mühim tarafı bundan sonra ortaya çıkmıştır. Çünkü faşizmi yaratan sistem ortadan kalkmış değildir.

İnsanlığın başına bu belaları saran emperyalizm devam etmektedir. Şu halde bunu önleyici çare nedir?

İşte: Derebeylik içtimai nizamının bünyesinde yetişen kapitalist sınıf, nasıl tarihin akışına uygun olarak derebeylik rejimini refüze etti ise, bugün de, son devresini yaşayan kapitalist içtimai nizamının bünyesinde sosyal-ekonomik şartların zaruri bir neticesi olarak doğan işçi sınıfı ve menfaatleri onunla sıkı sıkıya bağlı olan köylü ve

esnaf kitlesi yekpare olarak idareyi ele aldığı gün, bu gününü yaşamış, seyrini ikmal etmiş, bozuk düzen idare usulüne yeni bir vechе, yeni bir istikamet vermekle mümkündür. Bu tahakkuk edinceye kadar da, insanlık, yerini muhafaza edebilmek için hakikati perdelemek yolunda, yüz bin çeşit hileye başvuran muhafazakar sınıfın yarattığı facialara maruz kalmak zorundadır.

Şimdi biz de dünya potasının içinde kaynarken, kendi bünyemizde, tarihin omuzlanmıza yüklediği mesuliyeti müdrik olarak, hatı hareketimizi tanzimle mükellefiz.

Bu surettedir ki, Türkiye Sosyalist Partisi, tarihin akışına ayak uydurmak mecburiyetinde olan inkılapçı kitlenin hareketına istikamet vermek üzere yegane inkılapçı bir programla ortaya çıkmıştır. Çok kritik bir nokta üzerine gelmiş bulunuyoruz.

Bizi bu programımızla, bir taktik yaptığımız zannederek, aldatıcı bir siyaset kullandığımızı iddia edenler, bilsinler ki işte bütün okuyucularımız önünde, vesika teşkil edecek olan şu yazıda açıkça söylüyoruz:

Programımız açık ve sarihtir.

Başkalarının istismarına vasıta teşkil etmeyen her türlü hususi mülkiyet mahfuz ve mukaddestir. Bizim memleketimizi krizsiz, pürüzsüz yaşatacak olan tek çarenin , bu formülü tatbik etmekle kabil olduğuna kaniiz.

Çünkü geniş topraklara sahip olan zümre, geniş köylü tabakasını alabildiğine istismar ederek, güç yaşama koşulları içinde bıraktığı için toprak, ancak içinde çalışanların malı olmalıdır. Şehre gelince; gene büyük istihsal müesseselerine sahip zümrenin, geniş işçi sınıfını istismar ederek, yarattığını elinden alıp ona yaşama hakkı vermeyecek derecede, sefaletе sürüklemektedir. Bu durum, büyük işletmelerin (nasyonalize) yani milletin müşterek mülkiyetine bağlandığı gün işçi sınıflı refaha, kültüre doğru yükselme yolunu tutmuş olur.

Bizde büyük bir yekun tutan esnaf dediğimiz kitle büyük istismarcı sınıfın, mütemadiyen ayağına taktığı çelmelerle, yuvarlanıp burnunun üstüne sürtmektedir. Onu iflasa sürükleyen ve yannından emin olmaya imkan bırakmayan istismarcıların rekabetidir. Bu tehli-

ke ortadan kalkınca; kendi emeğiyle yaşayan esnaf, istikrarlı bir hayata kavuşmuş olacaktır. Ve böylece umumi bir düzene giren memleketimiz, elbirliği ile zorlukları yenebildiği gibi pek kısa bir zamanda, umumi bir refah ve yüksek kültür seviyesi yaratmağa muvaffak olacaktır.

Bunun için bizim programımız bazıları tarafından sanıldığı gibi bir taktik değil bir strateji programıdır.

Gelelim bizi, emperyalizmin temposuna ayak uyduran oportünist sosyalistlere benzeten "goşist"ler de hepten aldanyorlar. Biz, sosyalist maskesi takarak, inkılapçı kitleleri yolundan saptırmak isteyen sosyalist taslaklarını kalpazan sosyalistler diye adlandınıyoruz.

Emperyalizmin müstemleke siyasetini hareketleri ile tasvip eden ve bütün gayretleri ile onun devamını temine çalışan sosyalistleri, aksi inkılapçılıkla itham ediyoruz. Bütün dünyada milli kurtuluş hareketlerini candan istiyoruz. Bunun aksini düşünenler, öküz altında buzağı aramakla meşguldürler."

Gün'ün bu sayısının son sayfasında bu kez logonun sağında "Marko Paşa Haftalık Siyasi Mizah Gazetesi/Pek yakında" duyurusu yapılyordu.

29 sayılı 30 Kasım 1946 tarihli Gün, ikinci sayfasında artık doğrudan, siyasi bir dergi olacağını açıklıyordu:

" 'Gün' bu sayısından itibaren siyasi olarak yayınlanacaktır. Bu suretle, "gayri siyasi" oluşun sebebiyet verdiği tahdit ve kayıtlardan kurtulmuş bulunmaktadır.

Önümüzdeki sayıdan itibaren 'Gün' daha geniş bir neşriyat hayatına girecektir."

Gün'ün bu sayısının ilk sayfasında yine Esat Adil'in takma adı "Adiloğlu" imzasıyla

"Fikirler Hançerle Öldürülemez" başlıklı bir yazı yer almıştı. Ve ikinci sayfada TSP ve bağlı sendikalarıyla ilgili bol miktarda habere yer verilmişti.:

"Türkiye İşçi Sendikaları

Sendikalar Birliği dışında çalışan ve Türkiye çapında kurulan işçi sendikalarının beşincisinin 'Türkiye Demir ve Çelik Sanayii İşçileri

Sendikası' adı altında faaliyete geçmiş olduğunu haber vermiştik.

Bu sendikanın idare heyeti kurulmuş ve başkanlığına Yüksek Mühendis Burhan Oğuz seçilmiştir.

Değerli arkadaşımıza ve heyetine başarılar dileriz.

TSP Konferansları

Partinin her hafta cumartesi günleri verilmekte olan münakaşalı konferansları intizamla devam ettirilmektedir.

Çok ilgi çeken bu konferansların on ikincisi 'Marksçı Politikanın Esasları' adı altında Esat Adil Müstecabi tarafından verilmiştir.

On üçüncü konferans bugün, 'Türkiye'de Ekalliyetler' adı altında verilecektir."

"Gün" bu sayısında ayrıca Türkiye Sosyalist Partisi ile ilgili şu haberlere yer veriyordu:

"T.S.P. İzmir Vilayet Şubesi

Haber aldığımıza göre Türkiye Sosyalist Partisi'nin İzmir Vilayet Şubesi müteşebbis icra komitesi kurulmuştur. Son günlerde, Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'nin İzmir şubesinden kalabalık bir grup istifa ederek T.S.P.'ye iltihak etmiştir.

T.S.P. Samsun Şubesi

Dergimize gönderilen bir karar suretinde Türkiye Sosyalist Partisi'nin Samsun Vilayet İcra Komitesi'nin istifa ettiği bildirilmektedir.

Her ne kadar bu kararda şubenin feshi tabiri kullanılmışsa da, parti şubelerinin açılıp kapanması ancak Merkez İcra Komitesi'nin, feshetmek ise Milli Kongre'nin yetkisi dahilinde bulunduğu ve böyle bir kararın da kanunen hükümsüz olduğu, istifa eden heyet yerine yeni bir müteşebbis heyetin faaliyete geçirileceği parti genel sekreterliğince tavzihen bildirilmiştir:

Partinin Genel Sekreteri şunları da ilave etmiştir:

Samsun müteşebbis icra komitesini teşkil edenlerin her biri idealist, inkılapçı ve gayet değerli arkadaşlarımızdı. Bu arkadaşlarımızın istifaları herhangi bir anlaşmazlıktan ileri gelmiş değildir. Bilakis bu değerli inkılapçılar, siyasi bakımdan son derece hatalı olmakla bera-

ber şahsi fazilet göstererek mücadele sahasını aynı derecede inkılapçı olduklarına şüphe etmediğimiz Emekçi ve Köylü Partisi'nin Samsun Şubesi'ne terketmeği kendi görüşlerine uygun bulmuşlardır.

Bu mesele üzerindeki düşüncelerini Genel Sekreter şu sözlerle tamamlamıştır:

Davamızı herkesten daha iyi yürütüp, daha iyi başaracağımızdan emin olmasaydık Samsun'daki arkadaşlarımızın bu faziletini bir siyasi hata saymazdık ve kendilerini tebrik etmekten çekinmezdik."

Esat Adil'in bu sayıdaki yazısı ise "Sendikaların Gelişmesi Mahzurlu mudur?" başlığını taşıyordu.

Sekizinciden on üçüncü sayfaya kadar "Tekel İşçileri Sendikası'nın Açılış Töreninde Sendika Mümessilleri Tarafından Söylenen Nutuklar" a ayrılmıştı.

Bir önceki sayıda duyurulduğu gibi "Gün" 14 Aralık 1946 tarihli 30'ncu sayısı ile siyasi bir dergi haline geliyordu.

Logonun altında "İlim, San'at, Politika" sloganı vardı. Hemen altında: "Yıl:2 Sayı: 30 25 Kuruş 14 Aralık 946" bilgileri yer alıyordu.

Boyutu bir önceki sayının iki katına çıkmıştı.

Hemen logonun ve yukarıdaki bilgilerin altında "Her şey, milletin varlık ve refahına bağlıdır" başlıklı Esat Adil Müstecabi imzalı yazı yer alıyordu. Onun sağında çerçeve içinde "Hayat Ne Kadar Ucuz!" başlıklı Esat Adil Bey'in takma adı "Adiloğlu" imzalı yazı bulunuyordu. Üstte logonun sağında "Sendikalar Federasyonu Kuruldu" başlıklı haber bulunuyordu.

İkinci sayfaya "Okuduk, Düşündük Ve..." sütunu açılmıştı.

Üçüncü sayfada "Haftanın Kültür Hareketleri", "Dünyanın Gidişi" başlıklı sütunlar açılmış, karikatür, şiir, TSP yayınları, Ses ve Marko Paşa gibi dergilerin duyuruları serpiştirilmişti.

Dördüncü sayfanın başına "İlim ve Hayat" sütunu açılmış ve bu sayıda "Diyalektik Materyalizm" anlatılmaya başlanmıştı.

Sayfanın 5'le karşılıklı düşen göbeğinde "Türkiye Sosyalist Partisi Genel Sekreteriyle bir mülakat" a yer verilmişti.

"Haftalık SES gazetesinden" iktibas edilen "Mülakatı yapan: Aziz NESİN"di.

"S- Memleketimize en uygun İşçi Teşkilatlanma sistemi hangisidir?

C- Türk işçi sınıfı demokrasimizin gelişmesinden faydalanarak emeklilik haklarını koruma yolunda birleşmek zorundadır. İşçinin birleşmesi demek muayyen bir istihsal veya işletme şubesine bağlı bütün işçilerin kendi aralarında haklarını korumak, medeni salahiyetleri kullanmak maksadıyla bir meslek birliği meydana getirmesi demektir.

Bütün dünyada olduğu gibi, bizde bu meslek birliklerinin sendika adını taşıması gayet tabii görülmelidir. Cemiyetler Kanununun siyasi ve gayri siyasi bütün teşekküller için (Dernek) tabirini kullanması sadece bir istilâh meselesidir. Nitekim kanunun adı da Dernekler değil, Cemiyetler Kanunudur.

Diğer taraftan şu ciheti de bilmek lazımdır ki, kanuni teşekküllerin ismi üzerinde hiçbir hükmü ihtiva etmez. Kanun siyasi derneklerden bahseder. Halbuki siyasi teşekküllerin hiçbirisi dernek adını taşımaz. Kanunda ise parti kelimesi yoktur.

S- Türkiye'de sendikaların gelişmesi ne gibi şartlara bağlıdır?

C- Ben, sendikaların gelişmesini iki önemli şarta bağlı görmekteyim. Bunlardan biri sendikalaşma metodunun işçiyi parçalayıcı ve dağıtıcı değil birleştirici olmasıdır. Bu sebeple ben, sendikaların Türkiye çapında kurulmasına, bir istihsal veya işletme şubesine bağlı bütün işçilerin bir tek sendika etrafında toplanmasına taraftarım. Bu suretle Türkiye'de sendikaların sayısı 20'yi geçmemiş olur. Sendika kendi branşında vilayet veya fabrika şubeleri açmak suretiyle teşkilatını genişletir. Türkiye çapındaki sendikaların kendi aralarında bir federasyon kurmak suretiyle birleşmeleri de işçi ve meslek tesarüdü bakımından zaruridir. Bahsettiğim metotla kurulmuş bugün Türkiye'de altı büyük sendika mevcuttur. Bunların kendi aralarında derhal bir federasyon meydana getirmeleri çok iyi olur. Vilayet çapında kurulmuş olan diğer sendikaların da her biri kendi büyük sendikasına bağlanmak suretiyle federasyona girmiş olurlar.

Sendikaların gelişmesinin ikinci şartı, muhtelif siyasi ve içtimai temayülleri olan bugünkü Türk işçisinin sendikalar içinde toplanmasını kolaylaştırmak için sendikaların tamamıyla gayri siyasi bir hüviyet taşımalarıdır.

Şimdilik hiçbir işçi, sendikası içinde siyaset yapmamalıdır. Fert olarak istediği partiye girmekte serbest olan işçi siyasi faaliyeti sendikasında değil partisinde göstermelidir.

S-Sizce işçi teşkilatlanmasını zorlaştıran engeller ve bozgunculuklar var mıdır?

C- Şu ciheti hatırlatmak isterim ki, demokrasimiz gibi, işçi teşekküllerimiz de henüz genç ve toydur. İşçilerimizin arasında tam bir sınıf şuuruna ermiş olanlar oldukça azdır. Bu işçilerin bir çoğu sendikaların faydalarını ve lüzumunu tamamıyla kavramış değildirler. Bu sebeple sendikaların birdenbire gelişmesini çok tabii karşılamak gerekir.

Diğer taraftan uzun yıllar, fert olarak yaşamış olan işçi, teşkilat terbiyesi olmadığı için kolayca korkutulmakta ve aldatılmaktadır.

Bugün Türkiye'de işçi sınıfı ile, köylü ve küçük halk tabakalarına dayanan partimizden başka ikinci derecede bir iki parti daha vardır ki, bunlar büyük burjuva partileriyle henüz boy ölçüşecek durumda değildirler. Bu sebeple büyük burjuva partileri işçi sınıfını dağıtmak, parçalamak, hatta mevcudiyetlerini inkar etmek yoluna gitmektedirler. Ortaya sürdükleri çeşitli isimler taşıyan işçi teşekkülleri bu maksada hizmet eden birer vasıttan başka bir şey değildir.

Diğer taraftan işçi sınıfının demokratik gelişmesini ve kalkınmasını zorlaştıran bazı tahkimatlar yapıldığını haber alıyoruz. İşçi sınıfının ana partisi olan Türkiye Sosyalist Partisi bu gibi tazyikleri fert ve teşkilatlanma hümiyetine karşı bir kundakçılık, haksız ve yersiz bir müdahale saymaktadır.

S-Hükümetin hazırladığı yeni tasarı hakkındaki düşüncelerinizi açıklar mısınız?

C- Bu tasarrının sanıldığı gibi işçi hukukunu, teşkilatlanma hümiyetini daha da daraltacağını sanmıyorum. Çünkü bu hukuk ve hümiyet zaten lüzumu kadar daraltılmıştır. Tasarrın Cemiyetler Kanunu-

na aykırı ve anti –demokratik bazı hükümleri vardır ki, bunların Büyük Millet Meclisi tarafından reddedileceğini umuyorum.

S-Bugünkü İş Kanunu hakkında ne düşünüyorsunuz?

C-Çok şey düşünüyorum. Ben memleketimiz için lazım olan İş Kanunu üzerindeki fikir mücadelesine 1934 yılında Balıkesir’de çıkardığım SAVAŞ gazetesindeki neşriyatımla başlamıştım. O günden bu güne kadar memleket umduğum bir iş kanuna kavuşamadı. Size yalnız şunu söyleyeyim ki, grevi yasak eden bir kanun demokratik kanun sayılamaz.”

Hemen bunun altında Şerif Hulusi’nin “Yunanistan’ın Milli Kurtuluş Savaşı/ Yunanistan’daki vatandaş harbinin hakiki sebepleri” yazısı yer almıştı.

Sayfanın sağına üç sütuna “İç Politikanın Büyük Meseleleri” başlığı açılmış ve Esat Adil’in “Türkiye’de Köy ve Köylü Meselesi” yazısına yer verilmişti.

Altıncı sayfada “F.Hikmet’in “İnkılapçı Münevver Anatole France” yazısı bulunuyordu.

Sekizinci ve son sayfaya “Hayattan Sahneler” sütun başlığı açılmıştı. Aziz Nesin’in “Teşkilatsızlığın Sonu: Sefalet!” başlıklı röportajı vardı. “86 senedir İstanbul’un dört köşesine gazete yetiştiren” ve bugün “aynı kaldırımlarda sürünen” bir adamla yapılmıştı. Ş.H. imzalı “Unutulmaz Şarkı”adlı film tenkidi ve Necati Cumalı’nın “Saat Beşte İstanbul” şiiri bulunuyordu.

Bu da Gün’ün ikinci yayın dönemindeki en son sayısı oluyordu.

Türkiye Sosyalist Partisi’nin, yönetici kadrolarının, Gün’ün ve Gerçek’in, bağlı sendikalarının da içinde olduğu Türkiye Sol Hareketi iki gün sonra yaşanacak bir olaya ve olguya gebeydi..

16 Aralık 1946 günü tevkifat başlamıştı.

[Esat Adil, 1950 yılında Fransızca “İstanbul” gazetesinin kendisiyle yaptığı bir röportajda 1946’daki Türkiye Sosyalist Partisi’nin yapısı ve faaliyetleri hakkında şu bilgileri verecekti:

-Partimizin merkezi İstanbul’da idi. Ankara, İzmir ve Samsun’da şubeleri açılmıştı. Diğer vilayetlerde de şubelerimiz açılmak üzere iken partimiz kapatıldı. Biz bir karışıklığa kurban gitmiştik. Türkiye

Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'nin gizli faaliyeti ortaya çıkınca bu hareketi bize de teşmil edilmişti. Fakat partimizin gizli komünist hareketiyle bir ilgisinin olmadığı ve tamamıyla kanun çerçevesi içinde çalışmış olduğu dava sonunda anlaşıldı.

Bizim gayemiz ve parti programımız gayet açık ve sarihtir. Biz istiyoruz ki her vatandaş varlığa ve mülkiyete sahip olsun. Halbuki komünizmde mülkiyet yoktur.

-Partiniz kapanmadan önce ne kadar üyeniz vardı?

-Yalnız İstanbul'da ve birkaç ay içinde bir çok sendikaları gruplaştırmıştık ve bu grubun 3 400 üyesi vardı. Bu henüz bir başlangıçtı.

-Hangi sınıfları temsil ediyordunuz? Sorusuna karşılık olarak da:

"Türkiye Sosyalist Partisi şehirlerde: 1) İşçiler, 2) Küçük esnaf, 3) İnkılapçı münevverler; köylerde ise 1) Köylüler, 2) Toprak amele-i, 3) Küçük toprak sahiplerinden teşekkül edecektir."

İKİ PARTİNİN ÇATIŞMASI VE ESAT ADİL HAKKINDA ANLATILANLAI

Kuruluşundan 4 ay kadar sonra Türkiye Sosyalist Partisi'nin "Merkez İcra Komitesi"nde yer alacak olan Burhan Oğuz, yıllar sonra yayımladığı anılarında gerek TSP'yi, kadrolarını ve gerekse Esat Adil'i şöyle anlatacaktı:

"İşçilerimden tornacı Süleyman ve birkaç kişi daha beni Türkiye Sosyalist Partisi'ne davet etmek üzere evime geldiler. İçlerinden biri eve bakıp ; "Oooo burası burjuva evi!" dedi. Benden yanıt: "Hayır, aristokrat evi!..."

Gittim ve Esat Adil Müstecaplı Bey'le tanıştım (4 Eylül 1946). Karlarımız derhal birbirlerine kaydılar. Coşkun hoşuna gitmişti. Beni "Merkez İcra Komitesi"ne seçtiler (26 Eylül 1946). Burada toplanıp kararlar alıyorduk. Parti merkezi Sıraselviler'de Alman Hastanesi'nin karşısındaki sokakta, oradan girince yüz metre kadar ileride, sağda bir küçük apartman katıydı. Burada işçilere konferanslar ve dersler veriliyordu. Ben, besin maddeleri ve bunlar üzerindeki emperyalist oyunlar, soya fasulyesi hakkında seri konferanslar vermiştim ve çok ilgi görmüştü. Akşama kadar şurada burada çalışmış işçiler, yorgunluklarına rağmen konferans ve derslere koşup geliyorlardı. Ta İstinye Tersanesi'nden gelenler vardı. Dersler tarih, Marksizm... gibi konulardı.

(...) geldiğim partide gördüklerim gözlerimi yaşartmıştı: elektrik parası verilmemiş olduğundan cereyan kesilmiş, işçiler bir iki mum ışığında dikkatle ders dinliyor, notlar alıyorlardı (28 Kasım 1946). Gerçekten, Ruslardan para almakla suçlanan partimiz, büyük

bir mali sıkıntı içindeydi. Hiçbir para kaynağımız yoktu. Esat Adil, Şefik Hüsnü'nün aksine çok gerçekçi idi."

Yeğeni Orhan Müstecaplıoğlu'nun Bildikleri...

Yeğeni ORHAN MÜSTECAPLIOĞLU; Esat Adil'i, TSP'yi ve kadrolarını 1976'da bana şöyle anlatacaktı:

"1946 yılı yaz başlarında askerden döndüğümde Türkiye Sosyalist Partisi henüz daha yeni kurulmuştu. Partiye üye oldum. Partinin Genel Sekreteri Esat Adil Müstecaplıoğlu benim amcamdı. TSP'ye girmemde Esat Adil'in yeğeni oluşum doğal olarak ilk faktördü. Partinin asıl yönetici kadrosunda, eski devrimcilerden iki kişi daha vardı. Bunlar Hüsamettin Özdoğu ve San Mustafa (Börklüce) idi. San Mustafa'yı 1941 yılından beri tanıyordum. Esat Adil'in evine gider gelirdi. Hüsam'ı (Hüsamettin Özdoğu) da partiye girdiğimde tanıdım.

Bilinçlenme düzeyim gittikçe artarken; çok yakınlarında bulunduğum bu kişilerden illegal faaliyetin geçmişindeki bazı merak ettiğimi konuları sorup öğrenmeye başladım:

Bu çatışma nereden çıktı? Neden ikinci bir sosyalist partisi kuruldu?

Pratikte de iki parti arasındaki çatışma ve sürtüşmeyi, kadrolarının birbirleri hakkındaki ithamları, Esat Adil hakkında iddia edilen şeyleri duyuyor ve görüyordum. Benim Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'nden de bir çok kişiyle ilişkilerim vardı. Bunların bazılarının Esat Adil hakkındaki ithamları, benim gördüğüm-yaşadığım gerçeklere tamamen ters düşer bir şekildeydi. Esat Adil ağır biçimde suçlanmaya başlamıştı: Provokasyon amacıyla Halk Partisi tarafından ortaya sürüldüğünü, hatta Milli Emniyet'in ajanı olduğunu bile ileri sürüyorlardı.

Esat Adil'i yakından tanımayan bir insan olsaydım, bunlara belki

ben de inanırdım.Çocukluktan beri Esat Adil'in yanında bulunmuştum. Onun yaşantısını, mücadelesini biliyordum. O nedenle hakkında yapılan bütün ithamların tümüyle yalan ve iftira olduğunun farkındaydım.

Ama gerçekte Esat Adil'in de bazı hataları yok demek değildi...

TSP'nin kuruluşu öncesindeki illegal komünist hareketin durumuna bakacak olursak şunu görürüz.

TKP'nin illegal faaliyeti, o sıralarda San Mustafa (Börklüce) ile Hüsamettin Özdoğu'nun yönetimindeydi. Illegal hareketin etkin isimleri bunlardı. Legal sosyalist bir parti kurma görevi, illegal TKP hareketinin Plenum'unda (Merkez Komite çoğunluğunun toplantısı) alınan bir kararla Esat Adil'e veriliyor.

Plenum toplantısında Şefik Hüsnü de bulunuyor ve alınan karara katılıyor. Bu durumu Esat Adil de Mustafa Börklüce de böyle açıkladılar.

Esat Adil sonraki ithamlar sırasında hep; 'Ben başlı başına bir parti kurmuş değilim' derdi.

Görevi üstlendikten sonra Esat Adil legal sosyalist partisi kurma çalışmalarına başlıyor.

Bilinen şekilde kurulan Türkiye Sosyalist Partisi'nin politikasını şöyle çizmişti Esat Adil:

Öncelikle vatansever olmak! Bunu derken proletarya enternasyonalizmini inkar etmiyordu, elbette, buna sıkı sıkıya bağlıydı, ancak legalize etmek yanlısı değildi. Partinin proletarya enternasyonalizmine bağlılığını ilan etmeyi yasal olarak sakıncalı buluyordu. Onun için bu alanı kapalı geçiyordu...

Milli bir platformda, vatansever, sosyalist bir anlayış temeli üzerinde örgütlenmek... Bunu gerekli görüyordu.

Sık sık "Patriyot olmak zorundayız!" derdi.

Bu yüzden TSP'nin tüzük ve programında enternasyonalist anlayış üstü kapalı vurgulanıyordu.

Dergi ve gazetelerdeki yazılarında özellikle bu anlayışa önem veriyordu. Dünya ölçüsünde de Türkiye ölçüsünde de, tüm sol hareket ve kadrolara yapılan en önemli suçlama: 'satılmış' ya da 'satılık'

gibi yakıştırmalardı. O yüzden; önce kitlelere inebilmek için, Türkiye toplumunun o günkü koşullarında işçi sınıfı ve halk kitlelerinden fazla uzaklaşmadan, onlarla birlikte hareket etmek için bazı toplum koşullarını iyice inceleyerek, o koşullara ters düşmeden, kitleden kopmadan mücadele vermenin gerekliliğine inanıyordu.

Fakat bazı kimseler bu tavrını oportünizm olarak kabul ediyordu.

Kısa bir süre sonra Şefik Hüsnü'nün kendi başkanlığında kurduğu 'Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'yle aralarında bir çatışma çıktı.

Bir ara tabanın etkisiyle, akli selim hakim olur gibi oldu ve birleşme teşebbüsüne geçildi. Özellikle Esat Adil'in önerisiyle iki partinin birleşmesi için müzakerelere girişildi.

Ben bu müzakerelerde tutulan zabıtları okumuştum.

Esat Adil'in önerisi şuydu:

İki parti birleşerek Türkiye Birleşik Sosyalist Partisi adını alsın.

Şefik Hüsnü'nün önerisi ise:

Türkiye Sosyalist Partisi kendisini lağvetsin ve bizim partiye katılsın.

Şefik Hüsnü, Esat Adil'i Mustafa Böklüce'den koparmak için de Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'nde Genel Sekreter Yardımcılığı teklif ediyordu.

Benim daha sonradan öğrendiğime göre; o sırada 1944 Tevkifatı'ndan dolayı hapiste bulunan Reşat Fuat, Esat Adil'i de yakından tanıyan bir kişi olarak; bu ayrılığın Mustafa Böklüce'nin telkiniyle olduğunu, bütün sorumluluğun da onun olduğunu ileri sürerek böylesi bir birleşme formülünü ortaya atmış. Hatta bunu sağlamak için Ankara'da yatmakta olduğu Cebeci Cezaevinden İstanbul Toptaşı'na naklini istemişti.

Yani Reşat Fuat, birleşmeyi sağlamak için, iki tarafla da sonuçsuz kalan bazı teşebbüslerde bulunuyor. Ancak birleşme müzakerelerinden hiçbir sonuç alınamıyor.

Müzakereler dışındaki özel konuşmalarda Şefik Hüsnü'nün şöyle dediği iddia ediliyordu:

Esat Adil, kadrondaki herkesle sen bizim yanımıza gel, ama Hü-

sam'la Mustafa'yı katiyen istemiyorum. Onlarla bir daha işbirliği yapmam.

Tabii Esat Adil bu teklife yanaşmayarak, ilk olarak kurulan biziz, sizin sonradan kuruluşunuz hatadır diyormuş.

Özel konuşmalarında Esat Adil bunları anlatmazdı. Ancak Mustafa ve Hüsam'la birlikte olduğu zamanlar bana anlattıkları olurdu.

Esat Adil konuşmalarında çok hesaplı ve ketum bir kişiydi. Pek çok kişiyle çeşitli konuları konuşur, ama meseleyi adamına göre koyardı ortaya.

Asıl çok güvendiği kimselerin yanında gerçekleri anlatır, meseleyi ana hatlarıyla ortaya koyardı.

Esat Adil, Şefik Hüsnü'nün ayrı bir parti kuracağını daha olayın başında haber alıyor. Çünkü partisinin Politik Büro üyelerinden Hüsamet'in Özdoğu o sırada hem Türkiye Komünist Partisi'nin Merkez Komite üyesi ve hem de İstanbul Vilayet Komitesi Sekreteri...

İki parti arasında çatışma sürerken, iki tarafın da aleyhinde karşılıklı tezvirat alıp yürümüştü

Özellikle provokatör kişiler, iki tarafa da gidip geliyor, ortalığı karıştırıyorlardı.

Bir yandan Esat Adil öyle bir şey demediği halde, sanki o söylüyormuşçasına; 'Şefik Hüsnü İnönü'ye dehalet etmiş (sığınmış) bir adamdır, bu hareketi senelerce sabote etmek üzere görevlendirilmiştir. Artık iyice afişe oldu.' vb. gibi sözler ucuruluyordu Şefik Hüsnü'ye.

Ben ne Esat Adil'den ne de Mustafa Borklütce'den, Şefik Hüsnü'nün böyle itham edildiğini duydum.

Sadece Mustafa Borklütce Şefik Hüsnü'yü çok eleştirirdi.

Esat Adil'in Şefik Hüsnü'yü eleştirdiği nokta ise, onun Türkiye'yi tanımayışı üzerineydi.

'Tümüyle Mösyö bir adamdır' derdi. 'Enternasyonalist mücadele hakkında geniş bilgisi var, fakat katiyen Türkiye'yi tanımıyor, işte böylesi çelişki içinde bir adam' derdi.

Biraz da Şefik Hüsnü'nün ihtiraslarından söz ederdi. Şefik Hüsnü'nün kitlelere inme yeteneği olmadığını, dar kadroculuk zihniyeti

taşıdığını söylerdi.

İki parti arasındaki çatışmanın tek ciddi yönü 'sendikaların nasıl kurulacağı' sorununda odaklaşmıştı. Türkiye Sosyalist Partisi'nde işçi sınıfı tabanını temsil eden kişiler vardı. Örneğin Süleyman Taki... İşçi içinde çok faal olan bir işçi önderiydi.

Aynı zamanda partiye girmeyip de, Hüsamettin Özdoğu'nun paralelinde işçi arasında faaliyet gösteren illegal hareketin öteki militanları da TSP'ye yardımcı oluyorlardı. El altından örgütlenmeye omuz veriyorlardı.

TSP'nin sendikalaşma konusundaki görüşleri Türkiye gerçeklerine daha yatkındı. Bu konuda Parti Politik Bürosu'nun yani Esat Adil, Hüsamettin Özdoğu ve Mustafa Börklüce'nin görüşleri şöyleydi:

Her iş kolunda, Türkiye çapında tek bir sendika oluşturmak.

Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'nin görüşü ise:

Her işyerinde bir sendika oluşturmak... şeklindeydi.

Onlara göre işkolu esasına göre kurulan sendikalarda Parti'nin etkin olabilmesi mümkün değildi; işyeri esasına göre kurulacak, dar kapsamlı sendikalarda Parti'nin mahalli (yerel) örgütü daha etkili olabilirdi.

İki tarafın birbirleriyle mücadelelerinde en samimi oldukları nokta burasıydı. Bunun ötesindekilerin tümüyle aslı astarı yoktu.

Çatışmanın asıl temelinde, illegal hareketteki gruplaşmalardan gelen anlaşmazlıklar yatıyordu.

Yani San Mustafa'nın (Börklüce) başını çektiği grupla Şefik Hüs-nü'nün başını çektiği grup arasındaki bir çatışmaydı bu.

Çatışmayı o sıralarda o kadar kişisel nedenlere dökmüşlerdi ki, bir tanesi çok ilginçtir.

Bana Esat Adil'in sendikaları içinde etkin olan Z. (Orhan Müstecaplı'nın bana anlattığı dönemde sağ olduğundan adını belirtmedi) anlatmıştı. Şefik Hüs-nü kendisini kazanmak için ilişki kurduğu dönemde, Esat Adil'in hareketine gitmemesi için, Onu kötölömek için şunları söylüyor:

'Esat Adil Sovyetler'den aldığı para yardımını kadınlarla içki

âlemlerinde yiyor. Onun için Esat Adil devrimci bir hareketin liderliğini yapamaz, benim başka bir parti kurmaya yönelik sebeplerinden birisi de budur.'

Esat Adil'in o sıralarda eşi akıl hastanesinde yatdığı ve iyileşme umudu da olmadığı için, doğal olarak kadınlarla ilişkisi oluyordu. Ama bu ilişkisi, işçi arkadaşlarının ya da dostlarının karısına, kızına yan bakmak şeklinde değildi.

Esat Adil bu konuda güvenilir bir insandı. İthamların nerelere kadar vardırıldığını ve nerelerden kaynaklandığını da anlatırsak olay daha bir anlaşılır hale gelir...

Esat Adil Cezaevleri Müfettişiyken, Sultanahmet Cezaevi'nde o zamanların meşhur randevucusu Madam Atina yatmaktaymış. Çok kilolu ve rahatsız olduğundan bir teftişinde Esat Adil'e şikayete çıkarak; 'Ben buralarda yatamıyorum, bana özel bir yatak getirtmem için izin verin, demiş. Esat Adil de ona bir kolaylık sağlamış..

Madam Atina da yıllar sonra, kendisine yapılan bu iyiliğin ve kolaylığın altında kalmamak için, Esat Adil'e sermayelerinden kadınlar göndermiş. Doğal olarak Madam Atine bu alışverişten para mara almamış.

Yani ithamların altında böylesine subjektif şeyler yatıyordu."

Abidin Nesimi Neler Yazıyor?...

Türkiye Solu'nun aktarıcı ve anlatıcılarından Abidin Nesimi, 1977 yılında yayınlanan "Yılların İçinden" adı altındaki anılarında Esat Adil'e de genişçe yer verecekti.

Abidin Nesimi 1946 başlarında Bilecik'te sürgündedir. Bilecik Demokrat Parti il başkanıyla yakınlığı vardır. Bir dergi yayınlamak isterler. Ancak gerçekleşemez. Ancak Bilecik'te DP'nin organı olan haftalık gazete "Doğru Yol"da belediyecilik üzerine yazıları çıkmaktadır. "İleri Bilecik" gazetesinde de tek bir yazısı yayınlanmış, bun-

dan sonra A.Nesimi'nin hem sürgünü bitmiş hem de kendisi DP ile ilişkisini kesmiştir.

Ancak "Yılların İçinden"de şunları yazacaktı:

"Öte yandan Türkiye'nin sol düşünürleri DP saflarında yer alıyorlardı. Esat Adil Müstecabi, Mehmet Ali Aybar, Sıtkı Yırcalı, Hayrettin Erkmen...ler DP'ye yakınlık gösterdiler. Esat Adil DP'nin Hürriyet Misakı'nı yazmıştır. DP gelişip kuvvetlendikçe, diğer bir deyimle sol eğilimli kimselere ihtiyacı azaldıkça, çeşitli yollarla onları saflarından uzaklaştırmaya başladı ve bunu da başardı." (S.230)

Bundan sonra da aynı sayfada "Esat Adil" ara başlığı altında devam edecekti:

"O tarihlerde Esat Adil Müstecabi İmralı Cezaevi Müdürlüğünü ve aynı zamanda Kocaeli Savcı Yardımcılığı'nı ve Ege Bölgesi Adalet Müfettişliğini ek ve geçici görevle yapıyordu. Kısacası üç aylık alıyordu. Ayrıca İmralı'daki yaşama olanakları bir kral hayatı yaşamaya uygundu. Esat Adil bu durumda iken DP liderleriyle ilişkisini sürdürmekte ve iktidarın hoşuna gitmeyecek yazılar da yayınlamaktaydı.

İnönü, Adalet Bakanı Ali Rıza Türel'i çağırmış, Esat Adil için, "Bu köpeği niye hırlatıyorsunuz. Ağzına bir kemik atın" demiş. Ali Rıza Türel de; "Ona üç yerden aylık veriyoruz. Bu faaliyeti kemik kapmaya yönelik değildir." Bunun üzerine İnönü; "Öyleyse bu iti niye fazla hırlatıyorsunuz, susturun" işaretini vermiş. Ali Rıza Türel Esat Adil'in yakın arkadaşıydı. Durumu Esat Adil'e açmış. Ya bu yayınları kesmesini ya da istifa etmesini söylemiş. Esat Adil de istifa etmeyi seçmiş. Bunları rahmetli Esat Adil'in kendisinden dinlemiştim. Doğru olması gerekir.

Şimdi ortaya şöyle bir sorun çıkabilir. Bu kadar geniş imkanlara sahip olmuş bir kişinin bütün bu nimetleri tepmesi, ne kazanacağı belli olmayan avukatlığı seçmesinin nedeni nedir? Eğer Esat Adil'in avukatlığa karşı bir isteği olsaydı bu geniş imkanlara sahip olmadığı dönemde devlet hizmetini bırakır, avukatlık yapardı. Bu konuda benim tahminlerim şöyledir:

Esat Adil İsviçre gazetelerinde çıkan yazılardan ve devlet büyük-

leriyle yakın ilişkisi bulunan Evliyazade Özdemir'in bu konuda verdiği izahatla yakın bir gelecekte Türkiye'de sosyalistlerin iktidara geleceği kanısına varmış olması, ikincisi de yurt dışında sosyalist çevrelerde özel yeri olan Dr. Refik Nevzad'ın, yurt içinde de komünist çevrelerde özel yeri olan Hüsamettin Özdoğu ve Mustafa Börklüce'nin ona yakınlık göstermesidir. Bu iki neden bir insanın bir çok nimetleri tepmesi için yeterlidir.

Dünya şartlarının o tarihlerde Türkiye'yi sola ittiği bir gerçektir. Kahire, Yalta, Tahran Sovyet-Amerikan görüşmelerinde Türkiye'nin sola kaymasına izin verileceği kararlaştırılmıştı. Bu durumda dünya şartları Türkiye'nin sola kaymasına imkan vermektedir. Bu itibarla Esat Adil'in bu konudaki tahmini yersiz olamaz. Buna karşılık Esat Adil'in Dr. Refik Nevzad'ın sosyalist enternasyonaldeki yeri ve Hüsamettin Özdoğu ile Mustafa Börklüce'nin Türkiye komünistleri içindeki yerleri konularındaki görüşleri isabetli değildir.

Esat Adil yanlış ata oynayarak 'Türkiye Sosyalist Partisi'ni kurdu. Ne Refik Nevzad yoluyla II.Enternasyonal sosyalistleri ne de Hüsamettin Özdoğu ve Mustafa Börklüce yoluyla da Türkiyeli komünistleri partisine toplayabildi. Türkiyeli komünistlerin Hüsamettin Özdoğu ve Mustafa Börklüce yoluyla Esat Adil'in partisine kaymalarını önlemek için Şefik Hüsnü de Cami Baykurt'un kurmayı tasarladığı partinin programı doğrultusunda bir parti kurmaya teşebbüs etti.

Oysa artık dünya şartları tamamıyla değişmişti. Uzakdoğu'da Sovyetler'le Amerika ihtilafa düşmüştü. Bu ihtilafın tabii sonucu olarak Yakındoğu'da geçerli olan Sovyet-Amerikan anlaşması da artık geçerliliğini kaybediyordu. Sovyet-Amerikan anlaşması artık ortadan kalkmıştı. Türkiye, Amerika ile daha yakın ilişkiler kurmakta ve Sovyetlerle iyi komşuluk ilişkilerini bozmakta tereddüt etmeyecekti.

Bu durumda Türkiye'de ancak Sovyetler'e karşı, Amerika'dan yana bir dış politikayı güden bir partiye yaşama şansı vardı. Oysa gerek Şefik Hüsnü'nün ve gerekse Esat Adil'in kurdukları sosyalist partileri bu nitelikte değildi. Bu itibarla bunların yaşama şansları yoktu. Nitekim CHP, II.Dünya Savaşı nedeniyle konan sıkıyönetimi harekete geçirip her iki partiyi de kapattı.

Bu günlerde 'Milli İnkılap' dergisinin basıldığı matbaanın sahibi, ortak bir dergi çıkarmamızı teklif etti. Ben de bunu uygun buldum. 'Hukuk-u Beşer' adıyla bir dergi çıkarmayı kararlaştırdık. Daha sonra Hukuk-u Beşer adının söylenişinin zorluğu dikkatimizi çekti ve adını 'Beşer'e çevirdik. (...) Derginin birinci sayısı çıkmasıyla beraber toplatılması kararı alındı. Dergi aleyhine komünistlik tahrikatına giren basın kanununun 40. maddesine göre dava açıldı. Rahmetli Esat Adil Müstecabi'nin 'Milli Kurtuluşçu Çin Mücahidlerine Bizden Selam' yazısıyla benim; 'Dünya Sosyalizme Gidiyor', Yunanistan'daki E.A.M. (Milli Kurtuluş Hareketi), 'Türkiye'nin Günlük Meseleleri' yazılarım hakkında takibat açıldı. 2. Ağır Ceza'da beraat ettik. Yargıtay 1. Ceza Dairesi beraat kararımızı tasdik etmedi. Dava yeniden 2. Ağır Ceza'ya gönderildi. 2. Ağır Ceza Mahkemesi beraat kararında ısrar etti. Bunun üzerine dava Ceza Daireleri Genel Kurulu'na geçti. Genel Kurul, Yargıtay 1. Ceza Dairesi doğrultusunda bir karar aldı. İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesi bu karara uyarak bizi mahkum etti. Biz de kararı temyiz ettik, o sırada DP'nin iktidara geçişiyle çıkan genel af la dava düştü."

Abidin Nesimi "Yılların İçinden" adını verdiği anılarının yayımlanışından iki yıl sonra, Haziran 1979'da, "Türkiye Komünist Partisi'nde Anılar ve Değerlendirmeler 1909-1949" kitabında Esat Adil'i bir kez daha anlatacaktı:

"Esat Adil Balıkesirlidir. Balıkesir'in Müstecaplı köyündendir. Özel bir konuşmamızda Müstecaplı köyüne ailesinin Erzincan'dan geldiğini söylemişti. Esat Adil kendi anlatışına göre, 'Anadolucular Derneği'ne girmiş ve bu derneğin Balıkesir örgütünü kurmuştur. Böylece sosyal mücadeleye katılmıştır. Daha sonra Belçika'da hukuk öğrenimi yapmıştır. Belçika II. Enternasyonal'in en yaygın olduğu yerdir. Belçika II. Enternasyonal sosyalizmiyle ilgilenmiştir. Yurda dönünce CHP'ne girmiş ve orada II. Enternasyonal doğrultusunda çabalar göstermiştir. Anılarımızda Esat Adil'i de anlatmıştık. Yalnız daha önce yayınladığımız anılarımızda belirttiğimiz Esat Adil'le ilgili bir durumu şimdi anlatacağız.

2. Dünya Savaşı sonlarında Türkiye'nin tek şef-tektek parti düzeni-

ni terk etmesi, özgürlükçü demokratik düzeni benimsemesi bir zorunluluk olmuştu. Dr. Fuat Sabit'in ve Cami Baykurt'un inisiyatifiyle, Mareşal Çakmak'ın başkanlığında Türkiye Sosyalist Köylü ve Emekçi Partisi'nin kurulma hazırlıklarına geçilmişti. Bu partide Şefik Hüsnü de Esat Adil de yer alacaktı. 'Yılların İçinden' adlı anılarımızda anlattığımız gibi Fuat Sabit yoluyla 'Dikmen' dergisi yazı kadrosu da Cami Baykurt'a tanıştındı. Bu kadro Cami Bey'in kuracağı partide yer alacaktı. Dikmen yazı kadrosu benim yakın arkadaşlarımdı.

Uzakdoğu'da Sovyetler'le Amerikan ilişkileri bozulmak üzereydi. Dünya politik konjonktürünü yakından izleyen Cami Baykurt, bu durumda Türkiye'de çok partili yaşama geçilemeyeceği kanısına vardı. Çünkü Türkiye'nin Amerika ile Sovyetler arasındaki anlaşmazlıkta Amerika'nın yanında yer alacağına inanıyordu. Bu nedenle Türkiye'nin iç politikasını da Amerikan istekleri doğrultusunda düzenlemek zorunda kalacağını söylüyordu. Bu politika sonucunda da Türkiye'de ancak dış politikada Amerika'dan yana ve Sovyetler'e karşı bir politika güdecek olan sağ ya da sol partilere yaşam hakkı olacaktır. Oysa Cami Bey'in kurmayı tasarladığı parti, Sovyetler'le-Amerika çatışmasında yan tutmayacak bir ulusal, bağımsız bir politika izleyecek sosyalist parti olacaktı. Cami Bey bu durumda, bir parti kurmaktan vazgeçti.

Bu sırada Dr. Refik Nevzad kimliğini gizleyerek İstanbul'a gelmiş, yakın arkadaşı Ahmet Bedevi Kuran'ı bulmuş, Esat Adil'le görüşmek istediğini söylemiş. Ahmet Bedevi Kuran da bunları birbirleriyle tanıştırmış. Bunu bana Esat Adil kendisi söylemişti. D. Refik Nevzad, Esat Adil Müstecabi'yi bir sosyalist parti kurmada cesaretlendirmiş, Esat Adil de 'Yılların İçinden'de belirttiğimiz gibi bir siyasal parti kurmak girişiminde bulunmuş. Sosyalist Parti'ye hazırlık olmak üzere devlet hizmetinden ayrılarak avukatlık yapmayı, bir yayın organı çıkarmayı gerekli görmüş. O yıllarda Alaattin Hakgüder'in parasal durumu da iyiydi. Esat Adil, yayınların parasal desteği için Alaattin'e başvurmuş, Alaattin onu olumlu karşılamış.

2. Dünya Savaşı sonlarında gizli Türkiye Komünist Partisi'nin İstanbul örgütüne Hüsamettin Özdoğu egemendi. Hüsamettin Özdo-

ğu ve Sarı Mustafa'nın Şefik Hüsnü'ye karşı olduğu kesinlikle belli olmuştur sanırım. Bu nedenle Sarı Mustafa'nın etkisinde kalan Hüsamettin Özdoğu ve gizli Türkiye Komünist Partisi'nin İstanbul örgütü Şefik Hüsnü'ye karşı bir tutuma girmiştir. Daha önce de açıkladığımız gibi Sarı Mustafa'nın Esat Adil'e sempatisi vardır. Esat Adil'in kuracağı partiye gizli Türkiye Komünist Partisi de yardımcı olacaktır.

O yıllarda Türkiye'de işçiler arasında sendikalaşma hareketi çok hızlanmıştır. On binlerce işçi sendikalaşma hareketi içindedir. Bunun nedeni işçilerin işverente anlaşmazlıkları konusu değildir. Bu nokta çok önemlidir. Bu nedenle Türkiye'de sendikalaşma hareketi, gündelikçi işçilerden çok, serbest işçilerde kendini göstermiştir. Çünkü o sıralar Türkiye işçi sınıfı sendika, üretim kooperatifi, sosyal güvenlik örgütü, iş borsası, işçi yardımlaşma kuruluşları arasındaki farkları bilmiyordu. İşçi sendikaya girmekle sosyal güvenceye kavuştuğu, bir üretim kooperatifine girince bütün sorunlarının çözümleneceği kanısındaydı. Bu nedenle bir sendikaya, kooperatife vb. binlerce işçi birden üye olmakta, istediğini bulamayınca da yine binlercesi birden kuruluştan çıkmaktaydı. Yeni bir kuruluşa geçmekteydi.

Bu yıllarda üç tür işçi örgütü doğmuştu:

1- Başında Türkiye sözcüğü geçen sendikalar. Bunlar Hüsamettin Özdoğu-Sarı Mustafa Grubu'nun kurduğu örgütlerdi.

2- Başında "Kent" adı olan işçi örgütleri. Bunların kurucuları, yöneticileri de Telefoncu Ferit- Hadi Malkoç Grubu'ydu.

3- Sonunda "Dernek" sözcüğü geçen işçi örgütleriydi. Bunların kurucuları ve yöneticileri ise Rebii Barkın-Sabahattin Selek'ti.

İşçiler genellikle bir ara başında "Türkiye" adı bulunan örgütlerde toplanmışlardı. Esat Adil bu çoğunluğa bakarak oldukça cesaretlendi. Çünkü Hüsamettin Özdoğu ve Sarı Mustafa Esat Adil'den yanaydı.

Esat Adil, 'Dikmen' yazı kadrosuyla da ilişki kurdu. Türkiye Sosyalist Partisi'ni gerçekleştirdi.

Bu anlatmalarımızdan da anlaşılacağı gibi Esat Adil'in partisinin tabanı işçi sendikalarını, üretim kooperatifi, sosyal güvenlik kurumu

sanar işçilerdi. Bu durumda Esat Adil'in yapacağı iş sendikası, üretim kooperatifi, sosyal güvenlik kurumu kurmada araç olarak kullanmak olabılırdi. Türkiye Sosyalist Partisi'ni de politik bir araç olarak kullanmak olabılırdi.

Esat Adil bu iki noktayı gerçekleştirirse işçileri partisine bağlayabilirdi. Yoksa yaşasın sosyalizm, yaşasın ulusal kurtuluş, kahrolsun kapitalizm, emperyalizm gibi sloganlarla işçiyi partiye bağlamak olanağı yoktu. Esat Adil'in partisine üye olmak için gençlik kuruluşlarından, sendikalardan, kooperatiflerden geçmek, denenmiş olmak gibi bir koşul yoktu. Parti herkese açıktı. Bu nedenle partide disiplin yoktu. Yukarıda da belirttiğimiz gibi üretim kooperatifleriyle, sosyal güvenlik kurumlarıyla ilgilenmediği için her geçen gün işçiler partiden kopuyorlardı. Bir gün geldi partinin yönetiminde polisler egemen oldular. Bunlar Esat Adil'i desteklediler. Benim arkadaşlarımın partiden çekilmelerinden çok sonra partide Esat Adil'e karşı bir muhalefet doğdu. Bunlar polis olduğundan kuşkulandıklarını yönetimden uzaklaştırdılar. Bunun üzerine emniyet harekete geçti. İşin garibi parti yönetiminde bulunan ve polislikle suçlanan kişilerden biri resmi polis elbiselerini giyerek arkadaşlarını emniyete götürdü.

Parti adına açılan dava ağır cezada beraatla sonuçlandı. Dosya yargıtaydayken Esat Adil öldü. Partinin yargıtayca da verilen beraat kararını göremedi."

**PARTİ FAALİYETİ, TUTUKLANMA
VE YARGILANMA...**

16 Aralık 1946 Tevkitatıyla TSP, TSEKP, yayın organları, bağlı sendikaları, liderleri ve kadrolarıyla birlikte Esat Adil de tutuklandı...

Yeğeni Orhan Müstecaplıoğlu 16 Aralık 1946 Tutuklamalarını, otuz yıl sonra bana şöyle anlatacaktı:

"Ben de tutuklamalar sırasında I.Şube'ye götürüldüm. İfadem alındı ve bırakıldım. Çıktıktan sonra; Esat Adil'in ve Mustafa Bork-lüce'nin anlattığına göre, benim de tutuklanmam istenmiş. Fakat iki-si ısrarla, askerden yeni geldiğimi, partiye üye olmakla birlikte, bir faaliyette bulunmadığımı, etkin bir mücadele içinde olmadığımı söy-leyerek beni tutuklanmaktan kurtarmışlar.

Bırakıldıktan sonra da ben devamlı Esat Adil'le ilişki içindeydim. Harbiye Askeri Ceza ve Tutukevindeyken de ziyaretine giderdim. Mahkemede duruşmalarını takip ederdim. Esat Adil'in ailevi durumu bir dramdı o sırada. Karısı tımarhanelikti, küçük bir çocuğu vardı ve bizde kalırdı.

Birinci Şube'de hücredeyken bir seferinde Esat Adil'i gösterdiler bana. Birinci Şube'nin şefi Parmaksız Hamdi görüştürdü bizi. Esat Adil bitkin bir durumdaydı, moralman değil de bünye olarak tanın-mayacak bir vaziyetteydi. Çamaşırlarını yıkanmaya verdi bir seferin-de, hasta olduğu ortaya çıktı.

Ben ziyaretine gittiğimde koşullara kadar girerdim. O sırada iki grubun insanları da aynı koşušta kalıyorlardı. Aralarına hiçbir husu-met durumu da yoktu. Ben de konuşmazdım.

Kendisine bazı böyle küçük müsamahaların gösterildiği oluyor-

du. Aile durumundaki zorluklardan ve devlet idaresinden gelmiş olmasından kaynaklanıyordu bunlar da. Sivil cezaevine geçirildiğinde bu durum biraz daha arttı. Çünkü oralarda sevilir sayılırdı. Ne de olsa sivil cezaevlerinin daha önce amirliğini yapmıştı.

İfadelerinde ve davranışlarda da gayet tutarlıydı. Sadece kendi bulunduğu platformu savunmak durumundaydı. "Ben komünist hareketin adamı değilim, yaptığımız hareket sosyalizmdir, parti Sosyalist bir Partidir. İlegalden gelip bu işe girenler varsa bile, bunlar da TSP'nin tüzüğü ve programı doğrultusunda çalışmayı kabullenmişlerdir, ben bu nedenle işbirliği yaptım onlarla" şeklinde ifade verdi."

Bir Değerlendirme...

Yıllar sonra 1990'da, ben; "Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi"de (Emin Karaca, 1 Ocak 1990, No.:57, Sayfa: 1930-1931, İletişim Yayınları) yayımlanan şu yorumu yazacaktım:

"Aldatıcı Bir Özgürlük Ortamında İki Sosyalist Parti

Ankara İstiklal Mahkemesi aracılığıyla yürütülen 1925 teröründen sonra yeraltına itilerek , Devletin ağır baskısı altına alınan Türkiye Komünist Partisi, II. Dünya Savaşı bitmek üzereyken Tek Parti Diktatörlüğü'nün "demokratikleşme" manevrasından yararlanma yollarını aramaya başlamıştı. 19 Mayıs 1945'teki nutkunda Tek Parti Diktatörlüğü'nün milli şefi İsmet İnönü'nün; 'siyasi bünyemizin demokratik esaslara uygun olması ve artık başka partilerin de kurulması zamanının geldiğini' belirtmesi ve bunun hemen ardından Cemiyetler Kanunu'nda yapılan bir değişiklikle 'sınıf esasına dayalı' cemiyet, dernek, sendika ve parti kurulabileceğinin kabul edilmesi ülkenin o günkü siyasal ortamını birden bire hareketlendirdi. Önce CHP'nin kendi bünyesinden çıkan Demokrat Parti olmak üzere irili-ufaklı birkaç burjuva partisi sökün etti. Komünist ve sol hareketin

önde gelen popüler isimleriyse, dönemin tek anti-faşist gazetesi Tan'da kümelenmiş, açıkça Marxist terminolojiyi de kullanarak kaleme aldıkları yazılarında sol bir partinin kurulması gerektiği konusunu da işlemeye başlamışlardı. Bunlardan birisi de Türkiye Komünist Partisi dışında sol bir çizgiden gelen Esat Adil Müstecaplıoğlu idi.

Mevcut şartlardan legal bir sosyalist parti kuruluşu için yararlanmayı öne alan yeraltındaki Türkiye Komünist Partisi'nin merkez yönetimi yaptığı bir Plenum toplantısıyla konuyu görüştü. Kurulması düşünülen legal sosyalist partinin başkanlığı için TKP'nin bilinen kadrolarının dışında sola yatkın ve popüleritesi olan bir kişi düşünüldüğünden; emekli mareşal Fevzi Çakmak, Cami Baykurt ve Tefik Rüştü Aras isimleri ortaya atıldıysa da hiçbiri kabul görmeyince Esat Adil Müstecaplıoğlu ismi üzerinde anlaşıldı. Yeraltındaki TKP'nin İstanbul Vilayet Komitesi Sekreteri Hüsamettin Özdoğu ve MK üyesi Sarı Mustafa (Börklüce)'nin da legale çıkarak, Esat Adil'le birlikte, kurulacak partinin Polit Bürosu'nu oluşturmaları kararlaştırıldı. Ertesi gün Plenum kararı kendisine bildirilen Esat Adil, faaliyete geçerek 14 Mayıs 1946'da İçişleri Bakanlığı'na yaptığı; 'Cemiyetler Kanunu hükümlerine göre tesis etmiş olduğumuz Türkiye Sosyalist Partisi adlı siyasi cemiyetin üçer nüshadan ibaret olan 68 maddelik programı, 43 maddelik nizamnamesi yüksek tetkikinize arz edilmiştir. Kanun hükümlerine tevfiқан tescili ve faaliyetine izin verilmesini saygı ile rica ederim. Esat Adil Müstecabi, Avukat, Türkiye Sosyalist Partisi kurucularından.' Başvurusuyla TSP'yi resmen kurdu. TSP'nin öteki kurucuları da; Macit Güçlü (Avukat), İhvan Kabacıoğlu (Cami-altı atölyesinde kaynakçı ustası), Aziz Uçtay (Türk Matbuat Teknisyenleri Birliği umumi katibi, makine şefi) idi.

Esat Adil'in Genel Başkanlığı'nda Türkiye Sosyalist Partisi kurulduğu zaman, yöneticilerin amacı ilk aşamada sakıncalı buldukları politik teşkilatlanmaya girişmek değildi. Mustafa Börklüce gibi (TKP kurucu ve Merkez Komite üyesi) eski ve tecrübeli bir devrimciden; Esat Adil Müstecaplıoğlu gibi burjuva devletini ve bürokrasiyi iyi tanıyan bir yönetici ve teşkilatçıdan; Hüsamettin Özdoğu gibi işçilikten gelen ve teorik-pratik eğitimden geçip TKP'nin en yetenekli mi-

litani olarak işçi örgütlenmesini yürütmede tecrübeli bir elemandan oluşan Parti yönetimi; zaten sun'i olarak yaratılan ve pek emin olmayan bir özgürlük ortamında legal faaliyete giriştiklerinin bilincindeydiler. Bunun için de yeraltındaki bir çok devrimciyi ortaya çıkararak harcanmalarına neden olabilecek politik teşkilatlanmadan çok, sendikalar kurarak işçilerin geniş şekilde bu sendikalarda toplanmasını sağlamak istiyorlardı. Bu şekilde işçi sınıfının politik bilinçlenmesinin mümkün olacağına, parti ve sendikalar kapatılsa dahi bu bilinçlenmeyi geliştirecek kıvılcımın işçi sınıfı saflarına atılmış bulunacağına ve bu ateşlenmenin giderek yaygınlaşacağına inanıyorlardı. Bu anlayışla TSP teşkilatlandırma işinin başında Hüsamettin Özdoğu olduğu halde çeşitli iş kollarını kapsayan ve hızla gelişen merkezi (iş kolu esasına göre) sendikalar kurmaya başladı. Faaliyetini sendikal örgütlenmeye öncelik vererek sürdürmeye başlayan TSP, İstanbul dışındaki genel merkezin dışına fazla çıkmamaya da dikkat ediyordu. Partinin haftalık yayın organı Gün dergisiyle, günlük Gerçek (ancak 20 gün yayımlanabilen, sıkıyönetimin kapattığı) gazetesinde parti yöneticileri Müstecaplıoğlu, Börklüce ve Özdoğu Marxist kuramın genel sorunları ve özellikle işçi örgütlenmesinde izlenecek yöntem konularında yazılar yazıyorlardı.

Yıllardır Kemalist diktatörlüğün ve 1938'de Atatürk'ün ölümünden sonra Milî Şef İsmet İnönü'nün Tek Parti Diktatörlüğü'nün ağır baskısı altında bunalan; siyasal hak ve örgütlenme bir yana, en küçük mesleki örgütlenme hakkından bile mahrum bırakılan işçi sınıfı ve emekçi halk bu hızlı gelişme karşısında akın akın sendikalara koşmaya başlamıştı. Binlercesinin, aynı gün, mensup olduğu işkolundaki sendikaya kaydını yaptırdığı görülmüştü.

Bu gelişmeyi yeraltında izleyen TKP'nin öteki yöneticileri; uzun yıllardın süregelen gizli örgüt içi sürtüşmelerini tekrar gündeme getirerek Özdoğu- Börklüce- Müstecaplıoğlu üçlüsünün; Şefik Hüsnü'nün Türkiye Komünist Hareketi'ndeki karizmatik liderliğini sarsmaya başladıkları konusunda kasıtlı tahriklere giriştiler. Bu tahriklerle kapılan ve gerçekten demokratik bir ortamın geldiğine inanan Şefik Hüsnü, kendisinin de katıldığı Parti Plenum kararıyla kurulmuş

olan TSP'nin karşısına 19 Haziran 1946 günü Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'ni kurarak çıktı.

19 Haziran 1946 günü resmi makama yapılan başvuru şöyleydi:
'İçişleri Bakanlığı Yüksek Makamına

Tarafımızdan Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi adı altında bir siyasi cemiyet kurulduğunu arz ederiz. Kanun-ı mevzuat dahilinde faaliyette bulunacak olan partimizin ana nizamnamesinin iki kopyası bu bildiriye iliştinilmiştir. Usulen tescili ile kanunun gerektirdiği muamelenin tamamlanmasını icap edenlere emir buyurmanızı dileriz. Parti'nin merkezi İstanbul'dur. Şimdilik adresi: Çemberlitaş, Kürkçüler Caddesi, Mesih Mehmet Paşa Sokak, Arnavut Han, No: 32'dir. Kurucu azalar: Reis Doktor Şefik Hüsnü Deymer, Pasta imalat işçisi İstefo Papodopulas, Diş hekimi Habil Amado, Tefsiye ustası Hıraç Akman, Kunduracı Fuat Bilege, Teknisyen Ragıp Vardar, Tütün işçisi Aydın Vatan, Kitapçı Müntekim Ökmen.'

TSEKP, kendisinden bir ay önce kurulan TSP'den farklı olarak, hele kuruluş amacı 'fırsatı kaçırmak' olunca, politik teşkilatlanmaya hız verdi. Kısa sürede İzmir, Kocaeli, Adana, Ankara ve Gaziantep illerinde örgütlenerek kadrolarını genişletti. TSEKP programında amacını şöyle belirliyordu:

'a) Memleketin, ekonomik, politik ve sosyal hayatının bütün gelişmelerinde emekçi halkın demokrasi hak ve hürriyetlerinden gerçekten faydalanmasını, iç ve dış siyasetinin tayininde doğrudan doğruya söz sahibi olmasını sağlamak. b) Türkiye emekçi ve köylüsünü ve tabii müttefikleri olan sosyal zümreleri ırk, mezhep farkına, deri rengine ve yerli veya muhacir olmalarına bakmaksızın, yerli ve yabancı sermayedarların istismarlarına, siyasi tahakkümlerine karşı korumak ve irticaa, faşizme karşı sistemli bir mücadele yürütmek, c) Milleti teşkilatlı ve demokratik bir bünyeye kavuşturarak, bu sarsılmaz temel üzerinde, milli istiklalimizi gereği gibi sağlamlaştırmak, d) Emekçi ve köylü yığınlarının gittikçe daha geniş ölçülerde teşkilatlanmalarına ve iktisadi, siyasi hareketlere girişmelerine yardım suretiyle memlekette sosyalist bir cemiyete geçiş şartlarını olgunlaştırmak...'

Sendikal örgütlenme anlayışı da TSP'den farklı olan TSEKP, iş-yeri esasına göre mahalli sendikalar kurmaya başladı. Partinin sendikal örgütlenmesinin başında bulunan, eski bir TKP militanı Ferit Kalmuk bir yandan işçi sınıfının yerel sendikalar bünyesinde örgütlenmelerini sağlarken , Parti'nin yayın organları 'Sendika' ve 'Yığın' dergi ve gazetelerinde Türkiye Sosyalist Partisi'nin hem parti hem de sendikal anlayışıyla tartışma ve polemige giriliyordu. TSEKP'nin başkanı Şelik Hüsnü ve öteki yöneticileri; birkaç ay önce TSP aracılığıyla legale çıkış konusunda aldıkları ortak karar bir yana bırakarak sosyalizmin parti ve örgüt anlayışını tartışıyor, kendi partilerinin programının TSP'ninkinden ileride, sendikal örgütlenme anlayışlarının daha doğru olduğunu öne sürüyorlardı.

Kuruluş amacı ülkeye gerçek demokrasinin geldiği sanısına dayanan TSEKP aynı zamanda yeraltındaki pek çok militanı da bu legal parti örgütlenmesinde görevlendirmişti. İki partinin de üst yönetimi legale çıkma konusundaki ortak karardan haberi olmayan, iki partiye dağılmış devrimci kitlenin önünde (asıl gerçeği de belirtmeden) tuhaf bir polemige girmişti. Siyasal ömürlerinin sonuna yaklaşmaktayken, tabanlarının da zorlamasıyla birleşme yönünde bir çabaya girmek üzerelerken, kendi hazırladığı oyuna komünistlerin düştüğünü gören Tek Parti Diktatörlüğü yönetimi ve gizli örgütü Milli Emniyet harekete geçti. Zaten savaş yıllarının başından beri yürürlükte olan Sıkıyönetim aracılığıyla 16 Aralık 1946'da her iki partiyi, bağlı sendikaları ve yayın organlarını kapatarak mensuplarını tutukladı.

Böylece, solun legal mevzi kazanmasını engelleyerek, onu daha cenin halindeyken öldürmeyi planlayan Tek Parti Diktatörlüğü'nün aldatıcı özgürlük ortamını doğru değerlendiremeyen Komünist Hareket bir kez daha yenilgiye uğruyordu.

**SANSARYAN HAN VE
HARBIYE GÜNLERİ...**

16 Aralık 1946 Tevkifatı ertesi günkü gazetelerde şöyle yer aldı:

"Komünist tahrikatına karşı alınan tedbirler

Sıkıyönetim Komutanlığı'nın tebliği

Mahkum komünistler veya müfrit komünist fikirli kimseler tarafından kurulan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi ile Sosyalist Parti merkez ve şubeleri, İstanbul İşçi Sendikaları Birliği, İstanbul İşçi Kulübü kapatıldı.

Kapatılan gazete ve mecmualar

Komünist fikirler yayan Sendika, Ses, Noror, Gün, Yığın, Dost gazete ve dergileri kapatıldı.

Yarın ve Büyük Doğu gazeteleri de 4 ay tatil edildi.

Komünist propaganda taşıyan her türlü yazının, Sıkıyönetim dahilindeki illere girmesi ve bu illerde basılıp satılması yasak.

Sıkıyönetim bölgesi içinde genel güveni sağlamak görev ve sorumluluğu altında bulunan komutanlık, hududu içindeki illerde aşağıdaki tedbirlerin alınmasına lüzum görmüştür:

1-Mahkum komünistler veya müfrit komünist mefkureli kimseler tarafından örtülü bir şekil altında kurularak memleket içinde içtimai bir zümrenin diğerleri üzerinde tahakkümünü tesise ve mevcut iktisadi ve içtimai nizamları bozmağa çalıştıkları anlaşılan Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi ile Türkiye Sosyalist Partisi merkez ve şubeleri ve mevcut sendikalardan bu partiler veya onlardan aldıkları direktifle hareket eden kimseler tarafından kurularak ve kendi

maksatlarına göre sevk ve idare edilenleri ve İstanbul İşçi Sendikaları Birliği ve İstanbul İşçi Kulübü kapatılarak faaliyetlerine son verilmiştir.

2- Bu partilerin fikirlerini yayan Sendika, Ses, Noror, Gün, Yığın ve Dost gazete ve dergileri ve bunların matbaaları kapatılmıştır.

3- 9 Aralık 1946 tarihli nüshasında belirtmiş olduğu veçhile memleketin siyasi ve hukuki nizamını bozma yolunda propaganda yapan Yarı gazetesini ve matbaası dört ay için kapatılmıştır.

4- İrticai mahiyette yaydığı fikirlerle, emniyet bakımından zararlı görülen Büyük Doğu dergisi ve matbaası dört ay için kapatılmıştır.

5- Komünist propagandasını taşıyan her türlü yazının Sıkıyönetim hududu dahilindeki illere girmesi ve bu illerde basılıp satılması yasaktır.

Sıkıyönetim K Korg.
Asım TİNAZTEPE"

(Vatan gazetesi, 17 Aralık 1946)

"ARAŞTIRMALAR" başlığı altında haber devam ediyordu:

Sıkıyönetim Komutanlığının gösterdiği lüzum üzerine bazı cemiyetlerin ve aşırı solcu gazetelerin kapatıldığı dün akşam geç vakit şehirde şayi olmuş ve bu haber saat 19 Radyosunda okunan Sıkıyönetim Komutanlığının tebliği ile teeyyüd etmiştir. Türk yurdunda Kızıl Propagandaya ve nizamı, güveni bozacak zararlı faaliyete, asla müsaade edilemeyeceğini bir kere daha belirten bu kararlar her tarafta büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır.

Okuyucularımız Sıkıyönetim Komutanlığının tebliğini aşağıda bulacaklardır. Diğer taraftan aldığımız malumata göre, Sıkıyönetim Komutanlığı emriyle kapatılan (Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi) kurucusu Dr. Şefik Hüsnü ile (Türkiye Sosyalist Partisi) kurucusu Avukat Esat Adil Müstecaplıoğlu dün tevkif edilmişlerdir.

Şehrimizde bazı kimselerin de tutulduklarını ve geniş ölçüde tevkifat yapıldığı da şayi olmuştur. Bu hususta ilgililerden aldığımız mütemmim malumata nazaran dün gece 60 kişi kadar nezaret altına alınmış ve bu kimselerin evlerinde, yazıhanelerinde aramalar yapılmıştır.

Tevkif veya nezaret altına alınanlar arasında şunlar da vardır: Avukat Aram Pehlivan, Avadis Aleksanyan, Zekeriya Sertel, Sabiha Zekeriya Sertel, Sabahattin Ali, Aziz Nesin, Yusuf Ahiskalı, Matbaacı Ferit, Bayan Suad Derviş, Neriman.

Kapatılan cemiyetlerin merkezleriyle müessislerinin evlerinde ve diğer yakalananların yazıhanelerinde, ikametgahlarında Emniyet Müdürlüğü tarafından dün gece ve bu sabah araştırmalar yapılmıştır. Söylendiğine göre bazı evrak ve vesikalar da elde olunmuştur. Tahkikat devam etmektedir.

Tutulanların Sıkıyönetim Komutanlığı Sorgu Yargıçlığınca sorguları yapıldıktan ve tahkikat bitirildikten sonra icap edenler Sıkıyönetim Mahkemesinde yargılanacaklardır."

Bu haberin hemen üzerinde çift sütuna *Sendika, Gün ve Yiğın* dergilerinin logolarından yapılmış bir kolajın altına şunlar yazılmıştı: *"Kapatılan kızıl dergilerden üçünün başlığı."*

Hayk Açıkgöz'ün Gözünden Hapisteki Esat Adil...

Beş ay süreyle, yani 16 Aralık 1946'dan Mayıs 1947'ye kadar İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün bulunduğu Sirkeci'deki Sansar-yan Han'ın ve Harbiye Askeri Ceza ve Tutukevi'nin hücrelerinde yatırılan Esat Adil, 1948'in Ocağında hapisten çıkabildi.

Kendisi Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi sanığı olarak tutuklu bulunan Dr. Hayk Açıkgöz, yıllar sonra anılarında, içeride birlikte olduğu Esat Adil hakkında şunları yazacaktı:

"Polisten bir kısım tutuklular tamamen serbest bırakılmışlardı. Bir kısmının da tutuksuz olarak mahkemelerinin görülmesine karar verilmişti. Geriye kalanlar, yani tutuklu olarak mahkemeye sevk edilecekler Harbiye Askeri Hapisanesine gönderilmişti.

Tutuklu olarak mahkemeye sevk edilenler ya doğrudan doğruya gizli Türkiye Komünist Partisi'nde çalışmakla veya ona bağlı olarak maskeli legal teşkilatlar içinde çalışmakla itham ediliyorlardı. Yani aramızda gizli TKP üyeleri, Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Parti-

si üyeleri, Türkiye Sosyalist Partisi üyeleri ve bir de sendika ve Sendikalar Birliği idarecilerinden birkaç kişi vardı. Aynı ayrı teşkilatlardan gelmekle beraber aynı suçla itham edildiğimizden, herkesin en aşağı sosyalistliği kabul etmesi yüzünden müşterek bir arzu şeklinde, tek bir Komuna kurulmasına karar verildi. Ama bu birlik uzun sürmedi. Kahve içip içmeme gibi, bu davayla hiç alakası olmayan bir mesele yüzünden Komuna parçalandı.

Komuna'ya en çok para ödeyen Esat Adil'di. Benim bildiğime göre, Esat Adil'in beş parası yoktu. Arkadaşları yardım ediyorlardı. Esat kahve tiryakisi idi, ben kahvesiz duramam diyordu. Komuna'ya ödemeye söz verdiği parayı aynen ödeyeceğini, kahveyi bunun dışında getirteceği para ile içeceğini söylediye de, kabul olunmadı. Esat Adil Komuna'dan çıktı. O çıkınca onunla beraber çalışanlar da ayrıldılar, ayrı bir Komuna kurdular.

Esat Adil grubu, hapishanede gelip bizle (TSEKP grubuyla demek istiyor-E.K.) birleşmişti. Bir kahve yüzünden onları yeniden bizden ayırdık. Birliği tutacağımıza kahve içmemeyi prensip meselesi yaptık. (Daha doğrusu Doktor Grubu yaptı). Bana göre bu bir hataydı. 1944'te kahve serbest bırakılmıştı. Başka türlü de yapılamazdı, çünkü Reşat Fuat da karısı Suat Derviş de kahve tiryakisiydiler. O kadar ki Suat Derviş mahkemeye kahvesiyle, cezvesiyle, ispiro ocağıyla beraber gelir, mahkeme aralarında, yemek paydoslarında, mahkeme salonunda kahve pişirir, Reşat'la beraber içerlerdi. Madem o kadar kahveye alışıklar, ona bağlılar, varsın içsinler. Komünistlik insanların kahvesine kadar müsavatçılık (eşitçilik) demek değildir.

Türkiye Sosyalist Partisi lideri Esat Adil de müdafaasında başka türlü bir yanlış yaptı. Aklınca partisini tekrar legal olarak açabilmek için; "kendisinin komünist olmadığını, eğer komünist partilerinin memleketimizde zayıflatılması isteniyorsa, kendisi gibi komünist olmayan ılımlı sosyalistlerin kuracakları sosyalist partilere müsaade edilmesi gerektiği" tezini ileri sürdü. Güya yaptığı bir taktikti. Şefik Hüsnü grubu bundan istifade etmesini bildi ve "nihayet kendini tu-

tamadı, maskesini attı, içindeki zehrini döktü" dediler.

Esat Adil'le hapisanede yakın arkadaşlık yaptım. Kendisinin Marksist ve Leninist olduğunu söylerdi. Böyle olduğuna ben de inanıyorum. Ancak Marksist ve Leninist kültürü (hepimizde olduğu gibi) zayıftı. Bu, Türkçe dışında büyük bir yabancı dile iyice hakim olmamızdan geliyordu. Dürüsttü, çalışkandı, etrafındakiler tarafından sevilen bir insandı. Acı bir hususi hayatı vardı. Karısı erken buna denilen ruh hastasıydı. Bu tedavisi imkansız bir hastalıktı. Bir oğlu vardı. Oğlu da çok akıllı, çok okuyandı. Harbiye askeri hapisanesindeyken karısına gene kriz gelmişti. Oğlunu herhalde biraz birine, biraz diğerine tanıdıklarının yanına gönderiyordu ki, bir 10-15 günlüğüne benim nişanlının evinde kalabilir mi diye bana sordu. Ben de tabii dedim. Nişanlının anlattığına göre, bu 15 gün esnasında oğlan hiç sokağa çıkmamış, bendeki bütün eski mecmuaları okumuş, iyi de satranç oynardı. (Galiba o zamanlar 10 yaşlarındaydı.) Esat'ın aile hayatında tek tesellisi oğluydu."

İbrahim Topçuoğlu Hapisteki Esat Adil'i Nasıl Anlatıyordu?..

Kendisi de Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'nin İzmir Grubu üyesi olarak tutuklanan İbrahim Topçuoğlu Harbiye Askeri Cezaevi'nde yaşadıklarını ve gördüklerini anlatırken Esat Adil'e değiniyordu:

"Harbiye Askeri Cezaevine geldiğimizün üçüncü günü Doktor Şefik Hüsnü Değmer de Sansaryan Han'dan getirilerek aramıza verilmişti. Komün Komitemiz hemen toplanarak ilk işi Şefik Hüsnü ile Esat Adil Müstecabi, Mustafa Börklüce ve Hüsmettin Özdoğu'yu barıştırmak oldu. Bütün devrimciler toplanmış, bunların el sıkışmalarını ve birbirlerine sarılmalarını seyrediyorlardı. Bu barış koğuştakilerin moraline etki etmiş ve koğuşun havası birden bire şenlenmişti. Biz Komün Komitesi olarak birliğin daha da güçlenmesi ve dargınlıkların

- Biz bu uğurda bir çok meşakkatlere katlandık. Memleketimizde ilk defa bir ideolojiye dayanan siyasi hareketin temellerini atmış bulduğumuza göre bu temeller üzerinde milli bir tesis meydana getirmekten hiçbir zaman ve hiçbir engel karşısında vazgeçemeyeceğimiz şüphesizdir.

Onun bu cevabından yeni bir sual çıkarmak mümkün, hemen soruyorum:

- Partinizin dayandığı ideoloji nedir?

Gayet sakın ve rahat konuşuyor:

- Partimizin ana prensipleri, demokrasi ve sosyalizmin ilmi hüviyetini terkip eden, içtimai, iktisadi unsurlarıdır. Netice itibarile bu ideoloji sosyalizmdir. Sosyalizm, bizim için milli bir meseledir. Türkiye'nin iktisadi yapısı; mutedil, anlayışlı, müsamahalı bir sosyalist temele muhtaçtır. Biz, sosyalizmi kendi memleketimiz için münhasıran bir amele hareketi değil, "işçi, köylü, küçük burjuvazi ve bunların içinden yetişmiş münevverler birliği" olarak kabul ediyoruz. Bu milli zaruretin herkesçe anlaşılabilmesi için size açık bir mukayese yapacağım. İngiltere'de sosyalist partisi iş başındadır. Bu parti doğrudan doğruya amele sınıfına dayanmaktadır. Çünkü İngiltere halkının yüzde 49'u işçidir. Buna mukabil orada köylü nisbeti ancak yüzde 6.6'dır. Ve İngiliz Sosyalist Partisi'nin İngiltere'de bir amele partisi olması doğrudan doğruya bu sınıfa dayanması zaruridir ve mantıkidir. Halbuki Türkiye'nin işçi sınıfı Türk halkının ancak 8,8'i kadar olduğu halde, buna mukabil köylümüz, nüfusumuzun yüzde 81,8'ini teşkil etmektedir. Görülüyorki parlamentarist bir sistem içinde, köylüyü işçi sınıfının içine alamayan hiçbir sosyalist parti, realist bir politika takip etmiş sayılamaz. Netice olarak Türkiye Sosyalist Partisi itidal ve tekamül şartlarını elden bırakmamak suretiyle işçi sınıfını köylü ve küçük burjuvazinin inkılapçı bir önderi ve bu üç esaslı halk kütlesini de birbirine iktisadi ve içtimai bir perçin ile bağlanmış bir kütle haline getirmek davasındadır.

Esat Adil'in bu izahatından; küçük burjuvazi, işçi ve köylünün bir sınıf halinde nasıl toplanacağı hakkında içimde bir şüphe uyandı. Ve:

Esat Adil'in bu cevaplarından, memurun hangi sınıf içinde yer alacağını öğrenmek ihtiyacını duydum. Şöyle cevap verdi:

- Memur ve münevver vardır ki, aslında bir köylü veya işçi çocuğudur. Fakat münevver zümreye karıştıktan sonra, mensup olduğu sınıfı inkar ederek hakim ve istismarcı kütlenin bir istismar vasıtası olur. Bunlara biz sınıfını inkar eden, sınıf değiştirmiş münevver deriz.

Diğer memur ve münevverler, doğrudan doğruya bir kol işçisinin muadili olan bir kafa işçisi sayılabilir. Ancak bunların sosyal vasıf ve durumları, siyasi mücadele sahasında gösterecekleri hareket tarzına bağlıdır. Memur vardır ki, istismarcı hakim sınıfın emellerine hizmet eder; bu memura kafa işçisi diyemeyiz. Memur vardır ki, durumu ne olursa olsun, sınıfının davasına hizmet eder. İşte "işçi, köylü ve küçük burjuvazi birliği"ne dahil olan münevver ve memur bunlardır.

Sosyalist olduğunu söyleyen Esat Adil'in nasıl bir sosyalist olduğu da merak edilir. Onun için dedim ki:

- Bu gün bir çok memleketlerde Sosyalist Partiler var. Bunlardan bir kısmı iktidarda bulunuyor. Hepsi de sosyalist olduklarını söyledikleri halde, birbirleriyle siyasi mücadele halinde bulunuyorlar. Yani aralarında sosyalizmi anlayış farkları bulunuyor demektir. O halde sizin partinizin sosyalizm anlayışı nedir?

Biz, dedi, sosyalist davayı milli bir dava olarak kabul ediyoruz. Ve kendi memleketimizin sosyalist bir içtimai nizama geçebilmek için yapmağa mecbur olduğu bir çok şeyler vardır. İşte bizim vazifemiz, Türk milletinin bugünkü iktisadi ve içtimai şartlarını sosyalist bir nizama geçişe müsait bir surette olgunlaştırmağa ve hazırlamağa çalışmaktan ibarettir.

Bizim sosyalizm anlayışımız ilmi esaslara, yani ilmi sosyalizme dayanır. Siyasi programımız ise kendi memleketimizin realitesine dayanır.

Sosyalizmi milli bir dava olarak ele alan Esat Adil'e aynı zamanda hem milliyetçi hem de nasıl beynelmilelci olabiliyorsunuz? dedim.

- Bizim için millet vakıası kati bir realitedir, dedi. Ancak milli politika anlayışı millet anlayışına dayanır. Öyle milli politikalar da vardır

ki, kendi milletinin bedbahtlığına ve perişanlığına gider. Aynı zamanda , diğer milletlere huzur veren, hem kendi milletine bağlı kalmak, onu yüceltmek hem de başka milletlerle içtimai ve iktisadi, kültür beraberliği ve dostluk içinde yaşamak bizim milli politika anlayışımıza uygundur. İşte biz bu manada, vatanperverlik çizgileri içinde başka milletlerle mûsavi ve şerefli münasebetler tesisine taraftanz. Milletler sahasında, ne başkalarına efendi olmak iddiasındayız ne de başkalarına köle olmak zilletine katlanabiliriz.

Birdenbire aklıma Amerika geldi.

- Bu anlattığınıza göre Amerika-Türkiye münasebetleri ne merkezdedir? diye sordum.

Şimdiye kadar sorduğum suallere açık ve kesin cevaplar veren Esat Adil, bu ve bundan sonraki suallerime bu kadar vazih cevaplar vermekten çekindi. Zannıma kalırsa, sütten ağzı yanan insanlar gibi yahut tam bir politikacı gibi konuştu.

- İki memleket arasındaki bu münasebet, dedi, istismarcı, emperyalist, harpçi bir maksat ve gaye gütmeyeceği müddetçe, pek tabiidir ki, tenkit etmeyiz. Ancak Türkiye yarı müstemleke çağından yeni kurtulmuştur. Bir daha böyle bir boyunduruğa da boynumuzu uzatmağa asla taraftar olamayız. Amerikan dostluğu Türk milletinin yüksek milli şerefini, milli ekonomisini kendi şerefleriyle mûsavi saydığı müddetçe değerlidir. Bir de biz, prensip olarak insanlığın huzur ve saadetine milletlerarası dostluklarla bağlıyız. Herhangi bir milletle olan münasebet ve dostluğumuz bizi diğer milletlere düşman yapmağa sevk ve icbar edecek mahiyette ise, ben bir sosyalist olarak böyle bir anlaşmaya da hiçbir surette taraftarlık edemem.

-Türk-Sovyet münasebetleri sizce bugünkü haliyle Türk milleti menfaatleri bakımından faydalı bir şekilde midir? diye sordum.

-Biz, dedi, Amerika'nın dostu ve Sovyetler Birliği'nin en yakın komşusuyuz. Temenni edelim ki, yeryüzünde bir Sovyet-Amerikan dostluğu da daha çabuk inkişaf etsin. Bu suretle Türk milleti, büyük milletler arasındaki anlaşmazlıkların zararlarından kurtarılabilir.

Biraz da kendisine ait sordum:

-O zamanın İçişleri Bakanı olan Şükrü Sökmensüer, Büyük Millet Meclisi'nde sizden, sabıkalı komünist diye bahsetti. Evvelce böyle

bir sabıkanız olmadığı gibi, sonra da 18 ay hapis yattıktan sonra be-
raat ettiniz. Sökmensüer'in hakkınızda söylediklerine ne cevap verir-
siniz?

-Şükrü Sökmensüer'e, o günkü politika oyunlarına uyarak Mec-
lis huzurunda savurduğu hezeyanların cevabını Türk adaleti en mü-
kemmel şekilde vermiştir. Ben, o günkü hükümetin hata ve ihtiras-
larla dolu, sakim politikasının bu millete ne büyük zararlar verdiğini
burada tekrara lüzum görmüyorum. Şahsen maruz kaldığım türlü
meşakkat, tarihte örnekleri pek çok olan her vatanseverin başına
gelebilecek olan meşakkatlardandır. Bunların hesabı, milletin sela-
meti yolunda girişeceğimiz mücadele içinde görülür. Haklı bir va-
tandaş, haksız bir iktidardan kuvvetlidir.

-Peki dedim, o zamanki kabine ile şimdiki arasındaki fark nedir?

-Halk Partisi, Tek Parti sistemini yürüttüğü tarihi devrede bir çok
iç gruplara ayrılmış bir parti idi. Türkiye'de hükümet değişikliği bu iç
hastalığın dışa vurmasından başka bir şey değildir. Halk Partisi'ni
muayyen erkanından ilham ve kuvvet alan ve almak zorunda bulu-
nan her kabine, program ve icraatında değişiklik yapamaz. Bu se-
beple icraatları ayrı ayrı gözükse bile, neticeleri hep aynıdır.

Eğer hapisanelerle temasınız varsa, Esat Adil'i bütün Türkiye
mahkumlarının tanıdığını, sevip saydığını bilirsiniz. Ona bütün mah-
kumlar "baba" derler.

Mahkumların babasına teşekkür ederek yanından ayrıldım."

Esat Adil'in, Aziz Nesin'in yayımlamakta olduğu "Haftalık Siyasi
Magazin" gazetesi "Başdan"da bir süre sonra bazı yazıları çıktı.

Bunlardan biri 7 Aralık 1948 tarihli 18 sayılı "Başdan"da yayım-
landı: "İktisat Kongresi Vesilesiyle". İlk sayfadan başlayıp dördüncü
sayfaya devam eden Esat Adil'in makalesi, önce dönemin iktisadi
durumunun bir tahlilini yapıyor, ardından da kongrenin eleştirisine
geçiyordu:

"Son günlerde İstanbul'da toplanmış olan İktisat Kongresi'nden
tek beklediğimiz şey, ilmi tetkik ve tenkitler değil, ilk ve orta çağlar
kölelerinin medenî cesaretleri kadar bir cesaret idi.

Çünkü böyle bir cesaret ile ıstırap, tehlike ve hakikatleri konuşan

birer vatandaş haline gelmiş olurdu. İşte ancak o zaman kurtuluş yolunun ışığı içinde bulunduğumuz bugünkü karanlık, çapraşık dehlizlerden çıkışa imkan hasıl olurdu.

Halbuki İktisat Kongresi'nde günlük politikaları maskeleyemeye yaranan gayri iktisadi fikirlerin prensip ve sistem münakaşalarına imkan vermeyişi umduğumuz. beklediğimiz medeni cesaretin hala yetersmek istidadında olmadığını bir defa daha ortaya koydu.

Hele bazı delegelerin inançlarının dışında konuşacak kadar politika yapmış olmaları bizi acı acı düşündürdü.

Bütün bu hercümerç içinde hatırlanmayan, hatırlatılmasına izin verilmeyen mesele ne idi?

Bizce bu mesele Türkiye Cumhuriyeti'nin bir planlı ekonomi anlayışına sahip olup olmadığı meselesi idi. Bugün 'planizm' bir iktisadi kurtuluş hareketinin meş'alesi olmuştur. İktisadi 'planizm'in ne olduğunu bilmeyen devlet adamlarıyla kadrolaşmış bir hükümet şüphe yok ki herhangi bir kurtuluşun rehberliğini yapamaz."

Esat Adil'in bir diğer yazısı "Başdan"ın 28 Aralık 1948 tarihli 21'nci sayısında idi. Başlığı "Anayasanın Tahlili ve Kuvvetler Muvazenesi Meselesi" idi. Esat Adil yazısında; çok partili demokratik hayata geçilen 1945'ten itibaren çok sözü edilecek olan Anayasa'nın "tefriki kuvva" (kuvvetler ayrılığı) ilkesine göre tadil edilmesi gerektiğinin ilk kez 1946'da Türkiye Sosyalist Partisi'nin Programı'nda yer aldığını hatırlatarak, Hüseyin Cahit Yalçın'ın Ulus'taki yazısına dayanarak İstanbul gazetecilerinin deklarasyonunda, bunun görmezden gelindiğine dikkati çekiyordu.

Esat Adil'in makalesinin alt başlığı. "Türkiye Sosyalist Partisi'nin 1946 Programı'nın 1948 Tatbikatçıları"ydı. Ve makalenin tamamı ise şöyleydi:

"Münevver zümremizin başka memleketlerinkine benzemeyen oldukça acayip huyları vardır. Bunlardan biri de fikirlerin unvanlarla olan münasebetine lüzumundan fazla değer verme huyudur.

1946 yılında yazıp yayımladığımız Türkiye Sosyalist Partisi'nin ana prensipleriyle programının ilmi (bilimsel) hüviyeti gizliden gizliye takdir ve ilgi uyandırdığı halde birkaç medeni cesaret sahibinden

başka bu ciheti açıklayan çıkmamıştı. Yine gizliden gizliye bu prensipler zincirinden halkalar kopararak kendi zincirlerine ekleyen partiler ve siyaset adamlarına da rastladık.

Türkiye Sosyalist Partisi sıkıyönetim vesilesiyle hükümetin terörüne hedef olduktan, faaliyeti bir müddet için bertaraf edildikten sonra fikir zincirimizin halkalarına uzanan ellerin sayısının daha çok arttığını müşahade ettik.

Prensip, nazariyeler bir kelime ile fikirler şüphesiz ki, ortaya atıldığı andan itibaren herkesin tasarrufu altına geçer. Bunun böyle olduğundan o fikirlerin asıl sahipleri de bahtiyarlık duyar.

Fakat fazilet ister ki, iktibaslar me hazını göstermekten hicap duymasın!

Bizi, bu satırları yazdırmaya sevk ve icbar eden hadise geçen hafta cereyan etti. Bu hadise, Hüseyin Cahit Yalçın'ın Ulus'taki bir makalesini takip eden İstanbul gazetecilerinin deklarasyonudur. Bu deklarasyona imza koyanlar Anayasanın 'kuvvetlerin tefriki' esasına göre tadilini talep etmişlerdir.

Pek yakında tekrar faaliyete geçeceğini umumi efkara şimdiden bildirmekte hiçbir mahzur görmediğim Türkiye Sosyalist Partisi'nin Programı'ndan başka hiçbir siyasi parti programında mevcut olmayan bu hukuki ve siyasi sistemin Halk Partisi mensupları tarafından yepyeni bir şeymiş gibi birdenbire ileri sürülüşünü bir sosyalistlerin de kendi aramızda mütebessimane karşıladığımızı itiraf ederiz.

Herkes bilir ki, devlet idaresinde iki ana sistem vardır. Bunların biri, eski tabirle tevhid-i kuvva (kuvvetlerin birleştirilmesi) diğeri ise tefrik-i kuvva (kuvvetlerin ayrılmasıdır). Tatbikatta ise yeryüzünde ne tam bir tevhid-i kuvvaya, ne de tam bir tefrik-i kuvvaya rastlanır.

Yine herkes bilir ki, devleti terkip eden üç kuvvet vardır: Teşrii kuvvet, kazai kuvvet, icrai kuvvet.

Hangi devlet ki, bu üç kuvveti yek diğerine karşı müstakil ve birbirinin tesir ve tahakkümünden azade tutabilmiş ise o devlette tefrik-i kuvva usulü cari sayılır.

Aksi halde kuvvetler ya icrai yahut teşrii kuvvetin hüküm ve nüfuzu altında bulunuyor demektir.

Devletin bugünkü haline göre gerek nazari, gerek tatbiki olarak Türkiye'de tevhid-i kuvva usulü cari bulunmaktadır. Türkiye Sosyalist Partisi müstesna bütün partilerde tevhid-i kuvvayı olduğu gibi kabul ve müdafaa etmektedirler.

Türkiye Sosyalist Partisi 1946 yılında kabul ve neşretmiş olduğu programıyla Türkiye'de ilk defa parlamento istibdadına bir nihayet vermeyi düşünmüş, oldukça geniş ve ilmi bir anlayışla ve bir intikal devresi zarfında kuvvetlerin birbirinden ayrılarak, yekdiğerine karşı muvazene ve istiklali halinde bulunmasını lüzumlu görmüştür.

Türkiye Sosyalist Partisi'nin Programı'nda derpiş edildiğine göre, devleti terkip eden her üç kuvvetin kaynağı milletin hür iradesidir.

Millet bu hür iradesiyle her üç kuvvete devleti terkip için yekdiğerine eşit salahiyetler tefviz edecek ve aralarındaki fark ancak iş bölümünden ibaret kalacaktır.

Bu maksatla Türkiye Sosyalist Partisi teşrii kuvvetle icrai kuvvet arasındaki tedahülü tamamiyle bertaraf ederek cumhurreisinin doğrudan doğruya salahiyetini milletten almasını ve millet tarafından seçilmesini, devlet reisliğinin mücerret bir vasıf olmaktan çıkarak hükümetin mesuliyetini paylaşmasını derpiş etmiş, devlet reisliği ile hükümet reisliğini birleştirerek Bakanların teşrii meclis dışından ve cumhurreisi tarafından tayin edilmesi prensibini ortaya atmıştır.

Kazai kuvveti de hem icrai hem teşrii kuvvetin nüfuz ve tesirinden masun kılabilmek için hakimlerin mukadderatını, mahkemelerin bağımsızlığının korunmasını, adli kanunların daha ilmi ve içtimai zaruretlere daha uygun olmasını temin maksadiyle hür bir kaza meclisinin teşkili derpiş etmiştir. Millet namına icrayı kaza salahiyetinin ancak bu suretle gerçekleştirilebileceğine inanmıştır.

Türkiye Sosyalist Partisi Programı'nın 'İdari Politika' faslının 24-31'nci maddeleriyle ifadelendirilmiş olan bu ana prensipler her bakımdan kuvvetlerin ayrılması ve muvazenesi nazariyesini tahakkuk ettirici mahiyettedir.

Yine herkes bilir ki, bir siyasi parti programı ihtiva ettiği prensipleriyle müstakbel bir anayasa tadilat taslağıdır.

İktidar mevkiine geçmek ve geçince de devletin idare esaslarını programına uygun bir hale getirmek partilerin hikmeti vücudunu belirten başlıca siyasi hedeftir.

İşte Türkiye Sosyalist Partisi'nin 1946 yılında kabul ve millete tatbikini vaat etmiş olduğu programının ana prensiplerinden biri de tefrik-i kuvva idi.

Bugün gerek Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubu Reis Vekili Hüseyin Cahit Yalçın'ın gerek Partili, Partisiz İstanbul gazeteleri başmuharrirlerinin imzalamış oldukları deklarasyonun muhtevası, daha sarıh, daha şumüllü ve tertipli olarak Türkiye Sosyalist Partisi programında mündemiç bulunmaktadır.

Şu halde, gerçek demokrasinin gerçekten taraftarı olan biz Sosyalistler devleti terkip eden kuvvetler arasındaki nüfuz ve tahakkümün bertaraf edilmesini ve bütün kuvvetlerin kaynağının millet olmasını, her kuvvetin kendi mesuliyetini kendi sırtında taşımasını isteyenlere müzaheret göstermekte herkesten fazla hak sahibi sayılız.

Fikir ve tasavvurlarımızın tahakkuk ve tatbikinde bize tekaddüm edecek olanları alkışlamakta ise asla hasis davranmayacağız.

Çünkü bütün burjuva inkılapçıları demokrasinin gerçekleştirilmesinde sosyalistlerin en yakın yol arkadaşlarıdır."

Esat Adil'in "Başdan"daki Yazıları...

Esat Adil'in 1 Ocak 1949 tarihli "Başdan"ın 23'ncü sayısında da "Çin'de Milli Kurtuluş Hareketi" başlıklı makalesi yayımlandı:

"İhtiyar bir Çinlinin yüz hatları gibi kırıksık, muğlak ve müphem olan Çin tarihinin son sayfelerini görülmemiş, işitilmemiş bir vuzuh, bir aydınlık kapladı.

Görenekler, efsaneler, harikalarla bezenmiş; istismar, sefalet ve zulüm ile ezilmiş, yıpranmış bir ülkede sosyal ve ekonomik temelle-re dayanmayan ve oldukça uzun sürmüş olan vatandaş harbi artık sona ermek üzeredir

hezeyanları, vaktile bizim milli mücadelemiz için de aynı şeyleri söylememişler miydi?

Bugün Çan Kay Şek'in yurdunu ve milletini bırakıp yabancı bir memlekete sığınmak için daha şimdiden tedbirler alışıyla, sultan ve halife Vahdettin'in Türk halkının şahlanan hamiyet ve yurtseverliği önündeki ricati ve bir yabancı zırhlıya ilticası arasındaki benzerlik Türk milli kurtuluş hareketi ile Çin milli kurtuluş hareketi arasındaki benzerliğin bir neticesinden başka bir şey değildir.

Bir milli diğeri gayrimilli diye vasıflandırılan iki hareketten milli olanı niçin kendi halkına karşı gelmek kastıyla yabancı milletlerden yardım istemekte ve niçin Çan Kay Şek Çin milli vicdanına iltica edememektedir?

Kendi halkının savlet ve intikamından korkan bir şefin temsil ettiği hareketin milli olmasına imkan tasavvur edilebilir mi?

Tarihin akışı kimsenin keyfini ve arzusunu hesaba katmaz, onun mecrasını realiteler, kaynağını ise iktisadi ve içtimai sebepler teşkil eder. Şu halde Çin'deki despotizmin çöküşü ile halk hakimiyetinin uyanış ve şahlanması Çin cemiyetinin kendi öz şartlarının bir neticesidir. Bu şart ve sebeplerin biri yabancı istismar hegemonisi, diğeri ise bu hegemoninin devamını sağlayan Çan Kay Şek rejimidir.

İşte emperyalist matbuatın komünizm istilasını diye yaygaralandığı, hakikatte ise tam manasıyla milli bir halk ve kurtuluş kavgası olmaktan başka bir mana ve bir vasıf taşımayan bugünkü hareketin tek hedefi iç ve dış istismar şebekesini yok etmekten ibarettir.

Hem iç despotizme hem yabancı istismar sistemine ayaklanmış ve her ikisini de yere sermiş bir millete mensup olmanın verdiği gururla diyebilirim ki, Çin halkı ilk defa olarak cihanşümul bir iş yapmakta ve emperyalizm canavarını tam gırtlığından yakalamış bulunmaktadır.

Bizden ve bizim gibi düşünenerden yumuk gözlü Çin mücahitlerine selam!"

Esat Adil daha sonra bu yazısından takibata uğrayıp yargılana-
caktı.

**SABAHATTİN ALİ'NİN
ÖLDÜRÜLÜŞÜ VE ESAT ADİL.**

1949 yılının Ocak ayının ortalarına doğru, yani 12 Ocak 1949 tarihli dönemin bütün gazeteleri Sabahattin Ali'nin katledilişinin haberini verdiler.

Vatan'ın başlığı şöyleydi:

"Huduttan Bulgaristan'a kaçarken Sabahattin Ali'yi öldürdüler."

Ertesi günden itibaren gazeteler kendilerine göre olayın ayrıntısını işlemeye başladı. Örneğin Vakit-Yeni Gazete de Sabahattin Ali'nin katledilişini şöyle ele alıyordu:

"Sabahattin Ali nasıl öldürüldü?"

Katil, Kırklareli Cezaevi'nde gazetecilere cinayeti tafsilatıyla anlattı

Sabahattin Ali'yi öldürdükten sonra soymuş, çıplak cesedi nehre atmış, elbiselerini ve eşyalarını ta İstanbul'a kadar getirerek burada bir bostana gömmüş.

Memleketimizden Bulgaristan'a adam kaçırان bir şebekenin faaliyetini ve gene bu teşkilata mensup Ali Ertekin adında bir şahsın maruf komünistlerden Sabahattin Ali'yi firarını kolaylaştırmak üzere götürdüğü Bulgar hududu yakınında öldürdüğünü ve nihayet bu şebekenin İstanbul zabıtası tarafından ne şekilde ele geçirilmiş olduğunu dün yazmıştık.

Öğrendiğimize göre Bulgaristan'a adam kaçırان şebekenin ele başısı Edirnekapı'da Kale Boyu Caddesi'nde 1 numaralı dükkanda berberlik yapan 45 yaşlarında Yanbolulu Hasan Tural adında biridir. Bu adam 1945 yılında kaçakçılık suçundan tevkif olunarak 1 sene 5

ay hapse mahkum edilmiştir. Hasan Tural cezaevinde bu mahkumiyetini çekerken Ahmet adında bir şahısla tanışmıştır. İki kafadar cezaevinde bulundukları sırada Bulgaristan'a adam kaçırmak, olmadığı taktirde bu memleketle Türkiye arasında uyuşturucu madde kaçakçılığı yapmak ve böylece para kazanmak, zengin olmak kararını vermiştir. Nihayet her ikisi de mahkumiyet müddetlerini bitirmiş, verdikleri karar tatbik mevkiine koymak için teşebbüslere girişmişlerdir. Hasan'la Ahmet bu kararlarından ve teşebbüslerinden bir ay sonra Osman ve İbrahim adlarında iki kişiyi Bulgaristan'a kaçırmaya muvaffak olmuşlardır.

Ancak Berber Hasan'la arkadaşının bu hareket ve faaliyetleri İstanbul polisinin gözünden kaçmamış ve nihayet bu şebekenin cürmü meşhurat halinde yakalanması için icap eden tedbirler alınmıştır. Kısa bir zaman sonra bu tedbirler müspet netice vermiş, dün de bildirdiğimiz gibi Hasan'la arkadaşı Ahmet ve ayrıca Ali Ertekin isminde bir adam İstanbul polisi tarafından yakalanmışlardır. Bu arada Ali Ertekin, İstanbul Savcı Muavinlerinden Hilmi Davaşlıgil tarafından sorguya çekilmiş, bu şebekeye dahil olduğunu, Bulgaristan'a kaçırılması için kendisine terfîk edilen (yanına katılan) maruf solculardan Sabahattin Ali'yi 1-4-948 günü gecesi Bulgar hududu yakınlarında Üsküp merasıyla Sazlıdere arasındaki ormanlıkta, kafasına odunla vurmak suretiyle öldürdüğünü, elbise ve çamaşırlarını sırtından aldıktan sonra cesedi yakınlardaki dereye attığını ve çantası, gözlüğü dahil bütün eşyalarını yanına alarak İstanbul'a döndüğünü ve bunları Yenimahalle'de bir bostana gömdüğünü anlatmıştır.

Ali Ertekin cinayeti müteakip şefi Berber Hasan'a Sabahattin Ali'yi Bulgaristan'a geçirdiğini söylemiş ve bu iş için kendisine vaat edilmiş olan 200 lirayı da almıştır. Bu ifade üzerine, savcılık ve zabıta Yenimahalle'deki bostana giderek eşyaları çıkarmıştır.

İtirafından sonra tevkif edilen katil, evrakıyla birlikte suçu işlediği mahal olan Kırklareli'ne gönderilmiştir.

Kırklareli Savcısı Anlatıyor...

Kırklareli Savcısı Hayrettin, hadise etrafında şu izahatı vermektedir:

"8-4-1948 tarihinde Üsküp merası ile Sazlıdere mevkii arasındaki derelerden birinde bir ceset bulunduğu haber verildi. Gittik. Bu, orta yaşlı, orta boylu, ak saçlı, altın dişli bir şahsa aitti. Çıplak vaziyette idi. Biraz bozulmuştu. Bu yüzden cesedin kime ait olduğu anlaşılamadı. Hudut civarında bulunduğu için kaçakçılardan herhangi birine ait olabileceği ihtimalini de düşündük. Tanınması için bir müddet teşhir ettik, civar köylülere gösterdik, tanıyan çıkmadı. Bunun üzerine o civarda bir yere gömülmesine müsaade ettik. Gömüldü.

Bulgaristan'a adam kaçıran bir şebekenin mevcudiyetinden makamımız da haberdardı ve İstanbul zabıtası ile müşterek çalışıyorduk. Nihayet İstanbul zabıtası bilindiği gibi şebekeyi yakaladı ve bu sırada Sabahattin Ali'nin katili olduğu anlaşılan Ali Ertekin buraya gönderildi.

Kendisini sorguya çektim. Sabahattin Ali'yi öldürdüğünü itiraf etti. Hadiseyi kendisinden bütün teferruatıyla dinledikten sonra, ifadesinin vakıalarla olan münasebetini ölçmek ve mahallinde tetkiklerde bulunmak üzere Ali Ertekin'den bizi cinayeti işlediği yere götürmesini ve hadiseyi orada bir defa daha anlatmasını istedim. Yanımda Savcı Muavini Arif, Sulh Yargıcı ve sanık olduğu halde cinayet mahalline gittim. Ali bizi Sabahattin Ali'yi öldürdüğü yere götürdü ve orada bu cinayeti nasıl işlediğini bütün teferruatıyla tekrar anlattı ve keyfiyeti bir zabıtla tespit ettik. Gerek zabıtaca gerek savcılıkça yapılan tetkikler ve tahkikat neticelerinde Sabahattin Ali'yi Ali Ertekin'in öldürdüğü ve sanığın bu cinayeti paraya tamaen işlemediği sabittir. Tahkikat evrakı tekemmül etmek üzeredir. Kısa bir zaman sonra Ali Ertekin ve arkadaşlarına ait dosya Kırklareli Ağır Ceza Mahkemesi'ne tevdi edilmiş olacaktır.

Katil Neler Söylüyor?

Sabahattin Ali'yi öldüren Ali Ertekin 38-40 yaşlarında, orta boylu, geniş omuzlu, çatık kaşlı, sert bakışlı bir adamdır. Yugoslavya'da doğduğunu, 1939 senesinde memleketimize iltica ettiğini terk olduğunu, Anadoluhisarı'nda Buğday Sokağında 10 numaralı evde oturduğunu, evli ve bir çocuğu olduğunu söylemektedir. Cinayeti

şöyle anlatmaktadır:

"1945 senesinde bir kaçakçılık suçundan hapse düşmüştüm. Orada Berber Hasan Tural'ı tanıdım. Bu adam bana dostluk göstermiş ve bir gün işsiz kalırsan benim Edirnekapı'daki dükkanıma uğramayı unutma" demişti. Hapisten çıktıktan sonra uzun zaman iş bulamamıştım. Bundan sekiz ay evvel bir gün aklıma Hasan geldi. Kalktım kendisine gittim ve işsiz olduğumu anlattım.

Hasan Bulgaristan'a adım kaçmak üzere bir şebeke kurduğunu benim de hudut yollarını çok iyi bildiğimi söyleyerek bu işi teklif etti ve çok kısa zamanda zengin olacağımı ifade etti. Çoluk çocuğum sefil vaziyette idi. Ümitsizdim, kabul ettim. İki gün sonra buluşmak üzere ayrıldık. Tayin edilen günde buluştuk. Hasan beni Köprü üstüne getirdi. Kadıköy iskelesinde bir müddet bekledim. Vapurdan çıkan yolcular arasından, sonradan isminin Sabahattin Ali olduğunu öğrendiğim şahıs bize doğru geldi. Hasan onun peynir tüccarı olduğunu kamyonla Kırklareli tarafından mübayaatta bulunduktan sonra Bulgaristan'a kaçacağını evvelden söylemişti. Biraz konuştuk, birkaç saat sonra kamyonu bindik. Şoför mevkiinde Ahmet bulunuyordu. O gün geç vakit Kırklareli'ne vardık.

Peynir tüccarı olarak tanıdığım Sabahattin Ali kamyonu İstanbul'a gönderdi ve biz geceyi bir otelde geçirdik. Ertesi günü onu Bulgaristan'a geçirmek üzere hududa doğru yola çıktık. Hudut karakollarının bulunmadığı yerleri iyi biliyordum. Zaten Kırklareli ile hudut arasında pek fazla mesafe yoktur. Kimseye görünmeden Üsküp mer'ası ile Sazlıdere arasındaki ormana geldik. Bulgar hududu artık karşımızdaydı. Huduttan geçebilmek için vaktin gecikmesini, uyku zamanının bir hayli ilerlemesini beklemek icap ediyordu. Zaten akşam olmuştu. Dere kenarında kimsenin göremeyeceği bir yere oturduk. Kendisiyle tanıştığım saatten beri benimle hemen hemen hiç konuşmamış olan bu meçhul adam, orada bülbül kesilmişti. Bir çocuk gibi seviniyor, ellerini birbirine vurarak, dudaklarını şaplatarak şöyle konuşuyordu:

"Artık hürriyete kavuşuyorum. Çok geçmeyecek göreceksin. hepinizi de hürriyete kavuşturacağım."

Bu arada Bulgaristan'dan Moskova'ya geçeceğini söyledi, orada kuracağı teşkilattan bahsetti ve yakında Ruslarla birlikte Türkiye'ye döneceğini kaydederek şöyle devam etti:

"Ben Marko Paşa'yı çıkaran Sabahattin Ali'yim. Sana sırlarımı açmakta artık mahzur görmüyorum. Çünkü sen, Osman'ı da kaçırmışsın. Daha da iki arkadaşımı sen kaçıracaksın. Memlekete dönüşümde seni otomobil sahibi edeceğim. Hududu geçmek üzere olduğum sırada sana kartımı vereceğim. Onu Hasan'a götür ve mü kafatını al."

Beni bir düşüncedir almıştı: Ben Yugoslavya'da yaşamıştım. Düşman bayrağı altında yaşamamın ıstırabını tatmıştım. Gerçi şimdi, kaçakçılık yapıyordum ama ne de olsa kendi vatanımda idim. Bu vatana kastedecek yılan karşımda idi.. O, kendi isteği ile memleketime düşmanı getirmeğe gidiyordu. Asabım gittikçe bozuluyordu. O, hala sevinçli sevinçli konuşuyor, menfur hayallerinden bahsediyordu. Nihayet kararımı verdim: Onu öldürmeliydim.

Vakit bir hayli ilerlemişti. Sabahattin Ali, kendisini saati gelince uyandırmaklığımla tenbih ederek, meşin ceketi içine büzüldü ve uykuya daldı. Söyleriyle bende yarattığı nefret duygusu, gittikçe artıyordu. Milli gururum, kararımı kuvvetlendiriyordu. Bu düşüncelerin tesiri altında daha fazla duramazdım ve yanı başımda elime geçen bir odun parçasını olanca kuvvetimle başına vurdum. Bu darbeleri birkaç defa tekrarlamak lazım geldi. Nihayet onu zehirlerini saçmak imkanlarından mahrum ettim. Ölmüştü. Elbiselerini soydum ve çıplak bir halde dereye attım."

Katil, Sabahattin Ali'yi niçin zabıtaya teslim etmediği sualine şu cevabı vermektedir:

"İki arkadaşını kaçırmak vazifesinin de bana verileceğini söylemişti. O yılanları da öğrenmek istiyordum. Zabıtaya onları teslim ettikten sonra hadiseyi de anlatacaktım. Sabahattin'in elbiselerini, onun tarafımdan öldürüldüğünü isbat için sakladım. Yoksa bir hırsızlık kasdim olsaydı, çoktan satardım."

13 Ocak 1949 Perşembe tarihli
Vakit- Yeni Gazete

Dava nihayet olay mahalli olarak orası kabul edildiğinden Kırklareli Ağır Ceza Mahkemesi'nde 30 Nisan 1949'da görülmeye başlandı.

1 Mayıs 1949 tarihli Vatan gazetesi, birinci sayfasından haberi ni verdi:

"Sabahattin Ali'nin Katli Davasına Dün Kırklareli'nde Başlandı./ Dünkü duruşmada katil Ali Ertekin sinir buhranı geçirerek ağladı, neticede müşahade altına alınmasına karar verildi."

Ayrıntısı sayfa 3'te de tam sayfa veriliyordu.

Davaya ikinci kez 25 Haziran 1949'da bakıldı:

"S.Ali'nin katli davası/

Katil Ali Ertekin mahkemede cinayetini tafsilatıyla anlattı." (Vatan gazetesi, 26 Haziran 1949)

17 Ağustos günkü celseyi gene Vatan bir gün sonra (19.8.1949) şöyle verdi:

"Celse açıldığı zaman evvela Esat Adil Müstecabi'nin Birinci Ağır Ceza'da alınan ifadesi okundu. Esat Adil eski ifadesini tekrarlayarak şöyle demektedir:

'- S.Ali'yi çok eskiden tanırım. Sosyalist Parti'ye girmesi için yaptığım teklifi reddetmişti. Sıkıyönetim emriyle tevkif edildiğim zaman onu Emniyet'te görmüştüm. 16-2-1946 tarihinden sonra da hiç görmedim. M. Ali Cimcoz'a yazdığı mektup onun kaleminden çıkmıştır. İmza da ona aittir. 'Ece' markalı defterdeki yazıların onun olduğunu tayin edemiyorum.

Deri ceketi olduğunu biliyorum, fakat bu uzundu. Son gördüğüm zaman üzerinde gümüşü elbise vardı. Parasına tamaen öldürüldüğünü tahmin ediyorum. Yalnız başına böyle bir işe girişmesinin korkaklığı ve çekingenliği ile tezat teşkil ettiğini de söylemeliyim."

Vatan (3 Eylül 1949)

Sabahattin Ali Öldürüleceğini

Biliyormuş! Şair Asaf Halet'in bu

ifadesi bugün Kırklareli'nde okunacak

Vatan (4 Eylül 1949-Pazar)

Sabahattin Ali'nin Katli Davası

Davanın en mühim şahidi dün dinlendi.

- Vatan* (18 Eylül 1949) Ertekin Katil Olduğunu Nasıl İtiraf Etmış? Dünkü duruşmada polis Zeki Kayalı'nın verdiği ifade okundu.
- Vatan* (20 Eylül 1949) Aziz Nesin Kayboldu Polis tarafından aranıyor

Sabahattin Ali Davası dolayısıyla şahit olarak dinlenilmesine karar verilen Aziz Nesin, müteaddit celplere rağmen bulunamamaktadır. Son olarak hakkında ihzar müzekkeresi kesilen Aziz Nesin'in Anadolu'ya gittiği şayi olmuşsa da izi henüz tespit edilememiştir.

Aziz Nesin de polis tarafından aranmaktadır.

- Vatan* (2 Ekim 1949) Sabahattin Ali'nin katli davası Ali Ertekin'in avukatı vekaletinden istifa etti.
- Vatan* (23 Ekim 1949) Bulgaristan'a adam kaçırmaktan Sabahattin Ali'nin katili 6 ay hapse mahkum edildi
- Vatan* (6 Kasım 1949-Pazar) Sabahattin Ali'nin öldürüldüğü yer. Hudutta bugün keşif yapılıyor.
- Vatan* (7 Kasım 1949-Pazartesi) S.Ali'nin öldürüldüğü yerde keşif yapıldı Katil Ali Ertekin hadise yerini zorlukla bulduktan sonra cinayetini temsili şekilde tekrarlayarak anlattı (Resimli)

Esat Adil'in "Müdahil Avukatlık" Olayı...

Sabahattin Ali'nin öldürülüşünün davası henüz Kırklareli Ağır Ceza Mahkemesi'nde devam edip gitmekteydi. Esat Adil, 15 Şubat 1950'de, 1946'da ancak 20 gün yayımlayabildiği "Gerçek"i haftalık olarak yeğeni Orhan Müstecaplıoğlu'yla birlikte çıkarmaya başladı. *Son Tahkikatın Açılma Kararnamesi*'ni yayınlama ihtiyacı duydu.

İlk sayının 4'ncü sayfasında Esat Adil şöyle bir sunuş yazısıyla yayınlamıştı; *Kırklareli Sorgu Yargıçlığı'nın Son Tahkikatın Açılma Kararnamesi*'ni:

"Sabahattin Ali

Cumhuriyet devrinin en büyük ve en realist hikayecisi Sabahattin Ali'nin kahpece öldürölüşünün uyandırdığı tesir ve ilgi devam etmekte ve umumi efkar bu hadisenin tamamıyla aydınlatılmasını haklı olarak istemektedir.

Hadise mahkemeye intikal etmiş bulunduğuna göre, hepimizin vazifesi, tam bir itimatla mahkeme kararını beklemekten ibarettir.

Günlük gazeteler ve bir çok dergiler, yerli ve yersiz bir çok tefsir ve tahminlerde bulundu. Fakat hiçbirisi yetkili mercilerin tahkikat neticelerini olduğu gibi vermedi.

Biz Sabahattin Ali hadisesinin ilk tahkikatını yapmış olan Kırklareli Sorgu Yargıçlığı'nın 'Son Tahkikatın Açılma Kararnamesi'ni aynen yayınlamayı okuyucularımızın tam bilgi edinmeleri bakımından faydalı ve gerekli görmekteyiz. Davanın esasını teşkil eden bu Kararname, her nedense hiçbir gazete tarafından yayınlanmış değildir.

Kırklareli Sorgu Yargıcı Hüseyin Tahran imzasını taşıyan bu kararname, aynı zamanda nefis bir edebiyat örneğidir."

Bu Kararname'nin Gerçek'teki yayını tam dört sayı sürmüştü.

Esat Adil'in yayımlama gereği gördüğü *Son Tahkikat Açılma Kararnamesi* şöyleydi:

"T.C.

Kırklareli Sorgu Yargıçlığı

Dosya No: 949/5

C.Sav.No: 949/35

Karar No: 949/23

KARARNAME

Sorgu Yargıcı Hüseyin Tarhan- 7159

Katip: Müzeyyen Çerez.

Muharrir ve gazeteci Sabahattin oğlu 1323 Gümölcine doğumlu

Sabahattin Ali'yi başına sopa ile vurmak suretiyle öldürmekten ve pasaportsuz Bulgaristan'a adam kaçırmaktan sanık olup İstanbul Sultanahmet Üçüncü Sulh Ceza yargıçlığının 5-1-949 tarihli kararı ile tevkif edilerek halen mevkuf bulunan Yugoslavya'nın Kratova kasabasında 1326 tarihinde Ayşe'den doğmuş ve 1925 yılında Türkiye'ye hicret eden, Kars'a iskan edilen ve orada nüfusa kayıt edildikten sonra İstanbul'a naklen Anadolu Hisarı, Yenimahalle, Buğday Sokak, 10 No'lu evde ikamet eden Yaşar oğlu Ali Ertekin ile pasaportsuz Bulgaristan'a adam kaçırmaktan suç ortakları; İstanbul Edirnekapi, Karye Mahallesi Beh Eyüp Sokak, 27 No.'lu dükkanda berberlik yapan, aslen Bulgaristan'ın Yanbolu kasabasından olup 1938 yılında göçmen olarak yurda gelen Süleyman oğlu 1928 doğumlu Hasan Tural ve 1338 yılında Romanya'nın Silistre kasabasında Emine'den doğmuş olup, 1940 senesinde mülteci sıfatı ile Türkiye'ye gelmiş olan Mehmet oğlu Ahmet Çatalcalı ve 1903 yılında Kesriye'de Sultana'dan doğma İstanbul Yüksek Kaldırım, Galip Dede Caddesi, 126 No.'da oturan ve aynı yerde pastacılık yapan ve Türkiye'de yabancı olarak bulunan Bulgar ırkından ve Yunan tabiiyetinden Yorgı oğlu Perikli Teliolan ve kardeşi 1914 doğumlu Atanış Teliolan haklarında Kırklareli C.Savcılığının 12-1-1949 tarih ve 4 sayılı talepnameşi üzerine yapılan ilk tahkikat neticesine göre:

Gedikli Erbaş Okulu'ndan mezun olan Ali Ertekin Kırklareli'nde 45'nci Süvari filintasını çalarak başkalarına sattığından dolayı askeri mahkemece 11/4/946 tarihinde dört ay 20 gün müddetle hapsine ve erbaşlık rütbesinin geri alınmasına karar verilerek askerlikçe ilişkisinin kesilmesi üzerine 949 Eylülünde uzun zaman askerlik göreviyle kalmış olduğundan araziyi iyi bildiği, Kırklareli hududunu geçmek suretiyle Bulgaristan'a girmiş ve bir müddet sonra tekrar Türkiye'ye geçerken Türk hudut kolları tarafından yakalanarak İstanbul Emniyet Müdürlüğü vasıtasıyla Merkez Komutanlığı'na teslimi ile nezaret altına alındığı sırada komutanlık ceza tevkif evinde kendisine alaka gösteren ve iş bulacağını vaad eden ve Sovyet Konsoğlu'na komünizm lehinde çalışacağını mektupla bildirmesi üzerine yakalanarak tevkif edilmiş olan Berber Hasan'la tanışmış ve serbest bırakıldıktan sonra da Hasan'la münasebetini devam ettire-

rek, zamanla sıkılaştırmış ve Sıkıyönetim Mahkemesince bir sene beş ay hapse mahkum olarak Üsküdar Cezaevinde cezasını çeken Hasan'ın tahliyesinden sonra sık sık dükkanına ve evine gitmekte devam etmekte iken 948 senesi Mart ayı içinde bir gün Berber Hasan ile konuşurken, Bulgaristan'dan mülteci olarak gelmiş olup tekrar Bulgaristan'a dönmek isteyen Osman isminde bir arkadaşı olduğunu ve Yüksek Kaldırım'da bir Bulgar'ın pasta fırınında çalıştığını ve götürecektik çok adamı varsa da, birkaç para almasını arzu ettiğini beyan ile Osman'ı görmesini teklif etmesi üzerine Ali Ertekin'in Teliolan kardeşlerin pasta fırınına giderek, orada çalışan Osman'la görüşüp, arkadaşı İbrahim'le birlikte Bulgaristan'a kaçma işini kararlaştırdıktan sonra Berber Hasan'la da bu mesele üzerine mutabık kalmış ve hareketlerinden bir gün evvel Osman, Hasan ve Ali Edirnekapi dışına çıkarak tekrar görüşmüş ve ertesi günü Ali Ertekin, Osman ve İbrahim otobüsle Kırklareli'ne gelerek o gün hududa hareketle Osman ile İbrahim'i Bulgar hududundan geçirdikten sonra İstanbul'a dönmüşür.

Ali Ertekin bu hizmetine mukabil 100 lira almış ve Hasan da kendisine ayrıca 25 lira vermiştir. İki üç gün sonra Ali Ertekin Köprü'de gözlüklü biriyle karşılaşmış, 'Sen beni tanınmazsın ama, ben seni öğrendim. Sen iyi bir çocukmuşsun. İleride çok iyi tanışacağız' dedikten sonra gitmiştir.

O günlerde Berber Hasan'ın Üsküdar Cezaevi'nde tanıdığı ve kendisiyle münasebet tesis ettiği Sabahattin Ali de Bulgaristan'a kaçmak istediğini Berber Hasan'a söylemiş ve Hasan kendisine Ali Çavuş'tan bahsetmiş bulunuyordu. Müteakip günlerde Sabahattin Ali'nin arzusu üzerine Hasan Tural ve Ali Ertekin Edirnekapi dışındadır Sabahattin Ali ile görüşmüşler ve Hasan Tural Bulgaristan'a kaçmak isteyen bu adamın 'Marko Paşa' gazetesi sahibi olduğunu Ali Ertekin'e ve Ali'nin de evvelce ismini vermiş olup kendisini kaçırarak olan Ali Çavuş olduğunu Sabahattin Ali'ye söylemiştir.

(Devamı gelecek sayıda)

15 Şubat 1950

Gerçek, Sayı: 1)

Sabahattin Ali niçin ve nasıl öldürüldü? I

(Geçen sayıdan devam)

Kamyonun nereye kadar gidebileceği ve ne kadar yaya yrne-bileceği konuşulduktan sonra 450 liraya mutabık kalınmıştır. O gün Sabahattin Ali işletmekte olduğu kamyonun şoförü Selim'e peynir yüklemek üzere Kırklareli'ne hareket edileceğini ve peynir komisyoncusunun kamyonu Edirnekapı'da bekleyeceğini bildirmiş, ertesı gün 31 Mart'ta kamyon Edirnekapı asfaltından inerken durarak orada bekleyen Ali Ertekin'i almış ve Kırklareli'ne hareket etmiştir. Saat 13.00 raddelerinde Kırklareli'ne girerken kamyon tütün deposunun yanında durmuş ve Ali Ertekin inerek peynir işini halletmek üzere ayrılmıştır.

Kamyon parkın karşısındaki durak mahalline girerek 4-5 saat orada kalmış ve şoförle birlikte kahveden ayrılan Sabahattin Ali komisyoncunun gelmediğinden bahsederek 'biz gidelim' demiş ve Vi-ze istikametine doğru şehirden çıkmakta iken, orada kamyonun geçmesini bekleyen Ali Ertekin'i alarak hareketle yoluna devam etmiş ve Kızılıcıkdere köyünü geçtikten sonra Kırklareli'nden 10-12 kilometre ileride durmuş ve yaya olarak peynirlerin bulunduğu çiftliğe gidecek olan Sabahattin Ali ile sanık inmişlerdir. Sabahattin Ali şoför Salim'e 'biz bu gece çiftlikte kalacağız, sen bizi yarın sabah Kırklareli'nde bekle, gelirsen yapacağımız işi beraber kararlaştırırız. Gelemezsen sen odunları yükler gidersin' demiş ve kamyon geri dnmştir.

Vakit akşam, ortalık kararmaya başlamış, gecenin sessizliğinde iki yolcu telaşlı ve çekingen adımlarla şkp ile Yndolan köyleri arasında Sazara istikametine ilerliyorlardı. Bundan sonraki hadiseler artık hayatta olmayan Sabahattin Ali ile sanık arasında cereyan ettiği için Ali Ertekin'i dinlemekle iktifa ediyoruz.

Sanık muhtelif ifadelerinde, bundan sonraki yolculuğu şöyle anlatıyor:

Gece şkp ile Yndolan arasında Sazara köyü istikametine yürüyorduk. işte bu sırada Ali Bey kendisinin Marko Paşa gazetesini

nin sahibi Sabahattin Ali olduğunu, şimdiye kadar herkesten, hatta şoför Salım'den dahi vaziyeti gizlediğini, gayesinin Bulgaristan'a gitmek olduğunu, evvelce Osman'ı benim kaçırdığımı Hasan Tural'dan öğrendiğini, bu sebeple artık bana açıldığını, hududu geçerken kartviziti üzerine adını yazarak bana vereceğini, bu kartı Berber Hasan'a götürdüğüm takdirde ona bıraktığı 500 liradan 250 lirasını bana vereceğini, Bulgaristan'a geçtikten sonra büyük işler yapacağını, beni ihya edeceğini söyledi. Böylece konuşarak yolumuza devam ediyorduk. Üsküp nahiyesinin üzerindeki tepeden Sazara yoluna çıktık. Söylediği sözler bende nefret uyandırmaya başladı. Onu ele vermeyi düşündüm. İçime fenalık geldiğini, daha ileriye gidemeyeceğimi söyleyerek Sazara'ya gidecek yerde, yanlış bir yola saparak dereye indirdim. Dereye indiğimiz zaman karşıda Sazara ile Hediye köyleri görünüyordu.

'İşte şu gördüğün köylerin yakınında Bulgar hudut kuleleri var, artık yaklaştık, fakat içime bir fenalık geldiği için geceyi burada geçirelim, yarın akşam Bulgar kulelerini geçeriz' dedim.

Razı oldu, ateş yaktık, geceledik. Ertesi sabah kendisiyle Üsküp mer'ası ile Sazara mer'asını ayıran derenin Üsküp mer'ası mevkiindeki yamaçta Gürgen fundalıkları arasında bir yerde oturduk. Çantasını açtı, eline bir kitap aldı, ceketini yere serdi, kol saatini çıkarıp yanına koydu. Sırtüstü uzandı. Geceyi bekliyorduk. O yattığı yerde anlatmaya devam ediyordu: 'Ben şimdi Tırnavacığa gideceğim, oradan Sofya'ya ve Sofya'dan da uçakla Moskova'ya gideceğim. Orada bir Çek pasaportu çıkardıktan sonra Romanya ve Fransa'ya gideceğim, oradaki Türkleri teşkilatlandıracağım. Bize hariçten de yapılacak yardımla bu Türkleri gerek mülteci sıfatıyla gerekse pasaportla Türkiye'ye sokacağım. Böylelikle memleket içinde de teşkilatı kuvvetlendirip rejimi yıkacağız', dedi.

Bu sözleri işitince beynim attı. Vaktiyle Rusların 93 Harbî'nde dedelerime fena muameleler yaptığını babam bana söylemiş ve anlatmıştı. Bu sözlerden sonra Sabahattin Ali'nin Türklükle alakası olmayan ve Türk milletine fenalık için harice kaçmak isteyen bir canavar olduğunu anladım. Zaten elinde de şişkin bir çantası vardı,

bu çantada mevcut olması muhtemel olan muzır evrakı düşündüm. Heyecanım teessüre inkılap etti. Titremeye başladım. Elimde sopa vardı, ayağa kalktım gezinmeye başladım. Her geçen saniye asabımı bir kat daha sarsıyordu. Gözlerim kararır gibi oldu. İşte bu millî düşünce ile birdenbire irademi kaybederek elimdeki sopa ile kitap okumakta iken kafasının sol tarafından yüzüne doğru şiddetle vurdum. Suratı, gözlükleri, kulağı kan içinde kalmıştı., arkasından aynı yere şiddetle bir daha vurdum. Bu iki darbeden sonra Sabahattin Ali sağ tarafına doğru yere yıkıldı. Ağzından burnundan kanlar boşandı. Dikkat ettim. Hafif hafif nefes alıyordu. Bu defa üçüncü bir darbeyi ensesine vurunca nefesi tamamen kesildi. Ölmüştü. Bundan sonra üç, beş dakika kadar üzerime bir fenalık geldi. Çantasını alarak Şeytandere istikametinden Kırklareli'ne hareket ettim. Geceyi ormanda geçirdim, ertesi günü Kırklareli'ne geldim. Otobüse binerek İstanbul'a gittim. Çantayı Yenimahalle'de ormanda bir yere gömdüm. İyi bir iş yaptığıma kani idim. Bu hadiseyi bir mektupla Başbakan'a bildirmeyi düşündüm. Cesaret edemedim.'

Sanığın cinayet sahnesine dair beyanı bundan ibarettir.

Sabahattin Ali Ankara Devlet Konservatuvarı'nda öğretmen bulunduğu sırada Vekalet Emri'ne alınmış ve İstanbul'da 'Marko Paşa' gazetesini çıkarmaya başlamıştır. Hükümete karşı mütecavizkarene yazılarından dolayı kapatılmış olan gazete sonradan muhtelif namlar altında çıkarılmışsa da neşir suretiyle işlediği suçlardan hakkında takibat yapılarak mahkum olmuş ve Üsküdar Cezaevi'nde cezasını çekmekte iken şoför Salim Haseki ve Hasan Tural ile tanışmıştır. Çıkarmakta olduğu 'Marko Paşa', 'Merhum Paşa' gibi gazeteleri ve matbaası kapatılmış olan Sabahattin, cezasını çektikten sonra işsiz kalmış ve İstanbul'dan Melek Celal tarafından satın alınan kamyonu şoför Salim'in idaresine vererek çalıştırmaya başlamış ve 1948 senesi Şubatında kamyon tüccar malı yükleyerek Sabahattin Ali de beraber olmak üzere Urfa'ya hareket etmiş, 28 Şubat'ta İstanbul'a dönmüştür. Bu sıralarda Sabahattin Ali, başka bir suçtan yeniden mahkum olarak zabıta tarafından yeniden aranmakta idi.

Mart ayı içinde kamyon İstanbul'da çalışmakta ve Sabahattin Ali de beş on günde bir uğrayarak şoförden hesap almaktadır. Zabıta-
ca şiddetle takip edilen Sabahattin Ali artık memleketten kaçmaya
karar vermiştir. Bu kararını bazı dostlarına açıklamış ve bazılarına
da ima etmiştir. Daha evvel hükümetin izni ile ve pasaportla Türki-
ye'den çıkmak istediği halde izin ve pasaport alamamış idi. Takip-
ten kurtularak rahat bir nefes alabilmek için her gece başka bir dos-
tunun; bir gece Vala Nurettin'in, bir gece Mehmet Ali Aybar'ın, ba-
zen Nevin Akkaya'nın ve ekseriya Mehmet Ali Cimcoz'un evinde
kalıyordu.

Son günlerde pek meysus ve sinirli idi. Akşamları mutadı olmadı-
ğı halde içki alıyordu. Bir gece Mehmet Ali Cimcoz'un evine pek ne-
şeli bir halde gelmiş ve gece saat bire kadar konuşmuş. Alman
edebiyatından bahsetmişti. O gece Mehmet Ali Cimcoz ile karısı
Adalet'in muhtelif poz resimlerini çekmişti. Yatıp uyumak aklına bi-
le gelmiyordu. Ev sahibinin ikazı üzerine yatmış ve sabah erken-
den, veda etmeden evden çıkmıştı. Bu İstanbul'da son gecesi idi.
Bir gün evvel şoför Salim'i görmüş, ertesi günü Edirnekapi'dan peyn-
ir komisyoncusunu alıp Kırklareli'nde bir çiftlikten peynir yükleye-
ceğini söylemiş ve 1 Nisan günü Trakya'ya hareket etmiştir.

Sabahattin Ali Kırklareli'ne hareketinden bir -iki gün evvel dost-
larına 28 Mart 1948 tarihini taşıyan şu mektubu yazmıştı:

'Çok sevgili Adalet ve Mehmet Ali,

Bu mektubu aldığınız zaman ben bir müddet için ortadan yok ol-
muş olacağım. Herkesin beni geçen seferki gibi tebdil dolaşır bilme-
si münasıptır. Bu kararı vermeden çok düşündüm. Fakat cephemi
tayinde daha fazla tereddüt edemezdim.

(Devamı var)

22 Şubat 1950

(Gerçek, Sayı:2)

Sabahattin Ali nasıl ve niçin öldürüldü? II

Geçen sayıdan devam

Yepyeni ve daha müspet bir hayata başlamak kararını, müthiş nefis mücadelelerimden sonra verdim. Dünyada Filiz'le Aliye'nin yanında en sevdiğim insanlar sizlersiniz. Size karşı kötü olmamak için elimden gelen her şeyi yaptım. Elimden gelmeyen için de beni affedeceğinizi umuyorum. Benden tekrar haber alacağınızı sanırım. Tekrar ve başka şartlar altında görüşeceğimize de inanıyorum. Çoktan verdiğim bu kararı tatbikte bu kadar geç kalışının sebebi karım, çocuğum ve sizdiniz. Fakat bu şartlar altında bu manasız hayatı devam ettirmekte mana görmedim. Hepinizin beni affetmenizi ve tekrar buluşuncaya kadar sevgi ile hatırlamanızı isterim. Şimdiye kadar kendimden başka hiç kimseye kötülük etmemek için gayret ederdim. Artık kendime de kötülük etmemek için bu kararı verdim.'

Bu mektup Mehmet Ali'nin adresine elden gönderilmiştir. Sabahattin Ali Üsküdar Cezaevi'nde tanıştığı Hasan Tural'ın adresini almış ve çıktıktan sonra bir pazartesi günü Hasan'ın dükkanına giderek tıraş olmakta iken Bulgaristan'a kaçmak istediğini söyleyerek, bu işi yapacak bir adam bulmasını istemiştir.

Ali Çavuş daha evvel Osman ile İbrahim'i kaçırmış bulunuyordu. Hasan; 'benim adamım var, onunla görüşeyim, sana haber veririm' demiş. Çarşamba günü saat 2'de Edirnekapi dışındaki kır kahvesinde görüşmeyi kararlaştırmışlardır. Muayyen saatte Ali Çavuş'u alan Hasan Tural kahveye gitmiş ve biraz sonra Sabahattin Ali gelerek üçü birlikte mezarlık yoluna doğru yürümüşlerdir. Ali Çavuş, Sabahattin Ali'yi Bulgaristan'a kaçırmayı kabul etmiş ve 450 liraya mutabık kalınmıştı. Sabahattin Ali Bulgaristan'a geçtiğini arkasına yeşil mürekkeple imza atarak Ali Çavuş'a verdiği kartviziti ile bildirecek ve Ali Çavuş'un Hasan'a getireceği kartı genç bir adam gelip alacaktı. Ali Ertekin hareket günü Hasan'a uğramış, 450 lirayı Sabahattin Ali'den alıp almadığını sormuştur. Hasan aldığını söyledikten sonra Edirnekapi dışında kamyonu beklemeye gitmiştir. Dönüş-

te 5 veya 6 Nisan'da Sabahattin Ali'nin yeşil mürekkeple imza edilmiş kartını Berber Hasan'a getirmiştir. Kart gelmezden bir- iki gün evvel, iki meçhul şahıs dükkana gelerek tıraş olup çıktıktan sonra tekrar dönmüşler ve 'Affedersiniz, yeşil imzalı bir kartı burada düşürmedik mi?' demişlerdi. Dükkanda başka müşteriler de vardı. Berber Hasan böyle bir kartın düşmediğini söylemiş, birkaç gün sonra bunlardan biri tekrar gelerek Ali Çavuş'un Sabahattin Ali'den getirdiği kartı almıştır. (Ali Ertekin Sabahattin Ali'nin imzasını taklit etmek için epeyce kartvizit bozmuştu. Sanık ilk tahkikat esnasında yapılan sorgusunda şöyle diyor: ' Tamamen öldüğünü anlayınca çantasını, gözlüğünü saatini aldım, paketini açtım, Hasan'a vereceğim kartı hazırladım, imzasını taklide çalışırken birkaç tanesini bozdum. Son imzayı Sabahattin Ali'nin imzasına benzettim. Bunu Hasan'a verdim. Hasan imzanın taklit olduğunu fark etmedi.')

16 Haziran 1948 günü Kırklareli'nin Üsküp nahiye halkından Çoban Şükrü, Nahiye Jandarma Karakolu'na müracaatla , Sazara köyü civarında hayvan otlatmakta iken, Hedye köyü yoluna 50 metre mesafede ormanda bir çatak içerisinde, 4-5 ay evvel öldüğünü tahmin ettiği bir ceset gördüğünü ihbar etmesi üzerine tahkikat açılmış ve Beypınar köyünden Şakir Kumral, Adapazarı'nın Selahiye köyüne gitmek üzere 28 Nisan'da evden ayrılan babası Mustafa Kumral'dan mektup ve haber almadığından, bulunan cesedin babasına ait olması ihtimalini ileri sürmüştü de ceset üzerinde bulunan eşya ve altın dişin babasının olmadığına beyan etmesi üzerine keyfiyet tahkikat edilerek, Mustafa Kumral'ın Adapazarı'nın Selahiye köyünde berhayat olduğu anlaşılmıştır.

Gereken tahkikat yapıldığı halde, cesedin hüviyeti tespit edilememişti. Hükümet Tabibi adli muayene neticesinde, cesette adalat ve aksam-ı rihvenü kalmayıp iskelet haline inkılap ettiğini ancak sadır boşluğunda tamamen tefessüh ve inhilal etmiş ahşâ bakiyeleri bulunduğunu ve iskeletin dağıldığını ve yüz kemiklerinden bazılarının eksik olduğunu ve kafada sağ cidarı kemikte bir çöküntü ve buna tekabül eden iç safihada da bir muhaddebiyet görmüş, bundan maada diğer kemiklerde ezici, kesici, delici veya yakıcı yara izi

tespit olunamadığını, ölüm sebebinin fennen tayinine imkan olmayıp adli tahkikatla meydana çıkabileceğini beyan etmiştir.

Adli tahkikat sahasında; meçhulleri çözebilecek ve tahkikatı hakikat yoluna isal edecek bir tek şık görülmeden altı ay geçmişti. İstanbul zabıtası Bulgaristan'a adam kaçıran bir şebekeyi takip etmekte iken bu işle alakalı olduğu şüphe edilen Ali Ertekin Birinci Şube'ye celb edilerek 28-12-1948 tarihinde alınan ifadesinde, Sabahattin Ali'yi ne suretle öldürdüğünü itiraf etmiş ve Sazara köyü civarında bulunan cesedin Sabahattin Ali'ye ait olduğu anlaşılmıştır.

Sabahattin Ali'nin 1 Nisan 1948 günü Bulgaristan'a kaçmakta iken Sazara köyü civarında rehberi Ali Ertekin tarafından öldürüldüğü ve iki buçuk ay sonra bu yerde bulunan cesedin Sabahattin Ali'ye ait olduğu şüphe götürmez bir hakikattir. Sabahattin Ali'nin mahkumiyeti sebebiyle zabıtaca aranmakta olduğu halde bu güne kadar meydana çıkmadığı gibi, Bulgaristan'a kaçmak maksadıyla 31 Mart'ta Kırklareli'ne geldiği ve Kızılcıkdere köyü civarında kamyon dan inerek Ali Ertekin'le birlikte şimal yolunu takiben ormana girdikleri muhtelif ifadeler ve dostlarına yazdığı son mektupla da sabittir. Sazara'da bulunan hüviyeti meçhul ceset Sabahattin Ali'den başka bir kimseye ait olabilir mi?

948 senesinin son günlerinde İstanbul Emniyeti'nde Ali Ertekin'in ifadesi alınırken emniyet memurları Kırklareli'nin Sazara köyü civarında daha evvel hüviyeti meçhul bir cesedin bulunduğunu bilmiyorlardı. Buna rağmen Ali Ertekin Sabahattin Ali'yi Sazara köyü civarında öldürdüğünü tafsilen anlatmış ve Kırklareli'ne getirildiği zaman öldürdüğü yeri göstermesi istenmiş ve 9-1-949 günü Sazara'ya götürülerek, cesedi ilk defa ormanda bulan Çoban Şükrü ile Gedikli Çavuş Hamdi hazır oldukları halde Ali Ertekin'in gösterdiği yollardan gidilmiş ve öldürdüğü yeri tayin ettikten sonra, Çoban Şükrü ve Gedikli Çavuş cesedin Ali Ertekin tarafından gösterilen yerde bulunduğunu teyit etmişler ve gömüldüğü yerin de orası olduğu anlaşılmıştır.

Hükümet Tabibi ceset üzerindeki muayenede, iskelet kemiklerinin tetkikinde, kafatasının kılı derisinde mevcut sarımtırak saçların

müşahedesinden bu cesedin sarımtırak saçlı, tahminen uzunca boylu hissini veren bir erkek cesedi olduğu kanaatı izhar etmiş ve bilahare gömüldüğü yerden çıkarılan kemikler 11-1-949 tarihinde Memleket Hastanesi Baştabibi, Dahiliye Müttehassısı Cevdet Tan ve Hükümet Tabibi Sait Ataözden tarafından yeniden muayene ve tetkikten geçirilmiş ve kafanın sağ cidar kemiğinde iç safiada da görülen bir çöküntü ve bu çöküntünün aşağı kısmından başlayan bir çatlak ve frontal kemik orta kısmında bir kırık ve bunun üst kısmında da bir çatlak bulunduğu ve sağ paryetal kemikteki çöküntünün etrafında görülen kırmızı rengin bu kısımlarda nefze delalet ettiği, hayatta iken travmatik bir sebeple vukua geldiği şüphesiz bulunduğu ve ölçülen kemiklere göre cesedin 1.64 veya 1.65 boyunda olması iktiza ettiği tespit edilmiştir.

Gerek hükümet tabibi tarafından yapılan ilk muayene ve gerekse bu son muayenede tespit edilen kafa kemiklerindeki çöküntü ve kırıkların Ali Ertekin'in cinayetin sureti ikarı hakkındaki ifadelerinin samimi olduğunu göstermektedir. Filhakika kemiklerin ölçü neticesine göre tayin edilen boyda olduğu bilinen Sabahattin Ali, başına sopa ile vurulmak suretiyle öldürülmüştür. Ceset üzerinde bulunan eşya iki buçuk ay gibi uzunca bir zaman açıkta kalma dolayısıyla harici tesirlerle kısmen rengi bozulmuş, kanlı bir haki gömlek ile bir lacivert kazak ve çizgili bezden yapılmış tenine giydiği iç çamaşırı, bir tek beyaz kırmızı desenli yün çorap ve bir altın dişten ibarettir. Ali Ertekin'in elinden ve kendisi tarafından satılarak, satıldığı yerden alınıp zaptedilen ve halen emanet dairesinde kayıtlı Sabahattin Ali'ye ait eşya; gri kaşe takım elbise, ainisyalli gri fötr şapka, kırmızı-yeşil kravat, fotoğraf makinesi, yeşil mürekkepli çift taraflı dolma kalem, üç Almanca kitap, Sabahattin Ali'nin hüviyet cüzdanı, 948 yılına ait Urfa seyahatini ihtiva eden notları, Urfa seyahatinde Mehmet Ali Cimcoz'a yazılarak gönderilmiş mektup, Sabahattin Ali'nin resmini havi 'Merhum Paşa', 'Ali Baba' 'Zincirli Hürriyet' 'Marko Paşa' ve 'Malum Paşa' Ankara Emniyet Müdürlüğü'nden verilen fotoğraflı vesika, kendisine, karısına, Adalet ve Mehmet Ali Cimcoz'a ait 34 adet muhtelif resim, kendi namına yazılmış 7 adet

kartvizit, muhtelif kimselere ait 10 adet kartvizit, bileziği kırık Omega kol saati, altın kaplamalı parçalanmış beyaz gözlük, siyah muhafazalı, No.'lu renkli gözlük, 24 pozu ihtiva eden fotoğraf filmleri, diş fırçası, Gem marka tıraş makinesi, yüz havlusu, kırmızı mendil, pembe çizgili pijama, kısa kollu gömlek, meşin ceket ve şapka, eski meşin çanta, siyah lastik çizme ve pardesüden ibarettir.

Ceset üzerinden alınan eşyalardan haki gömlek ile lacivert kaşağın Sabahattin Ali'nin dostu İstanbul avukatlarından Mehmet Ali Cımcıoz tarafından hediye edilmiş olduğu ve çizgili bezden mamul iç çamaşırının her zaman kullandığı ve benzerleri bulunduğu, Mehmet Ali Cımcıoz ve karısı Adalet ve beyaz zemin üzerine kırmızı desenli yün çorapları Urfa seferine çıktığında Ankara'dan satın aldığı, şoför Salim'in şahadetlerinden anlaşılmıştır.

Deri ceket, kasket, lastik çizmeleri, keza Urfa seyahatine çıkmazdan evvel satın aldığı ve diğer eşyaların Sabahattin Ali'ye ait olduğu gerek karısı Aliye'nin gerekse yukarıda isimleri geçen tanıkların kat'i ifadeleriyle sabittir. Gri kaşe elbiseyi Sabahattin Ali'ye 946 senesinde 135 liraya Ankara'da diktiğini terzi Hüsnü Esmertaş ifade ederek aynı kumaştan küçük bir parça vermiştir. Esasen Ali Ertekin fotoğraf makinesi ile Akhisar'da elde edilen bir kısım eşyayı bi-dayette inkar etmekle beraber, sonradan eşyalar kendisine gösterildiğinde bunlar da dahil olmak üzere bu eşyayı maktulden aldığını itiraf etmiştir.

(Devamı var)

1 Mart 1950

(Gerçek, Sayı: 3)

Sabahattin Ali niçin ve nasıl öldürüldü? III

(Geçen sayıdan devam)

Fotoğraf makinesinde mevcut filmlerden kopya edilen Adalet ve Mehmet Ali Cimcoz'a ait olan resimlerin Sabahattin Ali tarafından, hareketinden bir gece evvel çekilmiş olduğunu Adalet ve Mehmet Ali ifade etmişlerdir.

Bu kat'i deliller karşısında Sabahattin'in ölümünden şüphe etmek mümkün değildir. Hadise matbuata aksettikten sonra Asaf Halet elebi 12-1-1949 tarihinde İstanbul Savcılığına müracaatla 948 Mayısının sonlarına doğru Sabahattin Ali'yi, Bedri Rahmi'nin resim sergisinde gördüğünü ve görüştüğünü söylemiştir. Elde edilen malumata göre, serginin 19-3 tarihinde açıldığı anlaşılmış ve Bedri Rahmi Eyüboğlu, Sabahattin Ali'nin sergiyi birkaç defa ziyaret etmiş olduğunu ve Güzel Sanatlar Akademisi'nin yangınına tesadüf eden 1 Nisan gününden sonra Sabahattin Ali'yi görmediğini ve ziyaretinin serginin açılış tarihi olan 19 Mart ile 1 Nisan arasında yapılmış olabileceğini söylemiştir.

şu hale göre Asaf Halet elebi'nin Sabahattin Ali'yi Mayıs sonlarına doğru gördüğüne dair olan şahadeti hakikate uygun değildir.

Sabahattin Ali'nin karısı da dahil, bütün yakınları ağzında altın dişi olduğunu kat'i olarak bilmediklerini ancak üstten iki n dişinin damaktan köprü ile bağlı olduğunu, bazen bunları diliyle çıkarıp taktiğini söylemişlerdir. Ceset üzerinde bulunan altın kron azı dişlerine ait olduğundan konuşurken görülmeyebilir. Bilhassa st çeneye ait dişlerden olursa. Binaenaleyh bu cesedin Sabahattin Ali'ye ait olmadığına delalet etmez. Karısı Aliye, boyunun uzun veya kısa olduğu hakkında dahi, kat'i bir ifadede bulunamamıştır. Esasen senelerden beri ayrı bulundukları için ağzındaki dişi fark etmemesi veya hatırlayamaması mümkündür.

Matbaa ortağı Aziz Nesin, Sabahattin Ali'nin öldüğü kanaatinde olduğunu, çünkü kaçmış olduğu kabul edildiği takdirde karakterinin uzun zaman susmasına müsait olmadığını ve kaçtığını bildirilmesi lazım geldiğini ifade etmiş ve bilhassa ceset üzerinden alınan ve

kendisi tarafından Sabahattin Ali'ye hediye edilen hakl gömlek ve lacivert kazağı ve çamaşırını gören Adalet ve Mehmet Ali Cimcoz, onun öldüğünden şüphe etmediklerini ve bu hususta tereddüde mahal olmadığını söylemişlerdir.

Ali Ertekin'in açık, samimi ve hadiselerle tamamen uygun olan ifade ve itiraflarını bir tarafa bıraksak dahi, Sabahattin Ali'nin kendisi için her zaman lazım olan gözlüklerine ve iç çamaşırlarına varıncaya kadar bütün eşyalarını ve hususi vesaik ve hüviyet cüzdanının kendisiyle hiçbir alaka ve münasebeti olmayan rehberine tevdi ederek hududu geçmesi ihtimalini tasavvur etmek mümkün değildir.

Huduttan para ile adam kaçırmayı kendisine iş edinen Ali Ertekin, Sabahattin Ali'yi Bulgaristan'a götürmek için 450 liraya mutabık kaldığı halde niçin öldürmüştür? Fail Sabahattin Ali'nin memleket ve hükümet aleyhinde konuşması sebebiyle milli hislerine mağlup olarak öldürdüğünü ve iyi bir iş yaptığı kanaatında olduğunu iddia ediyor. Milli hislerinin galeyana geldiğini ileri sürerı sanık cinayet mahalline maktulü Türk hudutları haricine kaçırmak maksadı ile getirmişti. Daha evvel Osman'la İbrahim'i de bu yollardan Bulgaristan'a kaçırmıştı. Kaçırma işleri gizli olduğuna göre, Türk kanunlarına ve milli menfaatlere aykırı hareket ettiğini bilmemesi kabul edilemez. Kendisi üç dört sene evveline kadar Türk ordusunda gedikli üst çavuştu. Milletin parası ile okumuştı. Zamanı gelince milletine olan borcunu kanı ile ödeyecekti. 945 senesinde bulunduğu alayda erler silahlarını kaybettikleri için mes'ul ve müteessirdirler. Yapılan tahkikat neticesinde silahların gedikli üst çavuş Ali Ertekin tarafından köylülere satıldığı tespit edilmiş, silahlar geri alınmıştı. Ali Çavuş tevkif edilmiş, fakat tevkifhaneden pek acayip bir şekilde kaçmak yolunu bulmuş ve kendisini yakalamak üzere harekete geçen bir bölüğü dört gün meşgul ettikten sonra ele geçmişti. Memleket müdataası için millet tarafından kendisine emanet edilen silahları çalarak, 3-5 kuruşluk zelilane bir menfaat için satan Ali Çavuş askeri mahkerne tarafından 4 ay 20 güne mahkum edilerek ordudan tard edilmişti. Pek ulvi olan milli his mefhumunu adi bir gaye için işlediği cinayete örtü yapmaya çalışan sanık hapisaneden çıktıktan

sonra memleket aleyhine çalışmak maksadıyla gizlice hududu geçmiş ve Bulgar makamlarından aldığı direktiflerle Türk topraklarına girerken hudut karakollarımız tarafından yakalanmıştı.

Ali Ertekin, gerek ruhi tezahürleri ve gerekse kafatası teşekkülü bakımından kronolojik tasnife tabi tiplerdendir. Alını dar ve basık, bakışlar sabittir. Heyecan, teessür ve infial gibi hassasiyet ifade eden ve iradeye tesir eden ruhi hallerden uzak bir yaratılışa maliktir.

Tanık olarak dinlenen yüzbaşı Şükrü Polat şöyle diyor: 'Ali Ertekin 45'nci Süvari Alayı'nda benim bölüğümde gedikli üst çavuş idi, ailece konuşuyorduk. Tabiaten hunhardır, acıma ve merhamet hisleri yoktur. İnsanlara karşı fena muamele eder, suç işlemeye meyyaldir, patayı sever, az bir menfaat karşısında çok büyük ve merhametsizce hareketten ve hatta cinayet işlemekten çekinmez, karısına, çocuklarına karşı çok haşın ve merhametsizdi. Bir gün karısını İstanbul'a göndermişti. Muayyen günden bir gün sonra avdet ettiği için bir buçuk ay karısıyla tek kelime konuşmadı. Evine bir dilsiz gibi girip çıkıyordu. Karısı bu halinden çok üzüntü çekiyordu. Boşanmak istiyordu. Fakat kendisini ve yakınlarını öldürmesinden korkuyordu. Ali Çavuş edna bir karaktere maliktir. Hislerini gizlemesini gayet iyi bilir, çok soğukkanlıdır. En hunharca hareketleri hiç heyecan duymadan yapar, neticesinden kat'iyen müteessir olmaz. Çok az menfaatlara tamah ettiği hakkındaki kanaatım kat'idir. Hayrabolu'da fişek, Kırklareli'nde silah çalarak satmıştır. Muhafazası için gönderildiği Süleoğlu kışlasının kerestelerini sökerek satmıştır.'

Bu şekilde konuşan tanığın, Ali'ye karşı hiçbir garazı yoktu. Yalnızca hakikati ifade ediyordu.

Sabahattin Ali, ölümüne takaddüm eden aylarda Aziz Nesin'le ortak oldukları matbaa makinesini on bir bin liraya ve Ayvalık'taki zeytinliklerini de on bin liraya satmıştı. Çalıştırdığı kamyon Melek Celal'indi. Mehmet Ali Cimcoz Sabahattin'in son günlere ait kamyon hesabını vermediğini ve bu hesaptan 3-4 yüz lira olması lazım geldiğini söylüyor. Ölümünden bir gün evvel Kırklareli'nde iken konuşma sırasında şoför Salim'e yanında 5-6 yüz liradan fazla parası ol-

madığını, bu mevcuda göre iş yapmaları lazım geldiğini söylemişti.

Memleket hudutlarını gizli olarak geçmeye teşebbüs eden bir kimsenin kağıt paradan ziyade, diğer kıymetleri havi olması tabiidir. Bununla beraber bunu yok farzetsek bile Sabahattin Ali'ye ait olup halen emanet dairesinde kayıtlı eşyanın kıymeti bin lira tutarındadır. 500 liralık nakit de ilave edilirse bu kıymet Ali Ertekin'in yaradılışında olan bir kimsenin gıpta edeceği bir yekuna baliğ olur. Buradan da cinayetin hakiki saiki meydana çıkar. Bundan başka sebep aramak da lüzumsuz olur.

Fail cinayete öyle bir sebep bulmuştur ki, hayatı müddetince bütün hareketleri bu iddiasını yalanlıyor. Hilafı hakkında mevcut bu kadar delillere rağmen fail milli hisler taşıdığını iddia ederse bunun mensup bulunduğu cemiyete aks etmiş tezahürlerini ispat etmeye mecburdur. Halen bunu ispata yarayan bir misal verememiştir. Memleket aleyhine konuşan Sabahattin Ali'yi yakalatmak için yanlış yollardan götürdüğünü söyleyen sanık onu Sazara köyüne yarım saat mesafede öldürmüştür. Kendisini oradaki köylere veya gayet iyi bildiği Türk hudut karakollarına teslim edebileceği gibi, öldürdükten sonra da hiçbir şeyine dokunmadan keyfiyeti en yakın alakalı makamlara ihbar ederek teslim olduktan sonra milli hislerinin galeyanından bahsedebilirdi. Bir ölü soyucu hareketiyle maktulün üzerinde tek kıymetli şey bırakmadan hepsini alıp giden ve satan bir kimsenin hala milli hislerden bahsetmesi yersiz bir ısrar teşkil eder. Bütün bunlardan şu netice çıkmaktadır: Sabahattin Ali'yi gizlice huduttan kaçırmayı kabul eden sanık İstanbul'dan hareketlerinden itibaren avını tetkik etmiş ve kendisini tatmin edecek kadar parası olduğu ümidi kuvvetlendikten sonra, orman içerisinde hududa doğru ilerlerken bir taraftan da buna sahip olmak çarelerini düşünmüştür. Buralarda maksadına vasil olmak da çok zor bir şey değildir. Sabahattin Ali'nin hareket ettiğini bilenler onun Bulgaristan'a kaçacağından haberdar bulunuyorlardı. Rehber huduttan sonra mes'ul değildi. Herkes onun Bulgaristan'a geçtiğini bilecekti. Ormanda kimse yoktu, her taraf sessizdi. Ümit edilen parayı elde etmek için adam öldürmek hususunda şartlar hiçbir zaman bu kadar müsait değildi.

Nihayet ümit ettiği paranın cazibesiyle başı döndü, evvelden temin ettiği sopayı Bulgaristan'a kaçmak için sabırsızlıkla geceyi bekleyen Sabahattin Ali'nin başına indirdi. Darbeler birbirini takip etti. Sabahattin birden Bulgaristan yollarının kapandığını anladı ve hayalleriyle beraber nefesi de söndü.

Ali Ertekin'in ümit ettiği para ve eşyaya sahip olmak kastiyle Sabahattin Ali'yi öldürdüğü anlaşılmışına göre, hareketi T.C. K. 'nınun 450'nci maddesinin 7'nci fıkrasına uygun bulunduğuundan duruşması Kırklareli Ağır Ceza Mahkemesi'nde yapılmak üzere son tahkikatın açılmasına ve mevkufiyet halinin devamına ve gerek usûlün 149'ncu maddesi hükmüne gerekse Ali Ertekin ile birlikte Hasan Tural, Ahmet Çatalcalı, Atanas ve Pelikli'ye isnad edilen Osman'la İbrahim'i pasaportsuz huduttan kaçırmak suçları Sulh Ceza Mahkemesi'nin vazifesi dahilinde olup ilk tahkikata tabi bulunmadığından ve cezanın nev'i itibariyle kısa zaman aşımına bağlı ve birlikte görülmesinde fayda dahi melhuz olmadığından sanıkların kaffesi hakkında Pasaport Kanunu'na aykırı hareketlerinden dolayı açılmış olan davanın, adam öldürme davasından tefriki ile bunlara ait evrak ve ifade suretlerinin ait olduğu mahkemeye tevdi için C.Savcılığı'na iadesine karar verildi.

SON

8 Mart 1950
(Gerçek, Sayı:4)

HAFTALIK “GERÇEK”...

"GERÇEK 1946 yılının 5 Temmuzunda günlük siyasi gazete halinde basın ve yayın hayatına başlamış, 21 Temmuz seçim kampanyasına katılarak tarihi rolünü başarmış ve çok kısa sürmüş olan ömrünü, Türk milletinin selameti ve demokrasi mücadelesi uğruna harcamıştı.

20 Temmuz seçimlerinin ilk kurbanı olan 'GERÇEK' sıkıyönetim komutanlığı tarafından 25 Temmuzda kapatılmış, sahibi ve başmuharriri Esat Adil sıkıyönetim mahkemesince üç ay 15 gün hapse mahkum edilmişti.

"Gerçek'in vazifesini de üzerine alarak her türlü zorluklar içinde sosyal ve demokratik mücadelesine devam etmiş olan "Gün" dergisi ise Recep Peker'in başbakanlığı zamanında, yine sıkıyönetim tarafından kapatılmıştı. "Gün"ün sahibi ve Türkiye Sosyalist Partisi Genel Sekreteri sıfatıyla 18 ay mevkufen muhakeme edilmiş ve sonunda beraat etmiş olan Esat Adil gazetemizin kurucusu ve başmuharriri vazifesiyle Türk demokrasisinin gelişmesi uğrunda mücadelesine yeniden başlamış bulunuyor.

Davamızın ve mücadelemizin özü refah, kültür, sağlık, adalet ve hürriyet nimetlerinden bütün halkın faydalanması'nı temine matuftur. Bunun aksini isteyenlerden başka hasmımız yoktur."

Yazının imzası da "GERÇEK"ti.

Haftalık "Gerçek" in Sorumlusu

Orhan Müstecaplıoğlu Neler Anlatıyor?

"Haftalık Gerçek"le ilgili Orhan Müstecaplıoğlu şunları anlatacaktı:

"Gerçek'te Esat Adil'in yazıları, benim de bazı fıkralarım vardı. Ancak Esat Adil'le aramızda bazı anlaşmazlıklar bulunuyordu. Esat Adil "taktik olarak geri çekilmekten" söz ediyordu. Bu olaylardan bi-

risi Sabahattin Ali'nin öldürölmesi olayıydı.

Sabahattin Ali ile olan yakın ve mahrem ilişkilerinin getirdiği bazı şeyler Esat Adil'de tedirginlikler yaratmıştı. Bunun boyutunu ancak kendisi bilebilirdi. Sabahattin Ali ile ilişkilerinin boyutu neydi? Sabahattin Ali'yi öölme sürükleyen olaylar neydi? Sabahattin Ali Davası'na önce müdahil avukat olarak katılacağını açıklamışken, hemen ardından daha hiçbir duruşmaya girmeden müdahil avukatlıktan çekilmesi herhalde çok ciddi nedenlere dayanıyordu. Bütün bu konularda bana anlattıklarında kendisini haklı bulmama rağmen, Gerçek'te Sabahattin Ali Davası'nın ilk tahkikatını yapmış olan Kırklareli Sorgu Yargıçlığı'nın 'Son tahkikatın açılma kararname-sini' aynen yayınlamayı gerekli görmesi üzerine aramızda anlaşmazlık çıktı.

"Bu kararname, gerçeğın açıklanması şeklinde değıl" diyerek ben bu yayına itiraz ettim. Ali Ertekin ilk yakalandığında kamuoyuna Sabahattin Ali'yi "milli hislerim galeyana geldi de öldürdüm" derken; sorgu yargıçlığına; "Hayır, parasına tamaen öldürdüm" diyerek olayın asıl gerçeğini maskeleymeyi başardı. Bu oyunu bilen bir kimse olduğun halde, niçin 'Son tahkikatın açılma kararname-sini' yayınlama gereğı duyuyorsun, itirazlarıma: "Ben gerekli görüyorsam bunun bir sebebi vardır, fazla bir şey sorma, bana itimat et, benim de bazı durumlarım var" dedi. Ben de "Böyle şeyi ben onaylamıyorum. Bizi ne olayın gerçeğini ne de mahkeme sürecini yayınlamaya zorlayan var. En azından seni zorlayan varsa beni zorlayan yok." diye itiraz ettim.

Gene de bu ' Son tahkikatın açılma kararnamesi'nin yayına engel olamadım. Dört sayı boyunca sürdü.

Esat Adil'le ilk çatışmamız böyle oldu.

Fakat ben yine Esat Adil'in o günlerdeki sıkıntısını çok yakından biliyordum, dürüstlüğüne ve devrimci samimiyetine inanıyordum."

“Nuh’un Gemisi” İle “Gerçek” Arasındaki Çatışma...

“Gerçek”le haftalık siyasi mizah dergisi “Nuh’un Gemisi” arasında 1950 Mart’ında bir çatışma çıktı.

1 Mart 1950 tarihli 18 sayılı “Nuh’un Gemisi”nde Esat Adil’e saldıran bir yazı yayımlandı.

İkinci sayfadaki “Nuh Çarpıyor”un dördüncüsü “Müstecaplızadem, gel beri” başlığıyla Esat Adil’e ayrılmıştı ve yazısı şöyleydi:

“Eski aşınımız Müstecaplızade bay Esat Adil yine sahneye çıktı. Hem de dört yıl evvelki gibi, yine tam seçimlerin arifesinde. Yalnız Müstecaplızademiz bu sefer maskeyi atmış yüzüden. İktidar partisinden apaçık milletvekilliği istiyor.

Evvela C.H.P. Genel Başkanına şirin görünüyor. Sonra da Amerika’ya dehalet ediyor (sığınıyor). Gerçekçi ‘Sosyalistimiz’ her ikisini de ihmal etmemiş. Müstecaplızadem, methiye babında kendisinden sonra en çok sayın İnönü’ye yer vermiş çıkardığı ‘Gerçek’ dergisinde. Bir diyeceğimiz yok buna.

Allah ‘sosyalist’ küçük bayımızı iktidar partisine; her ikisini de bu millete bağışlasın. Lakin Amerikan yardımının memleketimize sağladığı faydalar bahsinde iki çift sözümüz var bu Gerçekçi sosyalzadeye!

Şöyle beri gel bakalım küçük bey. Demek ‘Siyasi maceralara yol açmayan, sömürücü gaye gütmeyen Amerikan sermaye ve tekniği milli ekonominin ve istihsal sistemimizin gelişmesi bakımından lüzumludur.. Milli sermayemizin hâlâ yıkamadığı Ortaçağ istihsal sistemini Amerikan sermaye ve tekniği ile yıkacağız’ demek!... Nazariye parlak!... Hem sermaye olacak, hem sömürü olmayacak. Hem Amerikan sermayesi olacak, hem siyasi maksatlar gütmeyecek. Ve bütün bu şartlar 1950 yılı Türkiye’inde gerçekleşecek... Yaşa be Gerçekçi sosyalist.

İşe memleket gerçeklerinden başlayalım:

Ankara’da Amerikan heyeti bulunduğunu elbet duymuşsunuz-

dur. Bunların, her işe karışmak yetkisini haiz olduklarını da bilmen gerek.

Bağımsızlığımızı çiğneyen bu yetkiler çarşaf kadar iki anlaşma-
da madde madde yazılıdır. Demek ki Türkiye, manivelası Ameri-
ka'nın elinde olan siyasi dolapların bir çarkı olmuştur. Yani senin ta-
birinle, siyasi maceraların tam göbeğindedir, bugün. Bu birinci ger-
çek sayın Gerçekçi...

Gelelim şimdi ikinci gerçeğe: Dünyadaki Amerikan gerçeğine...

Amerika bugün dünyanın büyük kapitalist devletidir. Bu hususta
mutabıkız herhalde 'sosyalist' küçük bey. Ve Amerika kabına sığma-
yan istihsalini akıtmak yolunu bulamazsa, elinde kalan malların al-
tında ezilmek tehlikesiyle karşı karşıyadır. İstatistiklere bir göz atmak
yeter. Oysa ki dünyanın dört köşesinde zafere ulaşan milli kurtuluş
hareketleri, eldeki pazarları boyuna daraltmaktadır. Bu tehlikeyi ön-
lemek için, Amerika yabancı ülkeleri kendi nüfuz ve hakimiyeti altı-
na almak ister. Eyvallah edenleri derhal 'Marşallaştırmıştır.' Marşal-
laştırmanın ise yeni çeşit bir sömürme planı olduğunu Müstecaplı-
zademiz elbet kabul ederler.

Şimdi soruyoruz biricik gerçekçi 'sosyalist' bayımızdan: Gerçek-
ler bu merkez de iken, Türkiye'ye yapılan Amerikan yardımlarının si-
yasi maceralara yol açmamasını, sömürücü gayeler gütmemesini
temenni etmek muhal ile uğraşmaktan adeta güneşin batıdan doğ-
masını istemekten başka nedir? Ve yine soruyoruz 'sosyalistimiz-
den': Kapitalist bir düzende, sermayenin sömürücü gayeler gütmeye-
mesi mümkün müdür?

Müstecaplızade: "Ortaçağ istihsal sisteminden Amerikan serma-
yesi sayesinde kurtulacağız" buyuruyorlar. Oysa ki ziraat memleketi
olarak kalalım diye, Amerika durmadan baskı yapıyor. Ve Marşal
yardımından bize gelen mallar ziraat makineleridir; ve bir takım istih-
sal maddeleri. Sanayiimizi kalkındırmak için zırnık gelmez Ameri-
ka'dan bize... Ve ziraatçı memleketler, makineli ziraat yapsalar bile,
bu makineleri bizzat imal etmedikçe, (Yani milli bir sanayi kurmadık-
ça) bir türlü çağdaş medeniyete ulaşamazlar; ve bir sömürge olmak-
tan kurtulamazlar asla...

Gelelim Mao-Tse-Tung'un kitabından alınan satırlara: Müstecaplızademizin kitabı okumadığı belli. Zaten 'Yeni Demokrasi'nin Fransızcaya çevrildiğini de duymadık. Müstecaplızadem de İngilizce bilmez. Kaldı ki Çin halk demokrasisi ile Türkiye aynı politik ve ekonomik şartlar içinde midirler ki, yabancı sermayenin memleketimize girmesinde fayda vardır diyebilelim! Memleketin kalkınması için hazırlanmış bir planımız olsa bizim de, çalışma sahası ve kâr haddi tarafımızdan tayin edileceği için yabancı sermayenin memleketi girmesinde ve muvakkat bir zaman için çalışmasında belki faydalar mülhaza olunabilir. Ama bugün için kazın ayağı böyle değil Müstecaplızadem...

Sözü uzatmayalım, sizi biliriz. Al mebusluğunu keyfine bak. Yazdığın safsatalara gelince: Yaz istediğini 'sosyalist' Müstecaplızadem Adil Esat bayım. Nasıl olsa Türk işçisi neden işsiz kaldığını, Çukurova'dan eli boğründe dönen ırgat da, neden döndüğünü anladı artık. Ve nasıl olsa ayırdır yollarımız. Sen kendi gecende gidersin, biz de vatan hizmeti bildiğimiz yolda."

Yazının altındaki imza "Nuh" idi.

1 Mart 1950 tarihli haftalık Gerçek'in 3'ncü sayısında "Nuh'un Gemicilerine Zaruri Bir Ders" başlıklı yazı (üçüncü sayfada) yer alıyordu. Ancak, Esat Adil Müstecabi değil "Yazan:Orhan Müstecabi" idi. Ve şöyleydi:

"Birkaç aydan beri yayınlanmakta olan 'Nuh'un Gemisi' adındaki haftalık gazete, her nedense bize çatmak lüzumunu hissetmiş olacak ki, kendileri tarafından manası tamamıyla yanlış tefsir edilen ve gazetemizin birinci sayısında çıkan 'Grev' başlıklı yazıyı ele alarak 'Gerçek'i Çalışma Bakanı'nı övmekle itham ediyor ve 'yeni çıkmaya başlayan güya sosyalist bir gazete' diyerek de aklı sıra mizah yapıyor.

'Gerçek'in hüviyeti okuyucuları ve halk efkan tarafından gayet iyi bilindiği için, sosyalistliğinin hakiki veya sahte olup olmadığı hakkında söz söylemeyi lüzumsuz buluyoruz.

Biz; çıktığı günden beri olayları ve memleket davalarını, realiteyle telif edemedikleri noksan bilginin sebep olduğu yanlış görüşlerle

NUHUN

Çarşamba Günü Çıkar

İHDİYESİ 15 KURUS

Siyasi Mesele Dergisi

DÜNYANIN SONU GELİRKEN!..

AYOL ÇEVRE HAKKI

Bir vatan **Kıyamet** bekler.

YİYİN.

tahlil ve tefsir etmeğe çalışan Nuhçuları, samimi zannettiğimiz ve realiteyi tam manasıyla kavrama imkanlarına ulaşabildikleri gün, görüşlerindeki yanlışlıkları tashih edeceklerini ümit ettiğimiz için müsamaha ile karşılamağa karar vermiştik. Fakat iyi niyetlerle kabili telif olmayan bu saçma hücum, üzerimizde bıraktıkları müspet intibai sarstığı gibi aynı zamanda bizde; onu bunu beğenmemekle kendilerine kıymet verdirmek isteyen bu Donkişotların, okuyucularına olaylar hakkında nasıl sathi bir anlayışla yanlış izahlar yaptıklarını açıklamanın elzem olduğu kanaatini uyandırdı.

Gazetelerinin 'Nuh Çarpıyor' sütununda; Amerikan yardımı üzerinde durmalarını haklı, fakat elden bir şey gelemeyeceği için de bunun akubetine katlanmayı zaruri bulan bir okuyucularına kendilerini müdafaa maksadıyla aynen şöyle söylüyorlar:

'Toprak ağalarına verilen traktörler yüzünden milyonlarca küçük köylü toprağını kaybetmeğe mahkum mu? Milyonlarca ırgat toprakta iş bulmakta aciz mi?' Ve öyle ise... deyip büyük hakikatler açıkladıklarını zannederek okuyucularına saygılarını sunuyorlar.

Evet, sayın Nuh'un Gemicileri; toprak ağalarına verilen traktörler

yüzünden küçük köylü toprağını kaybetmeğe mahkum ve milyonlarca ırgat toprakta iş bulmaktan aciz. Aynen biz de kabul ediyoruz. Fakat bunlar, realiteyi ancak sübjektif olarak kavrayabilmeğe müsa- it aklınızın zannettiği gibi feci akıbetler değil; acı olmalarına rağmen bilakis bu memleketin sosyal ve iktisadi şartlarının ve tarhin diyalektik hareketinin icap ettirdiği, önüne geçilmesine imkan olmayan vakialardır.

Tarihi materyalizm; insanlığın sınıf mücadelesi bakımından dört safhadan geçmiş olduğunu kabul eder:

1) Sermayenin işten yeni ayrılmaya başladığı ve istihsal yapanla yaptırının birbirinden tamamen uzaklaşmadıkları köle-efendi safhası;

2) Sermayenin iş sahiplerini büyük zümreler halinde toplamaya başladığı, istihsalı yaptırının yapanları organize ettiği ücretli asker safhası;

3) Sermayenin gittikçe büyüyerek iş sahiplerini toprağa bağladığı ve istihsalı yaptırının yapanlar üzerinde daha geniş organizasyon kurduğu derebeyi-serf safhası;

4) Sermayenin büyük istihsal yapacak kadar büyüdüğü; toprak, insan ve iş üstünde bütün istihsale hakim en mühim kuvvet haline geldiği, bir kelime ile kapitalizmin hakim olduğu patron-işçi safhası.

Bugün Avrupa memleketlerinin bu dördüncü safhayı aşmaya ve sosyalist cemiyete geçiş hazırlıkları yapmaya başladıkları Amerika'da kapitalizm azami inkişaf seviyesini bulduğu halde Türkiye ve Çin'in de dahil olduğu Şark, hala üçüncü safhada, yani feodal istihsal nizamı içinde bulunmaktadır. Bunun sebeplerini; Orta Asyalı yağmacı göç hareketlerinin, Şarktaki insan cemiyetlerinin sosyal tekamülü üzerinde yaptığı menfi tesirde ve dolayısıyla (Marks'ın da bir mektubunda işaret ettiği gibi) fertler arasında toprak mülkiyetinin çok geç teessüs edişinde aramak lazımdır.

Tarihin tekamül kaideleri, bugünkü şartlar ve realiteler karşısında sosyalist bir cemiyete geçebilmek ancak; kapitalist istihsal nizamının azami inkişafı ve bu istihsal nizamı azami inkişafının cemiyetler içinde yaratacağı aşırı tezatların sevkıyla mümkün olabileceğine ve

sosyalist cemiyete geçmeğe hazırlanan bütün memleketlerin ve bu arada, bizden çok daha elverişli imkanlara sahip bulunan Çin'in dahi aynı safhaları takip ettiğine göre, memleketimizi bu realitelerin dışında saymak imkansızdır. Şu halde Türkiye'de sosyalistlerin yapabilecekleri en müspet iş; realitelerden ürkerak onları önlemeğe çalışmak değil, biz istesek de istemesek de zaten tarihi tekamülün er geç tahakkuk ettireceği feodal istihsal sisteminin yıkılışını ve kapitalist istihsal nizamının teessüsünü çabuklaştırmak; bu sistemin yaratacağı aşırı tezatlardan; getirmeğe mecbur olacağı burjuva demokrasisinden istifade etmek ve bu devreyi de en az zararla ve azami hızla atlama çareleri aramaktır.

Memleketimizin topraklarında kapitalist istihsal tekniğini hakim kılabilme işini, henüz teessüs edemeyen ve pek mahdud sahalara inhisar eden milli sanayi ve tekniğimizden beklemek de uzun senelere ihtiyaç göstereceği için, tekamülü kendi haline bırakma demek olur.

Öyle ise ne diye Amerikan traktörü istemeyelim ve bunun memleketimizin içinde bulunduğu sosyal nizamda ancak ağalara tanınabilecek bir hak olduğunu tabii karşılamayalım.

Ağaların toprak üzerindeki mülkiyetlerinin genişlemesi; küçük arazi sahiplerinin arazisiz ve toprak işçisinin işsiz kalması da tek taraflı mütalaa edilemez. 18-19'ncu asırdaki Avrupa tarihini ve bilhas-sa Fransa ile İngiltere'yi tetkik edersek; feodal istihsal sistemi yerini, toprak üzerinde daha mutlak hakimiyet tesis eden kapitalist istihsal sistemine bırakınca, işsiz kalan köylülerin şehirlere göç ettiğini ve toprak üzerinde mutlak hakimiyet kuran kapitalizmin ise; şehirlerde yeni yeni sanayi şubeleri tesis ettiğini ve köylerden göç eden işsizlerin bir çoğunun buralarda çalışmaya başladığını görürüz. Yani, feodalizmin yerini alan kapitalist sistemin toprak üzerindeki istihsalı, şehirlerde yeni kurulmaya başlayan sanayi şubeleriyle beraber inkişaf eder.

Kaldı ki, gerçek bir toprak reformu yapılsa dahi, Ortaçağ istihsal tekniği hakim bulunduğu müddetçe, ekime elverişli arazisi, geniş köylü nüfusuna tatminkar bir hayat temini için kafi gelmeyecek olan

memleketimizde bu değişmenin yaratacağı zararlar; faydaları ve ileride sosyalist bir cemiyete geçiş için hazırlayacağı imkanlarla mukayese edilirse pek nisbi sayılır.

Memleket realitelerini göremeyen Nuh'un Gemicilerine son sözü mü şudur:

Amerikan emperyalizminin sömürücü vasıflarına karşı mücadelede sizinle beraberiz. Fakat, realiteleri sübjektif olarak tahlil edip millî menfaatlere faydalı imkanları (Nisbi tavizler pahasına da olsa dahil) reddetmek tamamıyla apolitik ve anti-sosyalist bir harekettir.

Bir şey hakkında tenkit yapacağınız zaman da objektif olun ve karşınızdaki insanların en az sizin kadar samimiyetle bu memlekete faydalı olmak için çalıştıklarını unutmayın!"

Bunun altındaki sütunlarda da, imzasız, "İstismar yerli olursa mesele yok..." başlıklı şu yazı bulunuyordu:

"Metod yoksulu bir siyasi mizah gazetesinin şu feryadına bakın: Babası Osmanlı imparatorluğu olan yerli sanayi, istiklal devrinde beslenmiş, düşmanlarından korunmuş, serpilmiş, gelişmiş! Bu yerli sanayi köylünün mallarını satın alır, işçilerimize iş verirmiş! İşsiz kalan yüz binlerce vatandaşa iş temin edermiş! İkinci Dünya Harbi sayesinde yabancılara muhtaç olmadan kendi yağıyla kavrulmuş!

Sonra efendim, Amerikan sanayiiyle serbest güreşte dayanamayıp vefat etmiş. Bu şaheser gözyaşları 'Nuh'un Gemisi' adlı ileri görüşlü bir siyasi mizah gazetesinin 15-2-950 tarihli nüshasının ilk sayfasına serpilmiştir.

Ah iki gözüm, o yerli sanayi ki, İkinci Cihan Harbi'nde bir çakı dahil yapamadı. Tel çivi yi yüzde sekiz yüz kârla halka yutturdu. İpliğini devletten aldığı halde, yüzde altı yüz kârla kefenlik bez dokudu. Bu yüzden hapishaneler muhtekir sanayicilerle dolup taştı. Türk işçisi bu büyük spekülasyon devrinde de yarı açtı. Türk köylüsünün o günlerde de benzinde bir damla kan yoktu.

Küçük beyler; istismar, istismardır. İster yerli olsun, ister yabancı. Hani siz şu idiniz, bu idiniz. Tabii. Sepetinizde eğirecek pamuk olmazsa işte böyle saçmalarsınız.

Methodsuzluğun ardından elbette böyle demagojiler, sakat gö-

rüşler, şoven nasyonalizmler gelir.

Hele bekleyin, biz daha cehaletinizin etüdüne yeni başladık."

8 Mart 1950 Çarşamba tarihli (sayı: 19) Nuh'un Gemisi'nin, ikinci sayfasındaki "Nuh Çarpıyor" sütununda "4 a" numarasıyla, 1 Mart 1950 tarihli "Gerçek"teki "Nuh'un Gemicilerine Zaruri Bir Ders" yazısı "Orhan Müstecabi" imzasını taşımasına rağmen, yine Esat Adil'e saldırılıyordu.

"Gerçekçi Müstecabizade'nin yeni cevherleri" başlıklı yazı şöyleydi:

"Amerikan traktörlerinin Türkiye'yi sosyalizme kavuşturacağını iddia eden Gerçekçi Müstecabi Molla, gazetesinin 1 Mart sayısında üç buçuk sütun üzerine döşediği bir yazıya 'Nuh'un Gemicilerine zaruri bir ders' adını vermiş.

Soyadını 'Müstecaplıoğlu' iken 'Müstecabi' yapması da hazretin yeni vaizlik rolüne pek uygun düşüyor. İlle velakin, bu keramet kendinden menkul, icazetsiz hocanın cehaleti de adından da, kavuğundan da büyük.

Yıllardır özlediği sayıslığa kavuşmak ümidiyle, iktidar partisine kasideler okuyarak yeniden sahneye çıkan Müstecabi Zade sosyalistlik iddiasıyla, Marşal planı şakşakçılığını bağdaştırabilmek için öyle dehşetli laflar ediyor, öyle acayip şeyler söylüyor ki, her satırını okurken insan 'Hoppala!' demekten kendini alamıyor.

Gerçekçi'nin kulaktan dolma 'tarihi materyalizm', 'diyalektik' gibi kelimelerle ilmi bir çeşni vermeğe çalıştığı yazısındaki aykırılıkları belirtmek için o yazının iki misli bir 'yanlış-doğru cetveli' yapmak lazım. Buna ne vaktimiz müsait ne de bu zat bu kadar zahmete değer... Yalnız bu hatalardan bir kaçına dokunup geçelim:

Amerikan sermayesinin Türkiye'de sosyalizmi kuracağını ileri süreren bu sahte peygambere göre Türkiye'ye gelen Amerikan traktörlerinin ağalara verilmesinden tabii bir şey olmazmış. Ağalar da traktöre sahip olunca küçük toprak sahibi köylüleri bunlarla rekabet edemeyeceklerinden ellerindeki topraklarını, evlerini barklarını kaybedecekler, ırgat haline gelebileceklermiş. Lakin ağanın çiftliğinde işler makine ile yapılıncaya adama ihtiyaç kalmayacağından elbette ki

ırgatlar işsiz kalacakmış ve sonra ... Ne olacakmış biliyor musunuz? Türkiye'de sosyalizm kurulacakmış. Yani milyonlarla aç işsiz, toprağından kovulmuş perişan köylünün türemesi her ne kadar acı imiş ama, bunun böyle olması لازمmış. Çünkü bizim memlekette yerli 'sermaye' 'kapitalizm'i son kertesine kadar kuracak durumda değilmiş, bunun için bırakmalı, Amerikan sermayesi sömürgeci de olsa bunu yapmalı imiş. Çünkü kapitalizm bir kere son kertesine kadar kurulmalı imiş ki, ondan sonra da sosyalizm gelebilirmiş, miş de miş miş! Yaşsa be Müstecabi Zade! Marşal planını müdafaa etmek için çok laf duyduk ama, şu seninkiler gibi yakası açılmadık marifetleri dinlememiştik. Hani şu beş on sene önce kendi kendine işleyen makine icad eden Con Ahmet beye taş çıkartsın!

Ortaya yepyeni bir nazariye atmakla 'gerçekten' övünebilirsin! Yalnız gel müsaade et, bu nazariyeye artık sosyalist değil de, 'soy-salist' diyelim. Bunu eksik bulursan başına (veya kuyruğına) bir de 'Marşalci' ekleyerek, 'Marşalci Sosyalist' yahut 'Soysalist Marşalci' yaparız. İstersen!... İnşallah seçimlerde de partiyi yani C.H.Partisini kazanırsın. Meclisin gelecek oturumunda, müstakillikten C.H.P.ciliğe dönen meşhur Emin Soysal'ın yanına oturursun.

Bütün bunlar iyi, hoş ama, pek insafsızsın Hoca Müstecabi. 'Halk kitleleri', halkın refahı filan gibi lafları dilinden düşürmezsin ama, memleketin bir sömürge haline gelmesini Türk köylüsünün topyekun aç ve işsiz kalmasını pek soğukkanlılıkla karşılıyor, hatta arzu ediyorsun. İkinci Cihan Harbinde Nazi bilginleri kobay insanlar üzerinde tecrübe yapmışlardı. Elinden gelse sen de şu acayip nazariyeni isbat için Amerikan emperyalizmini Türkiye'ye tamamiyle yerleştirecek, Türkiye'deki yerli sanayie büsbütün top attıracak, yüz binlerce işçiyi aç ve işsiz bırakacak, memleketin köylüsünü, şehirlisini Amerikan milyonerlerinin ve onların semirttikleri köy ağalarının kölesi yapacak sonra da: 'Bakalım, sosyalizm olacak mı?' diye sabırsızlıkla ellerini çırpacaksın.

Senin ve senin gibi gözünü ikbal hırsı bürümüş teccallar ne derlerse desinler, Türk halkı, Türk işçi ve köylüsü, Türk aydınları Kurtuluş Savaşından otuz yıl sonra memleketin adım adım sömürge olu-

8 MART 1950

SENE: 1 SAYI: 19

Çarşamba Güler Güler

NUH'UN Gemisi

Siyasi Minah: Bercel

Seçimlerde manşetizma müsameresi

M. P. Habşon, mecmuası, 1950, 1951

şu, çeyrek yüzyılda başarılan ileri hamlelerin kırılışı karşısında acı acı düşünmektedirler. Çünkü onlar biliyorlar ki sömürgeci yabancı sermaye bugünün dünya şartları içinde ve 'Marşalci' planı çerçevesinde Türkiye'de içtimai tekamülü hızlandırmak şöyle dursun onu asırlarca geriye götürmekten başka bir netice veremez ve sermayedarlığın son emperyalist safhasında içtimai tekamül ancak sömürge ve yarı -sömürge memleketlerdeki ileri yerli burjuvaziyle halk kitlelerinin sömürgeciliği tasfiye etmeleriyle mümkündür.

Anlamadan, bilmeden veya kasten temcit pılavı gibi yanlış bir şekilde tekrarladığın 'Çin' işi de bunun en yakın misalidir Bugün 'Çin'deki hareket, bu şekilde el ele vermiş yerli kuvvetlerin sömürgeciliği, yabancı sermayeye ve onun yerli uşaklarına ve bu arada sizin gibilere karşı giriştikleri bir kurtuluş savaşıdır.

Sana ufak bir öğüt. Kadı Müstecabi: Kendini körler memleketinde bir şaşı farzetme ve bu memlekette fikir piyasasına senelerce evvel hesabı görülmüş fikirleri yeni birer matahmış gibi ileri sürenlerin ipliğini pazara çıkaracak olanların daima bulunacağını unutma."

8 Mart 1950 günü 4 sayılı Gerçek'in ikinci sayfasında ise; imzasız şu yazı yayımlandı:

"Nuh'un Gemisi'ndeki Kundakçıya

ORTAYA ÇIK VE MASKENİ ÇIKART!

Perde arkasına geçerek, bir bardak suda fırtına koparmaya çalışan mahut kalemşor, sakat fikirlerini bozuk cümleler içinde bir defa daha teşhir etti. Mizahın hususi imkanlarından faydalanarak şahsımıza karşı laubali tavırlarla iftiracı, kışkırtıcı laflar etti.

Bütün hayatı avantürle, fantezilerle geçmiş, daima karanlıkta yürümüş olan bu mücadele kaçığına, evvel emirde perde arkasında saklanmamasını, namusluca ortaya çıkmasını ihtar ederiz. İşte o zaman bütün bu çığırkanlıkların, provokasyonların maceraperest aktörünü ensesinden tutup teşhir ettiğimiz zaman, masum idealistlerin gözleri fal taşı gibi açılacaktır.

Neyleyelim ki, şimdi muhatabımız iyi niyetli genç dostlarımızın idealist gayretlerini temsil eden ve yaşamasını, yayılmasını şiddetle arzu ettiğimiz kardeş bir gazetedir. Bu sebeptedir ki, asıl provokatörün ortaya çıkmasını istiyoruz.

O, meydana çıkıncaya kadar da genç dostlarımızın şu gerçekleri bilmelerini isteriz:

1. Gerçek'in daha ilk sayısı çıkar çıkmaz Nuh'un Gemisi'nde bir yazımız adi bir maksatla tahrif edildi ve provokatör ilk zehrini saçtı.

2. İkinci sayımız çıkar çıkmaz Nuh'un Gemisi'nin hemen her sütununun aleyhimizde kundaklanmış olduğunu gördük ve bu arada son derece adi bir iftira ile de karşılaştık. Daha dün, Çin milli kurtuluş mücahitlerinin davasını tebcil eden ve Amerikan emperyalizmini yerin dibine batıran ve bu yüzden hala muhakemesi devam etmekte olan başmuharririmizi 'Amerika'ya dehalet etmiş' gibi göstermek isteyen kundakçının küstahlık derecesini ve sosyal mücadelemizi bulandırmak ve sarsmak için nasıl bir gayret sarf ettiğini kavradık.

3. İşte bu sebeptedir ki, provokatörün bizzat ortaya çıkmasını istiyoruz. Biz, yetiştirmeye çalıştığımız ve gelişmesini şiddetle arzulaadığımız genç ve idealist kadronun bu imzasız kundaklama neşriyat ile kirlenmesine imkan bırakmayacağız. Çünkü biz şuna kanaat getirdik ki, 'Nuh'un Gemisi' hüviyet ve mazisi bizce malum olan bir maceraperestin karanlık maksatlarına alet olmaktadır."

Üçüncü sayfada Orhan Müstecabi ise, bir önceki sayıdaki yazısının devamı mahiyetinde: "Davamız Müsbet ve Realisttir" başlık-

lı yazısıyla *Nuh'un Gemisi*'yle tartışmayı bilimsel dozda yürütüyordu.

Hemen yanındaki tek sütunluk *"Apaçık Dosdoğru"*'da *"Adiloğlu"* takma adıyla Esat Adil *"Artık yeter!.."* diyordu. Yazı *Nuh'un Gemi-*
si'nin mantalitesini eleştiriyor gibiydi.

Dördüncü sayfanın sonunda tek sütunluk *"Açık Muhabere"*'de en
altta *"Nuh Gemisi'nin Kaptanına"* notu vardı:

*"Bir korsan gibi boyuna rota değiştiriyorsunuz. Asıl üssünüz her-
halde yine eskisi gibi Manş kıyılarıdır. Dikkat edin. Menzilimize fazla
sokulmayın. Ne kadar gomoklaj yapsanız sizi teşhiste zorluk çekme-
yiz! Şimdilik bu kadar!"*

15 Mart 1950 Çarşamba tarihli (Sayı: 20) *Nuh'un Gemisi*'nin ikin-
ci sayfasındaki *"Nuh Çarpıyor: 4 b"* yine Esat Adil'e saldırıyı sürdür-
üyordu:

*"Nuh'tan yediği zılgıtın tesiriyle Kadı Müstecabi (Sabık Müsteca-
bioğlu) şu içinde gerçekten başka her şey bulunan gazetesinin son
sayısında, daha önce sürdürdüğü bazı fikir(!)lerin tam zıddını söylü-
yor. Bazıları imzasız, bazıları çeşit çeşit adlar altında hepsi perişan
kafasının mahsulü olan fikirlerinde zaten düzen bulunmayan bu 'bü-
yük muzdarip'in büyüklük hırsıyla ortaya attığı saçmalar artık gü-
lünçlüğü de sınırını aşarak acıklı olmaya başladı. Yazılarının koflu-
ğunu örtmek için her iki satırda bir kullandığı 'ilim, metod, realite' te-
rimlerine rağmen bazıları bir sinir hastasının sayıklamalarını, bazıları
da keyif haliyle söylenen birbirini tutmaz acayiplikleri andırıyor.*

*Kendisini dev aynasında gören bu zavallı adam bakın bu sefer
de ne yumurtlamış: '... bugünkü şartlar altında ancak köy ağaları va-
sıtasıyla girilebilecek teknik yüzünden toprak üzerinde mutlak bir
hakimiyet ve istismar yaratacak kapitalist nizamın teessüsüne ve bil-
zarure işsiz kalacak toprak işçisinin, dış kapitalizmi kendine yardıma
mecbur edecek iç kapitalist suçunun şehirlerde inkişaf ettireceği
sanayi şubelerinde çalıştırarak istismar edilmesine, bugün memle-
ketimizin içinde bulunduğu şartlar ve realiteler karşısında lafla mani
olabilmenin imkansız olduğunu kabul ediyoruz.'*

Molla Müstecabi'nin arkasında yumurta küfesi yok ya! Dün ak

dediğine bugün kara, dün kara dediğine bugün ak demek onun için işten bile değil. Ama onu ciddiye alan birkaç zavallı müstesna bu el çabukluğuna inanan yok.

Gazetesinin bir evvelki sayısında Türkiye'de yerli kapitalizmin kabiliyetsiz memleketi ileri sanayi devrine kavuşturmaktan aciz, 'İkinci Cihan Harbinde bir çakı bile' yapamayacak kadar beceriksiz olduğunu büyük tavırlar takınarak söylediğini unutan veya unutuldu sanan Marşalcı Sosyalist, şimdi de sağdan geri ederek 'iç kapitalist şuurun dış kapitalizmi kendine yardıma mecbur edeceğinden' ve sanayii inkişaf ettireceğinden dem vuruyor.

İlahi Müstecabioğlu! Gözünü kapayıp, yaradana sığınıp öyle atıyor ki, insanın gülmekten katılası geliyor. Şu 'aciz, kabiliyetsiz iç kapitalizm dış kapitalizmi, yani inkişafının en son safhasına gelmiş olan inhisarcı, emperyalist Amerikan sermayesini nasıl kendisine yardıma mecbur edecek? Müstecabi Hoca'nın hazırladığı 'ilmi, metodik, realiteden kuvvet' alan muskalarla mı?

Şu yardıma mecbur etmek lafı da ayrı bir acayiplik: Geri, aciz ve kabiliyetsiz vaziyette olan, ileri, daha kuvvetli olanı yardıma mecbur etmez. Ondan sadece yardım dilenir. Müstecabi Hoca'nın mızraklı ilmihalinde belki böyle şeyler vardır ama, hiçbir ekonomi kitabında yabancı sermayelere keşkül açarak bir memlekette sanayiinin kurulabileceği yazılı değil.

Bütün bunları bir tarafa bırakarak bir an için şu kendi kendinin lideri Marşalcı Müstecabioğlu'nun iddiasını biz de ciddiye alsak da, en yakın tarihi hadiselerin işiğine tutsak. Bu lafların ne kadar uydurma, gerçeğe ve ilme aykırı olduğu meydana çıkar. Şöyle ki:

Bir kere işsiz kalarak şehre hücum edecek olan köylülerin (yalnız Hazretin telaffuzundan çekindiği ırgatlar değil, ortakçılar küçük ve orta toprak sahipleri de dahil) sanayii geliştirmek için bir amil olacağı yanlış. Değil boğaz tokluğuna, bedava bile çalışmaya razı olacak olan bu köylülerin varlığı yerli ve hatta onların teşviki ile yabancı kapitalistlerin iştahasını çekse bile sermayenin temerküz ve tekniğin çok ilerlemiş olduğu bir devirde, bizim gibi geri kalmış bir memlekette (hele bugünkü gergin vaziyette) büyük bir sanayi kur-

mak ne işlerine gelir ne de onlar için kârlıdır. Yabancı sermaye, kendi sanayiine zarar vermeyecek şekilde, ufak tefek ziraat mahsulleri manipölasyonları gibi, sanayi kursa dahi köyden gelecek olan muazzam işsiz ordusuna iş temin edemeyecektir. Kaldı ki bu işsizler ordusuna, serbest rekabet yüzünden kapılarını kapamış olan yerli sanayiinin eski işçileri de katılmış bulunacaktır.

Haydi Hoca Müstecabî sömürgelerin tarihlerinden haberdar değil. Osmanlı tarihini de mi okumadı? Kapitülasyonlar yüzünden yabancı malların rekabetine karşı korunamayıp çöken yerli Türk sanayiinin yerine yabancı sermayenin elinde her türlü teminat olduğu halde Türkiye’de sanayi kurmadığından, bilakis her türlü sanayi hareketini önlediğinden de mi haberi yok? Bunun için Belçika’larda dolaşmaya lüzum yoktu. Osmanlı tarihini okuması kafi idi. Hele şöyle bir de zahmet edip de ağzından düşüremediği Çin tarihine bir göz gezdirmiş olsa idi. Yabancı sermayenin istediği gibi at oynattığı 305 milyonluk Çin 1932 senesinde, 170 milyon Çinlinin aç ve işsiz olduğunu, Hindistan’da ise 110.000.000 ‘un iş ve geçim vasıtası bulunmadığını okur, yabancı sermayenin sanayii ne kadar “geliştirdiğini” anlardı.

Binaenaleyh yabancı sermayenin Türkiye’ye geniş mikyasta (hele böyle bir devirde) geleceğini ve sanayi kurarak işsizlere iş temin edeceğini sanmak için, insan ancak Kadı Müstecabî olmalı. Son zamanlara bütün milletin ağzına sürülen bu bir parmak “Yabancı Sermaye” balı, sadece Amerikan emperyalizminin tazyikine boyun eğen hakim çevrelerin bin zahmetle kurduğumuz yerli sanayiinin yıkılışını haklı göstermek, işsiz kalan yüz binlerce Türk işçisini avutmak içindir. Tabii bu aldatma kampanyasına Müstecabî de dahil...

Sonra Molla Müstecabî bu gelişmeye “memleketimizin içinde bulunduğu şartlar karşısında mani olabilmenin imkansız olduğunu” kabul ediyor. Buna ancak ‘Aksiyonla’ karşı konur diyor. Ne esaslı, ne erkekçe laf değil mi? Fakat bu ‘aksiyon’ ne vakit biliyor musunuz? Yabancı sermaye gelsin, sanayi kursun (tabii böyle bir şey muhall!) sınıf tezatları gelişsin, ondan sonra... Bugünden ‘Aksiyonumuz’, yabancı sermayeyi desteklemek. Sabık zindancı bugünkü ‘sosyalist’

başının anti-emperyalist 'Aksiyondan' anladığı bu imiş meğer. Pes!

Emperyalizme karşı açılmış olan İstiklal Savaşımız zamanında acaba sınıf tezatları bugünden daha mı keskindi? Bugün Çin'de bizimkinden daha mı keskindir?

O halde Müstecabi için ortada emperyalizme karşı kazanılmış ve fakat kaybedilmek üzere olan bir istiklal davası ve bu istiklal devrinde gelişmiş olan bir işçi sınıfının bugünkü ölüm kalım davası dururken kalkıyor da gelecekte, bugünkü işçi sınıfımızın ölümleri üzerinde yükselecek olan (yukarıda açıkladık ki o da uydurma bir nazariye) bir işçi sınıfına ümidini bağlıyor?

Bu soru cevabı kendiliğinden çıkıyor: Sarıksız Hoca eskiden beri olduğu gibi Türk halkının, Türk işçisinin yabancı sermaye ve emperyalizm düşmanlığına ve savaş kabiliyetine inanmıyor bir, büyüklere ve dolayısıyla Amerikan emperyalizmine dehaletini 'sosyalizm' kelimeleri altında saklamak istiyor iki.

Ve sen Müstecaplızadem, el çabuklukları ile milleti sersemletmeğe çalıştıkça peşini bırakmayacağız uç."

21 Mart 1950 tarihli 5 sayılı Gerçek'in üçüncü sayfasında 'Nuh' Çarpıldı..." başlıklı yazı yer alıyordu. Alt başlığı şöyleydi:

"İngiliz sermayedarlığının ajanlarından bir paşazadeye"

Yazıya Paul Langevin'in şu sözüyle giriliyordu: "İleri görüş imkanlarımız her şeyden evvel bilgi derecemize bağlıdır ve bilgimiz ancak aksiyon vasıtasıyla artabilir."

"3. sayımızda çıkan yazımızın 'NUH' tarafından nasıl çarpıldığını ve kendi sütunlarına nasıl eğri büğrü nakledildiğini gördünüz mü sayın okuyucularımlar?

Yazımızın doğru tarafı yokmuş, tashihine ise ne sütunları müsaaitmiş ne de biz bu kadar zahmete değer imişik... Ve tabii arkasından gelsin bakalım şahsiyete hücum.

Fikir için tek satır ayıramadığı halde, pek hoşlandığı küfre sayfalar tahsis eden bu Paşazadede biz daha başka şeyler beklemiyorduk zaten. Yalnız meramımızı anlatabilmek için kendi lisanlarıyla konuşmaktan başka çare bulamadık da... Acemisi olmamıza rağmen hele bir yol da onu deneyelim dedik.

Şimdi gel bakalım Paşazadem; bugün bir şövalye asaletiyle ve kahramanca (?) mücadele ettiğiniz Amerikan emperyalizminin; zaten senelerden beri pazarı olan Türkiye'yi daha beter sömürebilmesine imkan hazırlayan sizin ve sizlerin o lüks budalası paşazade ve ileri adını verdiği yerli burjuva aileleri değil midir?

Bu memleketin çalışan, fakat sizin hiç temas etmediğiniz ve edince de ileri yerli burjuva dediğiniz kimseler tarafından haince istismar edilen yoksul evlatları; veremden kan kusan, açlıktan mahvolan, sıtmanın yakıcı ihtilaçları ve kanserin öldürücü ıstıraplarıyla kıvranan yavrularına, analarına, babalarına, karılarına, bacılarına, ekmek ve ilaç bulamazken; (şahsen ben kemik veremi olan kardeşime) memlekete akın akın giren lüks otomobiller, buz dolapları, billur avizeler, hanımefendi eşyaları, naylon donlar, radyolar (evimde olmadığı için bana radyo bile lüks gibi geliyor) ve daha ismini beceremediğim, ama sizin ailelerinizin iştiaqla kullandıkları lüks eşyalar; o her zaman hücum ettiğiniz Amerikan kapitalizminin fazla istihsal metarı değil de nedir?

Ve ailelerinizin ve bizi memleketten koğacağını söylediğiniz, sizin değişinizle, ileri burjuva aileleri, bu lüks eşyaları kullanmakla Amerikan emperyalizminin devamına yardım etmiyor mu acaba?

Bizi, Çin meselesini sık sık ele almakla itham eden bey; biz o meseleye neden temas ettiğimizi biliriz ve gayet iyi bildiğimiz için de, senin bu memleketi, inkılaptan evvelki Çin gibi tam bir Amerika sömürgesi halinde göstererek unutturmak istediğin ve memleket realitelerine göz yumarak bir de utanmadan kendilerine ileri unvanını verdiği yerli burjuva istismarıyla mücadele etmeyi; sömürücü İngiliz sermayesi ve Amerikan emperyalizmi ile mücadele etmek kadar zaruri buluyoruz.

Milletimiz; Çin'in şimdi tamamlayabildiği hareketi, yıllarca evvel yaptığı milli mücadelesiyle başarmış ve emperyalizme daha o zaman kapılarını kapamıştı. Bu vatanın hakiki evlatları (Siz salon beyleri değil) ıcap ederse gene emperyalizmin gırtlığına sarılmaktan ve toprağı kanlarıyla sulamaktan asla çekinmeyeceklerdir.

Fakat biz şuna eminiz ki; senin ileri dediğin istismarcı burjuva ai-

leleri ve onların salonlara fırlatı fırlatıverdiği sahte solcular, yani sizler en aşağı Amerikan emperyalizmi kadar bu memlekete zararlısınız.

Yirminci asırda, istismarın yerlisi yabancı olamaz Paşazadem.

Bu memleket halkı, sizin gibi yalnız gazete sütunlarında palavra yapan ve işlerin gayet kolaylıkla halledileceğini zanneden çok hayalperestler gördü. Zaten sosyal mücadelesinin bu kadar verimsiz oluşunun en büyük sebeplerinden biri de, böyle kendi arasından çıkmayan salon beylerinin yalnız lafta kalan kahramanlıklarına fazla bel bağlamasıdır.

Fakat devir geçti artık Paşazadem; millet laf değil, fiiliyat bekliyor. Onun için, senin bugünkü realiteler karşısında aksiyon sahasına teşmil edilebilmesine imkan olmayan palavraların ancak, men-subu olduğun sosyetedeki, solculuğu moda diye benimseyen naylon donlu koketlerin ve oğlanların hoşuna gidebilir.

Davamızın yolu öyle bir yoldur ki Paşazade, başı ateş, sonu ateş, yanı ateş, içi ateştir. Ve bu yoldan sizlerin yaptığı gibi döne döne değil, yana yana geçilir.

Gelelim asalete Paşazadem; senin neyine gerekti zadelikten bahsetmek a iki gözüm. Kendi silahı ile kendini vuran budala avcıya döndün kaldın. O yazıların sahibi sıfatıyla konuşuyorum Paşazadem, benim tam senin aksine, asaletle, zadeganlıkla uzaktan, yakından zerre kadar alakam yoktur. Dedem, kafasının emeği ile geçinen bir müderris, onun babası Müstecap köyünün basit bir toprak ırgatı, benim babam ise, kunduracı çıraklığından yetişmiş ve yokluk içinde ölmüş bir memleket evladı idi. Şahsen ben de, bu vatanın bütün emekçi insanlarıninki gibi kahr ve ıstırap içinde geçen yirmi beş yıllık hayatımın hesabını her an vermeğe hazırım.

Sonra şunu da iyice kafana koy salon beyi; seni idare edenlerin zannettiği gibi, bizim hedefimiz ne bir şahıs ne bir zümre ne de bir topluluk tarafından çizilmiş değildir. Yolumuzu ve mecramızı tabiatın değişmez kanunları tayin etmiştir. Biz o mecrada sür'atle akacağız. İşte o kadar."

Bu yazının imzası "Orhan Müstecabi" idi.

İlk sayısından itibaren, birinci sayfasındaki karikatürlerinden ve çizimlerdeki imzasından Abidin Dino'nun da *Nuh'un Gemisi* kadrosunda olduğu anlaşıyordu.

18'nci sayıdan itibaren "*Nuh Çarpıyor*" sütununda Esat Adil'e saldırılar devam edip giderken 21'nci sayıda "*Abidin Dino*" imzalı, çerçeveli kısa bir yazı görüldü. (*Nuh'un Gemisi*, 22 Mart 1950, Çarşamba, Sayfa:2)

"Esat Adil'e

22/3/950'de çıkan Gerçek'te 'Nuh Çarpıldı' isimli yazınızı okudum.

Birkaç seneden beri tek satırınızı görmediğim için üslubunuzu biraz yadırgadım. Fikirlerinize gelince, Nuh'ta çıkan üç yazıdan bunları öğrendim. Şu neticeyi çıkartıyorum. Reşat Aydın'ın diktafon sayıklamalarını andıran bir buhran içindesiniz, hüzün verici... Bence Nuh'ta çıkan yazılara cevap bulamayıp ta etrafa saldırmamız bir kuvvet belirtisi değil, bir aciz itirafıdır, dedim ya, durumunuz hüzün verici, salonlardan da, steplerden de bu böyle görünüyor.

Abidin Dino"

Aynı sayının 4'ncü sayfasındaki "*Nuh Çarpıyor: 4 c*" sütununda da "*Kadı Müstecabi bozgun halinde*" başlıklı şu yazı vardı:

"Nuh'un şamarları tesirini göstermeğe başladı: Hem de pek çabuk. Önce Amerikan sermayesinin Türkiye'de sanayii geliştirerek sosyalizme yol açacağını pervasızca ortaya atan meşhur soysalist sonradan 'iç kapitalizmin şuurunun yardımı mecbur edeceği dış kapitalizm' filan yollu tevillere sapmış ve nihayet bu konuda dut yemiş bülbüle dönmüştür. Bu feci ric'ati karşısında uğradığı bozgunu bir sis perdesiyle örtmek için bir sürü abuk sabuk, ipe sapa gelmez laflarla şamata koparıyor ve gazetesinin son sayısında istismara yerli burjuvaların buzdolaplarından, naylon donlarından lüks eşyalarından (ağzının suyunu akıtarak) bahsediyor ve yana yakıla ve demagogça dedesinin ırgatlığından, babasının Kadılığından, amcasının kunduracılığından dem vuruyor. Bu arada evinde bir radyosu bile olmadığını yana yakıla söyleyişi de herhalde Marşal planı yardımından bazı hediyelere nail olmak içindir. İlle velakin hazret mükafat

beklerken tam umduğunun aksi olmuş, Marşal planının Türkiye'deki idarecisi ve Amerikan kapitalizminin mümessili Mister Rr. Dorr Marşalcı soysalisti yalanlamıştır. Geçenlerde memleketimize gelen yirmi Amerikan gazetecisine verdiği beyanatta: "Türkiye'de ziraatın artırılacağını, madenlerin daha randımanlı işletileceğini, bu suretle artırılan hammadde istihsalı ile Avrupa'ya yardım edileceğini" söylemiş, fakat Türkiye'de sanayiın ilerletileceğine dair tek kelime söylememiştir. Bu açıklama ile 'gerçekçi'nin millete Amerikan kapitalizmini şirin göstermek için uçurduğu balonlardan sonuncusu da patlatılmış oluyor. Hem de bu kapitalizmin mümessili tarafından.

Nuh'un sürekli tenkitleriyle zaten pusulayı şaşırmış olan 'gerçekçi' dostlarının bu vefasızlığı ile pek feci bir hale düşmüş olmalı ki, gazetesinin son sayısının bir köşesinde, sevgilisi tarafından terk edilmiş karasevda! ümitsizliğiyle karga seslerinden, baykuş çığlıklarından bahsetmektedir.

Hiç dilinden düşürmediği 'realite'nin bu acı sillesinden ders alarak kendisine gelecek mi dersiniz? Böyle bir şeye inanabilmemiz için, yabancı sermayeden medet ummakta hata ettiğini, yabancı sermayenin memleketi sömürmekten başka gaye gütmeyeceğini anladığını ve Amerika yardımı yolundan sosyalizme varmak yolundaki iddialarının saçmalığını itiraf etmesi gerek. Bunu yapmadıkça kimseyi gözyaşlarına inandıramayacak ve 'Nuh'un sillelerinden kurtulamayacaktır."

29 Mart 1950 tarihli 6 sayılı Gerçek'te Esat Adil ilk kez, kendi imzasının baş harfleriyle (sayfa: 2) "Nuh'un Gemisi"ne şu yazıyı yazdı:

"Müstehak olduğunuz cevap

Son derece şımarık, küstah ve cahil bir şebeke dört haftadan beri 'Gerçek'e ve şahsıma karşı durmadan taarnuz ediyor.

Her birinin elli yerinde mum yanan bu düzenbazlar, polemik ve fikir hareketi kisvesi altında bu milletin en çok muhtaç olduğu sosyalist tefekkür sistemini baltalamak, tahrif, iftira, yalan, tezvir ve türlü bayağılık usulleriyle prestijimizi kırmak sevdasındadırlar.

Yazdıkları yüz satırlık bir yazının yetmiş beş satırını küfürle doldu-

ran bu maskeli kundakçılara namusluca ortaya çıkmalarını bir defa ihtar ettim. Medeni cesaret ile zerre kadar ilgisi olmayan bu maceraperestler kulübeleri içine saklanarak hâlâ havlamakta devam ediyorlar.

Bir robottan farkı olmayan imtiyaz sahibinin sersemliğinden faydalanan bu fikir ve politika cambazlarının bir tanesi 'Çin milli kurtuluş mücahitlerine selam' adlı yazımdan dolayı İbret gazetesinde bana kuduzca saldırmış olan bir faşist uşağıdır. Bir tanesi bu memlekette yıllarca İngiliz sermayedarlığının taraftarlığını yapmış ve Musoli'nin Arnavutluk Valisine çekilen tazim ve tebrik telgrafına imza koymuş ve kendini bir takım safdillere Marksist diye yutturmuş bir maceraperesttir. Bir üçüncüsü ise, her müsbet aksiyondan tazı gibi kaçmağa alışmış, sinsî, muvazenesiz bir mücadele kaçağıdır.

Bu üç cambaz birkaç yamakla birlikte 'Nuh'un Gemisi'nde fikir ve politika soytarılığı yaparak geçinmekteler, güya Amerikan aleyhtarlığı maskesi üzerine bir de solculuk maskesi takarak karanlık mak-satlarını gizlemeye çalışmaktadırlar.

Bu efendiler, yerine göre nasyonalist, yerine göre Marksist, Troçkist, anarşist ve hatta; faşist serpuşlar taşıyarak halkı aldatmayı ve milli meseleler namı altında milli menfaatleri çiğnemeyi büyük bir ustalıkla başaran dış pazarlardaki kapitalist ve emperyalist rekabetinin azılı ajanlarından farksızdırlar.

Bu maceraperestler daha Gerçek'in ilk sayısı çıkar çıkmaz tahrif, tezvır ve küfür aletleriyle hücumla geçtiler. Akılları sıra, Amerikan aleyhtarlığı ve solculuk maskesi altında çevirmek istedikleri dolapları daha rahatça çevirebilmek için dikkatli bizim üzerimize teksife çalıştılar.

Bu beyzade, bu paşazade döküntüleri zannettiler ki, milletin menfaatleri uğruna giriştiğimiz müspet, açık ve namuslu mücadele-mizi, çığırkanlık, soytarılık, küfürbazlıkla baltalamak mümkün olacaktı. Yine umdular ki, kulübe içinde saklanıp havlamakla hüviyetlerini gizleyebileceklerdir.

Bu sahte Marksist, sahte faşist, sahte nasyonalist ve baştan aşağı sahteliklerden teşekkül etmiş olan bu kuklalar oyunlarını o dere-

ce terbiyesiz ve küstahça oynamaya kalkıştılar ki, dört haftadır devam eden hezeyanları, cehaletleri, küfürbazlıkları artık kabak tadı verdi.

Ben onlara itidal ve nezaketle ihtarda bulundum. Maskelerini çıkartmalarını, perdenin önüne gelerek hüviyetlerini kendiliklerinden ortaya koymalarını namuslu ve medeni cesaret sahibi olmalarını, fikir ve küfrü birbirinden ayırmalarını tavsiye ettim.

Edepsizliği, iftiracılığı ve yalancılığı o derece ileri götürdüler ki, üzerime Amerikancılık, mollalık, kadılık, zindancıbaşılık, Marşalcılık, sahte Peygamberlik, Halk Partisi'ne dehalet, ikbal hırsı ve daha buna benzer bir sürü hezeyanlar savurdular ve daima imzasız yazdılar ve daima uyuzcasına korktular, gizlendiler ve Donkişotluğu da elden bırakmadılar.

Unuttular ki, ben inandığım davanın bir serdengeçtisiyim. Bu uğurda her nimeti tepmiş, her şahsi ihtirası yenmiş, çiğnemiş, türlü ıstıraplar çekmiş, türlü zahmetlere katlanmış bir adamım.

Bu milletin ve bu davanın uğruna en ağır şartlar ve neticeler karşısında da olsa herhangi bir mücadeleden çekinmeyeceğimi beni tanıyanlar bilir.

Kala kala sizler gibi korkak, cahil, düzenbaz ve bozgunculardan mı çekinecektim.

Açık mücadele, namuslu ve dürüst insanların san'atıdır. Sizin san'atınız ise, ya duvar arkasına gizlenip, ya kulübenize kapanıp havlamaktan ibarettir.

Halbuki siz, taşlanıp susturulmaya bile değmezsiniz.

İşte sizin müstehak olduğunuz mukabele ve muamele...

Herhalde bu cevabım sizin karanlık ve mazohist duygulannızı tatmin etmiştir.

Esat Adil Müstecabi

Okuyucularıma:

Yukarıki yazı muhatapların gazetesine yakışır. Bizzarur burada neşredildi. Hepinizden özür dilerim.

E.A.M.

5 Nisan 1950 Çarşamba tarihli (Sayı: 23) Nuh'un Gemisi'nde.

ikinci sayfada sahibi ve (bu nüshada) yazı işlerini fiilen idare eden Nahit Üstemir'in "İt ürürür kervan yürür..." başlıklı şu yazısını okuyoruz:

"Acz içinde olan her insanın yalana, iftiraya ve küfre sapmasını tabii görür müsünüz? Muhakkak ki değil. Böylelerinin terbiye, ahlak ve kültür noksanlığı gibi daha bir takım hasletleri de kendisinde meczetmiş olması lazım.

İşte size bir misal, ciddiyetiyle dahi kendine güldüren, Kısakürek ayarı bir zat: Esat Adil efendi!

Bilgisizliği bugüne kadar Nuhun Gemisi'nin mizahi yazarlarına konu oldu; fakat bundan sonra, bu terbiye kıtlığı ile, isminden dahi bahsetmek güç olsa gerek...

Esasen hakkında uzun söze de lüzum yok: İt ürür, kervan yürür... N. Üstemir"

Hemen aynı sütunun üstünde "Nuh Çapıyor: 4 d'de ise; "Marşalcı sosyalist hâlâ saçmalıyor!..." başlıklı şu yazı yer almıştı:

"Nuh Dede'nin sillesine dayanamayıp sersemleyen Kadı Müstecabi bir hafta kadar kalafata çekildikten sonra yazı piyasasında yeniden göründü. Hem de nasıl? Birden ipini koparmış bir mahluk gibi hırlayıp soluyarak; gözleri yuvalarından fırlamış, ağzı köpük saçarak, ana avrat iman söverek...

Halkı yalan yanlış ahret masalları ile kandırıp peşine takmak isteyen bir yobaz nasıl foyasını meydana çıkaranlara saldırırsa, Kadı Müstecabi de, maskesini düşüren "Nuh"a da kuyruğuna basılmış, önünden lokmasını almışların öfkesiyle hamle ediyor. İçinde gerçekten gayri ne ararsan bulunan gazetesindeki iki sütun; küfür folkloru üzerinde araştırma yapanlar için çok verimli bir kaynaktır... Yalnız "Nuh"a verilecek cevap bulamadığı için gözleri dönen Marşalcı Sosyalizm softası bilir ki "Nuh" bu çeşit gürültülere pabuç bırakacak doğruyu söylemek sahte peygamberleri teşhir etmek için çirkefe taş atmaktan çekinecek yarı aydınlardan değildir.... Türkiye'yi tam bir müstemleke haline getirmekten başka bir niyeti olmayan; yabancısı sermayesine şakşakçılık eden bu kerameti kendinden menkul üfürükçü Babanın bütün iğrenç küfürlerine ve iftiralarına vere-

ceğimiz tek cevap şudur: Kem söz, kalp akça sahibinindir.

Yalnız bizim tek cevap sözümüzü görüp te sakın sevinmesin Müstecabi cenapları. Hemen tekrar edelim ki tasını tarağını, boru-sunu, şakşağını toplayarak yazı piyasasından çekileceği güne kadar yakasını bırakacak değiliz!

Bu türedinin samimiyetine, sosyalistliğine ve kendisinden ve göl-gesinden başka kim inanır ki bu kadar üstüne düşüyorsunuz diyen-ler olabilir. Fakat biz bu memlekette meydana boş bulan nice post düşünlerinin sahte kılavuzların ve demagogların, nemelazımcılık yüzünden şımarıp yemedikleri herze bırakmadıklarını çok gördüğümüz için Molla Müstecabi cübbesini toplayıp kuşeyi vahdete çeki-linceye kadar ensesinde boza pişireceğiz.

Bu vesile ile Marşalci Soysalistin son bir yalanını daha meydana vuralım:

Gerçekleri, acemi bir softa beceriksizliği ile değiştirerek yuttur-maya çalışan gerçekçi (!) "Gerçek"inin son sayısında Hindistan'dan bahsederken:

"Hindistan İngiliz emperyalizminden yakasını kurtardı, bağımsız bir Curnhuriyet oldu. Bugün de, ıslahatçı usullerle sosyalist istihsal sistemine geçişin güzergahını hazırlamağa çalışıyor" diyor.

Bir kere Hindistan İngiliz emperyalizminden yakasını kurtarmadı. Hind hakim sınıfı İngiliz emperyalistleri ile uyuştu ve halkın istiklal sa-vaşını zahiri bir "istiklal"e sattı. Bu gün Hindistan İngiliz imparator-luk camiası dahilinde sadece dominyonlardan biri.

Sonra Hindistan bugün iktisadi bir kalkınma ile uğraşacak halde değildir.... Henüz kabile ve din itilaflarını halledememiştir. Pencap ve Keşmir davaları birinci plandadır... Bundan sonra sosyalist (bir nevi sosyalist!) Nehru cenapları da ileri işçi, köylü, sendika ve tale-be hareketlerini İngiliz idaresine rahmet okutacak kanlı bir şekilde bastırmıştır. Molla "Islahatçı Sosyalizm"nin bu gelişmesine hayran ol-duğuna bakılırsa aynı faşistçe hareketleri Türkiye'de tekrarlamak ni-yetinde...

Dahası var: Atatürk'ün dediği gibi "İktisatsız istiklal olmaz". Hal-buki Hint ticareti "istiklal"den beri İngiliz ve Amerikan tekelleri ile

elele vermişler ve Hint halkını eskisinden fazla istismar etmeğe koyulmuşlardır... Kadı Müstecabi'nin bahsettiği sosyalizm yalnız kanaatte kalmıştır. Bakın sermayesinin büyük bir kısmını Hindistan'ı sömürerek temin etmiş olan meşhur İngiliz kimya tekeli I.C.İ. 1947 Temmuz raporunda ne diyor:

"Hükümetin yabancı sermayeye karşı herhangi bir tedbir almayacağına ve devletçiliği de ileri götürmeyeceğine kat'iyen eminiz."

Hadiseler I.C.İ.'nin görüşünü teyid etmiştir. Kongre evvelce ana sanayiinin devletleştirilmesine ve sanayideki yabancı sermayesinin tasfiyesine karar verdiği halde, bu karar sosyalist Nehru hükümeti tarafından tatbik edilmemiştir.

Bizzat Nehru 1948 Şubatında parlamentoda verdiği bir demeçte şunları söylemiştir:

"İktisadi bünyemizde ani bir değişiklik olmayacaktır. Mevcut sanayi devletleştirilmeyecektir..."

Ajans haberlerine göre Hindistan'da mevcut sanayiın devletleştirilmesi asgari on sene için hükümetin sınai ve iktisadi planından çıkarılmış bulunuyor...

Devletleştirilmesiz sosyalizm ve ne buyurulur? Buna sosyalizm demek için ancak Müstecabi gibi sosyalist olmak lazım...

Dahası var: Hind hükümeti Hindistan'da artan hayat pahalılığına karşı dahi tedbir almaktan acizdir... Buna mukabil son senelerde sermayedarların kârları alabildiğine artmıştır...

Yalnız şunu da unutmamak lazımdır ki, bugünkü Hint hükümetinin kara borsacıları koruyan siyasetini sosyalizm addedenler yalnız bizde yoktur... Meşhur Hind milyarderi Tata'nın uşağı; resmi Hint Sosyalist Partisi lideri Mi P. Masani de Kadı Müstecabi'nin fikrinde-dir. Hind hükümetinin ileri unsurlara karşı girdiği şiddet hareketinde hükümeti destekleyen ve ona yardım eden bu sosyalist partisinin lideri bu irtica hareketlerini "Demokratik sosyalizme bir geçiş...totaliterliği red...Devlet veya şahsi sermaye için müsavi bir fırsat" olarak vasıflandırmıştır. Netekim Kadımız da Hindistan'daki gelişmelere "sosyalist sisteme geçişin güzergahını hazırlıyor" diyor. Garib bir benzerlik...

Amerikan sermayesine gelince; Çin pazarını elden kaçıran Amerikan sermayesi bugün bütün kuvvetile Hindistan'a saldırmış bulunuyor. Son aylarda bir çok garantiler alarak Hindistan'a on milyonluk bir kredi açtı. Hindistan Amerika'nın dördüncü nokta planında en büyük yeri işgal ediyor.

Şurası tuhaftır ki İngiliz emperyalizminin ve Hind irticainin temeli addedilen Hint prensleri bizim Kadının islahatçı sosyalist hükümeti tarafından resmen tanınmaktadır.

Son bir nokta daha: Bugün İngiliz askerleri güya Hindistan'ı terketmişlerdir... Fakat gerek Pakistan ve gerekse Hindistan ordusunun bütün yüksek mevkileri İngiliz subaylarının elinde bulunuyor... Halen Hindistan'da dominyon ordusunda üç yüz, Pakistan ordusunda da beş yüz kadar İngiliz subayı vardır... Kara, donanma ve hava kuvvetlerinin tabiye terbiyesi İngilizlerin elindedir...

İşte "islahatçı usullerle sosyalist istihsal sistemine geçişin güzergahı". İşte Kadı'nın sosyalizmi, işte onun Türkiye halkına vadettiği sosyalist Türkiye. Harici, iktisadi ve askeri istiklali olmayan bir Türkiye...

Yeter be Kadioğlu bu milletin bir istiklal savaşı vermiş olduğunu düşün de bir parça utan ve çek arabani artık..."

12 Nisan 1950 tarihli 8 sayılı Gerçek, "Okuyucularımızla Kısa Bir Hasbihal" başlıklı yazıda Nuh'un Gemisi'yle sürmekte olan kavgadan çekildiğini duyurdu:

"Gazetemiz aleyhine yöneltilen küfürbaz neşriyata karşı verilmesi gereken son cevabı 6'ncı sayımızda vermiş bulunuyoruz. Okuyucularımızı bundan böyle, bu gibi şahısların soytarlıklarıyla meşgul ve rahatsız etmemeğe karar verdik. Küfrü tikre tercih etmiş olanların hesabını kanun görür"

Buna rağmen 26 Nisan 1950 Çarşamba günkü Nuhun Gemisi ikinci sayfasında "Nuh Çarpıyor: 4 e'de yine Esat Adil'e saldırmayı sürdürüyordu:

"Kadı Müstecabi yabancı sermayeyi 'iştahlandırıyor'. Kadı cenapları evvelce kendisine verdiğimiz cevapları bir hayli kafa yordduğu halde anlayamamış ki, 'Gerçek'in dokuzuncu sayısında yine ya-

bancı sermaye çığırkanlığı yapıyor. "Memleketimize yabancı sermayenin girmesini milli sermaye ile işbirliği etmesini kolaylaştırmalıyız", onu 'iştahlandırmalıyız' diyor.

30 sene evvel yüz binlerce Türkün kanı pahasına memleketten kovulan yabancı sermayeyi bu millet bir daha memlekete sokmaz! Bu memleketin yabancı sermayeden çektiklerini, belki senin gibi 'politikacılar' unutmuştur, ama halk unutmadı.

Dinle ve eğer söylediklerimize aklın ermezse git tanıdıklarına filan sor. Sana ne demek istediğimizi anlatsınlar ve sen de anlamaya çalış (anlayabilirsen tabii!)

Yabancı sermaye emperyalizmin ta kendisidir.

1-Kapitalizmi fazla gelişmiş birkaç büyük memleketin tekelci kapitalistleri, bünyeleri icabı, kendi memleketleri dahilinde işletemedikleri fazla sermayelerini geri memleketlere ihraç etmeğe çalışırlar. Emperyalizmin temelini; sermayenin bu genişleme isteği teşkil eder. İşte memlekete 'girmesini kolaylaştırmak', 'iştahlandırmak' istediğin yabancı sermayenin ihracı böylece emperyalizmin en karakteristik vasfıdır ve sen de bir emperyalist yardakçısından başka bir şey değilsin

Yabancı sermaye nasıl 'girer'

2-Yabancı sermaye yapayalnız, tıngır mıngır, şartsız şurtsuz girmez. 'Dişlerini törpületmez', parasını yatırdığı memleketten bir çok garantiler alır. Ağır şartlar ileri sürer. Öyle şartlar ki sen onun 'sivri dişlerini törpüleyim' derken keskinleşen dişlerini kendi boğazında bulursun. O sana döne döne kazık atar: Alacağı yüksek faiz ve komisyondan başka bu para ile elinde kalan çürük çank malları sana aldırır. Senin memleketindeki hammaddelelerini ucuza satın alır. Kendi elindeki modası geçmiş silahları sana satar. Ve nihayet ekonomine ve idarene kadar nüfuz ederek seni bir sömürge haline getirir ve kendi menfaatine kullanır, harbe sokar.

Bu şartları şu veya bu şekilde ihtiva etmeyen emperyalist yabancı bir sermaye görülmemiştir ve görülmez de... O zaman emperyalizm kalmaz. Bu güne kadar Müstecabi'ye bunu yüz defa söyledik.

Fakat o bu bahislere hiç yanaşmıyor, bir takım gafilleri aldatabilmek için, yabancı sermaye ve emperyalizm propagandasına devam ediyor.

Emperyalizm harp demektir

3-Emperyalizm harp demektir. Daha geniş yatırım sahaları arayan "yabancı sermaye" tabii olarak harpçi bir politika takip eder. Emperyalist hükümetin yardımı ile geri bir memlekete giren sermaye kendi hükümetinin emperyalist genişleme politikasına uygun olarak yatırım sahaları arar ve bulur ve sermayesini her şeyden önce stratejik önemi haiz teşebbüslere yatırır.

Abdülhamit zamanında emperyalist Alman hükümetinin yardımı ile memlekete giren Alman sermayedarları Alman genel kurmayının Şarka doğru genişleme planına uygun olarak sermayelerini, Anadolu- Bağdat demiryollarına yatırmışlardı.

Binaenaleyh dışardan gelen sermaye türlü türlü istismar şartlarını ihtiva ettiği gibi aynı zamanda emperyalist bir genişleme programını da ihtiva eder. Hükümetinin tavsiyesile sermayesini evvela stratejik önemi olan sahalara yatırır. Geri memleketi ileride kendi menfaati için açacağı harbe hazırlar. Netekim Alman emperyalizmi de dışlerini memleket ekonomisinin ve hükümetin boğazına geçirdikten sonra Türkiye'yi Birinci Dünya Harbine sokmuş ve milyonlarca Türk Kafkas cephelerinde, Sina çöllerinde Doyçe Bank'ın emperyalist gayeleri için ölmüştü.

Bugün de senin Türkiye'ye gelmesi için iştahlandırmağa çalıştığın Amerikan sermayesi aynı maksadı güdüyor: Türkiye'yi birkaç Amerika milyoneri için harbe sürüklemek; yoksa Türkiye'yi kalkındırmak, sanayileştirmek için değil.

Amerikan sermayesi ve tekniği ile yapılan yolların planları senin "Ortaçağ ziraatinden çıkman" için değil; Amerikan harp planlarını tahakkuk ettirmek için hazırlanmıştır. Krom istihsaline Marşal Planı'ndan sermaye yatırılması Amerikan silah fabrikalarına daha devamlı ve bol miktarda krom yetiştirmek içindir.

Halk Partisi böyle bir emperyalist planı "iştahlandırmak" için

zaten elinden geleni yapıyor. Mister Müstecabi Efendi daha ne yapacak bilemeyiz. Acaba harp filan mı ilan edecek. Çünkü onları bugün en fazla iştahlandıran bu.

Harp yordakçısı

4- Emperyalistlerin buhrandan kurtulmak için bir an evvel üçüncü dünya harbini çıkarmağa çalıştıkları ve bunun için gece gündüz uğraştıkları bir sırada, hele Türkiye gibi bir memlekette, yabancı sermayenin sanayiimizi kalkındıracağını, ancak Amerikan harp hazırlığını gizlemeğe çalışanlar iddia edebilir. Amerikan uzmanları, harp planları hazırlanırken bir Türkün, kendine sosyalist süsü veren bir Türkün, emperyalist yabancı sermayesini "iştahlandırmaktan" bahsetmesi düpedüz harbi çıkarmak isteyenlerin işi "kolaylaştırmak"tır.

Hülasa:

Mister Dorr ile kadeh tokuşturan Müstecabi efendiyi hoşgörmemize asla imkan yoktur. Çünkü o, yalnız bir emperyalist çığırtkanı değil, aynı zamanda, yabancı sermayeyi "iştahlandırmak" için "her şeyi yapmayı" tavsiye eden; emperyalistlerin silahlarını yağlayan bir harp kundakçısıdır. Yani Türkiye'yi üçüncü bir dünyanın en kanlı bir harp sahası haline getirmeye çalışanların yordakçısı...

İşte Mister Müstecabi efendi, şimdi çırcıplak meydandasın. Bakalım bu kılıkla kimleri aldatabileceksin?"

Bundan sonra Nuh'un Gemisi'nde de Gerçek'le ilgili eleştirel bir yazıya rastlanmıyordu. Böylece Nuh'un Gemisi-Gerçek kavgası son bulmuştu.

Haftalık Gerçek'in "sahibi ve neşriyatı fiilen idare eden" Orhan Müstecaplıoğlu "Nuh'un Gemisi"yle çatışmaya tanıklığını şöyle anlatıyor:

"Biz Gerçek'in yayınına başladığımız sıralarda Nuh'un Gemisi adıyla yeni bir haftalık gazete çıkıyordu. Bunu Türkiye Komünist Parti'li Şefik Hüsnü grubunun çıkardığı biliniyordu. Perde gerisinde Abidin Dino'nun, Rasih Güran'ın olduğu söyleniyordu. Görünürde gazetenin sahibi Nahit Üstemir adında birisiydi. (Sonradan, el altından gizli gizli satılan müstehcen yayın yapmaktan mahkum edilip

hapse atıldı) İşte bu Nuh'un Gemisi'nde Esat Adil, Amerikan yardımı konusundaki yazılarından ötürü, "Marşalcı Sosyalist" şeklinde suçlanmaya başlandı. Amaç Esat Adil'i tümüyle provoke etmektir. Bu durumda Esat Adil'le çelişkili olmamıza rağmen, ben onu savunma zorunluluğu duydum. Onların ithamlarına karşılık bir iki yazı yazıp, ben de onları ağır şekilde suçladım. Ancak onlar beni muhatap almaktan devamlı kaçındılar ve benim yazılarımdan ötürü de, sanki o yazmış gibi, devamlı Esat Adil'e çattılar. Yazdıkları da ipe sapa gelmez şeylerdi.

Nuh'un Gemisi güya TKP'lilerin elindeydi. Biz ise TKP'liler yanımıza geldiği zaman konuşmalarımızı keserdik, bunlar o kadar güvenilmez adamlardı. Birlikte faaliyette olduğumuz arkadaşlarla, bunlardan MIT'in ispiyonlarından korktuğumuz kadar korkardık. Tümünden değil tabii... İçlerinde samimi arkadaşlar da vardı. Fakat genellikle bunların arasında ayak takımı, parya takımı, lumpenler mevcuttu. İşte bu kesimden, o sıralarda Esat Adil'e karşı tamamen gerçek dışı 'Marşalcı Sosyalist' ithamı yapılmaya başlandı. İşte Esat Adil o sıralarda bir yandan burjuva çevrelerin baskısı ve ölüm tehdidi altında; öte yandan da TKP'lilerin 'Marşalcı Sosyalist' ithamı altındaydı."

1 Mart 1950 tarihli 3 sayılı Gerçek'in dördüncü sayfasındaki "Açık Muhabere" sütununda "İstatistik meraklısı bir okuyucumuza" başlığı altında Esat Adil'in hakkında 1934'den itibaren açılan davaların bir dökümü verildi:

"Başmuharrimiz Esat Adil; 1934'te Balıkesir Ağır Ceza Mahkemesi'nde,

1945'te İstanbul Birinci Ağır Ceza Mahkemesi'nde,

1946'da 1 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi'nde,

1947'de 2 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi'nde,

1948'de İstanbul İkinci Ağır Ceza Mahkemesi'nde,

1949'da İstanbul İkinci Asliye Ceza Mahkemesi'nde,

1949'da İstanbul İkinci Ağır Ceza Mahkemesi'nde

muhakeme edilmiştir. Son muhakeme devam etmektedir.

Görüyorsunuz ki dava uğruna mücadele kolay olmuyor."

TÜRKİYE SOSYALİST PARTİSİ'NİN İKİNCİ KEZ KURULUŞU

Nihayet Türkiye Sosyalist Partisi, ikinci kez 28 Ağustos 1950'de yeniden kuruldu.

Yeğeni Orhan Müstecaplıoğlu yıllar sonra *Türkiye Sosyalist Partisi'nin* ikinci kez kuruluşu konusunda da şunları anlatacaktı:

"O günlerde Türkiye Sosyalist Partisi'nin ikinci kez, yeniden kurulması teşebbüsüne geçildi. Partinin kuruluş hazırlıklarında görev aldım. Tabanda yer alan arkadaşların geniş çoğunluğunu ben getirdim. Sonradan kadroların geniş çoğunluğu benim partiye kanalize ettiğim arkadaşlardan meydana geldi. Tabii eski bazı kişilerin dışında... Partinin pratikteki pek çok çalışmasında da yer aldım.

Esat Adil'in 'taktik olarak geri çekilme'sine ve bu geri çekilmenin bazı olaylarına tanık oldum parti çalışmalarında da..."

Bunun ardından Gerçek'in günlük olarak yayınlanmasına geçildi.

Bu konuda Orhan Müstecaplıoğlu şunları anlatacaktı:

"Gerçek'in de günlük olarak çıkarılması tasarlanıyordu. Esat Adil kendisiyle aramızdaki çelişkiler nedeniyle Gerçek'in imtiyazının ya da sorumlu yazı işleri müdürlüğünün benim üzerimde bulunmasını mahsurlu görüyordu kendi açısından. O nedenle "Sahibi ve Mesul Müdürü" Reşit Menteşoğlu oldu."

Gerçek'in günlük olarak yayınlanacağı şu el ilanlarıyla duyuruldu;

İŞTE BİZİM MİLLİ DAVAMIZ

Herkese İş , Herkese Mülkiyet , Herkese Hürriyet

27

Eylül

GERÇEK

27

Eylül

Günlük Siyasî Sabah GAZETE'si.

En Doğru Haber

**BAS MÜHÜRÜ
ESAT ADIL MÜSTECABİ**

En Doğru Fikir

GERÇEK

**Milli Meydan
Bilgi ve Yurt Hürriyeti**

**Herkesin haklarını koruyan Bilgi Meydanı
İzlenimlerini**

27 Eylül çarşamba sabahı GERÇEK'in ilk sayısını mülkâta okuyunuz.

"Gerçek" Günlük Çıkıyor...

"Gerçek" bu kez 27 Eylül 1950 Çarşamba günü günlük olarak çıkmaya başladı. "Herkese iş- herkese mülkiyet-herkese hürriyet" sloganının ilk sayfanın en tepesine konulduğu gazetenin logosunun üstündeki bilgiler şunlardır:

Telgraf: Gerçek- İstanbul

Tesis tarihi: 5-7-946

Dizgi: Son Haber Müreттіphanesi

Baskı: Vakıf Basımevi

Başmuharriri: Esat Adil Müstecabi

Sahibi ve Mesul Müdürü: Reşit Menteşoğlu

İdare yeri: Ankara Caddesi, Vakıf Yurdu içinde- İstanbul

10 kuruş

Yılı: 1

Sayı: 1

Muvakkat telefon: 26556

Abone: Üç aylığı: 750, Altı aylığı: 1400, Yıllığı: 2600 kuruş

Yabancı memleketler için iki misli

Logonun altındaki lejantda ise : “Günlük Siyasi Gazete” yazıyordu.

O dönem için Türk basınında yer alan günlük bir gazetenin biçim ve içeriğini andıran “Gerçek”te genellikle Anadolu Ajansı kaynaklı haberler yer almıştı.

Örneğin “Selim Sarper’in beyanatı”, “Seul’de Kuzeylilerin mukavemeti devam etmekte” vb. gibi başlıklar vardı ilk sayıda.

Solda tek sütuna çerçevesiz kısa bir yazıda “Gerçek” kendisini şöyle ifade ediyordu:

“Vatan hepimizindir

Umumi efkârın huzuruna yeni bir dava gazetesi olarak çıkmış değiliz. Davamızın, mücadelemizin oldukça yaşlı ve şerefli bir mazisi vardır ve biz bu mazimizle müftehiriz.

‘Gerçek’ kayıtsız şartsız Türk milletinin emrinde ve hizmetindedir.

‘Gerçek’i çıkaranlar, şahsi huzur ve saadetlerini, milli huzur ve saadeti uğruna bir an bile tereddüt göstermeden feda etmeye alışıktır.

Dosta, düşmana söyleyecek tek sözümüz şudur: Bu vatan hepimizindir, o kimsenin has bahçesi değildir ve olmayacaktır.”

Sağ alt başta “O. İnsancı” imzasıyla çift sütuna bir karikatür yer alıyordu.

“O. İnsancı” Esat Adil Müstecaplıoğlu’nun yeğeni Orhan Müstecaplıoğlu’nun takma adıydı.

“Gerçek”in ikinci sayfası *Dünya Haberleri*’ne, yanındaki sütun da şehir ve yurt haberlerine, partiler, sendikalar ve derneklerden haberlere ayrılmıştı.

Ve sayfanın sağ başında tek sütuna Esat Adil’in 1945 ilk baharında *Tan* gazetesindeki “Hadiseler Kazanından” sütununda kullandığı ünlü takma adı “Adiloğlu”nın gene “Hadiseler Kazanından” başlıklı sütununa ayrılmıştı.

Üçüncü sayfanın sol başında tek sütuna “Siyasi İcma”, yanında bir makale ve bir ekonomi haberi, sağ başta tek sütuna “Emekçinin Diliyle” sütun başlığı altında “O.İnsancı”nın (Yani Orhan Müstecaplıoğlu’nun) fıkrası yer almıştı.

Sağ aşağılarda “Bulmaca”ya yer verilmiş, sayfanın eteklerinde

beş sütuna bir zabıta romanı "*Kadife Eldiven*"in tefrikasına başlanmıştı. Yazar: Mourice Decabra, çeviren de N.A. rumuzlu bir kişiydi.

Son sayfada da spora, yeni keşifler ve olaylara, iş dünyasından haberlere Ankara ve İstanbul radyolarının programlarına ve ilanlara, reklamlara ayrılmıştı.

Gerçek'in 27 Eylül 1950 Çarşamba günkü ilk sayısının ikinci sayfasındaki Esat Adil'in "*Adiloğlu*" takma adıyla yazdığı '*Hadiseler Kazanından*' köşesindeki yazısı şöyleydi:

"Dostlarım inanın! İnanın Kardeşlerim!"

Gök kubbenin altında, herkesin, gerçeğe gider sandığı bir iman yolu vardır. Ben; dilediği gibi inanmak ve inancına göre davranmak serbestliği kadar güzel, asil başka bir hürriyet tasavvur edemem.

Bu iman bizi, ister yeryüzünün içtimai saadet idealine, ister hayatın ötesinde var sanılan alemin sonsuz rahatlığına bağlasın; samimilik ifade ettiği müddetçe o, her türlü saygıya layıktır.

Büyük Alman şairi Göte şöyle demişti: "Her neyi olursa olsun sevin! Bir şey sevin!"

**Ben de, bu sûtundan hepinize yalvarıyorum: Kardeşlerim inanın!
Her neye olursa olsun, gerçek sandığınızı bir şeye inanın!**

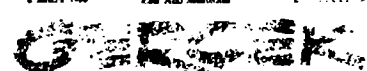
İnanmak, bir ideale bağlanmak ve onun uğruna savaşmak, isti-

HERKESE İS-HERKESE HÜKÜMLÜKİYET -HERKESE HÜ

PAZAR 8 EKİM 1999

Başmühür
Em. Ad. Müsteşarı

10 KURUS
1 SAYI 5

GÜNLÜK SİYASİ GAZETE

Ticaret Sic. No: 123456 / Defter No: 78901 / Mühür No: 23456
Tic. Sic. No: 123456 / Defter No: 78901 / Mühür No: 23456

Güvenlik konse-
yindeki seçim

Ne Türkiye, ne Lübnan gapılar
12 turda da kazanamadılar

İçişleri Bakanlığı

Mac Artur

Kore meselesi Güvenlik Ko

Vişinski, müzake
Kuzey ve Güney
âzalarının dâvetin

Sekiz devlet Kore hakkında Gu
uç maddelik bir karar

Gün	1975. Kuzey	1975. Güney
	olu 50 y	1975. Güney

İçişleri Bakanlığı

İçişleri Bakanlığı

rap çekmek ve sonunda en katmerli bir inanış saadeti içinde ölmek!

Şarkın muhteşem şairi Fuzuli; kendi maddi varlığını sevgilisinin maddi varlığından ayırt edemez olmuş ve hayretler içinde kıvranaarak:

“Ger men men isem nesin sen ey yar!...” diye haykırıp durmuştu.

Siz de dostlarım, siz de kardeşlerim; öylecesine inanın, öylecesine inanın ki; derisini yüzenleri muhabbetle seyretmiş olan “Nesimi” bile sizi kıskansın!

Bir gün, bütün insanların mesut olacağına; açlığın, yoksulluğun, korkunun ve her türlü alçaklığın yeryüzünden defolup gideceğine, benim gibi siz de inanın!”

Ertesi günden itibaren Esat Adil’in günlük GERÇEK’teki yazılarının dökümü şöyleydi.

Tarih	Başyazı	Hadiseler Kazanından Adiloğlu
28 Eylül 1950	Tarafsızlık Politikasını Zaruri Kılan Sebepler	Kaynakçı Hasan Usta'nın Kızı
29 Eylül 1950	Avrupa Birliği'nin Siyasi “Fizyonomisi”	Heyecanını Kaybeden Millet
30 Eylül 1950	Komünizme ve Komünistlere Karşı Mücadele	
1 Ekim 1950	Zafer Başmuharririle Muhtabık Değilim	
2 Ekim 1950	Türkiye'nin Ekonomik, Teknik ve İctimai Muvazenesi	
3 Ekim 1950	Hürriyet Nizamı Gerçekten Kurulmuş mudur?	
4 Ekim 1950	Hayatı Ucuzlatmanın Başlıca Yolu	Sosyalist Politikanın Ana Hattarı

- 5 Ekim 1950 Bu Milletin Refah ve
Saadedete Hakkı Yok mudur?
- 6 Ekim 1950 Efendiler Nereye?
- 7 Ekim 1950 Dünyadaki Üç Karargah ve Biz
- 8 Ekim 1950 Milli Eğitim Bakanı'nın Sol
ve Solculuk Anlayışı
- 9 Ekim 1950 Türk İşçisi ve Ücret Köleliği
- 10 Ekim 1950 Türkiye'nin Sol Cenahı
- 11 Ekim 1950 Suçlar Niçin Durmadan Artar!
- 12 Ekim 1950 Sayın Başbakana Birkaç Söz!
- 13 Ekim 1950 Tehlikeli Günler...
- 14 Ekim 1950 Türkiye'nin İlk Sol Cenah Partisi
- 15 Ekim 1950 İşte En Tehlikeli Düşmanımız: Cehalet!
- 15 Ekim 1950 Biraz Daha Ciddi ve Hamiyetli Olalım!
- 18 Ekim 1950 390 Milyon Dönüm ve 53 Milyon Hayvan

28 Eylül 1950 tarihli, günlük *Gerçek* gazetesinin ikinci sayfasında iki sütunluk bir çerçeve içinde şöyle bir duyuru görülüyordu:

"Tek bir insan değil

insanlar panoraması

Tek bir olay değil

olaylar panoraması

Senin, benim, sokaktaki

fabrikadaki, mektepteki

adamin arzusu

SAADET

HEPİMİZE

MAHSUSTUR

Attila İlhan'ın *Bu dikkate şayan romanı pek yakında GERÇEK'te.*"

Üçüncü sayfada, ilk günden beri A.Bezircioğlu'nun E.Caldwell'den çevirdiği *"Cefalı Dünya"*nın tefrikası devam ediyordu.

Dördüncü sayfada *Yerli Basın* başlığı altında gazetelerden iktibaslar, ikinci sayfada anons edilen Attila İlhan'ın *"Saadet Hepimize Mahsustur"* romanından bir fragman ve Hasan Tanrıkut'un takma adı olduğu bilinen *"Doğan Ruşenay"* imzasıyla sağda çift sütuna *"950 Modeli Kemalistler"* başlıklı bir yazı yer alıyordu.

Bu sayının altıncı ve son sayfası *"Fikir ve Sanat"*a ayrılmıştı.

Hasan Tanrıkut imzalı *"Sosyolojik Gözle: İktidar burjuvazisinin mahiyeti"*, imzasız çerçeveli *"Genç sanatçılar hakkında iki çift söz"* Attila İlhan'ın *"Tütünkeş"* şiiri, fikir ve sanat haberleri, Salih Bakırcı imzalı *"Türkü"* O.İnsancı imzalı *"Ders"* adlı şiirler ve Fethi Karakaş'ın bir deseni yer alıyordu...

TSP'nin Faaliyetleri....

Gerçek'in bu sayısının birinci sayfası TSP'nin Genel Merkezi'ndeki bir toplantıyı da coşkulu bir biçimde veriyordu:

"Sosyalistlerin dün geceki heyecanlı toplantısı

Türkiye Sosyalist Partisi Genel Merkezindeki toplantı sonunda; Yaşasın Türk milleti! Yaşasın emekçi kütle! diye bağındı

Toplantıya bir çok halkçı münevver, işçi, küçük esnaf ve sanat mensupları katılmışlardı. Hatipler, parti ve neşriyat işleri üzerinde hararetle konuştular.

Türkiye Sosyalist Partisi'nin olağanüstü toplantısı dün saat 19.00'da Beyoğlu Süslü Saksı Sokağı 16/9 numaradaki parti merkez binasında yapıldı.

İstanbul Vilayet İcra Komitesi'nce tertip edilen toplantıya Genel Sekreter Esat Adil Müstecabi riyaaset ediyordu.

Toplantı Esat Adil Müstecabi'nin yaptığı konuşma ile açıldı. Genel Sekreter partizan ve sempatizanlardan müteşekkil kalabalık bir

kütleye, gazetemizin milli dava güden bir gazete olmak haysiyetiyle takip etmekte olduğu siyasi ve içtimai gayeleri çok açık bir dil ile izah etti. "Gerçek"ın faşist, softa ve goşist unsurlarca nasıl sabote edilmek istendiğini, fakat bütün bu menfi unsurların maksatlarında asla muvaffak olamadıklarını, "Gerçek"ın, Türkiyemizin milli menfaatlerini en çok müdrik olan gazete olduğunu açıkladı. Genel Sekreter'in: "Gazetemizi tanıtmak ve icabında bizzat sokaklarda satmak vazifesinin sosyalist partizanlara düştüğünü, bu maksatla ellerinden her geleni yapmaları gerektiğini" söyleyen sözleri alkışlarla ve: Hepimiz bu vazifeyi yapmaya hazırız sözleriyle karşılandı.

Bundan sonra işçi sınıfının vazifelerine temas eden Esat Adil: "Türkiye işçi sınıfı daima teşkilatsız, partisiz bırakılmış; zalim CHP diktatörlüğü devrinde onun bütün hakları ayaklar altında çiğnenmiştir. DP işçiye grev hakkını vaatetmektedir. Bunu vereceğini ümit ediyoruz. Fakat şunu unutmamak lazımdır ki; Türkiye işçi sınıfı bu en tabii hakkını istemesini; bu gaye için mücadele etmesini çok iyi bilmektedir. Cumhuriyet kanunları işçiye bu imkanları sağlamaktadır.

Bundan sonra hatip Türkiye Sosyalist Partisi'nin teşkilatlanmasına geçmiş, İstanbul Vilayet İcra Komitesiyle, Beyoğlu İlçesi İcra Komitesinin halen faaliyette bulunduklarını, İzmir Vilayet Komitesinin faaliyete geçtiğini; Adana, Gaziantep, Maraş, Antalya ve Hatay komitelerinin kurulmak üzere olduğunu ve üye sayısının, her gün artmakta olduğunu söyledi.

Sosyalist Partisinin teşkilat, neşriyat masrafları için azami fedakarlıkta bulunan Reşid Menteşoğlu'na teşekkür eden Genel Sekreter'in bu sözleri de alkışlarla karşılandı. Reşid Menteşoğlu: "Ben vazifem olduğunu bildiğim bir işi imkan dahilinde yapmaya çalışıyorum. Asıl olan hepimizin müşterek gayret ve cehdleridir" dedi."

Haberde bundan sonra Parti üyelerinden Atilla İlhan'ın, Demirci İsmail Usta'nın ve Salih Alboran'ın da söz alıp konuşma yaptıkları na yer veriliyordu.

İkinci sayfada ise TSP'den haberlere yer verilmişti:

"Türkiye Sosyalist Partisi'nde 13 Ekim toplantısının akisleri ilgili çevrelerden öğrendiğimize göre Türkiye Sosyalist Partisi'nin 13 Ekim toplantısı gerek partizanlar, gerek sempatizanlar gerekse ta-

rafsızlar arasında geniş yankılar uyandırmıştır.

Umumiyet itibariyle partizanlar bu toplantıyı TSP'nin inkişaf ve ilerlemesi yolunda heyecanlı bir hamle telakki etmekte; bundan sonra da bu gibi hamlelerin tevali edeceğine emin olup; Genel Sekreter E.A.Müstecabi'nin işaretleri istikametinde çalışmalarını hızlandıracaklarını belirtmektedirler.

Sempatizan çevreler üzerinde de 13 Ekim toplantısı gayet müsaait tesirler bırakmıştır. Sosyalist hareketine yakınlık duyan bu çevrelerin fikrince TSP, Türkiye işçi, köylü, fakir şehir halkı ve halkçı münevverlerinin tek ümit ve teşkilatı olduğu cihetle desteklenmesi zarureti vardır. Ayrıca bir çok sempatizanlar; TSP Vilayet İcra Komitesi Sekreterliğine müracaat ederek partiye kaydolmaktadırlar.

Tarafsız çevrelere gelince; Türkiye demokrasisinin gerçek bir demokrasi karakterini kazanabilmesi için TSP'nin yapıcı faaliyetlerinin lüzumuna işaret eden bu çevreler, 13 Ekim toplantısının bu faaliyetin bir dirsek noktası teşkil ettiği hususunda mütteliktirler.

Vazifeli Partizanlar Neler Diyorlar?

Öte taraftan toplantının mahiyeti ve karakteri hakkında parti kademelerinde sorumlu mevkiler tutan partizanların intibaları da gayet müspettir.

Nitekim bu hususta kendisiyle konuşan bir arkadaşımıza TSP Merkez İcra Komitesi azası ve Teşkilat Bürosu Sekreteri Mustafa Börklüce arkadaş şunları söylemiştir:

-13 Ekim gecesi partimizin fevkalade toplantısında görüşülen meseleler, bilhassa teşkilat sistemi üzerinde toplanmıştır. Konuşmalar sırasında Attila İlhan'ın hazırladığı "teşkilatın yayılma ve genişleme projesi" çok esaslı bir intiba bırakmış; ateşli hatip fikirlerini söylerken salonda müthiş bir heyecan dalgalanmıştır. Partimiz bu ateşli hatibi kazanmakla büyük gurur duymakta haklıdır. Merkez İcra Komitesinde ileri sürülen bu fikirlerin tatbik sahasına geçirilmesi üzerinde duracağız.

Diğer taraftan 13 Ekim toplantısı hakkında işçi arkadaşların fikir ve duygularına tercüman olan TSP Beyoğlu İcra Komitesi ve aynı

zamanda TSP İşçiler Bürosu azası Kemal Özcan arkadaş şöyle demiştir:

-13 Ekim toplantısı bana ve bütün işçilere şunu bütün açıklığıyla anlattı: İşçilerimiz ve münevverlerimiz; sosyalizm davasının kökleşmesi hadisesinin uğrunda hiçbir fedakarlıktan kaçınmayarak bütün mevcudiyetleriyle çalışacakları bir memleket davası olduğunu kavramışlardır.

Merkez İcra Komitesi Toplanacak

Ayrıca haber verildiğine göre TSP Merkez İcra Komitesi önümüzdeki günlerde Genel Sekreter'in başkanlığında toplanacak ve gerek partinin teşkilatlanması gerekse inkişafı hususunda müzakerelerde bulunacaktır.

Çok ehemmiyet verilen bu toplantıda parti ile ilgili çok önemli kararlar alınacağına muhakkak nazarıyla bakılmaktadır."

Esat Adil'in "Moskova Radyosu

Türkçe Yayın Servisi"ne Açık Mektubu...

16 Ekim 1950 Pazartesi günü Gerçek'te, başyazının altında tek sütuna bir haber göze çarpıyordu:

"Moskova Radyosu Türkçe Yayın Servisi'nin isnatları Moskova, 16 (GDS)- Moskova Radyosu bu akşamki Türkçe yayınında sosyalistlere ve Sosyalist Partililere şiddetle çatmış, bu arada Paris'ten verilen bir habere istinaden Türkiye Sosyalist Partisi'ni de Amerikan taraftarlığıyla itham etmiştir. "Gerçek" gazetesinde yayınlanan bir başmakaleyi bahis konusu eden radyo, Türkiye Sosyalist Partisi'nin komünistlere karşı olduğunu da ileri sürmüştür."

Bu haberin üzerinde de, her zamanki yerinde, bu kez çift sütun inen Esat Adil'in başyazısı bulunuyordu: "Moskova Radyosu'nun

Türkçe Yayın Servisi'ne açık bir ihtar!"

Ve başyazı şöyleydi:

"Hiç şüphe yok ki her memleket hadiseleri ve mücadeleleri kendi zaviyesinden görmek, ona göre münakaşa ve tenkid etmek hakkına sahiptir. Bu arada Moskova Radyosu'nun da Türkiye'ye ait haberleri alış ve yayış tarzı, Türkiye'nin sosyal mücadelelerini kavrayış tarzı kendi görüş zaviyesinin hususiyetine göre ayarlanmıştır.

Fakat meseleleri ve hadiseleri objektif olarak aksettirmeyen, veya bu hususta vasıta olarak kullandığı cihazlar tarafından kasten aldatılan enformasyon ve neşriyat merkezlerinin başında gelen Moskova Radyosu Türkçe Yayın Servisi bu siyasi hataları bilhassa son yıllarda sık sık tekrarlamaktadır.

Memleketimize ait sosyal, ekonomik ve siyasi hadiseleri kavrayış ve yayınlamışta Türk halkının duygularını asla hesaba katmayan, Türkiye'nin sosyal mücadelesini, onun bağlı olduğu şartları asla gözetmeksizin uluorta hırpalamayı, akli sıra büyük bir kıyaset sayan Türkçe yayın sözcülerine dostça, bazı ihtarlarda bulunmak isterim:

1. Türkiye Sosyalist Partisi, inkılapçı hareket tarzını yalnız Türk milletinin kendine has sosyal, ekonomik ve siyasi şartlarına göre ayarlamış, faşizme ve goşizme karşı en sağlam mücadele cephesini kurabilmiş olan Türkiye'nin yegane inkılapçı partisidir. Bu parti Türkiye'nin şartlarından tamamiyle bihaber ve gafil olan Moskova Radyosu Türkçe sözcülerini memnun etmek için kurulmamıştır. T.S.P.'nin vazifesi, sosyalizmi yabancı bir ithal emteası gibi Türkiye'ye sokmak değil, onu halkın benimseyebileceği milli bir dava haline getirmekten ibarettir.

İşte bu sebeptendir ki, Türkiye'nin gerçek sosyalist mücahitleri, otuz yıldan beri Türk halkını sosyalizme düşman etmekten başka hiçbir şey yapmamış, sözüm ona ileri, sözüm ona Marksist fakat bütün hayatları ihanet, kalpazanlık ve zevzeklikle geçmiş olan maceraperestleri alaşağı etmişler ve maskelerini düşürmüşlerdir.

Moskova Radyosu Türkçe Yayın Servisi'nin kötülemeye yeltendiği Türkiye Sosyalist Partisi, ancak Türk milletinin emrinde ve hizmetindedir.

2. Gerçek gazetesi Moskova'da, Paris'te ve Londra'da değil, İstanbul'da yayınlanan bir Türk gazetesidir. Türkiye'nin sosyal mücadele meselelerini Moskova Radyosu sözcülerinden veya bu radyonun Paris muhabirlerinden çok daha iyi bilir. Ne Türkiye Sosyalist Partisi ne de Gerçek gazetesi, Türkiye'deki komünist taslaklarının kalpazanca hareketlerini müsamaha ile karşılayamaz. Bu kalpazanlardır ki, bugün bir Türk-Sovyet dostluğundan bahsetmeyi bile imkansız bir hale getirmişlerdir. Moskova Radyosu Türkçe sözcüsüne gaffet gözlüğünü çıkarıp, Türkiye meselelerini basiret gözlüğüyle tetkik etmesini tavsiye ederim. Bugünkü Türkiye bir taraftan komünist taslaklarının, bir taraftan faşistlerin el ele vererek yarattıkları "Moskof düşmanı" bir memleket haline gelmiştir. Atatürk'ün yıllarca korumaya çalıştığı Türk-Sovyet dostluğunun bugün yerinde yeller esmektedir.

Biri Çarlığı, biri Padişahlığı devirmiş iki komşu milletin dost kalması, dostça yaşaması, birbirlerinin siyasi, iktisadi ve mülki bütünlüklerine saygı göstermesi lüzumu üzerinde ısrarla duran ve bu tezi ısrarla müdafaa eden ve bunu her iki milletin milli menfaatleri için zaruri gören; eğer Türkiye'de bir avuç insan kalmışsa onlar da bizleriz.

Moskova Radyosu Türkçe Yayın Servisi'nin Gerçek gazetesini ve Türk sosyalistlerini kötülemeye kalkışması, Türk ve Sovyetler Birliği milletleri arasındaki Atatürk'ten kalma dostluk mirasının son lokmasını da faşistlerin ağzına atmış olmaktan başka hiçbir netice veremeyecektir.

3. Türkiye'de emperyalist ve faşist düşmanlığının kalası olan Türkiye Sosyalist Partisi'ni ve Gerçek gazetesini Amerikalılara kur yapmakla itham edecek kadar gaffet içinde yüzen ve kendine gönderilen her bozguncu haberi yayınlayabilecek kadar siyasi kontrol cihazından mahrum bulunan Moskova Radyosu'nun Türkçe Yayın Servisi'ne bu hususta vereceğim tek cevap şudur: Türkiye hakkındaki cehaletiniz korkunç ve tehlikelidir.

4. Türkçe neşriyat yapan bütün dünya radyoları Türk şivesini, bilhassa İstanbul şivesini kullanan spikerlere malik olduğu halde,

Moskova Radyosu en berbat bir şekilde Türkçe neşriyat yapmakta yıllardan beri ısrar etmekte ve Türk halkının duygularını asla gözetmemektedir.

Diğer taraftan yine bu radyonun Türkçe yayın servisi CHP istibadının yıkılışını takip eden günlerde Türk demokrasisinin gelişmesinde yeni bir hamle sayılan demokratik hareketleri gelişigüzel kötülemiş olmakla da son derece mühim psikolojik hatalara düşmekten kaçınmamıştır.

Hülasa olarak diyebilirim ki, Moskova Radyosu Türkçe Yayın Servisi, Türk-Sovyet dostluğunun son damlasını da kurutmak ve yok etmek için adeta çabalamaktadır. Bu son derece şuursuz bir harekettir.

Biz bu satırları bir tek maksatla yazdık: Türk sosyalistleri, kendi millî realitelerinin ışığı altında çalışsınlar, yalnız Türk milletinin hizmetindedirler. Aynı zamanda Türk ve Sovyetler Birliği milletleri arasındaki düşmanlığın devamından da mustariptirler.

Moskova Radyosu Türkçe Yayın Servisi'ne, gerçekleri olduğu gibi görmesini ve iki millet arasındaki düşmanlığı körüklememesini tavsiye ederim."

Esat Adil'in gerek yukarıdaki Moskova Radyosu Türkçe Yayın Servisi'ne Açık Mektubu gerekse 1946 davasından beraat ettiğinden beri Moskova karşı görüş ve tavırları klasik sol tarafından eleştirilene uğruyordu. Yukarılarda yeğeni Orhan Müstecaplıoğlu'nun anlattığı gibi bu tavır ve tutumu galiba kendisinin "taktik geri çekilme" dediği bir yöntemdi. Bu nedenden gene yeğeni Orhan Müstecaplıoğlu'nun tarıklığına ve gözlemlerine başvuracak olursak şunları öğreniyoruz...

Orhan Müstecaplıoğlu, 1950'de TSP'nin İkinci Kuruluşuyla, Günlük "GERÇEK" Dönemindeki Esat Adil'i Anlatıyor

*"Esat Adil'in 'taktik geri çekilme' dediği şeye Gerçek gazetesi-
nin günlük olarak yayımlanmaya başladığı 27 Eylül 1950'den sonra
da tanık oldum.*

*Mesela gazetenin İstihbaratında çalışan Mahmut Erhan adında
bir kişi vardı, sonradan polis olduğu anlaşıldı. Babiali'den gelmeydi,
teknik kadroda görevliydi. Teknik kadrodaydı ama, başlık atma işin-
de de görev yapıyordu. Konuyu değiştiremese de, başlıklarla istedi-
ği şeyi söyleyebiliyordu. Bu adam bir gün Gerçek gazetesindeki bir
habere şöyle bir başlık attı:*

"Bulgar Göçmeni Kızıl Komünistler!"

*Esat Adil'in gazete çalışanları arasında yaptığı tahkikattan sonra
provokasyonu yapanın bu kişi olduğu anlaşıldı. Bir açıklama yapıl-
mak istendiyse de, bu da sakıncalı görüldü, hafif bir şekilde geçiş-
tirilmeye çalışıldı. Bu olay üzerine bu adamın kimliğini tespit ettik.
Ben böyle kişilere imkan verilmesine de karşı çıktım.*

*O sıralarda Attila İlhan adında bir kişi daha peyda oldu. Tanıma-
dığımız, kimin nesi olduğunu bilmediğimiz; hatta diyebilirim ki baş-
langıçta bildiğimiz ve hatta benim bizzat bir olayına tanık olarak
hakkında bilgi edindiğim bir kişiydi.*

*Bu adam karışıkta, nitekim sonradan da kesinlikle MIT'e hizmet
eden (Önceleri Milli Emniyet'e hizmet veren) bir ajan olduğu mah-
keme zabıtlarına göre doğrulandı.*

*Bu adam Gerçek gazetesine Hasan Tanrıkut tarafından getirildi.
Geldiği gün benim aleyhimde faaliyete geçti. Esat Adil'le benim
hakkımda dedikodular yapmaya başladı. Esat Adil buna yazı yazma
imkanları tanıdı, bazı şeylerine göz yumdu, müsamaha gösterdi.
Hatta Mustafa Borklûce; bunun bir taktik icabı olduğunu, olayları bu
kadar büyütmememi, Esat Adil'in o kadar aptal bir adam olmadığı-
nı, şimdilik böyle kişilerle idare-i maslahat etmenin zorunlu bir du-
rum olduğunu, bunların daha ileride açıklığa kavuşacağını, hiç ol-*

mazsa bir müddet için sabırlı olmam gerektiğini' söylüyordu.

Ben bütün bunları gereksiz taktikler olarak kabul ettim.

Attila İlhan'ın bir gün Parti'de bir konuşması oldu. Abuk sabuk bir konuşmaydı bu. Hasan Tanrıkut'un sosyolojik konulu bir tezi vardı. Seminer şeklinde işçilerle yapılan bir toplantıda Tanrıkut bu tezini okumaya kalkışınca ben bir eleştiri yaptım. İşçilerin bu tezi anlama imkanlarının olmadığını, bilimsel bir kariyer çalışması olduğunu, üniversitede okunacak bir tezin burada sosyalist bir partinin seminerinde işçilere okunmasıyla zaman kaybedildiğini; bunun yerine, daha faydalı, anlaşılabilir konulara değinilmesi gerektiğini söyledim. Bunun üzerine Attila İlhan (benim Esat Adil ile sürüşme halinde olduğumu da bildiğinden) "İşte arkadaşlar, bu arkadaş hep böyle sert eleştiriler yapar, kırıcıdır.." filan diye konuşmaya başladı. Bunun konuşma merakı ve bilinen dengesizliği, kanşık kafa yapısı da, doğal olarak yaptığı bu konuşmanın seyrini değiştirdi. İlk başta söylediğini unuttu. Üç beş dakika sonra, başta söylediklerinin tersini savunmaya başladı: "Tabii arkadaşlar, biz devrimciyiz, en sert eleştirileri de yapmak hakkımızdır, birbirimize darılmayacağız..."

Bunun üzerine ben sözünü keserek konuşmak istedim, ama söz vermek istemediler. Ben yine de kalktım; " Bu arkadaş başta söylediğinin şimdi tersini söylüyor. Aslında bu arkadaş ne onu ne bunu söylemeye ortaya çıktı. Bu bir palyaçodur, kantocu hanımlar gibi bir o yana bir bu yana kıvrıran bir soytardır. Maksatlı ve kasıtlı bir adamdır, böyle birisinin sosyalist hareketin içinde yeri yoktur." vb. gibi sözlerle ben buna ağır şekilde hakaret ettim.

Hakkında söylediklerim doğru olduğundan, yaptığım ithamlara müstahak birisi olduğu kendisince de bilindiğinden, bir moral çöküntüsü içinde yerine oturdu ve sustu.

O sırada Salih Alboran adında birisi vardı partiden, o da kalkıp: "Orhan hep böyledir, şudur, budur..." diye bana karşı çıkmaya çalışınca; "Otur yerine Soğancı Salih senin de ne mal olduğunu söylerim şimdi" demem üzerine o da susup oturdu.

Sonradan 1952'de Esat Adil ve grubu ikinci defa TSP yüzünden mahkemeye düştüklerinde bu Attila İlhan'ın gerçek kimliği ortaya

çıktı. Benim daha başından yaptığım ikazların Attila İlhan hakkındaki doğruluğu görüldü. Attila İlhan'ın tamamen Milli Emniyet'te görevli, onların verdiği görevi yerine getiren bir adam olduğu mahkemece verdiği ifadeleriyle kesin şekilde belgelendi.

Attila İlhan, Esat Adil'in aynı zamanda Sovyetlerle ilişkili bazı durumları olduğunu ve bu ilişkilere Onu benim zorladığımı vb. gibi beni suçlayıcı ifadeler vermiş. Oysa ki ben sanık filan değildim. Attila İlhan'ın bu ifadelerine Esat Adil'le Asım Bezircioğlu müdahale etmişler. Esat Adil; Attila İlhan'ın hasta bir ruh yapısına sahip olduğunu, benimle kavgalı olduğu için bu şekilde iftirada bulunduğunu, Sovyetlerle ilişki kurma konusunda bir teşebbüste bulunmamın bahis konusu olamayacağını anlatmış. Esat Adil partideki bir toplantıda benim müdahale edişim yüzünden bana kin duyduğunu zapta geçirtmiş. Attila İlhan da bunun üzerine; aramızda böyle bir çatışma olduğunu, benim kendisine hakaret ettiğimi kabullenmiş ve mahkemece bunun sonucu benim hakkında böyle ihbarcı bir ifade verdiği kanaati doğunca, hakkımdaki isnatları nazarı itibara alınmamış. Attila İlhan böylece tamamıyla demaske oldu. Attila İlhan'ı Partiye ve Gerçek'e getiren Hasan Tanrıkut da bu yargılama sırasında Esat Adil'i suçlar biçimde ifade vermiş. Oysa Esat Adil'in çok yakınındaydı, Onun sevdiği bir kimseydi. Hasan Tanrıkut benim tanıdığım kadarıyla; küçükburjuva yapısı içinde, aslında temiz, samimi bir kimseydi, fakat zayıftı, bu mücadelenin zorluklarına dayanabilecek bir kimse değildi.

Sonradan Hasan Tanrıkut yaptıklarından ötürü çok pişmanlık duymuş ve vicdan azabı çekmiş. Esat Adil'e bir mektup göndermiş. Mektubu bana da gösterdi, şöyle bir göz attım. Esat Adil Hasan Tanrıkut'un mektupta yazdıklarını bana anlattı: Tanrıkut "Bu işe beni Attila İlhan zorladı, MİT'le ilişki kurdurdu, o aleyhteki ifadeleri vermem için onlar bana telkinde bulundular, oyuna getirildim, bunun müsebbibi Attila İlhan'dır. Çok üzgünüm, beni affedin" diyormuş...

Bu olaydan sonra Hasan Tanrıkut kalkmış Kıbrıs'a gitmiş Orada bir lisede öğretmenlik yaparken komünizm propagandası yaptığı diye, sınır dışı etmişler. Türkiye'ye girerken sınırda yakalanmış, po-

liste baskıya uğramış ve bunun sonucunda akli dengesini yitirmiş, daha doğrusu delirmiş. Yani Attila İlhan bu arkadaşın da delirmesine sebep olan adamdır.”

Bu şekilde yayınına devam edip giden günlük Gerçek gazetesi, yılın sonuna doğru, 18 Aralık 1950’de maddi imkansızlıklar ve Anadolu’nu pek çok yerinde bayilerden alınıp topluca yakmaya kadar vardırılan tepkiler üzerine yayınıni durdurmak zorunda kaldı.

Yöneticileri ve üyeleri ise Türkiye Sosyalist Partisi’nin rutin çalışmalarını sürdürüp gittiler...

Ertesi yıl, yani 1951’de 1919’dan beri devam edegelen geleneksel Türkiye Komünist Partisi’nin bir kıpırdanışına tanık olundu. Ancak hemen 1951’in Ekim ayı sonlarında başlatılan bir tutuklamayla neredeyse Türkiye Komünist Partisi’nin varlığına örgüt olarak son verildi. TSP kendi kadro ve üyeleriyle TKP arasında çizdiği kesin çizgiyle bu toplu tutuklamanın dışında kalabildi.

Ancak 1952 baharında Demokrat Parti iktidarının TSP üzerinde de hissedilir baskıya kalktığı görüldü. Ve nihayet 8 Mayıs 1952 Perşembe günü Cumhuriyet gazetesinin manşetinde şu haber okundu:

“Meclis dün son miting ve grev meselelerini görüştü”

Haberin kendisi ise şöyleydi:

“Halil Sezai Erkut’un İstanbul Tekstil Sendikaları işçilerinin mitingine kanunsuz olarak izin verilmediğini ileri süren tavrini Başbakan Yardımcısı Samed Ağaoğlu cevaplandırırken, konuşmasının bir yerinde şunları söylüyordu:

“Son aylar zarfında memlekette iş ihtilafları artmaktadır. Bunun sebebi ayrıca tetkike şayandır. Gerek bu ihtilaflar, gerek diğer hadiseler bizde, muayyen bir merkezden idare edilmekte olan bir planın karşısında bulunduğumuz zehabını haklı olarak uyandırmaktadır. Bunu teyid edici delillerimiz mevcuttur. Bu delillerin başında ismi sosyalist hakiki mahiyeti ve metodları tamamen komünist olan bir partinin faaliyetlerinin yer aldığını görüyoruz...”

Ertesi gün, yani 9 Mayıs 1952 tarihli Cumhuriyet gene manşetinden:

"Ağaoğlu'nun Meclisteki beyanatının akisleri"

haberini verdi.

Haberin içinde **"Türkiye Sosyalist Partisi'nin Ağaoğlu'na Cevabı"** ara başlığıyla şunlara yer verilmişti:

"Samed Ağaoğlu'nun yaptığı konuşma hakkında dün Türkiye Sosyalist Partisi genel sekreterliğinden bir mektup aldık. Bu mektupta ezcümle şöyle denilmektedir:

'Başbakan yardımcısı, Büyük Millet Meclisi'nin 7 Mayıs oturumunda, bir soruyu cevaplandırırken, partimizin ideolojik hüviyetini tahrif edici sözler sarfetmiştir. Partimiz Samed Ağaoğlu'nun hiçbir delile dayanmayan ve tamamıyla şahsına has bir hayal mahsulü olan iddia ve isnadlarını şiddetle reddeder ve aşağıdaki hususatin umumi efkara tebliğini lüzumlu sayar:

Türkiye Sosyalist Partisi, metod, program ve aksiyon bakımından bilhassa İsveç, İngiltere, Belçika, Danimarka ve Fransa gibi memleketlerde zaman zaman iktidara geçmiş olan sosyalist partilerin bir benzeridir. İhtilalci vasıtaları ve Amele diktatörlüğünü reddeden partimiz, tekamülcü ve parlamentaristtir.

T.S.P.'nin metod, program ve faaliyetinin kanunlarımıza uygun bulunduğu, komünistlikle hiçbir ilgisinin bulunmadığı en titiz idari ve adli tahkikat ile sabit olmuştur. Bu husus müteaddit bilirkişi raporları, mahkeme ve yargıtay ilamları ile teyid edilmiş bulunduğu halde, Başbakan yardımcısının Büyük Millet Meclisi huzurunda en yüksek adalet mercilerinin kanaat ve kararlarını tekzip eder mahiyette bir iddiaya kalkışması, taşıdığı siyasi unvan ve hüviyetin vakar ve ciddiyetiyle kabili telif değildir.

Komünistlik, kanunlarımızın en ağır ceza müeyyidesine tabi tuttuğu suçlardan biridir. Sübut delillerinden mahrum iddialarla başkasına suç isnad etmenin de Türk Ceza Kanununa göre ayrıca bir suç teşkil ettiğini Başbakan yardımcısına hatırlatmak zorundayız.

İşçi sendikalarını siyasi partilerin nüfuzu altında bulundurmağa çalışanlar sosyalistler değildir. T.S.P. işçi sendikalarının, sendika olarak gayrisiyasi bir vasıf taşımaları lüzumunu 1946 yılında bir prensip olarak kabul ve ilan etmiştir. Bizim bu prensibimizi ihlal etmiş

olanlar Türkiye Sosyalist Partisi değil, doğrudan doğruya Başbakan yardımcısının mensup olduğu parti safında aramak icap eder.

Grev hakkını propaganda bayrağı gibi dalgalandıran ve bu suretle işçi kütlelerinin müzaheretini elde ederek iktidara geçmiş bulunan Demokrat Parti iki yıldır grev hakkını kanunlaştırmaktan kaçınmakta, fakat bu hakkı teyid eden bir maddeyi de parti programında hala muhafaza etmektedir. Grev mefhumu da sınıf mücadelesini mündemiç sayan Başbakan yardımcısının her şeyden önce bu tehlikeyi bertaraf etmek için bizzat kendi partisine başvurması ve parti programından grev hakkını teyid eden maddeyi kaldırması icap ederdi.

T.S.P.'nin tamamiyle milli bir parti olduğunu, metodu, programı ve faaliyetinin tek hedefinin Türkiye'nin siyasi ve iktisadi bağımsızlığının müdafaasından ibaret bulunduğunu iftiharla ilan ederiz. T.S.P.'nin her zaman ve her suretle komünistlik dışında kalmayı prensip ve milli bir zaruret saymış olduğunu, tahriklerin çapı ne olursa olsun, Türkiye Sosyalist Partisi'nin kanunlarımıza ve milli menfaatlerimize daima hürmetkar kalacağını, Anayasamızın, İnsan hakları beyannamesinin ve Birleşmiş Milletler ideolojisinin tanıdığı medeni ve siyasi hürriyetlere daima sadık kalacağını aziz milletimizin huzurunda bir defa daha ilan etmeyi milli ve şerefli bir vazife sayarız.

Türkiye Sosyalist Partisi Merkez İcra
Komitesi namına Genel Sekreter
Avukat Esat Adil Müstecabi"

Samet Ağaoğlu'nun Meclis'teki konuşmasında Türkiye Sosyalist Partisi'ne gönderme yapması pek hayra alamet değildi.

**TEKRAR KAPATILMA,
TEKRAR TUTUKLANMA,
TEKRAR YARGILANMA...**

Nitekim DP Hükümetinin Başbakan Yardımcısı Samed Ağaoğlu'nun ithamı ve TSP Genel Sekreteri Esat Adil'in ona cevabının üzerinden daha bir aydan az bir süre geçmişti ki, 18 Haziran 1952 Çarşamba tarihli *Cumhuriyet*'in birinci sayfasında şu haber görüldü:

"Dün yakalanan Türkiye Sosyalist Partisi üyelerinden Delidolu (doğrusu Veli Dolu olacak)-sağda-

*Sosyalist Partisi erkânı
Dün tevkif edildiler*

Bu partinin el altından komünizmi yaymağa çalıştığı tespit edildi, parti merkezi basıldı, yakalananlar 14 kişi İdarecilerin evlerinde ve iş yerlerinde İleri Jöntürkler Cemiyeti'nin beyannameleri bulundu.

(Resim) Türkiye Sosyalist Partisinin Unkapanı Şubesi.

Türkiye Sosyalist Partisi idarecilerinin parti tüzüğü dışına çıkarak el altından memlekette komünizmi yaymağa matuf hareketlere giriştikleri tespit edilmiştir. Dün partinin ileri gelen şahsiyetlerinden 15 kişinin evinde ve iş yerinde arama yapılmış ve hakkında takibata geçilmiştir.

28/8/950 tarihinde Avukat Esad Adil Müstecabi tarafından tekrar faaliyete geçirilen Türkiye Sosyalist Partisi bidayette Taksim Süslü Saksı Sokak 16 numaralı apartmanın 9'ncu katında faaliyete başlamış ve bir müddet evvel de Atatürk Bulvarı 13 numaradaki apartmana taşınarak faaliyetine burada devam etmiştir.

Salı, Perşembe ve Cumartesi günleri toplanan parti idarecileri bu toplantılarında esas gayelerinin dışına çıkarak hükümetin harici siyasetini ve Kore'ye asker gönderilmesini tenkid ettikleri gibi T. C.K.'nın komünistlerle ilgili 141 ve 142'nci maddelerine daha ağır müeyyideler konulmasını tasvip etmediklerini belirtmişlerdir."

Haber ertesi gün de devam etti:

"Sosyalist Partisi üyelerinin dün ilk sorguları yapıldı.

Aynı haber öteki gazetelerde de yer almıştı.

Örneğin, 18 Haziran 1952 Çarşamba günü Milliyet'in birinci sayfasındaki haber şöyleydi:

"Sosyalist Partisinde dün arama yapıldı

Kuruculardan 11 kişi nezaret altına alındı. Bir çok mühim evrak ele geçirildi.

Türkiye Sosyalist Partisi kurucuları hakkındaki Emniyet Birinci Şube Müdürlüğü tarafından dün takibata geçilmiş, iş yerlerinde ve evlerinde aramalar yapılmıştır.

28-8-1950 tarihinde Esat Adil Müstecabi tarafından tekrar faaliyete geçirilen Türkiye Sosyalist Partisi'nin bidayette Taksim'de Süslü Saksı Sokağı'nda 16 sayılı apartmanın 9'uncu dairesinde ve daha sonra da Unkapanı Atatürk Bulvarı'nda 13 sayılı binada cumartesi, Salı ve Perşembe günleri yaptıkları toplantılarda hükümetin siyaseti ve Kore'ye asker göndermesini tenkit, ceza kanununda yapılan Komünizm hakkındaki tadilat aleyhinde bulunmak, Rus rejimini methetmek, rejim ve politikanın aleyhinde sözler sarf etmek ve Marks'ın ihtilalci metotlarına göre işçi ve köylü arasında propaganda yapmak teşebbüsüne giriştikleri haber alınmış ve yapılan tahkikatla bu husus tespit edildiğinden partinin Genel Sekreteri Avukat Esat Adil ile İdare Heyetini teşkil eden 15 kişi hakkında yetkili mercilerden alınan kararla işyerleri ve evlerinde aramalar yapılmasına ve haklarındaki takibatın derinleştirilmesine başlanmıştır.

Dün gece geç vakte kadar sanıklardan 11'i nezaret altına alınmıştır ve bulunan bir çok mektup, evrak, dosya Emniyet 1'nci Şube Müdürlüğü'ne getirilmiştir. Gece ifadelerinin alınmasına başlanmış,

bulunmayan 4 sanığın aranmasına devam edilmiştir.

Haklarında takibat yapılan 15 kişinin isimleri şunlardır:

Esat Adil Müstecabi, Asım Bezircioğlu, Mustafa Börklüce, Vahit Kivılcım, Şükrü Kaya, Örfi Akkoyunlu, Nurettin Setkan, İzak Markantes, Salih Alboran, Reşit Menteşoğlu, Kemal Özcan, Yusuf Ahıska-lı, Fethi Kızılırmak, Fehmi Kurucu, Veli Dolu."

19 Haziran 1952 Perşembe günü *Milliyet*'in gene birinci sayfasından:

"Sınıf mücadelesi yaratarak İktidan devirmek isteyen 14 Sosyalist Parti üyesi tevkif edildi.

Partinin diğer üyelerinin hakkında da tahkikata devam ediliyor.

Haklarında takibat yapıldığını, ev ve işyerlerinin arandığını ve evvelki gece Emniyet Müdürlüğüne celb edildiklerini bildirdiğimiz 15 kişilik İdare Heyetinden 14'ü dün Adliyeye sevk edilmişler ve 2'nci Sulh Ceza yargıçlığında sorgularını müteakip tevkif edilmişlerdir."

Tekrar resim: Dün tevkif edilen Sosyalist Parti ileri gelenleri huzuru adalette...

Basında 8 Temmuzda da TSP Tevkifatının devam ettiği haberleri bulunuyordu...

Uğur Mumcu'nun Anımsattığı:

1952 Davasında Atilla İlhan'ın Ettikleri...

1993 24 Ocağında arabasına konulan bir bombayla uçurularak katledilen araştırmacı- gazeteci rahmetli Uğur Mumcu, 14 Şubat 1988 tarihli *Cumhuriyet*'teki "Gözlem" sütunundaki yazısının altına şöyle bir "hâmiş" koymuştu:

"Meraklısına Notlar:

Bir sosyalist parti ile ilgili olarak İstanbul 3. Ağır Ceza Mahkemesince verilen 3.12.1955 tarihli karar, Yargıtay Birinci ceza Daire-

si'nce onanmış, Yargıtay Başsavcısı'nın başvurusu üzerine konu Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nca ele alınmıştı. Ceza Genel Kurulu'nun 25.3.1957 gün ve 1/10-18 sayılı kararından bir bölüm okuyalım:

- Bilhassa... şahit Attila İlhan'ın 133'deki ifadeleri... Partinin ve mensuplarının gizli maksatlarla varmak istedikleri gaye karşısında tevahhus ederek partiden istifa dahi etmiş olmaları...

Arkadaşlarının cezalandırılmasına yol açan bu tanık ifadelerini öğrendikten sonra Attila İlhan'ın bir de şiirini okuyalım:

O sözler ki kalbimizin üstünde
Dolu bir tabanca gibi
ölüp ölesiye taşınız
O sözler ki bir kere çıkmıştır ağzımızdan
uğruna asılırsız.

Hangi sözlerdir "uğruna asılınacak" sözler?
Arkadaşlarını suçlayan ifadeler mi?"

1955'deki karardan sonra İstanbul'daki Ağır Ceza Mahkemesi ile Ankara'daki Yargıtay arasında birkaç kez gidip gelen davayla ilgili sondan bir önceki duruşmada Esas Numarası 957/153, Karar Numarası ise 953/116 olan dosyaya Reis: Selman Yürük, Aza: Tarrık Onan, Aza: Nedime Nişova. C. Müddeiumumisi Hakkı Müftüoğlu ve Katip Seher Dörter'den meydana gelen heyeti baktı. Heyet daha önce verilen beraat kararında ısrar etti.

Mahkeme, Karar'ında beraat kararını sanıkların aleyhine bozmakta ısrar eden Yargıtay Ceza Umumi Heyeti'nin gerekçelerini çürütürken şu üç noktayı tartışıyordu.

Bunlardan biri; bir sosyalist kılığında partiye girip, aslında polis hüviyetiyle emniyete rapor veren Kemal Oğuz'un tanıklığının değerlendirilmesiydi:

"A) Şahit Kemal Oğuz'un şahadetinin (tanıklığının) kıymetlendirilmesi bakımından dinlenmesi lüzumu görülen Emniyet Birinci Şube Müdür Muavini Hamdi Özdemir'in (İstanbul Emniyet Müdürlüğü Birinci Şubesinde sorgulananlarca "Parmaksız Hamdi" olarak tanı-

nan kişi E.K.), iki sene evvel ölmüş bulunması sebebiyle, kendisinden bu hususta izahat alınmasına imkan kalmamıştır.”

Bir diğeri unsur gene Kemal Oğuz’un Emniyet’e verdiği raporlarının değeriendirilmesi idi:

“B) Şahit Kemal Oğuz tarafından; Parti’nin toplantılarını müteakip (ardından) yazılıp Emniyet Birinci Şube’ye tevdi olunan (verilen) yirmi adet rapor celp ve tetkik edilmiş (getirilerek incelenmiş) ve ancak bu raporların dahi bu şahidin beyanatını teyit edecek (doğrulayacak) kıymetten mahrum bulunduğu (değerde olmadığı) tahakkuk etmiştir. Filhakika, (gerçekten) aleyhe vaki şahadeti mucip (aleyhte yaptığı tanıklığı gerektiren) bazı sebeplere istinaden (dayanılarak) tafsilatı ile tahlil olunan (ayrıntılı olarak irdelenen) şahit Kemal Oğuz’un ifadelerinde geçen bazı sözlerin, hakiki kanaat ve temayülleri malum olmayan kalabalık bir kitle huzurunda Partiyi kuran ve idare edenler tarafından böylece açıkça söylenebileceğinin kabulü mantıken dahi varit görülmeyecek mahiyette olması bakımından da muallal (illetli) bulunduktan başka; bu şahidin bahis mevzuu şahadetini istinat ettirdiği Emniyet Müdürlüğüne verilen raporlar ise; toplantı sırasında zaptedilmiş olmayıp bilahare hatıra ve hafızaya dayanarak tanzim edilmiş oldukları bizzat kendi beyanı ile sabit ve binnetice (bunun sonucu) ifadeleri de bunların tekrarından ibaret bulunmuş ve adı geçen şahadeti hakkında tafsil olunan sebepler bu raporlar hakkında da aynen varit ve dolayısıyla suçu tespite yarayacak kanuni kıymetten mahrum görülmüştür.”

Üçüncü unsur ise, Kemal Oğuz gibi partiye sosyalist hüviyetiy-le girip, yargılama sırasında “kamu tanığı” kimliğine bürünen Hasan Tanrıkut ile Atilla İlhan’ın ifadeleridir.

“C) Üçüncü bozma sebebi de, şahitlerden Hasan Tanrıkut ile Atilla İlhan’ın şahadetleri arasında mevcut mübayanetin (çelişkinin) muvacehe suretiyle (yüzleştirme yapılarak) halli icap edeceği noktasına matuf bulunmaktadır. Filhakika şahitlerden Hasan Tanrıkut; umumiyetle maznunlar lehine şahadet ettikten sonra zabıtnamenin 60’ncı sahifesinde (Atilla İlhan’ın bir gün kendisine gelerek, Gerçek gazetesi idarehanesinde Tass Ajansı muhabiri ile yapılan konuşmada hazır bulunan maznunlardan Mustafa Börklüce’nin,

Biz Sosyalist değiliz... Böyle görünüyoruz... Komünist Partisinin bir parçasıyız ' demiş olduğunu kendisine anlattığını.. Kendisinin bunun üzerine Partiden istifa kararını verdiğini...) söylemiş ve 10/4/1953 tarihli duruşma celsesinde yapılan yüzleştirmeleri sırasında dahi bu şahadetini aynen tekrarlamış olmasına karşı; diğer şahit Attila İlhan, aynı celsede (Gerçek gazetesinde Rusya aleyhine çıkmış bir yazı sebebiyle Rus muhabirinin bu gazete idarehanesine gelmiş olduğunu... Rusya aleyhine ne için neşriyat yapıldığı mevzuunda münakaşa edildiğini..." Yoksa '...Biz Komünistiz fakat Sosyalist olarak görünüyoruz...' şeklinde biz söz sarfedilmemiş, komünist ve sosyalistlik mevzuu üzerinde dahi konuşulmamış olduğunu... Kendisinin de bu toplantıda edindiği intibaları Hasan Tanrıcut'a anlattığını, fakat dediği gibi toplantıda Mustafa Borklücke'nin; "Biz sosyalist değiliz, fakat böyle görünüyoruz. komünizmin bir parçasıyız" dediği şeklinde Hasan Tanrıcut'a bir şey söylememiş olduğunu, esasen bu toplantı sırasında bu mevzuda herhangi bir konuşma geçmemiş bulunduğunu, Hasan Tanrıcut'un yüzüne karşı kat'iyetle beyan ve ifade eylemiş ve bu suretle de adı geçenin bu noktaya matuf şahadetini de red ve iptal eylemiş bulunmaktadır. Hasan Tanrıcut'un şahit Atilla İlhan'a matuf sözleri, bu şahit tarafından evvel ve ahır kat'iyetle reddilmiş olmasına göre, hiçbir esasa istinat etmediği de böylece tahakkuk ve tebellür etmiş bulunmaktadır. Kaldı ki bir suçtan dolayı hakkında yapılan tahkikat sırasında müşahede altına alınarak (müptela bulunduğu akıl hastalığı ve paranoit hezeyanları sebebiyle T.C.K. 'nun 46'ncı maddesine uygun olarak ceza ehliyetine haiz olmadığı ve akıl hastanesinde muhafaza ve tedavisi icap edeceği) bir sureti dosyada mevcut 17/7/1956 tarihli Adli Tıp Müşahede Müdürlüğü raporu ile tespit edilen şahit Hasan Tanrıcut'un, normal bir ruh haleti içinde bulunmadığı ve binnetice sözlerinin kaydı ihtiyat ile telakki edilmesi icap edeceği de ilmi bir hakikat olarak tezahür eylemiş bulunmaktadır. Binnetice bu şahidin ilmi bir şuura ve serbest iradeye malik bulunmadığı ve akli meleke-lerinin muhtel (karışık) bulunduğu fennen tahakkuk ettiğine ve naklettği sözlerin dahi, sahibi olduğu iddia olunan şahit Attila İlhan tarafından kat'i bir beyanla reddedilmiş olmasına göre, hikaye eyledi-

*ġi hadisenin sıhhat ve samimiyetten uzak bulunduğu ve bu mevzu-
da istinat edilecek kanuni hiçbir kıymet taşımadığı böylece tespit
edilmiş bulunmaktadır.*

Bu tutuklanmadan yılın sonuna doğru tahliye edildi. Artık bun-
dan sonra Esat Adil bir yandan TSP davasının sonuçlanmasını bek-
liyor, öte yandan da avukatlık yapıyordu...

SON YILLARI...

Tutuklu Sendikacıların Avukatı...

Zihni T.Anadol bir grup devrimci arkadaşıyla "İstanbul Umum İn-
şaat İşçileri Sendikası"nı kurmuştu, 1951'de.

1953 yılının sonbaharında bir gün evine geldiğinde, ertesi gün
İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün Sendikalar Masası'na uğraması-
nı isteyen bir çağrıyla karşılaştı.

Ertesi sabah Sirkeci'de Sansaryan Han'daki Emniyet Müdürlü-
ğü'ne gittiğinde; sendikanın kurucusu öteki arkadaşları Celal
Caz'ın, Nihat Balyoz'un, Emin Torunoğlu'nun, Hamdi Çapa'nın, Se-
lahattin Kaya'nın, Emlakçı Armanak'ın, Çinicı Kemal Tezcan'ın da
orada olduklarının gördü.

Sorgudan geçirildikten sonra tümü de tutuklanarak akşam üzeri
Sultanahmet Cezaevine götürüldü:

*"Günlerimiz acı tatlı, tartışmalı tartışmasız, hır gür içinde geçip
gidiyor, bir türlü duruşmalar başlamıyordu. Çoğumuzun geçim kay-
nağı, evimizin direği bizlerdik. Gelirken bıraktığımız üç beş kuruş
çoktan eriyip tükenmiş, çoluk çocuk geçim sıkıntısına düşmüştü.
Evdeki eşyalar teker teker satılığa gidiyor, ya da rehin bırakılıyordu.
Borçlar zamanında ödenmediğinden de tefeci onların üstüne rahat-
ça yatıyordu. Ayrıca bu sıkıntılar da koğuşumuza kadar giriyor, ara-
mızda pek hoş olmayan iliş kakeşlara sebep oluyordu. Ailelerimiz de
bunlardan bıkmış usanmış, bu duruma son vermek için her taşa baş
vurup çalmadık mahkeme kapısı bırakmamıştı. Nihayet eşime bir
görüşme gününde Avukat Esat Adil Bey'e gitmesini, bizim davamız-*

la ilgilenip ilgilenemeyeceğini sormasını söyledim.

Esat Adil Bey'i Türkiye Sosyalist Partisi başkanlığından tanıyor-
dum. Ayrıca yazılarının da devamlı okuyucusuydum. Bu bakımdan
aramızda sıcak bir ilişki, dostça bir yaklaşım olmuştu. İyi ama böyle
bir görevi üstlenmesi için ona hangi ücreti teklif edecektik? Nihayet
o da bir meslek sahibiydi, o da yaşamını avukatlık yaparak sürdürü-
yordu. Böyle parasız pulsuz karşısına çıkıp "Bizim vekaletimizi alır
mısın?" denir miydi?

Ben bu varsayımlar içinde kıvranırken Avukat Esat Adil telaşsız,
güven verici, güler bir yüzle karşıladı beni gardiyanın çağırdığı kapı
altında. Ellerini uzatarak geçmiş olsun dedi. Hoşbeşten, dışarıdaki,
içerdeki olayları konu ettikten sonra durumumuzu uzun uzadıya an-
lattım. Gözleri, biraz evvelki o gülen gözleri bilinmez bir kederin içi-
ne daldı, alındaki çizgiler kalınlaştı öylece kalakaldı. Sonra birden
silkinip başını umutla kaldırdı:

- Aldırma, dedi o babayiğit adam. Daha biz ölmedik ya. Ne ge-
rekiyorsa tez elden onu yapacağım. Ücreti kesinlikle, aklınızdan çı-
karın. Eğer onurunuzla dokunuyorsa dışarı çıkınca çalışır ödersiniz.
Sonra davanız, uydurma, kof bir dava. Onların iddialarını tek tek çü-
rütür, ilk duruşmada sizleri tahliye ettiririm. Geniş olun, üzülmeyin.
Ölüm yok ya bu meretin sonunda. Yalnız eşlerinize söyleyin şurdan
burdan medet ummasınlar. Yok adli müşavirlikmiş, yok başsavcılık-
mış gibi yerlere sakın adım atmasınlar. Onlar insanı, yol göstermek-
ten ziyade moral çöküntüsüne uğrattılar, eşlerinizi sizlerden soğut-
maya çalışıp bir de alay ederler. Hadi şimdilik hoşça kal, deyip ku-
caklaşarak ayrılmıştı."

Sonraki günlerden birinde başgardiyanın, ertesi gün duruşma-
ya çıkarılacakları haberini alırlar.

Zihni T. Anadol, şöyle anlatıyor:

"Ertesi günün sabahı kapı altına çağırdık. On sekiz arkadaş bir-
birimize kelepçelendik. Kapalı arabalara bindirilip hapishanenin do-
kuz ay evvel girdiğimiz kapısından çıkıp adliye binasına getirildik.
Adliye o zamanlar Sirkeci'deki Büyük Postane'nin üst katındaydı.
Vardığımızda akrabalarımız, jandarmalar ve sivil polisler koridorları
çoktan doldurmuşlardı. Herhalde yakınlarımıza haberi avukatımız

Esat Adil Bey vermiş olacaktı. Ortalık ana baba günüydü.

Mahkeme kurulu yaşlı, ağır başlı, gereğinden fazla titiz görünüyordu. Karşımızda onlar, yan tarafımızda avukatımız yerini almıştı. Herkes ateş üstünde tetikte bulunuyordu. Dinleyiciler, kanepeleri doldurduktan başka kapıların eşiklerine üst üste insan yığılmıştı. Hakim sorgularımızı yaptıktan sonra sözü avukatımız Esat Adil Bey aldı:

-Çok muhterem hakimlerim, her politik davada olduğu gibi bu davada da müvekkillerim bir takım asılsız, bir takım mesnetsiz iddialarla karşınıza çıkarılmış bulunuyorlar. Kendileri dokuz aydır hapis-hanede özgürlüklerinden yoksun bırakılıp ilk defa huzuru aliye getirilmiş bulunmaktadır. Buna gerek neydi, neydi bunların suçları? Sendika kurmak, yasalar dahilinde sendikal haklarını işverenlere karşı savunmak... Bunu yaparken de yasaların dışına çıkmamak, demokrasiye biraz daha yaklaşmak, biraz daha yerine oturtmak için Demokrat Parti'nin yani Çalışma Bakanlığı'nın tüm sendikalara yönelttiği: "Grev ister misiniz, buna ihtiyaç duyuyor musunuz?" sorusuna san sendikalar "Devletin yüksek menfaatleri buna uygunsa isteriz. Bizim greve ihtiyacımız yok. Çok şükür işçilerimiz refah içinde yaşamaktadırlar..." cevabını verirken; müvekkillerim "Grev istiyoruz, hem de kayıtsız şartsız." demişlerdir. Sarı sendikaların karşısında dürüstçe, namusluca işçinin hakkını savunan, bu yolda yasaların değiştirilmesini isteyen müvekkillerim adeta tuzağa düşürülmüşlerdir. İktidarın denetimindeki uyduruklarına katılmamışlardır. İşte bütün suçları budur. Bunun için onları cezalandırmak, seslerini işçiler arasında kısmak, diğer sendikalara ibret olması için bu ceza tertip edilmiştir. Kendilerinin gizli komünist partisi kurmak iddiasıyla on beşer yıla cezalandırılmaları istenmektedir. Gerekçe olarak kendileri inşaatçı olduklarından inşaat demirlerinden tüfek yapmak, tabanca yapmak, kasatura yapmak, mermi yapmak ve bu araçlarla hükümeti devirmek olarak gösterilmektedir. Hani tüfek, hani tabanca? Hani mermi? Dünya adalet tarihinde böyle bir şeye rastlanmamıştır. Durum bu olmakla beraber bir de işin politik skandal olacak diğer yanı bulunmaktadır. İktidar maddeten sıkıntı içindedir. Dışardan yardım

almak zorunda kalmıştır. Bunu her gün basından öğrenmekteyiz. Nedir ki, yardımı veren taraf, eğer o memleket herhangi bir politik kargaşa içinde bulunuyorsa yardım etmektedir. Bu yardımı alabilmek için hükümet bu tertibe başvurmuştur. Bunun emsallerini yalnız bizde değil, başka uluslarda da görmek mümkündür. Şimdilerde bu durumu alaylı bir şekilde anlatmak için Batıda anekdotlar uydurulmuştur. Geri bıraktırılmış uluslardan biri ABD'den yardım istemiş. Amerika da sormuş: "Senin memleketinde bir komünist sorunun var mı?" O ulusun yöneticisi saf saf "Yok" demiş. ABD, "Öyleyse ben sana yardım yapamam" demiş. çok müşkül durumda bulunan geri kalmış ulusun yöneticisine.

Fukara ne yapsın, yardıma çok ihtiyacı var, gitmiş Fransa'dan ödünç komünist istemiş de ancak yardımı bu sayede alabilmiş. Şimdi bizim durumumuz da aynen bu acıklı olaya döndü. İş bu kadar açık ortada dururken ve hiçbir delil yokken ancak günlük emekleriyle geçinip çoluk çocuklarına bakan bu insanlara yazık değil mi? Şimdi onlar bir de lekelenmiş halleriyle nerede iş bulup çalışabilecekler? Nafakalarını nereden temin edecekler?

Sayın yargıçlarım, her şey gözlerinizin önünde. Delil dedikleri şey de dosyalarınızın içinde bulunmaktadır. Sizlerin adaletine sığınıyor, müvekkillerimin tümünün beraatını istiyorum, diyerek savunmasını tamamladı.

Mahkeme kurulu verdiği aradan sonra hepimizin tahliyesine karar vermişti."

Esat Adil bundan sonra bir yandan açtığı avukatlık bürosunda aldığı bazı davalarla geçim sorununu çözerken öte yandan da, halihazırdaki desteklenebilecek her türlü devrimci hareketi destekleyip yardımda bulunuyordu.

Esat Adil “Vatan Partisi”ne Omuz Veriyor...

Hikmet Kıvılcımlı'nın 29 Ekim 1954'te kurduğu *Vatan Partisi* bunlardan biriydi.

Vatan Partisi 1957'deki erken seçime katılmıştı.

Seçim kampanyası sırasında *Vatan Partisi*'ne destek olanlardan biri de Esat Adil'di. Vatan Partili ve Partinin milletvekili adayı Zihni T.Anadol anılarında Esat Adil'in *Vatan Partisi*'nin Kazlıçeşme'deki bir mitingini anlatıyor:

“Kazlıçeşme’de partinin mitingi olacağını arkadaşlar iletmışti bana. Mitinge acele yetişmek için işi ustalara bırakıp erkenden vapurdan inip Sirkeci tren istasyonuna yollandım... Gara vardığımda her yer ana baba gününe dönmüştü. Bu ya her günkü kalabalıktı ya da bana öyle geliyordu. Kapılara kadar insanlar üzüm salkımı gibi birbirine yapışmış, dirençle içeriye girme savaşımlı veriyordu. Benim de bu trenle mitinge yetişmem gerekiyordu. İte kaka kalabalığın arasına kavuştum, zorla kendimi içeri atabildim. Bu insan seli içinde kendime sığınacak bir yer ararken bir de baktım ki, orta yerde iki adam duruyor. Yarı esnaf yarı işçi insan kitlesinin arasında bu iki insan iri uzun boylarıyla, giyim kuşamlarıyla hemen onlardan ayırt ediliyordu. Yan yana bir yerlere tutunmuş, heyecanla konuşuyorlardı. Bunlar Dr. Hikmet Kıvılcımlı ile Avukat Esat Adil Bey idiler.”

Anadol, daha sonra Kazlıçeşme mitingindeki Esat Adil Bey'in konuşmasını anlatıyor:

“Trenimiz Kazlıçeşme istasyonunda durakladı. Üçümüzden gayrı yanımızda kimsecikler yoktu. Benzin istasyonuna kurulmuş bayraklarla, süslü seçim kürsüsüne kadar yollandık. Uzaktan bizi gören, seçim hazırlıkları yapan arkadaşlar büyük bir coşkuyla karşılamaya geldiler. Anımsayabildiğim kadar, aralarında Ahmet Cansızoğlu, Hamdi Çapa, şair Süleyman Şahin Tar, Kerim Korcan ve diğer arkadaşlar bulunuyordu. Her şey hazırlanmış, bir hafta öncesinden seçim konuşmalarının yapılacağı işçi kahvelerine, evlere atölyelere haber verilmiş, el ilanları dağıtılmıştı. Buna karşılık, ortalıkta seksen yüz kişiden gayri dinleyici yoktu. Hepsi de perişan kılıklı, eski püskü giy-

siler içinde soğuktan titreyip büzülüyordu. Kimi tulumlu, kimi yağlı ince ceketlerle birbirine sokularak üşümekten kurtulmaya çalışıyordu. Kazlıçeşme'nin deri fabrikalarından yayılan pis kokular. Yüksek bacalardan dökülen kurumlu ağır dumanlara karışıyor, işçilerin sefaletine bir sefalet daha ekliyordu.

Esat Adil Bey ağır ağır kürsüye çıktı, şöyle çevreyi denetleyip ortalığı süzdü. Binlerce gecekondlu, yüzlerce atölye, işyeri olan burada bu denli az kalabalığı görünce gevşeyen yanakları acı kıvrımlarla doldu, içinden derin bir of çekti:

'Neredesiniz be arkadaşlar, neredesiniz? İstanbul'un en kalabalık sanayiinin bulunduğu bu iş merkezinde hepiniz bu kadar mısınız? Neden kendi partinizde gelip birleşmiyorsunuz? Zengin partilerinde ne işiniz var? Milyonlarca metre bez dokursunuz, ayağınızda giyecek don yok; milyonlarca ayakkabılık deri işlersiniz, ayağınızda ayakkabınız yok! Şu halinize bakın bir! Binlerce ev, apartman yaparsınız, akşam başınızı sokacak bir gecekondunuz yok. Ne zaman uyanacaksınız bu gaflet uykusundan ey arkadaşlar!'

Daha buna benzer çok acı, dokunaklı sözler söyler, azarlar gibi konuşurken, hem kendi ağladı hem de bizleri ağlattı.

Halil Lütü'nin "Tan"ında "Avukatınız Diyor Ki..." Köşesi...

Halil Lütü Dördüncü'nün sahibi olduğu "Tan" gazetesi, 1956 yılı Mart başlarından itibaren bir atılım hazırlığı içine girmiş ve bunu da gün gün okuyucusuna duyurup duruyordu. Nihayet 28 Mart 1956 Çarşamba günü nüshasında mizanpaj değişiklikleri görüldüğü gibi, yönetimi değişmiş ve bazı yeni imzalar ortaya çıkmıştı...

"Tan"ın Umumu Neşriyat Müdürü R.Gökalp Arkin'di. Bu baştaki "R" Ramazan'dı ve Ramazan Gökalp Arkin, 1930'larda Balıkesir'de Halkevi'nin açılış günlerindeki faal öğrenciydi. Esat Adil'le o yıllara dayanan yakınlıkları, burada da etkisini gösteriyordu. Ramazan Gökalp Arkin

İstanbul'da 28 Mart'ta yapılacak seçimlerin sonuçları, 28 Mart'ta yapılacak seçimlerin sonuçları, 28 Mart'ta yapılacak seçimlerin sonuçları...

28
MART
1956

İstanbul

Büyük Atatürk Niçin Ağlamıştı

kapadığım zaman memleketin herhalde emin olmalıym

BİR GAZETEDEN
NELER BEKLENİR

ANAYASA KOMİSYONUNDA
Seçim kararını tadil tasarıları görüşüldü
68 bin nüfusa bir vekil seçilmesinde teklif reddedildi

Mühterem Vefatı: ...

BALKANLARDA TÜRK KATLIAMI

Dünya basın karibinde müdafice ümitsiz edilmemiştir

Yugoslav Basın Afeşesi memleketimize iftita etti

Yugoslav basınında ...

...

1956 Güzellik kraliçesini seçiyoruz

Dansöz Nana Pariste 8 gündür berber bayır

Sevcanın ...

şimdiki dille Genel Yayın Müdürü olduğu gazetede Esat Adil'e "Avukatınız Diyor Ki..." sütununu açıyordu. Ve Esat Adil, 28 Mart 1956'dan itibaren her gün *Tan*'ın ikinci sayfasının sol altında, çift sütuna açılmış "Avukatınız Diyor Ki..." köşesinde yazıyordu.

İlk günkü yazısı; "*Karı-Kocanın Karşılıklı ve Kanuni Vazifeleri*" üzerineydi... Sonraki günlerde de; "*Nişan Bozmanın Hukuki Sonuçları*" "*Sarkıntılık Hem Suç Hem Terbiyesizliktir*", "*Yalan Söyleyen Şahit*" vb.vb. başlıklarıyla devam edip gitti "Avukatınız Diyor Ki..." köşesi.

Avukatınız Diyor ki...

Karı - Koca'nın karşılıklı ve kanuni vazifeleri..

Bu makalede karı-kocanın karşılaştıkları bazı hukuki konulara değinilmiştir. Bu konuların detaylı olarak incelenmesi için hukukçulara danışılmalıdır. Bu makale sadece bilgilendirme amaçlıdır ve hukuki tavsiye niteliğinde değildir. Hukuki işlemler için mutlaka bir avukata başvurulmalıdır.

Bu makalede karı-kocanın karşılaştıkları bazı hukuki konulara değinilmiştir. Bu konuların detaylı olarak incelenmesi için hukukçulara danışılmalıdır. Bu makale sadece bilgilendirme amaçlıdır ve hukuki tavsiye niteliğinde değildir. Hukuki işlemler için mutlaka bir avukata başvurulmalıdır.

"Haydar Günay" Takma Adlı Fıkralar...

Ramazan Gökalp Arkin'in Umumi Neşriyat Müdürlüğü'ne getirildiği *Tan*'ın üçüncü sayfasında "Günaydın" başlıklı tek sütunluk bir köşe açılmıştı. Burada R.Gökalp Arkin'in kendisi, Mansur Tekin ve birkaç değişik imza münavebeli olarak yazmaya başlamıştı. Bu sü-
tunda birkaç günde bir "*Haydar Günay*" adına rastlanıyordu. İşte bu "*Haydar Günay*" Esat Adil'in takma adıydı. Üslubundaki akıcılık, kalemindeki kıvraklık "*Haydar Günay*"ın ardındaki gerçek adın ünlü "*Adiloğlu*" takma adlı Esat Adil olduğunun ipucunu veriyordu.

İşte "*Haydar Günay*"ın fıkralarından bir kaçı...

"İlkbahar'a Kaside

Bu yalnız şairlerin mevsimi değildir. Martı atlatabilmiş ihtiyarların, nekahet devresine ulaşmış hastaların, kapalı odalarda can sıkıntısından patlamış çocukların ve hılcümle sevdalıların da mevsimidir.

Hiç şüphesiz bütün şairler, ilkbahar için iyi kötü bir şeyler karalamışlardır, fakat hiçbirisi ilkbahar hasretini Nedim kadar çekmiş ve bahar için onun kadar ateşli kasideler yazamamıştır. Yalnız Naili Ka-

dim baharı hiçe saymakta bir istisna teşkil eder:

“Baharı neyleriz ol gülizar gonce femin
Gülüp açılması bin nevbahara değmez mi?”

Ona ne şüphe a şair! Ben de senin fikrindeyim, amma, ikisi de bir arada olursa ne kaybederiz?..

İlkbahar kasidelerinden bir seçme yapsak, yine de ciltler doldurur, amma bugünün şairine de eyi bir ders kitabı olur. Çünkü, biçarenin dağarcığı bir bakıma pek boş.

Öyle güzel bir havada her şeyin taptaze ve tabiatın baştanbaşa gençleştiği günlerde ah, biz de diyebilsek:

“Etti teşrif çemen mülkünü sultanı bahar”

Ve onun salına salına geçişine biz de bir göz atabilsek.

Ve yine aynı istekle tekrarlayabilsek:

“Esti nesimi nevbahar açıldı güller subh dem

Açsın bizim de gönlümüzde saki medet sun camı cam”

Yeşil giymiş bir tepe, ılık bir rüzgar, gelinleşmiş ağaçlar, hayatlarından memnun kuşlar ve saçlar dağınık, mırıldansa bir şair:

“Nevbaharı vuslatın basmış deyu ilk ayına

Buseden pabuç giydirdim o nermi payına”

Bir başka “Haydar Günay” fıkrası da şuydu:

“Bir Zamanlar Öyleydi...

Bundan yirmi gün önce Beyoğlu dükkanlarından birinden bir süs tabağı alıp oda duvarına asmıştım. İki gün sonra Kapalıçarşı'dan geçerken, aynı tabaklardan gördüm, laf olsun diye fiyatını sordum. Kırk lira, dedi. Durakladım. Ben onu iki gün önce yirmi liraya almıştım. Hem de Beyoğlu'ndan... Yahu dedim, ben bunun eşini ve ay-nını yirmi liraya aldım. Sizde niye kırk liraya? Tezgahtar hiç umursamayarak cevap verdi:

-Bir zamanlar öyleydi beyim.

Evet bir milletin dilinde böyle bir tabir vardır. Fakat bu tabir, elli, yüz yıl öncelerine çekilen hasreti ifade eder. Böyle iki günlük ticari hasret görülmüş, işitilmiş değildir.

Koştum, Beyoğlu'ndaki mağazaya. Aynı tabaklardan duvarda asılı duranlara işaretle ve heyecanla, korku ile sordum:

uçurum var.

Dipkoçanı tutmamakta bütün hayatı boyunca ısrar etmiş olan devlet adamlarının başında şüphesiz Hitler gelir. Siyaset yalancılığı-nı kaideleştirmiş olan bu adam, belki de hususi hayatında hiç yalan söylememiştir. Nitekim hususi hayatında son derece dürüst tanın-mış olan büyük Fredrick de siyasi yalanlarında dipkoçanı tutmayan-lardandır. Nitekim Polonya'yı istilaya kalkıştığında, Hariciye Nazi-nı'na; "Aman Efendim, Polonya'nın tamamıyeti mülkiyesini tanıyaca-ğımızı ilan edeli henüz üç gün oldu." demesine karşı İmparator şu cevabı vermiştir:

"Ben ordularıma emri verdim, bunu mazur gösterici sebepleri bulmak size düşer."

Siyasi partilerimiz arasında da dipkoçanı tutmayanlar var. İktida-ra geçtikleri zaman, bu sebeple müşkül vaziyette kalıyorlar. Söyle-nenleri onlar unutuyorlar ama, halkın hafızası müthiş, hiçbir şey ka-çırmıyor.

İster fert, ister siyaset adamı veya partili olarak, daima hatırlanız-da bulunsun. Ne söyler, ne vaat ederseniz, hemen bunları dipkoça-nınıza kaydediniz ve hafıza denen merhametsiz bir düşmanınız oldu-ğunu sakın aklınızdan çıkarmayınız."

1956 Martından itibaren Tan'da Esat Adil'in gerek "Avukatınız Diyor Ki..." sütununun gerekse "Günaydın" köşesindeki "Haydar Günay" takma adlı devam edip giden yazıların ne zaman kesildiği-ni; Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde Haziran-Temmuz-Ağustos cilt-lerini bulamadığımızdan, tam olarak tespit edemedik. 1 Ekim- 31 Aralık tarihleri arasını kapsayan Tan cildini elimize aldığımızda ise; 1 Ekim 1956 Pazartesi nüshasının ikinci sayfasının sol alt köşesin-de "Avukatınız Diyor Ki..." köşesinin yerinde "Kanun Diyor Ki..."yi gördük. Bunun dışında üçüncü sayfadaki "Günaydın" sütunu kaldı-rılmış, yerine Nasuhi Baydar'ın "Bir Gün İçin" başlıklı yazıları konul-maya başlamıştı.

Esat Adil'in ömrünün sonlarına doğru; Tan'da böylece kısa süre-li, gerek mesleki sorunları üzerine danışmanlık yazıları gerekse fık-ralar yazdığını tespit etmiş olduk.

“Vatan Partili”lerin Gönüllü Avukatı...

1957 erken seçimi olup bitmiş, sandıktan yine Demokrat Parti çıkmıştı. Seçim kampanyaları sırasında ABD’de bulunan Başbakan Adnan Menderes, ülkeye döndüğünde Vatan Partisi’nin seçim kampanyalarındaki konuşmaları kendisine dinletilince VP’nin kapatılması emrini verdi.

31 Aralık 1957’de önce VP’nin başkanı Dr. Hikmet Kıvılcımlı gözaltına alınıp tutuklandı. Ardından da ertesi yılın Ocak ayı ortalarına doğru büyük bir sansasyonla Vatan Partisi yöneticilerinin tutuklandığı ilan edildi.

Bir süre Sansaryan Hanı’nda hücrelerde tutulan Vatan Partisi yöneticileri oradan Harbiye Merkez Komutanlığı Ceza ve Tutukluhanına aktarıldı. Burası 16 Aralık 1946 Tutuklamalarından itibaren sık sık komünist muhaliflerin hücrelerine atıldıkları bir mekan olmaktaydı.

Zihni Anadol’lar aşağı yukarı üç aydır Harbiye hücrelerindeydiler. Ara ara sorguya çağrılmaktaydılar. Ancak görünürde hukuki durumlarını aydınlatıcı bir şey yoktu.

Zihni Anadol düşünmeye başlamıştı:

“Evvvela bize şöyle sağlamca, davamızı anlayan, onu namusluca savunabilecek bir avukat gerekliydi. Kim olabilirdi bu adam? Hangimizde bu nitelikteki avukatın isteyeceği ücreti ödeyebilecek kuvvet vardı?

Nihayet düşünme düşünme aradığımızı buldum: Türkiye Sosyalist Partisi başkanı Esat Adil Müstecaplı ile uzaktan yakından da olsa iyi kötü bir dostluğum, bir arkadaşlığım vardı. Peki ama parasız pulsuz bu davayı üstlenmesini nasıl teklif edecektik? Nihayet o da bir avukattı, bir mesleğin adamıydı. Mesleğinden kazandığı parayla geçimini temin ediyordu. Ona böyle doğrudan; “Bizim şimdilik paramız yok, bu koşullarda bizim davamızı üstlenir misiniz?” diye nasıl öneride bulunabilirdik? İyi ama utanmanın da bir çare olmadığı meydandaydı. Hiç değilse borcumuzu dışarıya çıktıktan sonra çalışarak ödeyebilirdik. Bu düşünceyle kendisine bir mektup yazıp, görüş-

meye gelen eşim ve arkadaşların yakınlarıyla gönderdim. Sevinçle koşu koşu Esat Adil Bey'e gitmişler.

Bir gün biz bu bekleyiş içinde sobanın çevresinde halkalanmış her günkü şakalar, birbirine takılmalar içindeyken, hücrelerin büyük demir kapıları şangırtılarla açılıp kapandı. Karanlıktan küçülmüş gözlerimiz kamaşmış, şimşek çakar gibi ağarıp kaybolan ışık demetleriyle yanıp sönmüştü. Kendisine büyük saygı gösteren gardiyanlar arasında, yakışıklı, uzun boyu, aydınlık yüzüyle Esat Adil Bey çıktı. Yanına koşup aramıza aldım, sandalyeye oturtup çevresinde toplandık. Ağır başlı, her yönüyle insana güvence veren, türlü deneyimlerden geçmiş, burjuva hiyerarşisini ve onun dönen çarklarını gayet iyi bilen kişilikli durumuyla bize imdat simidi gibi yetişmişti. Babacan, geniş alnı, umutlu, ışıltılı gözleri ve gülümseyen haliyle sanki bizleri bir anda karanlık zindanlardan çekip çıkarıverecekmiş benziyordu. Hoşbeşten sonra sağa sola bakınıp gardiyanlar yerlerine gidince:

-Onları korkuttum da öyle girdim içenye. Müvekkillerimle konuşmama engel olursanız hepinizi mahkemeye verir, hapse attırırım diyerek tehdit ettim de geldim buraya, aslında benim suçlu olmam gerekir bu durumda. Çünkü şu anda sizinle konuşmam sakıncalıdır yasa gereğince. Her neyse şimdi sizler nasılsınız? Ben evraklara baktım, dava konusunda telaşı mucip bir hal yok. O bakımdan ferah olun. Yalnız siyasi bakımdan biraz uzatabilirler. Ben işin peşini bırakmıyorum. Tutukluluğunuzun kaldırılması için dilekçe verdim. Onlar da soruşturmanın henüz bitmediğini engel gösteriler. İmkan nispetinde sorguların bitmesini kolaylaştırmanız gerekiyor. Fazla uzatmayın. Nasıl olsa duruşmalarda iş aydınlığa çıkar, dedi.

Esat Adil'in güven verici, tok sesinden yayılan umutlu haberler etrafında halkalanmış olanların kederini dağıtıyor, gelecek güzel günlerin yakınlığını müjdeliyordu. Esat Adil Bey konuşurken gizlice aramızda topladığımız yüz altmış beş lirayı fark ettirmeden usulca-cık cebine koyduk. Yarım saat kadar süren konuşmamız bittikten sonra ellerimizi sıkıp vedalaşarak ayrıldı.

Meğer bu onunla son görüşmemiz olacaktı.

OĞLU ADİL MÜSTECAPLIOĞLU
NELER ANLATTI?

Esat Adil'in oğlu Adil Müstecaplıoğlu ile 2005 yazında, İzmit'te oturduğu evinde bir konuşma yaptım.

Önce; sizi tanıyalım dedim.

Şunları anlattı:

- 1937'de *Balıkesir'in Edremit ilçesinde doğdum. İlkokul birinci sınıfı annemin öğretmenliğinde Edremit'te okudum. İkinci sınıftan itibaren babamın mesleği gereği İstanbul'a geldim. Lisenin sonuna kadar hep yatılı okudum. İlkokulu Yeşilköy Pansiyonlu İlkokulunda, Orta Okul ve Lise'yi Haydarpaşa Lisesi'nde okuduktan sonra Hukuk Fakültesi'ne girdim. 1958'de babamın vefatı nedeniyle Hukuk Fakültesi'ni yarıda bıraktım. Yedek Subay'a gidip geldikten sonra (Askerlik) Edebiyat Fakültesi'ni denedim. Bir süre sonra ekonomik nedenlerle onu da yarıda bıraktım. İki fakültede okudum ama bir fakülte bitiremedim. Babamın vefat ettiği 1958'den 1963'e kadar bir boşluğa düştüm. O yıl akrabalarımın ısrarıyla İzmit'te SEKA Genel Müdürlüğü'nde işe başladım. Bu görevim 26 yıl fiilen sürdü. SEKA Genel Müdürlüğü'nde personel uzmanırken daha yukarı bir yere çıkarmayacaklarını anlayınca emekli ettiler. 1980'de emekli oldum. Ancak hemen ertesinde SEKA'nın Memur Vakfı'nın yöneticiliğine getirildim. 15 yıl da bu göreve devam ettim. Ekim 2003'te Memur Vakfı'ndan ayrıldım. Yaklaşık 41 yıl SEKA'nın çalışanı oldum.*

Evliyim. Özgür ve Barış adlı iki oğlum var. Büyük oğlum Özgür şu anda Koç Üniversitesi'nde fizik dalında doçent. Küçük oğlum Barış inşaat mühendisi, ama Yapı Kredi Bankası Genel Müdürlüğü'nde

İnsan Kaynakları Uzmanı olarak çalışıyor. Barış'ın bir özelliği Türkiye'de ilk fantastik roman yazarı olması... Neredeyse "fantastik roman"da bir otorite haline geldi. Tüm fantastik roman veya film konusunda dergiler tarafından görüşüne başvurulana birisi...

Büyük oğlum Özgür'den Defne adında bir torun sahibiyim. 69 yaşımdayım.

Babası Esat Adil'le ilgili sorulara geçiyorum.

İlk başta hemen şunları değiniyor:

-Babamın geçmişine ait bazı detayları ben de bilmiyorum. Anı vefatı dolayısıyla kendisiyle ilgili anı ve benzeri çalışmalarını hayata geçiremedi. İlkokul 2'den Lise'yi bitirene kadar babamdan çok uzun süre ayrı kalmam, sadece hafta sonları ve tatillerde beraber olabilmem, devamlı olarak yanında bulunamamam çok özel bilgilere sahip olmamı engelledi.

Çocukluğundan itibaren bilebildiklerini şöyle sıralamaya başladı.

-Çocukluğum, annemin tedavisi imkansız hastalığı (şizofreni), babamın da bilenen durumları nedeniyle klasik bir çocukluk şeklinde olmadı. Ben hiçbir zaman klasik bir aile hayatını yaşayamadım. Anne-baba-çocuk beraberliğimiz hiçbir zaman olmadı. Bunun gençlik yıllarımda üzerimde psikolojik etkilerini gördüm. Adeta "bunalım" diyebileceğim şeyler yaşadım.

Evde olabildiğim dönemlerimde genellikle Cihangir'deki evimizdeydim. İstanbul'un ayaklar altında görülebilen bir manzarasına hakimdi. Kirayla oturuyordu babam. Sahibi İzmirli Şeref Remzi Bey adında bir işadamıydı. Babamla dünyaya bakış açıları çok farklı olduğu halde, babama büyük bir sevgisi, saygısı vardı. O nedenden "kira" denilen şeyle pek fazla uğraşmadık. O konuda bir sorunumuz olmadı diyebilirim. Kendi evimiz gibi bir şeydi.

İki veya üç yaşımdan itibaren sadece Cihangir'deki o evi hatırlıyorum. Öncesini bilemiyorum. Çocukluğumda kah annemin ailesiyle Edremit'te kah İstanbul'da Cihangir'deki evde kalıyordum. 1963'te İzmit'e gelip yerleşene kadar hep Cihangir'deki o evde ya-

şadım.

Çocukluğumdan ilginç anılarım var: Bizim evin iki türlü ziyaretçisi olurdu. Birisi babama çok meraklı olan, sivil ama aslında resmi olan dostları. Bunlar çok sık gelir giderlerdi... Diğerleri de normal dostlarıydı...

-16 Aralık 1946 tutuklamasını hatırlayabiliyor musunuz?

-1946'da 9 yaşımdaydım.Yeşilköy Pansiyonlu İlkokulu'nda okuyorum. 16 Aralık 1946 Tevkifatı başlamıştı. Ben evdeydim o gün. Babamı Sirkeci'deki Sansaryan Hanı'na götürceklerdi. Babam; "Beni götürün ama oğlumu da okuluna götürüverin bari" demişti. Hatırlıyorum, hoş sohbet babacan bir emniyet görevlisi beni Yeşilköy'deki okuluma götürdü. Ama yolda durmadan bana sorular soruyordu: Evinize hangi amcalar, ağabeyler geliyordu diye...Yani bir çocuktan bile bir şeyler öğrenme çabası içindeydiler.

Orhan ağabeyimle (Babamın yeğeni Orhan Müstecaplıoğlu) ilgili bir hatıram var gene Cihangir'deki evden. Bir gün kapı çalındı. Ben açtım. Gelen kişi; "Esat Adil burada mı?" diye sordu. "Yok" dedim. "Peki Orhan Amcam burada mı?" dedi. "Orhan Amcam burada oturmuyor ki" dedim. "Peki nerede oturuyor?" Bunun üzerine ben de Orhan ağabeyimin oturduğu evi bir güzel tarif ettim. Bunun üzerine gidip oradan almış polisler Orhan ağabeyimi Sansaryan'a götürmüşler. İstemedem yaptığım bir şeydi bu... Akşam da babamdan esaslı bir azar işitmiştim.

Adil Müstecaplıoğlu'na bu kez annesini soruyorum:

-Annem Atatürk Dönemi'nin ilk kadın ilkokul öğretmenlerinden-di. Babam Balıkesir Halkevi reisi iken evlenmişler. İkisi de köklü ailelerden geliyorlar. Anneminki Edremit'te eşraftan bir aile. Güzel bir evlilik olmuş ilk başlarda... Benim ileriki yıllarda aile büyüklerimden duyduklarına göre; babamın politik mücadelesinin yarattığı sıkıntılar, normal bir aile yaşamının olmayışı annemde rahatsızlıklar doğurmaya başlıyor... Bir daha iyileşmeyeceği şizofreniye doğru gidiyor.

-Tutuklu iken babanızı ziyaret edebiliyor muydunuz?

-16 Aralık 1946'da tutuklandıktan sonra babamı ziyarete gittiğimi hatırlıyorum. Sansaryan'da tabutlukta iken zaman zaman ziyaret ederdim. Belki bu uzun yıllar Adalet Bakanlığı bünyesinde görev yapmış bir bürokrat olmasının toleransıydı...

-Ziyaretlerinizden neler hatırlıyorsunuz?

-Anne şizofrenik hasta, baba hapiste ve ben 9 yaşında bir çocuğum. Bakımımı akrabalarım üstlenmişlerdi. Sansaryan'dan Harbiye Askeri Cezaevi'ne götürüldüğünde bu sefer oraya ziyaretine giderdim. Sonradan öğrendim, ben geleceğim diye ziyaret günleri babam adeta kantini boşaltırmış; çikolotalarımı, şekerlerimi hazırlarmış. Benim çok hoşuma giderdi tabii...Harbiye'den Sultanahmet Cezaevi'ne getirildiğinde bu kez oraya giderdim ziyaretine. Sultanahmet'e gittiğimde de babam beni cezaevi müdürünün odasında karşılardı. Sonradan babamı koğuştan revire aldılar. Orada tutuklu ve hükümlülerin dilekçelerini yazar, hukuki işlerini yürütürmüştü.

-Anneniz nerede kalıyordu?

-Annem Bakırköy Ruh ve Sinir Hastanesinde yatıyordu. Hastanenin başhekimisi babamın çok yakın arkadaşıydı. O yüzden yapılabilecek her şeyi yapıyordu.

-Eviniz neredeydi, giden gelenler kimler olurdu?

-Babamın pek çok dostu vardı. Eve gelir giderlerdi. Aralarında çeşitli şeyler konuşurlardı. Ama ben tabii bunların pek çoğuna tanık olamazdım.Evimiz o sıralar Tophane Üstü'nde geniş bir arazi üzerindeki tek apartmandı. Etrafı tümüyle bomboştu. Işıklandırma da yoktu. Babam ağır ceza avukatıydı. Vefat ettiği sırada vekalet ettiği 50 dolayında dava dosyası bulunuyormuş. Bu durum çok önemli bir şeymiş... Avukat dostları bu dosyaları alabilmek için baya mücadele etmişler birbirleriyle. Sonunda babamın da benim de çok iyi tanıdığımız biri erkek, ötekisi kadın kardeş iki avukat babamdan kalan dosyaları alıyorlar. Aradan epey zaman geçmişti. Olayı gayet iyi ha-

tırılıyorum. O avukat kardeşlerden birisini gördüm yolda. "Adil, baban yaktı bizi" dedi. "Niye?" dedim. Anlattı. 50 dava dosyası çok cazip bir şey tabii... Ama bir de bakıyorlar ki, neredeyse 40 tanesinden beş kuruş para almadığı gibi masraflarını da cebinden ödemiş. Çoğu da politik davalarmış. Geri kalan 8-10 dosyadan aldığı parayla götürüyormuş bizim hayatımızı...

-1950'den, yani Türkiye Sosyalist Partisi'nin ikinci kez kuruluşundan ve "Gerçek" gazetesinin günlük olarak yayınlanmasından bir şeyler hatırlıyor musunuz?

-1950'de 13 yaşındaydım. "Gerçek" gazetesinin günlük olarak çıkışını gayet iyi hatırlıyorum. Babıali'de hazırlandığı yere gider gelirdim. Bir kaç satırlık bir spor haberi yazdığımı da hatırlıyorum. Vakit Yurdu'ndaydı... Okuldan eve çıktığım zamanlar ya da yaz dahil uzun tatillerde olabiliyordu. Gazetede çalışanlardan Asım Bezirci'yi, Attila İlhan'ı hatırlıyorum. Rifat Ilgaz'ı çok iyi hatırlıyorum. Ama en çok Orhan (Müstecaplıoğlu) ağabeyimle haşır neşir oluyordum. Parti kurulduğunda da Beyoğlu'ndaki binasına gider gelirdim. Süslü Saksı Sokağı'ndaydı. Binanın tümü ya da partinin yerleştiği daire avukat Orhan Arsal'ındı... Bazı toplantıları hatırlıyorum. Orhan Arsal'la bir takım olaylar oldu daha sonra, oradan çıkılmak zorunda k alındı. Unkapanı'ndaki yere taşınıldı.

-1952 Haziranında babanız ve öteki partililer gene tutuklandılar. Bundan neler biliyorsunuz?

-1952'de babam öteki parti yöneticileriyle birlikte tekrar tutuklandığında Haydarpaşa Lisesi'nde okuyordum. Rahmetli Reşit Menteşoğlu'nun çok büyük yakınlığını gördüm. Zaman zaman Caddebostan'da Reşit Bey'in plajında kalırdım. Tahliye olduktan sonra, 1953'le öldüğü 1958 arasındaki yıllarda babamla çok daha birlikte olduğumu söyleyebilirim. Parti davası çok uzun sürdü. Karar Yargıtay'la mahkeme arasında gidip geliyordu. Yaşım ilerliyordu. Ancak babamın öldüğü 1958'de 21 yaşındaydım. Annemin durumunda hiçbir değişiklik yoktu. O hep Bakırköy'deydi...1963'de orada öldü.

-Babanız bundan sonraki dönemde ne yapıyor ve nasıl yaşıyor-du?

-Babam 1953'ten sonra bir yandan avukatlık yapıyor, dosyalarla uğraşıyor, bir yandan da adeta içerde geçirdiği senelerin hıncını almak istercesine, sanki az yaşayacağını tahmin etmiş gibi, hızlı yaşamaya çalışıyordu...Yani "hızlı yaşamak" şuydu: Akşamlarını değerlendirmeye çalışıyordu. Çok güzel bir dost çevresi vardı. Çok güzel dost sofraları kurulurdu. Bu sofralarda bulunanlar sırf politik kişiler değildi. Haşmet Akal gibi ressamların, Bülent Oran gibi senaristlerin, Salih Tozan gibi film, Ayfer Feray gibi tiyatro artistlerinin, Nevzat Üstün gibi şairlerin bulunduğunu hatırlıyorum. Yani bir gece hayatı vardı babamın. Akşamları alınan şarap ağırlıklı alkol, sigara...

-Babanızın ölümünden sonra?

-En son bürosu Sultanahmet'teki Adliye binasının karşısındaydı. Oraya gidip geliyordum. 1958'de İstanbul Hukuk Fakültesi'ne girmiştim.Babamın ölümünden sonra Ankara Hukuk'ta okumaya çalıştım. Bundan sonra; anne şizofrenik hasta, baba vefat etmiş, baya çalkantılı zamanlar geçirdim. Koşullar çok zordu. Yanında çalıştırdığı bir sekreteri vardı, o başka bir arkadaşının yanına gitmişti. Bana; "Hadî bakalım, hukukta okuyorsun madem yardım et demişti. Büroya başlamamla bitirmem bir oldu, babam ölüvermişti...Ortada kaldım. Sağa sola savruldu. O zaman Demokrat Parti iktidarda. Sıtkı Yırcalı Ticaret Bakanı... Nasıl olmuşsa aileden ona ulaşmışlar. "Esat Adil'in ölümünden sonra oğlu ortada kaldı" demişler. Esat Budakoğlu da Adalet Bakanı... DP'nin bu iki Bakanıyla babam, üçü Balıkesir'den çocukluk arkadaşı... İçtikleri su aynı gitmiyor. Sonunda Sıtkı Yırcalı vasıtasıyla İstanbul Et Balık Kurumu'na girdim. Bir yıl kadar orada çalıştım. 1960'da Yedek Subaya (askerlik) gitmeye karar verdim. Ben askerdeyken 27 Mayıs oldu. Tabii ne Sıtkı Yırcalı ne de Esat Budakoğlu kaldı...

-Babanızın bilinen bir hastalığı var mıydı, ölümü nasıl oldu?

-Sonradan öğrendim. Babamın kalp rahatsızlığı varmış. Bana

duyurmadı. Vefatından sonra arkadaşlarından duyduğuma göre, bir gün Adliye'de kriz geçiriyor. 1957 yılında sanırsam. Kendisi ; "Adil'e söylerneyin" diyor. Vefatı şöyle oldu: Bir gün öncesinde, dışarda dostlarıyla gece buluşmasındaydı. Sıraselviler'den Cihangir'e inerken, o zamanki adıyla "Normandiya" (Sonradan Klüp 12 oldu)'da dostlarıyla yiyip içiyorlar. Eve geç dönüyor, ben uyuyorum. Beni uyandırmıyor. Ama ben bir ara yataktan kalktığını duydum, banyoya doğru gittiğini gördüm, normal tualete gittiğini kabul ederek uymaya devam ettim. Sabah kalktığımda banyoda yere düşmüş durumda buldum. Hemen akrabalara haber verdim. Aileden kişiler Savcının gelmesi lazım dediler. Gerekli işlemler yapıldı. Savcı epeyce kuşkulu yaklaştı. Ama otopsi yapılmadı. Orhan Nevzat Korucan babamın yemekte beraber olduğu kişilerden birisiymiş. Evine döndükten sonra onun da midesi bozulmuş. Çıkararak rahatlatmış. Dolayısıyla da "zehirlenme olayı" diye etrafına hava yaratmış. Aile büyükleri bu durumu kendi aralarında konuşup görüştüler ve otopsi yapılmamasına karar verdiler. Babam 22 Eylül 1958 günü öldü. Zincirlikuyu Mezarlığına defnedildi. Dostları; "Mezarını yaptıracağız" dediler, ama şu anda mezarının yeri bile belli değil.

-Babanız Türkiye'nin önemli bir siyasi kişiliği olarak sizin için ne ifade ediyor?

-Babam Esat Adil 54 yaşında öldü. Bu çok erken ölümünden kaynaklanan bir ilgisizlik var... Unutuldu gibi.. Bu alanda uzun yaşayanlardan, örneğin Mehmet Ali Aybar kalıcı oldu. Aybar "Bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm" dedi. "Türkiye'ye özgü sosyalizm" dedi. Babam da bağımsızlıkçıydı. Esat Adil Müstecaplıoğlu'nun görüşleri mümkün olduğunca "bağımsız sosyalizmden" yanaydı. Babam Aybar'dan çok önce söylemişti bunu. Moskova'ya cephe almıştı. "Bağımsız sosyalizm" düşüncesinden yanaydı...

Aziz Nesin, Ölümünün Ardından Neler Yazdı?

Esat Adil'in ölümünün ardından Aziz Nesin'in yazdığı yazı da şöyleydi:

"Her ölenimizle bir parça da biz ölüyoruz. Ama ölüm, onu sevenleri bir parça değil, çok, pek çok öldürdü. Hiçbir zaman ölümü, böylesine yanı başımda, hayır yanı başımda değil, ta içimde duymadım. Soğuk, kısaç gibi bir el yüreğimi sıkıyor.

Bir kuş düşünün. havası yok, rüzgarı yok... Bir balık düşünün, susuz, denizsiz... İşte O, aramızda böyle yaşadı, böyle göçüp gitti. Biyandan kendi denizini yapıp biyandan yüzmeye, biyandan kendi havasını yapıp biyandan uçmaya çalışmıştı.

Kısacık elli dört yılın içine çok iş sıkıştırdı. Kısa , ama dolu dolu, yoğun yaşadı; buna da yaşamak denirse.. Biz bugün toprağa yorgun bir düşünen kişiyi bıraktık. Yorulmuş, havasız yerde kanat çırp-maktan, susuz yerde yüzmeye çalışmaktan yorulmuş bitmiş bir elli dört yılı toprağa verdik.

Dert diye ne bilirsek, bir kişi nicesini çekebilirse hepsini çekti, hepsine dayandı. Evcek, arkadaşça, yoksullukça hepsini çekti, hem de efendicesine, hiç dışa vurup yakınmadan, hiç sesini çıkarmadan... Onun çektiklerinin bitekini çekene yiğit denir. Bütün bu dayanılmaz sıkıntılara, yurdunu, halkını çok sevdiği için katlandı. Bir çok-larının düşlerini dolduran, erişilmesi çok zor yerlere, O kolaylıkla erişebilirdi. Ama o elli dört yıl, boyun eğmeden, doğru bildiği yolda yürümeyi yeğledi. Almadı, hep verdi, nesi varsa verdi.

O, yanlış anlaşıldı demeyeceğim. Zorla yanlış anlatılmak istendi. İğrenç, pis, değersiz anlamdaki politikanın yiyip bitirdiği, ezip öğüttüğü, yazık ettiği soylu bir kişidir. En korkunç, en iğrenç iftiralara uğradığı zaman her gün sırtı sıra on dört – on beş saat çalışarak, domates ekmekle, şarapla geçen günlerini ben bilirim. Bütün bunlara, Türk halkının yarınına güvenini sağlamak, daha mutlu yaşayabilmesi için gönüllüce dayandı.

DP muhalefetinin, CHP iktidarının demokrasi adına istediği her ne varsa, onları ilk söyleyen, ilk yazan O'dur. Gazeteler ortada, bu-

günkü muhalefet, demokrasi adına her ne istiyorsa , onların ilk savaşımıcısı da odur.

Dostları bilir, çok dalgındı. Gideceği yeri bulamaz, başka bir yere giderdi. Verdiği sözü unutturdu. Artık son dalgınlığını yaptı, aradığı yeri yine bulamadı, yanlışlıkla toprağa gitti; dostlarına verdiği sözü de unutup öldü.

Halkımızın gelecek mutlu yarınları için çalıştı. Biz de her gün, daha mutlu, daha güvenli yarınların umudu içindeyiz.

*23 Eylül 1958
Akşam gazetesi”*

HAKKINDA DEDİLER Kİ...

30 Ocak 1977 tarihli Cumhuriyet'in ikinci sayfasındaki "OLAYLAR VE GÖRÜŞLER" sütununda Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'nun Esat Adil'le ilgili yazısı:

"Üç Sınıf Arkadaşı

Neredeyse 29 yıl olacak; bir gün Babıali Yokuşu'nun başlangıcında, Tan Matbaasının önünde Hukuk Fakültesi'nden sınıf arkadaşım Esat Adil Müstecaplıoğlu'na rastladım. Başı önüne eğik olarak karşıdan geliyordu. Kendisini uzun yıllardan beri görmemiştim. Bana bakmadı. Yanımdan geçerken kolundan tutup kenara çektim ve: "Ne o, Esat Adil, artık eski arkadaşlarını tanıtmıyor musun?" dedim. Gözlerini üzüntü ile gözürme dikerek şöyle konuştu: "Seni uzaktan gördüm, yere bakarak geçmek istedim. Çünkü bir kısım eski arkadaşlar artık beni sokakta görmezlikten geliyorlar. Önceleri çok burkuldu içim. Fakat artık alıştım buna. Şimdi ben onları görmezlikten geliyorum. Hem kişiliğimi korumak, hem de onların başını belaya sokmamak için."

Ne demek istediğini anladım. Esat Adil, komünizm propagandası yapmakla suçlanarak kovuşturmaya uğramış aydınlardandı. Kimi arkadaşlarının kendisiyle, kendisinin de eski arkadaşları ile konuşmak istememesinin nedeni bu olsa gerekti.

Esat Adil Ankara Hukuk Fakültesi'ni yatılı öğrenci olarak okumuştu. (O tarihte Fakülteye bağlı bir yatılı öğrenci yurdu vardı, sonra kaldırıldı). Yanılmıyorsam, Balıkesirli idi. Daha Fakültede iken top-

lumcu düşünceler taşır ve ne düşündüğünü saklamazdı. Fakültede ilk öğrenci derneği onun çabalarıyla kuruldu. Kendisini dernek başkanı seçmiştik. "Reis!" diye çağrılmaktan hoşlanırdı. Ozan ruhlu, her zaman şen ve aydınlık bakışlı, yakışıklı bir gençti. Güzel şiiirleri çık-tı.

Fakülteyi bitirdikten sonra birkaç yıl Belçika'da kendi hesabına üniversite öğrenimi gördü. Fransızca öğrendi. Yurda dönünce Balıkesir'de bir gazete yayınlamağa başladığını ve sol düşünceleri yüzünden başının derde girdiğini duymuştum. Hiçbir şey sormadım bu konuda. Fakat kendisi bana: "Haydi ayrılalım. Sen de fişlenme. Başın derde girmesin." dedi. Yürümeye davranırken yine kolundan tuttum, "Sokak ortasında komplo mu kuruyoruz ki başım derde girecekmiş!" dedim. Bunun üzerine: "Kardeşim bu hükümet uçan kuştan, hatta uçan sinekten bile kuşkuluyor. Düzen o kadar adaletsiz ki, bu düzeni sürdürenlerin kendilerine emniyetleri yok. İki satır yazı ile devrilmekten korkar bunlar. Onun için tuttukları maaşlı köpekleriyle her yerden koku almaya çalışırlar. Benim arkama, 7-8 metre geriye doğru bak görürsün!" dedi. Baktım. Arkasını duvara dayamış, bir ayağını öbürünün üzerine dolamış kasketli, kılıksız bir adam karanlık bakışlarla beni süzüyordu. "İşte" dedi Esat Adil, "Evde, otele, sokakta hep böyle sevimsiz gölgeler dolaşır etrafımda ve beni izler. Kimi zaman "Ne güçlü adammışım ben!" diye gülerim kendi kendime..."

Ben lafı uzattıkça gerçekten tedirgin oluyor, "Haydi artık bırak gidelim biz, arkadaki gölgemle birlikte" diyordu. Ama bir yandan da benim yapmacıksız ve korkusuz davranışımın onu memnun ettiğini gözlerinden anlıyorum. Devir, milli şeflik devriydi. Ortalıkta "Vatan, millet Sakarya" edebiyatı gırla gidiyordu ve vatanını halkını gerçekten seven rahmetli "Esat Adil"ler sokaklarda izleniyordu. O dönemde bir süre benim de bir gizli ajan tarafından nasıl izlendiğimin öyküsünü, 7 Nisan 1974'te bu sütunlarda çıkan "Kışkırtıcı Ajan Sorunu" başlıklı yazımda anlatmıştım. Ancak benim bu izlenmeyi öğrenmemle birlikte izlenme de sona ermişti. Esat Adil ile karşılaştığımız tarihte böyle alttan alta izlendiğimin farkında olsaydım, bu konuda

benim de ona anlatacak bir şeylerim olurdu. 8-10 dakika kadar görüşüp ayrıldık. Dururken beni süzen arkadaki adam yanımdan geçerken hiç bakmadı yüzüme. Sirkeci'ye doğru yürüyüp gittiler. Bir süre benim üzüntülü gönlümü de birlikte sürükleyerek... Aradan yıllar geçti.

CHP 1950 seçimlerini kaybetmiş ve DP iktidara gelmişti. Ülkede göreceli bir özgürlük havası esiyordu. Bu özgürlüğün ne mene aldatıcı bir özgürlük olduğu çok geçmeden anlaşılacaktı. 1952 yılında bir gün "Bilirkişi tetkikatı" göreviyle İstanbul Birinci Ağır Ceza Mahkemesi'ne çağırıldım. Mahkemenin başkanı Nefi Demirlioğlu da Ankara Hukuk Fakültesi'nden sınıf arkadaşım. Esat Adil gibi o da yatılı öğrencilerdendi ve yanılmıyorsam onun hemşehrisiydi. Her yatılı okulda olduğu gibi gece, gündüz birlikte olan bu öğrenciler arasında daha sıkı bir dostluk, bir dayanışma göze çarpıyordu.

Nefi Demirlioğlu Fakültede gayet çalışkan, ağır başlı bir öğrenci idi. Hayata atıldıktan sonra da bu durumunu sürdürdü. Ülkenin çeşitli yörelerinde adalet görevlerinde bulundu. Sonra İstanbul Birinci Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığına atandı. Onunla gerek fakültedeki, gerek sonraki münasebetlerimiz çok dostça başladı ve öyle sürdü. Gerçi sık sık görüşemiyorduk ama, her görüşme, aradaki gönül birliğini biraz daha güçlendiriyordu. 27 Mayıs 1960 devriminden sonra toplanan Kurucu Meclis'e Balıkesir İli Temsilcisi olarak katılmıştı. Bu mecliste bir yıla yakın birlikte çalıştık. Kısacası fakülteye başladığımız 1925 yılından bugüne değin, aramızdaki o eski sınıf arkadaşlığına hiç gölge düşürmedik. Beni bilirkişi olarak Ağır Ceza Mahkemesine çağırdığı 1952 yılında 27 senelik bir arkadaşlık vardı aramızda...

Adliyeye, çağrı saatinden 35-40 dakika kadar erken gittim. Mahkeme Kurulu duruşma halindeymiş. Başkatibi buldum, çağrı belgesini gösterdim. Hemen beni küçük bir odaya götürdü. O tarihte İstanbul Adliyesi Büyük Postanenin üst katlarında görev yapıyordu.

Başkatip, binanın yetersizliğinden yakındı. İçinde şöyle rahat oturulacak bir koltuğu bile bulunmayan ve bütün döşemesi bir tahta masa ile birkaç sandalyeden oluşan bu odanın konforsuzluğu için özür diledikten sonra bir dosya getirip masaya koydu. "Bu dosyadaki gazetelerde Esat Adil Müstecaplıoğlu'nun yazıları var. Bunlarda komünizm propagandası olduğu gerekçesiyle hakkında kovuşturma açılmış ve yazar mahkemeye verilmiş. Bugünkü son duruşma onun. Bu yazıları burada tetkik edip bir rapor hazırlayacak ve fikrinizi bilirkişi sıfatıyla duruşma sırasında da söyleyeceksiniz. Sizden başka iki bilirkişi daha var, nerede ise gelirler" dedi ve gitti. Bu bilirkişiler, İktisat Fakültesinden Prof. Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu ve Edebiyat Fakültesinden Doçent Sabri Esat Siyavuşgil imiş.

Aradan 25 yıl geçtiği halde o günkü heyecanımı hâlâ unutamam. Acaba Esat Adil'in bu yazılarında yasaya göre gerçekten suç unsuru var mıydı? Varsa ne olacaktı? Bu suçun cezası ağırdı. Esat Adil, Nefi Demirlioğlu ve ben o tarihten 27 yıl önce sınıf arkadaşı idik ve bu sınıf arkadaşlığı üç yıl sürmüştü (o tarihte fakülte üç sınıflı idi.) Şimdi Nefi yargıç kürsüsünde, ben bilirkişi sandalyesinde oturacaktık. Esat Adil ise sanık yerinde dikilecekti. Benim yürüteceğim bir fikir, Nefi'nin vereceği bir karar, rahmetli Esat Adil'i yıllarca kalın duvarlar ardında çürütebilecekti. Kaderin bu üç sınıf arkadaşına oynadığı acımasız oyuna ne demeliydi?...

Gazetede ki yazıları bir kaç kez okudum. En sivri yönlerini ve onları yumuşatacak bilimsel nitelikteki satırlarının altlarını kurşun kalemle çizdim. Sivri yönler tek başına yorumlanırsa tehlikeli olabilirdi ama bilimsel açıklamalarla birlikte yorumlanırsa pek bir tehlike yoktu. Şimdi ikisi de rahmetli olan öteki bilirkişilerle, kimi zaman sertleşen tartışmalar geçti aramızda. Siyavuşgil daha hoşgörülüydü. Benim "Arkadaşlar her üçümüz de günlük gazetelerde, dergilerde yazılar yazıyor, fikirler ortaya atıyoruz. Düşünce özgürlüğünü herkesten çok ve herkesten önce bizim savunmamız gerekmez mi?" bi-

çimindeki müdahalem, Ziyaettin Fahri'yi de yumuşattı. "Bu yazılarda komünizm propagandası değil, yer yer sert olmakla birlikte, sosyal tenkitler vardır." biçiminde kısa bir rapor yazdık ve bunda tenkitlerin bilimsel yönlerini belirttik. Çağrıldığımız duruşmada da aynı doğrultuda ifade verdik ve tutanağı imzaladık.

Mahkeme Kurulu müzakereye çekildi. Salona döndüklerinde, "Gerekçeli karar sonra yazılmak üzere sanığın beraatine ve başka bir suçtan tutuklu olmadığına göre tahliyesine" karar verildiği başkan tarafından bildirildi. O anda Esat Adil'in Nefi'ye ve bana bakışını da hiç unutamam.

Bence hürriyetsizlik döneminin karşı karşıya getirdiği bu üç sınıf arkadaşından üçü de beraat etmişti o gün: Biri mahkeme önünde, öbür ikisi kendi vicdanları karşısında..."

Asım Bezirci'nin Gözünden Esat Adil...

1990'lara yaklaşılrken gazeteci Mete Çubukçu "Cönk" dergisinde Asım Bezirci ile Esat Adil ve Türkiye Sosyalist Partisi'ne ilişkin bir konuşma yapmış. Rahmetli Asım Bezirci'nin kendi daktilosu ile yazdığı sorulu-cevaplı metnin orijinali yıllar önce bana ulaştırılmıştı. Şimdi oradan Asım Bezirci'nin Esat Adil'le ilgili yazdıklarını okuyalım:

"-Esat Adil'le ne zaman tanıştınız?

-Onunla galiba 1950 Haziranında tanıştım. O yıl Edebiyat Fakültesi'ni yeni bitirmiştım. 23 yaşında, edebiyata tutkun, sosyalist eğilimli bir delikanlıydım. Beni Esat Adil'le yeğeni ressam Orhan Müstecabi tanıştırdı. Birlikte onun Cihangir'de kirada oturduğu evine gittik. Konuşmamız bende iyi izlenimler bıraktı. Birkaç kez daha görüştük. O da benden iyi izlenimler edinmiş olmalı ki, Türkiye Sosyalist Partisi'ne üye olmamı önerdi. Görünürde başka bir sol parti yok-

tu. Kabul ettim. Partinin yayın organı gündelik Gerçek gazetesinde yazarlığa başladım.

-Gazete ne zaman çıktı? Esat Adil orada hangi imzayla ne gibi yazılar yayımladı?

-Vakit Matbaasında dizilip basılan Gerçek, 27 Eylül 1950'den 19 Aralık 1950'ye değin 84 sayı çıktı. Sahibi ve sorumlusu Reşit Menteshoğlu'ydu. Esat Adil gazetenin başyazanydı. Adiloğlu imzası ve "Hadiseler kazanından" başlığıyla iç sayfalarda arada bir küçük fıkralar, değinmeler de yazıyordu. 27 Eylül -9 Ekim tarihleri arasında E.A.M. imzası ve "Sosyalist Politikanın Prensipleri" başlığıyla 13 sayı süren bir yazı dizisi yayımlanıyordu. (Bunlar, daha önce 15 Şubat- 24 Mayıs 1950 tarihlerinde haftalık Gerçek gazetesinde çıkmış ve herkesin anlayacağı bir dilde kaleme alınmış değerli yazılardı) Bu dizinin ardından 7 Ekim'de imzasız olarak yeni bir diziye başlamıştı: "Ana Davalarımız" başlıklı bu dizi 26 Ekim'e kadar 16 sayı sürdü. "T.S.P. Programı Üzerine Açıklamalar" ise E.A.M. imzasıyla 3 Kasım- 19 Aralık tarihleri arasında 42 sayı yayımlandı.

Esat Adil iyi bir fıkra yazarıydı. İşlek bir kalem vardı. Eskiden Tan gazetesinde Adiloğlu adıyla epey yazısı çıkmıştı. Şarabı severdi. Günlük fıkrasını yazmadan önce masasına oturur, birkaç bardak şarap içerdi. Yazısını bitirince bizimle sohbet ederdi.

-1950'de Demokrat Parti iktidara geçtikten sonra, gitgide anti-demokratik kimliği ortaya çıkıyor. Çeşitli kesimlerle olan balayı dönemi yavaş yavaş biterken sol da payını alıyor: Türkiye Sosyalist Partisi'ne ve gazetesine karşı davalar açılıyor...

-Evet, tıpkı İttihat ve Terakki Fırkası gibi, Demokrat Parti de iktidarı kazandıktan bir süre sonra , bütün özgürlük vaatlerini unuttu. Ülkede gittikçe ağırlaşan bir baskı düzeni kurdu. Bu boğucu düzenin ilk kurbanlarından biri de Gerçek ile Parti oldu Demokrat Parti işçilere, sendikacılara, özgürlükçü, ilerici aydınlarla Meclis içindeki ve dışındaki muhalefete gözdağı vermek amacıyla ilk darbeyi Gerçek'e indirdi. "Çalışmak" başlıklı yazımdan ötürü 19 Aralık 1950'de tutuk-

landım. Bu Kore Savaşı'na girişimizi eleştiren ve barışı savunan bir yazıydı. İki ay kadar Sultanahmet Cezaevi'nde yattım. (Aziz Nesin, Nihat Sargın ve Kerim Sadi de oradaydılar. Sonra aklımdım. İçerideyken beş yazım için daha kovuşturma açıldı. Gerçi sonunda hapisten aklımdım, ama yargılamalar yıllarca sürdü.

-Esat Adil ve öteki yazarlar için de kovuşturma açıldı mı?

-“İmam Saldırırsa Cemaat Durur mu?” başlıklı yazı onundu, ama altında imza yoktu. Benim “İnanıyoruz” başlıklı yazım gibi o da ırkçı-turancı Nihal Atsız'a karşı yazılmıştı. Esat Adil'in ricası üzerine yazının sorumluluğunu ben üstlendim. Her iki yazının da yargılaması aklamayla sonuçlandı. Esat Adil de avukatlığını yaptı.

-Esat Adil için başka bir dava açılmadı mı?

-Daha önce, haftalık Gerçek gazetesinde yayımlanmış “Yumuk Gözlü Çin Mücahitlerine Selam” yazısı için bir kovuşturma açılmıştı.

-Gerçek'in 84'ncü sayısından sonra çıkmadığını biliyoruz. Kapanış nedeni neydi?

-Benim tutuklandığımın ertesi günü gazetenin sahibi ve sorumlusu Reşit Menteşoğlu'nun da savcılıkta ifadesi alındı. Bu olay, önce gazeteye ve ardından Partiye gelecek tehlikenin ilk işareti olarak yorumlandı. Baskı altında ve zararına çıkan bir gazetenin yayınını sürdürmesi çok zordu. Üstelik gazete bazı illerde satıcıdan alınarak yırtılıyor, bazı illerde de paketi açılmadan geri gönderiliyordu. Bütün bunları göz önünde tutarak Menteşoğlu gazeteyi kapattı. Bu, bir çeşit savunmaydı, gelecek tehlikelerden sakınmak için bir geri çekilmeydi...

-Gerçek'te başka kimler yazıyordu?

-Esat Adil'in dışında, Doğan Ruşenay takma adıyla Hasan Tannıkut “Halkın İçinden” başlığıyla günlük fıkralar ve imzasız olarak da dış politika yorumları yazıyordu. İkinci sayfada Attila İlhan'ın “Sadakat Hepimize Mahsustur” romanı tefrika ediliyor, üçüncü ve dör-

düncü sayfalarda da yazıları çıkıyordu. O.İnsancı imzasıyla Orhan Müstecabi'nin günlük fıkraları ve karikatürleri yayımlanıyordu. Seyrek olarak Mustafa Borklúce ile Salih Alboran'ın da yazılarına rastlanıyordu.

-Esat Adil sizce nasıl bir insandı?

-Genellikle güler yüzlü, tatlı dilli, sıcak ve yumuşak davranışlı bir kişiydi. Çevresindekilerle iyi ilişkiler kurmakta, düşüncelerini onlara aşlamakta, insanları incitmeden ikna etmekte ustaydı. Kültür ve deneyimi de yerindeydi. Sosyalizmi biliyordu ama Marksçılığı yeterince bildiğini sanmıyorum. Sanata, edebiyata yakındı. İlk eseri de bir şiir kitabıydı. Şairlerden, yazarlardan, tiyatrocularardan, ressamlardan epeyce tanıdığı vardı. Türkiye Sosyalist Partisi'nin ilk kuruluş döneminde, 1946'larda Sabahattin Ali, Aziz Nesin, Rifat Ilgaz, İlhan Tarus, Oktay Akbal, Attila İlhan gibi değerli yazarları yanına çekebilmesi de onun sözü geçen özelliklerinin bir sonucu sayılabilir.

Bu olumlu özelliklerine karşın bir politikacı, daha doğrusu bir parti lideri olarak eleştirilecek yönleri az değildi. Gerçi soğuk ve kibirli görünmüyordu, ama kendini beğenmekten ve övmekten de geri durmuyordu. Gevşek ve savruktı. İlkeli, disiplinli, denetimli, ortaklaşa ve sürekli çalışmaya pek gelmiyordu. Zaman zaman taktikle stratejiyi birbirine karıştırıyor, bu da onarılması güç siyasal yanlışlara yol açıyordu. Baskı karşısında gerilemeye, hatta ödün vermeye yatkındı. Gerçek gazetesinin 30 Eylül 1950 günlü sayısında çıkan "Komünizm ve Komüniste Karşı Mücadele" yazısı buna örnektir. Burada, komünizmi önlemek ve komünistlerle savaşmak için sosyalistlere dokunulmaması, hatta onların (yani kendisinin) desteklenmesi gerektiği belirtiliyordu. Beni kızdıran bu yazıyı eleştirip niçin yazdığını sorduğumda, bunun bir taktik olduğunu söylemişti.

-Az önce Esat Adil'in Marksçılığı pek bilmediğini söylediniz. Bunu biraz açar mısınız?

-Esat Adil bir süre Avrupa'da bulunmuş, sosyalistlerle ve sosyalist düşüncelerle tanışmış, parlamentarizmi benimsemiş, ilerici, ılım-

lı bir aydıındı. Bürokrasi içinde yoğrulmuştu. Köklü bir Marksçı kültürü olduğunu konuşmalarından çıkaramadım. Bazı yazılarındaki tutarsızlıklar ve aykırılıklar da bu kanımı beslemiş olmalı....

-Bu yazılardan birkaçını sayar mısınız?

-Birinin adını demin açıkladım. Bunu, "Moskova Radyosunun Türkçe Yayın Servisine Açık Bir İhtar" yazısı izledi. Daha önce de Esat Adil yabancı sermayeyi savunmuş, Marşal Planı'nı da hoşgörüyle karşılamıştı. Bütün bu yazılar sol çevrelerden sert tepkiler aldı. Ben de bu tepkilere içimden hak veriyor, üzülüyordum...

-Bu yazılara kendisi nasıl bir yorum getiriyordu?

-Ülkenin özel koşullarını, geri kalmışlığını öne sürüyor, demokrasinin henüz gerçekleşmediğini söylüyordu. Sanıyorum sözü geçen yazılarla kendisinin düzene çok aykırı, tehlikeli, aşırı biri gibi görülmesini önlemeye çalışıyordu.

-Resmi baskılardan mı korkuyordu?

-Parti bir daha kapanmasın, gazeteye, arkadaşlarına ve kendisine bir şey olmasın diye kaygılanıyordu. Belki bunda haklıydı, ama ara sıra ölçüyü kaçıyordu. Öyle ki, biraz baskıyla karşılaşınca hemen ürküp geriliyor, taktik diye yanılgılar yapıyor, stratejik sapmalara yöneliyordu. Bunlar, hem kendisini hem Parti'yi hem de gazeteyi sol kamuoyu önünde yaralıyordu. Bu durumu ben de içime sindiremiyordum, ama istifa edip gitmeyi de sorumluluk duygumla bağdaştırıramıyor, bunu bir çeşit kaçış sayıyordum. Bu yüzden sonunda onunla kapışmak zorunda kaldım...

-Esat Adil'le bazı konularda ihtilafa düştüğünüzü söylediniz. Bu, giderek bir çatışmaya ya da kopmaya dönüştü mü?

-Esat Adil'in gazetede çıkan yazıları Parti dışındaki solcuları değil, beni de tedirgin ediyordu. Fakat henüz çok genç ve deneyimsiz olduğum, üstelik, Türkiye'deki solun tarihini ve temsilcilerini de tanımadığım için ufak eleştirilerle kalıyor, kesin bir tavır almaya gide-

miyordum. Bana göre, söz konusu yazıları yayınlamazdan önce Esat Adil'in Parti'nin yetkili kuruluşlarına danışması gerekirdi. Çünkü onun kişisel çıkışlarının acısını bizler ve örgüt çekiyordu. Bu acı birike birike bir gün patlama noktasına geldi. Esat Adil'in yalnızca bazı yazılan değil, bazı davranışları da bizi rahatsız ediyordu. Örneğin, Merkez Komitesi'nin toplantılarına düzenli gelmiyordu. Komitenin kendisine verdiği bazı görevleri ya vaktinde yapmıyor ya da savsaklıyordu. Hızlı ve dinamik değildi, gevşek ve kalenderdi. Üstelik ortak yönetime ve denetime yanaşmıyor, başına buyruk hareket etmekten hoşlanıyordu. Hepsinden önemlisi, ülkedeki sosyalistleri birleştirmeye çalışacak yerde, onların bir kesimiyle çatışmayı yeğ tutuyordu. Bu ve benzeri davranışlar Parti'nin gelişmesini önlediği gibi, bizim de canımızı sıkıyordu. Sonunda, benim ön ayak olmamla, sorunu Merkez Komitesi'ne götürdük. Orada bütün olayları ayrıntılarıyla açıkladık, tartıştık. Esat Adil ile akıldanesi Mustafa Börklüce eleştirilerimize doyurucu cevaplar veremediler. Şaşırmışlardı. Oylamaya gidildi. Esat Adil toplantıda bulunan altı kişiden ancak ikisinin güven oyunu alabildi: Kendisinin ve Börklüce'nin. Muhalifler Vahit Kuvılcım, Şükrü Kaya, Mehmet Yazıcı ve benden oluşuyordu. Yeni bir Merkez Komitesi seçilmesi için kongreye gidilmesini önerdik. Kabul edildi. Fakat ertesi gün Esat Adil gizlice Parti'ye gitmiş, dört tane yeni yandaşla toplantı yapmış ve bizleri ihraç etmiş. Elbette bu bir gün önce alınan karara, Parti tüzüğüne ve örgüt töresine aykırı, hizipçi bir girişimdi. Çoğunlukta olduğumuz için bir gün sonra toplandık, biz de onları ihraç ettik. Üyelerden bu kararımızı onaylayan imzalar topladık.

-Sözünü ettiğiniz toplantı hangi tarihte oldu ve o zamana kadar niçin beklediniz?

-Tartışmalı, eleştirili toplantı 1952 Mayıs'ında oldu. O zamana kadar beklenmesine gelince... Kolay değildi, toplantının gerçekleşip başanya ulaşması bir sürece ve takvime bağlıydı. Yalnızca benim çabamla yapılacak bir iş değildi. Başkalarının da yardımına, onayına ihtiyaç vardı. Kaldı ki ben de o dönemde çok gençtim, bilgi ve de-

neyimim azdı. Ancak Esat Adil'i yakından tanıdıktan, olayların gelişimi içinde bilgi ve görgümü artırdıktan sonra böyle bir işe girişebilirdim...

-Biraz da Parti için açılan kovuşturmadan bahsetsek...

-Parti iki yıla yakın açık kaldı. Legal etkinliklerde bulundu. Seçime bile girdi. Ama bir türlü gelişip yayılamadı. Zayıf bir örgüt olarak kaldı. (Bunda Esat Adil'in payı büyüktü.) Öyleyken, yukarıda da değindiğim gibi, ülkede gittikçe yükselen muhalefete göz dağı vermek için Demokrat Parti iktidarı bizi hedef seçti. Başbakan yardımcısı Samet Ağaoğlu, Meclis kürsüsünden yaptığı bir konuşmada Türkiye Sosyalist Partisi'nin "komünist metodlarla faaliyet gösteren maskeli bir kuruluş olduğunu" ileri sürdü. Esat Adil Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan bir yazıyla ona cevap verdi. Onu müfterilikle niteledi ve iddialarını ispata çağırdı. Ağaoğlu yetkilerini kullanarak bir soruşturma açtırdı. 18 Haziranda (1952) 12'si partili 2'si partisiz 14 kişi Birinci Şube'ye götürüldük. İfadelerimiz alındı ve ertesi gün tutuklandık. Altı ay kadar içeride kaldık...

-Bu olay üzerine siz ne yaptınız? İçerde nasıl davrandınız?

-Samet Ağaoğlu'nun konuşması üzerine hemen Esat Adil'e gittim. Aramızdaki ihtilafı dondurduğumuzu bildirdim. Bize güvenmesini istedim. Nitekim gerek polisteki gerekse mahkemedeki ifadelerimizde ona ve yandaşlarına karşı kötü hiçbir şey söylemedik. Hapisanede de onlarla sürtüşmekten kaçındık. Partiyi ve arkadaşları kurtarmak için elbirliği yaptık. Sonunda başarıya ulaştık...

-Hapisane yaşamıyla ve Esat Adil'le ilgili unutamadığınız bir şey var mı?

-İki tane var. Biri çok üzücü. Esat Adil'in eşi akıl hastasıydı. Edremit'te akrabalarının yanında kalıyordu. Bir gün parkta gezerken kandırılmış, ıssız bir yere götürülmüş ve yedi kişi tecavüz etmiş... Bunu gazetelerden öğrenince hepimiz çok sarsıldık. Esat Adil perişan oldu, anlatılamayacak ölçüde yıkıldı. (Ben de kendimi tutamayıp

ağladığımı anımsıyorum) Bu çirkin olaydan sonra onunla olan ilişkilerimiz daha bir yumuşadı, sıcaklaştı..

İkinci anı da şu: Cezaevine bir başka hapisaneden bir ağa gelmişti. Onun adamlarıyla cezaevinin ağasının adamları bir gün kapıştılar. Meydanda bıçaklarla birbirlerine girdiler. Korkunç bir kavga oldu, egemenlik kavgası. Tıpkı filmlerdeki gibi . Gardiyanlar ortaya çıkmıyorlardı. Bu sırada Esat Adil siyasiler koğuşundan indi, onları yatıştırmaya gitti. Önlemek istedik ama dinlemedi. Yıllarca İmrallı'da cezaevi müdürlüğü yapmıştı. Söylediğine göre, mahkumlar onu sevip sayar, "baba" diye çağırırlarmış. Ünü öbür hapisanelere de yayılmışmış. Bunu burada da kanıtlayacaktı. Nitekim, kavgacıların arasına korkmadan girdi, konuştu ve onları yatıştırdı...

Rıfat Ilgaz'ın Gözünden Esat Adil...

Mart 1989 tarihli "Cönk" dergisinin soruşturmasına Rıfat Ilgaz ise verdiği cevaplarda şunları söylüyor:

"Çeşitli dönemlerde Esat Adil ile parti, gazete ve dergi çevresinde birlikte olan yazar Rıfat Ilgaz, üzerinden yıllar geçmesine rağmen: "Legalle ilegali ayırmak pamuk ipliğine bağlı, o yüzden çok konuşmayacağım" diyerek şunları söyledi:

"1945-46 yıllarında bizim gibi insanlara dergi imtiyazı verilmiyordu. Sabıkalıydım. Bir gün Şefik Hüsnü, 'Rıfat bir dergi çıkarmak için gerekli kişilerle ilişki kursun' diye haber yollamıştı. Benim imtiyaz hakkım yoktu ama gerekli çevrem vardı. Hasan Tanrıkut arkadaşım-
dı ve o günlerde "İnsan" dergisini çıkartıyordu. Aldığım mesajdan sonra Tanrıkut'a gittim. Elinde "Gün" dergisinin imtiyazı olduğunu söyledi. Fakat parası yoktu. Ayrıca, Esat Adil ile ilişkisi bulunduğunu, benim onunla çalışıp çalışmayacağımı sordu. Kabul ettim. Esat Bey daha önce Tan gazetesinde "Adiloğlu" imzası ile yazılar yazıyordu. Onun en ateşli okuyucularındandık.

Ben, Sabahattin Ali, Esat Adil ve Hasan Tanrıkut'u bir araya ge-

tirdim, anlaştılar ve dergi çıktı. Daha sonra parti kuruldu. Ben ilk zamanlar üye değildim. Bir gün beni kısırdı ve "seni partiye kaydediyorum" dedi. Sonra Merkez Komite'ye kadar yükseldim. Önemli kararlar aldık, hatta üzülererek bir arkadaş da tasfiye etmiştik. Ben de el kaldırmıştım...

Daha sonra ben öğretmenliğe geri dönünce partiden istifa ettim. Bu sırada partiye dava açılmıştı. Ama ben, bu istifa nedeniyle olacak, bu davalardan dolayı yargılanmadım. O günlerde beni Esat Adilci olmakla suçluyorlardı. Dergi çıkarmak için Şefik Hüsnu'nün beni gönderdiği bilinmesine rağmen o günlerde beni Esat Adilci olmakla suçluyorlardı. Ben aslında Şefik Hüsnu'nün adamıydım.

Varlıklı biriydi Esat Adil. Benim tüm tanıdıklarım Sovyetler Birliği'ne gitmiş, Şark Enstitüsü'nde okumuş, Rusça bilen ve ideolojik birikimini orada yapmış kişilerdi. İlk kez karşıma Avrupa kaynaklı bir sosyalist çıkmıştı. Çok okuyan, sosyalist birikimi iyi biriydi. "Meclise girebilir, demokratik yolları zorlayarak yaygınlaşabiliriz" derdi. Sosyalizmi hazmetmişti.

Daha önceleri cezaevi müdürlüğü yaparken özellikle sosyalistlere iyi davrandığı söylenirdi. İçerideyken Nazım'a da çok iyi davranmış. İmralı'dan çıkan mahkumlar onu ziyarete gelirlerdi. Baba bir insan olarak tanınırdı. Çalıştığımız süre içerisinde emeğimizin karşılığını verirdi."

YAZILARINDAN ÖRNEKLER

“ZAFER-İ MİLLİ”DEKİLER

“YANLIŞ TARİFLER, GARİP TELAKKİLER

Yazacağım satırlar arasında kendilerine birer hisse teariz ayıracıklar bulunursa bunun yanına..... müsebbibi yine kendi kalemle-ri olduğuna şüphe yoktur. Zira büyük münakaşalara mizan açmağa müsaid öyle mevzular vardır ki onlardan bahs etmeden evvel tekrar be tekrar tetkikden geçirmek ve bu mevzubahs etmeyeceğimiz meseleyi ya tamamen kavramak veyahut da onun hakkında beyan-ı müteladan vazgeçmek lazımdır.

Bazen bu gibi ilmi mübahanelerde öyle yanlış tarifler ve öyle garib telakkilerde bulunuyor ki insan hayretten kendini alamıyor.

Bilhassa bu ilm ve vukufun olduğunu zannettiğimiz zevattan sü-dür ettiği zaman mefkuremizin elbetevsat olduğunu ve ekseriye kanaatlarımızın sarsıldığını hissediyoruz.

Hudud-u mahdud meselede bu gibi yaklaşıkların vukuu hamiyet-siz ise de, umumi mübahatte ve umuma müteallik şeylerde biraz daha basiretkarene vedur edişine müdekkikane davranmanın her-halde netice için daha hayırlı olacağı kanaatindeyiz. Şahsi ictihad-ların zannımca yine şahsi meselelere ait olması muvafıktır. Yoksa bugün en büyük ilm ve kanun adamlarının en sahih ilmi..... et-

tikleri bir takım teadifata tamamen zıd ve biraz gayri mantiki sürbeyandan ve bundan mütevellid telakkilerden müteşekkil bir meseleyi bila teenni öteye atıvermek efkar-ı umumiyenin mevkiini kale almak bilmem ki ne dereceye kadar doğru olabilir.

Bunun tam manasıyla doğru olarak tarif edilecek 'millet' kelimesinin esaslarını tespit ve işaret etmeden onun teferruatı hakkında beyan-ı mütelaa etmek mehak bir takım itirazatı davet edebilir.

Bugün Türklük dince anladığımız mana ile millet mefhumu arasında oldukça büyük farklar vardır. Türklük ile milleti birleştirmek yani millete bir isim vermek lazım geldiği.. Türklüğü ırk ve komiteden tecrit etmeye mecbur Çünkü bugün ırk da. iştirak olmadığı gibi terbiyevi....

Millet ise... tamamen 'harsi' bir zamirdir. Milletin din ile alakasının mevcudiyeti iddia edilebilir. İlmi olarak derce...

Milletin bir hududu olmamasına binaen eğer din birinci derecede iddia edilebilirse komitenin vücudunu inkar ile Turandakilerin de aynı millettten olmaması lazım gelir. Her İslam Türk olmadığı gibi her Türk de İslam değildir. Ancak malum siyasi ve vicdani çerçeve dahilinde kabul ettiklerimiz bittabi müstesnadır.

Zira milletin ahir bir tarzda edilen teariften anlaşılır ki bu bir telakki ve zandan başka bir şey olamaz.

Eğer bu gün memlekette bir Türklük ve İslamlık cereyanı varsa evvela bu iki telakki sahiplerinin unuttukları bir şey var ki hepsinin vicdani değil, siyasi bir hudut dahilinde bulunduklarıdır.

Ancak bu zaman iddia sarf-ı tealif-i beyn için mantık olarak kabul edilebilir. Su-i tefhime meydan vermemek için tekrar ede...

Bu yazdıklarımnda bir takım esaslara müstenid olmakla beraber yine bir fikir muhak olduğu iddia edilir bir tearif ve telakkiye karşı bir itiraz değil belki mubahase mahiyesini mecav iz etmeyen bir mütealadır.

İstanbul - Aşıyan
Müstecabizade Esad Adil
3 Nisan 1923

* Noktalı (.....) Yerler: Eski yazıdan çevirim sırasında okunamayan yerlerdir

Matem İzleri

(12 Nisan 1923 tarihli "Zafer-i Milli"de yayımlanan arkadaşı Mansur Bey'e (Mansur Tekin) ithaf ettiği bir şiiri)

Hicrenzede yıllar geçerek ah üzerinden
Soldurdu baharın gül ranasını birden...
Üç yılı mütahassır geçen eyyamın derinden
Tes'îd eden umurun ezeli gölgesiyim ben

Gönlümde garamın ne güzel neşesi vardı
Amalimi gözlerini gamzesi sarkdı
Ruhum da aşkından ne efsane başardı
Hayfa geç de şimdi cidi sevgilisinden

Maziye düşündükçe gelir kuşeme bir s es
Hayal-i perişanıma bir cephe bakes
Çöllerde fakar, dideme, feryadıma makes
Bir nağme-i eser umuruma ta mağferetinden

Ey sevgili her gün bana bülbülleri söyler
Ol mahfel-i aşkın bana hem gülleri söyler

Gülzar-ı baharın seni sünbüller söyler
Yoksun diye ağlar sana her bir eleminden...

Her hatırdada bir hatıra, bir zul mikdar;
Her lahzada bin facia, bin yad mazhar
Bin tevdi-i matem gelerek kalbime inler
Artık yetişir... Bitmeli zira sonu medken!

Artık yetişir, yetişmeli zira mahber;
Artık yetişir bitmeli zira sonu mahşer
Kadim aşkın ezeli hicranını mağber
Bakar yine bir suale gıryanını senden!...

Yok öyle değilim bir şeb-i zulmet, rah hüsrân
Ey sevgili vuslatta değil, hep yine hicrân
Bir neş'e değil, belki elem, bense perişân
Bil, işte budur son acı mahva bana senden!

Zira seni çöller boğarak toprağa gömdü;
Zira o güzel güzellerinin lem'ası söndü
Zira o soluk rüyuna mevt gömlekleri ördü
Bir akde-i matem seni hep sardı derinden!

Sussun da şu bülbül, yalnız ağlıyayım ben;
Solsun da şu sünbül yalnız ağlıyayım ben;
Ömrüm seni sanmak ile geçsin ebediyyen
Ey sevgili sen dur... Yalnız ağlıyayım ben

Gözyaşları, bir mersiye'dir senin mezarın
Çöllerde duyulmaz... Ebedidir.. Uyur ahın
Çöllerde değil göklerde senin kabri nekarın
Ey sevdiceğim sen uyu, hep ağlıyayım ben!...

Aşîyan- İstanbul
Müstecabizade Esad Adil

TİCARET ODALARI

-Teşkil ve gayeleri-

Zafer-i Millî'nin bundan önceki nüshalarından birinde Balıkesir'e bir Ticaret Odası'nın açıldığını okuduğum zaman ewela büyük bir memnuniyet hissettim. Fakat bir müddet sonra kalbimde endişe ve burada bahsetmekte çekinmeyeceğim bir çok tereddüt ve şüpheler doğdu. Tabi ki bu endişelerimin bir sebebi, bir vardı.

Dünkü devrin içtimai ve iktisadi vaz'iyetini biraz tetkikle anlarız ki, bizde en mühim ve hayati mesaiye karşı derin bir lakaydi; benliğimizi ezelden beri sarmış ve kavurmuş ve binnetice bu yüzden pek büyük zararlar görmüşlerdir.

İtiraf edelim ki en büyüğümüzden en küçüğümüze kadar herhangi bir işe girdiğimiz veya yapacağımız şeyi tamamen anlamayız veya esaslarını veremeyiz, veyahut büyük bir alaka ve hevesle başladığımız işin daha yarısında kollarımız hareketten kesilir, dimağlarımız durur, işlerimizi gidişatına terk ederiz.

Gerek içtimai, gerek iktisadi ve bunların teferruatı olan cemiyet ve şirket vs gibi mesailerde bu acz ve iktidarsızlığımızın yanına sebebi yapmamak ve yapmamak değil sırf mesai edeceğimiz meselelerin hududunu çizmeden esaslarını tespit, atiyi tayin etmeden ve bir de iş başına geçeceğimiz..... esasatın derecesine göre.....kuvvetlerini tetkik etmeden hud. behud.....mizdir.

Ne kadar acemi ise de itirafı.....zeminde fazım olduğuna kanaat dar ki, mevzubahs ettiğimiz mesele değilse bile eski ve yeni bir çok işlerimizin feci akıbetleri yukarıdaki şu birkaç satırı yazmaya mecbur etti.

Balıkesir'de bir Ticaret Odası teşkil edileceğini gazetede okuduğum zaman bunun üzerine nedense pek fazla tevafuk ederek düşünmedim..

Memleketimin iktisadi hayatıyla herkes gibi tabii benim de alakam vardır.

Ticaret Odalarını tertip eden mühim vezaifi ve bir de bugün yalnız isimleri mevcut fakat faaliyetlerde gayri meşhud gibi müessesatın mevkialarını düşünerek nazari ve sözden ibaret olan ne kadar mahur faaliyet sahasında ise ne büyük bir eser tekasil ve tefakil göstermede olduğumuzu acı acı his ettim.

Halihazırda İstanbul'da mevcut olan ticaret odasının ataletini ele alarak diğer müessesatımızla mukayese ettim. Halbuki Ticaret Odaları'nın bugün yapacağı ne kadar çok vazifeler, vaiseler vardı. Bu telehaf ve teasefetimde şimdilik bu kadarla iktifa ederek bir ara ticaret odalarının vezaif-i muhameninden bahsetmek istiyorum:

Ticaret Odası; ticaret bir çok hususi menfaatlerini ve bunların te-

minini gayeyle kendi aralarında müntehib inhasdan mürekkeb bir heyet ve bu heyetin temsil ettiği bir müessesese demektir. Bu müessesenin menbaı varidatın en mühimmi tüccarın tehdiye ve tebriatıdır.

Sandıklara taksim edilen esnaf mevki ve servetlerine göre Ticaret Odaları'na muayyen bir meblağ tediye eder. Bunun gibi diğer bazı servetlerle varidat temin eden müessesese birçok işlere girişebilir. Bunlardan başlıcaları: Hükümetin bazı ticaret muahedeleri akti zamanında gerek hükümet ve gerek halkı ikaz ve irşad için hususi mülakatlar, resmi raporlar, konferanslar vermek, makaleler neşretmek, memlekete her hususta ön ayak olarak liman, köprü, yol vs inşaatı gibi, enver-ı nafia'yı tasnif ve bunlara iştirak etmek ticari tasnif ve bunlar hakkında mudlal-ı malumat elde edip icabında hükümetle olacak muamelatta onları tastik etmek ticari, iktisadi konferanslar akd ve mecmualar neşr ve hususi ticaret mektepleri küşad etmek ve bilhassa tüccarın her türlü hukukunu müdafa ve o memleketin iktisadan terakki ve tealisinde mühim bir amal olmak için sarf-ı mesai etmektir.

Bütün bu saydıklarımın vücud bulabilmesi, mevhumların tamamen idrak ve ifha edilebilmesi için idare başına geçecek zevatın miktar ve fial olmaları elzem olma ticaret odalarının hali hazırda teşkilat ve nizamnamelerde kat-i tadilat ve tesvik icrası bir zaruret haline gelmiştir.

Yoksa yalnız müesseselerin ve cemiyetlerin açmış olması ile vazifenin itmam edilebileceğini kabul etmek hale kafalarımızda köhne zihniyetleri taşımakta olduğumuza birer alamet teşkil eder.

Ortak mesabesinde, sigara dumanlarının nargile gurultularının verdiği bir keyf ile hayalperestane faaliyetlerden bahsedip tatbikat sahasında apışıp kalmaklığımız bugün bin türlü ihtiyaç içinde çırpındığımız mahallin dakikalardan ziyade an için büyük tehlikeler tevliit edeceğinden emin olmalıyız. Bütün bu endişe ve şüphelerimizin ne kadar muhak ve bu suretle acele kalmada ne derece haklı olduğumu şurada yazdığım istitrad kabilinden bir iki satırla ispat ediyorum.

310 senesinde İstanbul Ticaret Odasında kayıtlı olan azanın miktarı 325 senesinde kaydolanın üç misli raddesinde olduğunu ve 327 senesinde Türkiye’de mevcut Ticaret Odaları adedinin 160 olmasına rağmen herhalde bugün bunun dörtte biri bile mevcudiyetinde kati şüphemiz bulunduğuna göre kabahatin Ticaret Odaları ve ticaret beyanına taksim edilmesi eder. Halbuki kabahatin tüccarda olması lazım gelir. Çünkü Ticaret Odaları tüccarın rağbet etmesi ve oraya yazılması kendi menafii iktizasındadır. O halde küçük bir gayretle Ticaret Odalarına binlerce tüccarın müzaheretine isnadan büyük işleri görebilmesi zor değildir.

İşte bugün herhalde derin bir hissi niyetle ortaya atıldığına emin olduğu sevgili Balıkesirimizin Ticaret Odası’nda memleketin iktisaden tealiyesinde bir.....olmasını temenni eder ve ondan çok şeyler beklediğimizi burada tekrar ederiz.

İSTANBUL AŞIYAN
MÜCTECABİZE
ESAD ADİL

YENİ İNTİHABAT

KARASI’NİN MUHTEREM HALKINA!

Büyük Millet Meclisi’nin kendi kendine verdiği karar ile gösterdiği ulvi hareket her ifa ettiği hedamet (hizmetler) kadar şayan-ı şükran ve şayan-ı takdirdir. Bu fesh kararıyla bugün millete çok mühim bir vazife düşüyor ki o da mukadderatını teslim edeceği mebus intihabatıdır.(milletvekili seçimidir)

Bugün ki intihab o kadar çok dikkat edilecek ve ehemmiyet verecek bir mesele haline gelmiştir ki buna lakayd kalmak, memleketin acılarına, ızdıraplarına karşı duygusuzluk göstermek demektir.

Ve yine bütün bu intihab hakkında İstanbul'da ve gerek Anadolu'da birçok şeyler yazılıyor, düşünülüyor, yapılıyor...

Şimdi ben de sizlere hitap ediyorum. Ey Karasi'nin evlatları; varlığını sana bağliyyacak , yaralarını, acılarını, dertlerini giderecek, seni rahata , saadete, sükuna, ümrana isal edecek mebbusanı intihab ederken icdadını dinle.

Memleketin yanık bağıında tüten matem ocaklarında binlerce sefill, aç bilaç çırpınan, inliyen yoksul ve öksüzlerin sana haykıran sesini işit...

O biçarelerin, o biganelerin hakkını unutma. Reyini verirken bütün bu endişeler karşısında titreyerek senin için için yanan tutuşan, sızlayan yaralarına bakacak hamiyetli eller, temiz yürekler, doğru sözlü insanlar ara...?

Unutma ki bugün vereceğin rey yarın senin mukadderatını tayin edecektir... Düşün ki bugün intibah edeceğin mebbus yarın senin, dolayısıyla memleketin dertlerine deva olacak, yarın seni ya saadete, refaha yahud felakete, nekbete sürükleyecektir.

Ey muhterem halk, artık tarihten aldığın dersler kafi, artık felaketten duyduğun endişe vafidir.

Emin ol ki dün bugüne nispetle daha çok endişesizdi. Fakat bugün, evet bugün öyle değildir. Bugün karşıda harap olmuş bir vatan bin nekbetle, bin afette helak olmuş bir yığın yoksul var. Bugün karşında, ekmeğini almak için bekleyen kurtlar, bir ikinci uçuruma sürüklemek fırsatını gözetleyen sefiller var.

Bugün Millet Meclisi eski Meclis-i Mebbusan gibi değildir. Eski Meclisin başında bir kuvvet, başka bir icraat komitesi vardı. Bugünse senin göndereceğin mebbus hem mecliste vekillik hem de hükümette vekil-i umurun olacaktır. Memleket yıllardan beri çok acılar çekti.

Çok yanar dağların alev ve külleriyle harap çok iş bilmezlerin fenalığı yüzünden helak oldu. Dünün yıldırımından, afetinden elhamdülillah bu gün masunsun! Fakat sen daha kurtulmadın. Senin yaraların kapanmadı. Hâlâ o yaralardan akan kanlar, hâlâ yanan, yıkılan yerlerin harabelerinden şifa bulacak, reyini seni bu kasvetten

varlığa, zulmetten nura çıkaracak hakkını koruyacak hükümete sadık kalacak açık alınlı, açık sözlü bir hemşerine bir kardeşine vereceksin O hemşehri ; kendisini tanır, memleketini tanır, ihtiyaçlarını, arzularını bilir. O hemşehri ki, o da sen gibi aynı ateşte yanmış , kavrulmuş, aynı çanakta çorbanı içmiştir.

O kardeş ki, seni sever. Senin iyiliğini ister. O kardeş ki, mazisi temiz, yaşayışı lekesiz, şahsi ihtirasları, fırkacılık, gayretkeşlik, riyakarlık, dalkavukluk hislerine alet olmamıştır.

Sağlam bir dini imanı, sağlam bir cezalet-i medeniyesi, şaşmaz bir bilgisi, ihtihadı vardır.

Bununla beraber tam bir Türk'tür.

Ey bu yurdun en yitik acılarla kavrulacak asırlardan beri yoksul ve bakımsız kalan, ey hakkında en az iltifat ve merhamet gösterilen muazzez köylü! Artık eski devrin her efkarından, uykusundan silkin, uyan! Uyan ve bil ki artık bugün her şey senin içindir. Senin her dediğin bir hak, bir kanundur. Vazifeni idrak ve ifa et! Bu vazife ki, senin sabanın kadar kader-i mukaddes, toprağın kadar kıymettardır. Artık reyini önüne her gelene , yahud önüne her çıkana verme, kap-tırma! Görünüşe aldanma! Yalnız şuna dikkat et ki, o reyini vereceğin adam senin o nasırlı ellerini öpmek tenezzülünü gösterecek. O nasırlı ellerinle tuttuğun aziz sabanını senin kadar sevsin!

Ey Karesi'nin bin elem, bin felaket görmüş halkı! Sececeğin zevatta arayacağın mühim evsaktan en birincisi senin şahsi saltanatına, milli hakimiyetine, mukaddes hakkına düşman olmasın. Her türlü yeminler, sözlerle iğfal edip de yarın senin varlığını çiğnetmesin. Artık yaldızlı, parlak sözlerle, yaldızlı kıyafetlere sakın aldanma!

İkincisi, memleketin en az üç batınlık öz bir evladı olsun. Memleketi nefsinden ve senden daha çok sevsin. Orada bir alakası, bir rabitası bulunsun ki, sana ve oturduğun yere ait bir meseleyi benimseyerek iyi ise o işin hasılına, fena ise ref'ine çalışsın.

Üçüncüsü; şarlatan, boş kafalı değil fakat, haluk ve çok bilgili olsun.

Dördüncüsü; Dindar olsun! Evet ey haluk ahali bize en çok fenalık getirenler aksi olanlardır

Dindar olsun diyorum. Ancak çok iyi bilelim ki din kisvesine bürünüp de halkı iğfal ve ifsad eden münafıklar kadar bizi berbad eden, varlığımızı, benliğimizi harap eden kimse yoktur. Mukaddes dinimize akli ve hayali gelmeyen harifler batıl, köhne akideler sokarak bizleri zelalet, hüsrân yollarında bırakan ve bugünlerdeki halimize en çok sebep olan onlardır. Yine tekrar ediyorum, dindar olsun, fakat candan, yürekten...

İşte teferruattan sarfı nazar: Bence aranılacak en mühim evsaki mümeyyize. Şimdi ey vatanın her taşında, her ocağında bir hak ve alakası olan! Bu hak ve alaka ile vicdanları titreyen, vicdanı endişeler duyan Karasinin öz evlatları; senin ruhundan kopacak, yurduna yağmur saçacak veyahud felaket getirecek reyinin neticesini heyecanlarla bekleyen belki bin belki binlerce kişi var. Artık biraz daha açık, biraz daha doğru ve cesur görüşelim. Görüyoruz ki, karşımızda muhtelif cereyanlar, üzerimize icrayı tesir eden muhtelif kuvvetler, propagandalar var. Bütün bunlara karşı ise senin yalnız bir vicdanın, memleketin iyiliğini, düşünen, arzu eden bir yaranın ve kanaatin var

Ey halk, sana bugün icrayı tesir edecek hiçbir kuvvet, kanaatını sarsacak, vicdanını şaşırtacak şey yok. Herhangi bir telkin de olsa senin yalnız düşüneceğin bu vatanın, bu milletin refahı, saadeti-dir.

Bu refaha gitmek için hangi yol daha dikensiz, daha sağlam ise onu bul! Müteaddit tesirattan kurtularak hakikati ara. Seni şahsî menfaatler, birtakım ihtiraslarla iğfal edecekler olur. Yahud senin sükûtundan istifade edecek, sana tahakküm ile, cebr ile hakim olmak isteyenler olur. İşte sen o zaman sen onlara nefretle, hakaretle haykır.. Onları def et. Ve bil ki, sana cebr ile tehdit ile kimse bir şey gördüremez ve gördüremeyecektir. Kimse senin reyine arzun hilafına başkasına verdiremez. Bu senin en muazzez bir hakkındır. Senden bir hakkı nezi etmek isteyenler hakimiye-i Milliylene tecavüz etmiş olurlar ki bu nakabil avf edilen bir cinayettir.

İşte sen intibah zamanında reyinin manasıyla hür ve müstakil vericeksin. Ve sandık başına namazına eda için camiye nasıl gidi-

yorsan öyle koşacaksın. Çünkü bunlardan biri senin saadetine isal edecekse, sana dünyevi bir refah getirecektir.

Sen nasıl namazına eda etmiyerek bir borç, bir günah altında kalıyorsan reyini de vermekte ihmal ve tekasil gösterirsen bilki onun kadar büyük vatani vazifeden kaçmış olursun.

Hülasa ey aziz vatandaş! Senin reyinden lki şey doğacaktır. Biri nurlu bir güneş diğeri felaketle bir gecedir. Hiçbir zaman unutma ki bu güneşin nuru burada yürüdüğü yolu nasıl aydınlatacak, sana bir hayat verecekse gece de senin varlığın üzerine o kadar nekbet ve şeamet saçacaktır...

13 Nisan 1923

Zafer-i Milli

AKŞAM GARIPLIĞI

Kardeşim Nef'i'ye -

Her taraf sessiz, her yerde elem...
Bu en azimli akşam el hay!
Gökleri sızlatan nedir bilmem..
Bu ne muhtefi alem el hay!

Ezan sesleri ta ufuklara
Yayıldı medid bir inilti ile;
Yine dert saçtı akşam, velvele
Marmara'daki şu köpüklere..

Minarelerin zirvesinde
Gizli gölgeler uçuşmaktadır.
Şehrin Karagedik tepelerinde
Sanki hayaller koşuşmaktadır

Bu baharın akşamında ben sessiz,
Dinledim gönül ıstırabını...
Neş'esiz, handesiz hem nefessiz
Akşamın inleyen rebabını.

Açık bağırımın alevler saçan,
Sekiz yıldan beri yanan ateşi
Söndür, ve gönder göklerce açan
-Akşam- ona hayali aş (ıgı)nı...!

Ben ki dağ, deniz arkalarından
Çile çeken garibim el Hay!
Yoksa bu elem dağlarında
Boğulmak mı nasibim el Hay!
Akşam, sen bana neler duyurdun!
Ben, ki hasret taşıyım göklerde..
Ben, ki şifa umarım o yurdun
Şimdi her çiçeğinde, gülünde..

Dağıt dumanları uzaklaş,
Yitir ey akşam bu dentli halin;
Ağlatırken beni bu melalin;
Bir zehir olmada her damla yaş!

Penceremin önünde böyle
Akarken 'amalim' ben senin..
Söyle ey vatan bûlbûlü, söyle
Ya efsane, ya bir yanık mani.

Çektikçe ben, bu dumanlı günün
Ateşten, alevden cefasını;
Ararım heyecanla, köyümün
O sevdalı akşam sefasını...

Penceremin önünde bu akşam
Ah, ben neler, neler sayıklarım!
Bu dertli şearı ederek itmam,
Hicranıma ağlarım... Ağlarım!..

İstanbul 8 Nisan 39
Esat Harabi

GURBETNAME

-I-

Biraz da Mizah

Rencide olan varsa eğer handelerimden
Ben göndereyim ol dile hünindelerimden..
Duysam onun olduğunu hissime bende
Küllük ayırdım ona ben kahvelerimden
Kırlarda, bayırlarda gezip her akşam,
İnsad ederim ben sana efsanelerimden!..
Bir hiss-i mazeretle bugün bak yine yazdım,
Göndermedim nezdine Şehnamelerimden...
Görsem hanı haliyle dülû isarını bir an

Ben bahsederim hepsine kaşanelerimden!..
Lakin seni dilgir edecek bir yeri varsa
Hep vazgeçerim burda olan noktalarımдан.
Zira o senin kalb-i elemine keh-i mahsun
Etmekle perişan olurum ben kudümden...
Lutf ile muzafferlere ey dost 'Harabati'
Bir bade pernısvayı gülsün zafer güden

İstanbul Harabati
6 Mayıs 1923

Mekteb-i Sultani'yi Ziyaret

Uzun bir aralık neticesi sevgili memleketime kavuştuğum zaman bana hayatı, varlığını, benliğini, hülâsa her şeyi öğreten aziz mektebime kavuşmak, onu görmek, ziyaret etmek için iki, üç saatimi onun aguş-u irfanında yaşamak arzusuyla çırpınıyordum. Bir vesile bu fırsatı bana ihzar etti.

Perşembe sabahı, bir buçuk sene ayrılana kadar her gün tırmandığım yokuşu bugün de derin bir zevk, büyük bir iştiaqla kat ederek mektebime girdim.

İlk gördüğüm mektebin çok eski emektarı Adem Baba idi. Yukarı çıktım. Daha İstanbul'da iken alicenaplığını ve iktidarını ispat eden, kendilerine gıyabi hürmet ve minnet beslediğim müdür-ü mektep İsmail Hakkı Bey'e takdim edilerek ellerini öpmek şerefine nail oldum. Bence bu nailiyet en büyük bir emelin husûlü demektir.

Müdür Bey, mektebin eski ve yeni vaziyeti hakkında iyice bir mukayese yaptıktan sonra tesadüf edilen bütün mahrumiyetlere rağmen mektebin bugünkü mevkiini ne suretle kazandığını izan ediyor.

Kat'i ve mantiki sözlerle hayırlı düşüncelerinin mefhumunu hissetmemek mümkün değildi.

Dünkü lakaydisini bugün tamir ve telafi etmek, dünkü meskenet ve intizamsızlığını bugün güzel ve müf'id bir cereyan vermek, hülâsa asri bir mektep, asri bir talebe yetiştirmek için ne yapmak lazımsa gerek müdür ve gerek heyet'i tealimiye tarafından ifa ve icra edilmiş olduğunu anlamağa ve görmeğe sathi bir nazar etmek kafi idi. Memleketin herhalde birinci derecede bir irfan müessesesi olan Mekteb-i Sultani'nin bugün iktisab ettiği mevki karşısında şükran ve minnet hisleri duymamak kabil mi idi?

Müdür Bey'le biraz da memleket ve halk hakkında konuştuk. Esasen kendilerinin merak ve ihtisas baıkasıyla Balıkesir'i uzak ve yakından mazisi hakkında tettebbuatta bulunduğunu biliyordum. Memleketin ahvali tarihiyesi hakkında malumat-ı latif ederek meşşahir-i azamı, bilhassa tarihi tettebbularıyla bizleri irşad edecekleri-

ni vaad buyurdular.

Daha fazla tesadattan içtinaben muhterem Üstada veda ederek heyet'i tealimiye odasına geçtim.

Mekteb-i Sultani'nin gerek iptidai ve gerek teali muallimini emim ki çok vazifeperver, çok yüksek ve münevverler.

Fransızca muallimi bey ile hasbihalde bulunurken şimdiye kadar mekteplerde Fransızca tatbik edilen usul-u tedrisin sehametini çok derin bir nükuz-u nazar ile teşrih etti. Mektep bu faal ve muhterem gençten büyük hizmetler bekleyebilir.

Benim daha fazla alaka ile bahsedeceğim mektebin malum intizam ve terakkisinden ziyade başta Müdür ve Hilmi Beyler olmak üzere heyet-i tealimiyenin hamiyetleriyle vücuda gelen izci teşkilatıdır. Bu asırda izcilik in faidesi artık nakabil-i imkandır.

Aziz ilim ve irfan müessesesemizde bugün bu ihtiyacın duyulduğu ve yüksek bir teşkilatın vücuda getirildiğini görmekte bahtıyırım.

Teali kısmını teşkil eden efendilerden mürekkep izcilerimiz gerek madden, gerek manen herhalde İstanbul mekteplerinin izcilerine faiktir.

İkinci bir vesile beni mektebin bütün izcilerini elbiseleriyle görmek fırsatını bahşetti. Atı için buzda, çölde bu gençlikten bilatereddüt her şey beklenebilir.

Öyle umarım ki maddi ve manevi bir tealiye mazhar olan mektebin bugünkü talebesi yarın memleketin büyük umurunu bihakkin tedvir edecek, ilmü irfan sahasındaki noksanlarımızı telafi edeceklerdir.

Talebe arasında şimdiye kadar görülmemiş bir samimiyet ve vahdet mevcuttur. Muallimin talebeden tamamen memnun, talebe muallimlerine fevkaledde hümetkardır. Katiyyen büyütmeden diyebilirim ki düne kadar mevcut olmayan bu intizam ve vahdet tamamen müdür ve heyet-i tealimiyenin eser-i hamiyetleridir.

Laboratuvarlarını, sınıflarını ve üst kattaki konferans ve müsamer salonunu gezerken kalbimde memnuniyet ve sürurdan mütevellit derin hisler vardı.

Mektebin hatıra defterine hissiyat ve müşahadatımı derç eder-

ken duyduğum minnet ve şükran borçlarını böyle bir iki satırla öde-
meyeceğimi düşünüyordum. Burada tekrar muhterem müdür beye
ve muallimlere memleket adına teşekkür ederken sevgili talebe ar-
kadaşlarımı böyle mikdar bir heyeti tedrisiyyeye malekiyetlerinden
dolayı tebrik etmeyi bir vacibe addederim.

13 Mayıs 1923 / Zafer-i Milli

**TAN GAZETESİ'NDEKİ (1945)
“HADİSELER KAZANINDAN”
KÖŞESİNDEN...**

Dördüzleri Yaşatamamışız!

Bu karışık günlerde, dünya nüfusunun çeşitli ölümlerle azaldığı bir sırada dördüzlerin hayata göz açıışlarına sevinmemiş değildim. Malatya hikayesini henüz unutmak üzereyken Çivril'den gelen bu dört kundak haberi ümitlerimizi yine alevlendirmişti.

Jüstinien'in, peygamber Süleyman'a savurduğu cakalı sözü, ben de Okyanuslar aşırı savuruyorum:

-Ey Kanada; şimdilik sana yetişıyoruz. Bir gün de muhakkak seni geride bırakacağız.

Ben bu tafrafuruşluğu yaparken sağlık ve içtimai yardım teşkilatımıza, idealist doktorlarımıza, kendini sık sık öven Çocuk Esirgeme Kurumu'na güveniyorum.

Bu tabiat hediyesini Türkiye'ye getiren gayretli ana ile birlikte dördüzlerin hava yoluyla derhal Keçiören'e nakledildiklerini, bugünkü ileri bakım ve sağlık tekniğinin onları yaşatmak için seferber hale getirildiğini sanıyordum.

Bütün ihtikar aleminin, günahlarını bağışlatmak üzere bir yardım vaveylası koparacağını umuyordum. Meğer hakikat, hayali çiğneyip geçmiş, ölüm yine hayatı yenmiş, resmi sorgular, resmi mazeretlerle hesaplaşıp kucaklaşmış... Ve dört kardeşten Hasancık tek başına kalmış...

Gazetemizin dünkü ilk sayfasında iri başlıklı, asık yüzlü bir ajans

haberinden şunları öğrendik: Sıhhat ve İctimai Muavenet (Sağlık ve Sosyal Yardım) Bakanı sözlü bir soru takririni cevaplandırırken diyor ki: "Bunların bakımları, idamei hayatları çok büyük teşkilatı çok vasi işe ihtiyaç gösteren bir emri tabiidir!..

Bu satırlar karşısında okuyucularımın soğukkanlılıklarını benim gibi kaybetmemelerini rica ederim.

Demek oluyor ki, dört yavruyu bir arada yaşatabilecek o muazzam teşkilat kurulamadığı, o vasi iş tertiplenemediği için dördüzlerin üçü kara toprağa iltica etmişler. İhtimal dördüncüsü de kardeşlerinin hasretine dayanamayarak yakında onlarla buluşacaktır. Dört ile yirmi milyon arasındaki nisbeti düşününce insan, milli sağlık teşkilatımızın koruma ve yaşatma kalemindeki dehşeti ihata edemez bir hale geliyor.

Zavallı dördüzler! Hiç şüphesiz dünyamıza siz yaşamamak için gelmişsiniz. Fakat çok acele ettiniz. O muazzam teşkilat kurulunca-ya kadar beklemeli ve gelmemeliydiniz!

(4 Nisan 1945)

Korku

Çocuklarını korkak yetiştiren babalar, bu kötü terbiyenin cezasını er geç çekerler. Çünkü korkak olan hür olamaz. Hür olmak ise her şeyden önce insan olmak demektir.

Milletlerini korkutan veya onları korkaklığa alıştıran hükümetlerin mesuliyeti tarih önünde daha büyüktür. Bir çok hükümetler kendi kazdıkları korku kuyusuna yine kendileri düşmüşlerdir.

Gizli fikirlerin, gizli arzuların tehlikesi daha şumullü, örülenmesi daha güçtür. En büyük isyanların, ihtilallerin daima düşündüğünü söyleyemeyen, korkak ve korkutulan milletler arasında çıktığını bize tarih söylüyor.

Samimi, medeni cesareti yüksek olanlardan zarar gelmez. Fa-

kat, dalkavuk, mürâi, korkak insanlardan daima çekinmek gerektir. Çünkü böylelerden gelecek fenalığın günü ve saati belli olmaz.

Atatürk bir nutkunda şöyle der:

"Hürriyetten doğacak tehlike ve zarar, hürriyetsizlikten gelecek tehlike ve zarardan yüz misli büyük de olsa yine birincisi tercih edilmelidir."

Bir çok hükümetler istibdadı tepeleyerek iş başına geçmişlerdir. Bu gibi hükümetler eğer kendi halklarının siyasi ve medeni cesaret seviyelerini yükseltmek için çalışmazlarsa önceki emekleri boşa gitmiş sayılır.

Korkak yetiştirilmiş halk kütleleri içinde bir soğan için adam öldürmekten çekinmeyenlere çok rastlarız. Ama bunlar, diğer taraftan en mukaddes haklarını aramaktan acizdirler.

Ben bir çok katillerin korktukları için öldürmek zorunda kaldıklarını bilirim.

Korkuya ve şiddete dayanan disiplinin demokrasilerde yeri yoktur. Demokrasilerde disiplin sevgi, inanma, karşılıklı emniyet temelleri üzerinde kurulur.

Milletlerin iç idarelerinde fertlerdeki korku unsurunu yok etmekle iş bitmez. Milletler arasındaki korkuyu da bertaraf etmek lazımdır. Korkunun itiyatlandıracağı beynelmilel emniyetsizlikler, kahpece tecavüzler, sınırlar içine sokularak halk kütlelerinin terbiye ve itiyatları üzerinde de tesirler yaparlar...

Roosevelt sözünü tutmalı ve yeryüzünden korkuyu muktedirce kaldırmalıdır.

Korku ile hürriyet bir arada barınmaz. Hür olmak ise her şeyden önce insan olmak demektir.

(5 Nisan 1945)

Biz de Mükafat Vaad Ediyoruz!

Mussolini, yüzde beş yüz diktatörken aynı zamanda başkomu-

tanlık asası da elindeydi. Faşizmin o "fecri kazib" zamanlarında resmi tebliğler, başkomutanlık yerini gizlemek için, "İtalya'nın bir yerinden" ibaresini kullanırdı. Bu tedbiri askeri mülâhazalarla haklı göstermek daima kolaydır.

Fakat, bir hükümetin, koskoca bir ülkede bütün teşkilatıyla, kadrosuyla gizlenmeye kalkması işitilmemiş bir hadisedir. (*)

Asrımızın bu en garip vak'ası Amerika'da değil Almanya'da olmuştur. Gerçi, Nazi hükümetinin vatandaşlarına görünmeye ve salınıp dolaşmaya artık yüzü kalmamıştır. Fakat, her ne olursa olsun, hükümetin nerede ve ne halde olduğunun bilinmesi onun meşruiyetinin özünü teşkil eder. Nerede kaldı ki, aramak, öğrenmeye kalkmak ölüm cezasıyla yasak edilmiştir.

Nazi ölüm baltasından bizim asla korkumuz olmadığı için şu Alman hükümetinin acaba hangi bucakta gizlendiğini öğrenmek istiyoruz. Bunu aramak, bulmak bütün insanların, bütün milletlerin hakkıdır da. Mücrimin gizlendiği yeri haber vermek adaletle hizmet bakımından da bir vazifedir.

Nerede kaldı ki, biz Alman hükümetinin gizlendiği yeri bulana kanlı ölüm baltası değil, ağız tadıyla yenecek mühim bir mükafat da vaat ediyoruz.

Araştırmaya çıkacak olanların işlerini kolaylaştırır ümidiyle bazı ipuçları veriyoruz.

Mücrim psikolojisinde kan tutma hali mühimdir. Caniler cinayet işledikleri yeri mutlaka sık sık ziyaret ederler. Hitler en büyük cinayet kararlarını daima Munich'de (Münih) vermiş olduğuna göre, onu orada ve o mahut birahane civarında bulabilirsiniz!

Goering, cicili bicili şeyleri çok sevdiğine göre antikacı, kuyumcu dükkanlarında sıkı araştırmalar yapınız!

Himmler'i aramaya lüzum yok. Teslim olmak için pek yakında sizi bizzat kendisi arayacaktır.

Goebbels'e gelince onu da şeytana havale edersiniz. Şeytan bu rakibini tepelemek için en munasip fırsatı kollamaktadır. Bilirsiniz ki şeytanın tedbirleri esastır. Kayserili dostum bile onun elinden yakasını sıyıramamıştır.

(*) Şöyle bir fıkra hatırladım:

Harp durumunu umutsuz görünce Hitler'le Göring gizlice Berlin'i terk ederler. Uzun bir yolculuktan sonra kanınlarnı doyurmak için bir lokantaya girerler. Garson gelir. Aralarında şöyle bir konuşma olur:

Garson: Ne emredersiniz?

Hitler : Bana bir biftek getirin.

Garson : baş üstüne Führerim!

Göring: Bana da bir böbrek getir.

Garson: baş üstüne mareşalim!

Birden bire Hitler atılır:

-Yahu, der sen bizi nasıl tanıdın, sen kimsin?

-Ben Goebbels kulunuz! Sizden daha önce kaçıp buraya sığındım.

Yaşasın Hürriyet!

Her gün, hatta her saat bir ajans haberinin bütün dünyayı yerinden oynatacağı ve milyonlarca insanın hep bir ağızdan ve her yerde "yaşasın hürriyet!" diye haykıracağı anı bekliyoruz.

Fertlere hürriyet... Milletlere hürriyet... Bütün dünyaya ve herkese hürriyet! Oh ne tatlı hülya!..

Hayatta ne var ki, yokluğu onun yokluğu kadar ezici, çürütücü, varlığı da onunki kadar ondurucu ve yükseltici olsun!

Hürriyetin Ademoğlunun kendini bildiği günden beri uğrunda çırpındığı, can verdiği bir mukaddes putun on binlerce yıl süren mazlum tarihi önündeyim.

Gelmiş geçmiş yüz milyonlarca insanın sesi bir uğultu halinde canlanıyor ve bu sestten ordular bana doğru yaklaşıyor:

Yaşasın hürriyet!.. Yaşasın hürriyet!..

İsa çarmıha gerilirken inliyordu: Mazlumlara hürriyet! Luter, Fih-te haykırıyorlardı: Vicdanlara, fikirlere hürriyet!..

Birbiri ardınca sıralanan ihtilalciler bağınıyorlardı: Midelere hürriyet!.. Milletlere hürriyet!

Krallar önünde teb'alar, papalar önünde krallar, cephelerde ordular, hep hürriyet şarkıları söyleyerek can verdiler.

Bizim de tarihimiz hürriyet kavgalarıyla yüklüdür. Meşrutiyet, hürriyet davasının ilk safhasıdır. Milli savaşa, yurdun hürriyeti için girdik.

Sultanları kovarken ellerinden kurtardığımız milletin hürriyeti idi, bütün hürriyet yollarının açılış resmini de cumhuriyeti ilan etmekle yaptık.

Denebilir ki hemen elli yıldan beri Türk halkı "yaşasın hürriyet!" diye haykırarak yaşadı.

Ona kavuştuk mu? Hem kaç defa! Öyle devirler oldu ki, ondan bir daha ayrılmamağa antlar içtik, yeminler ettik.

Fakat anlaşılıyor ki, Ademoğlunda bu haykırma ihtiyacı kıyamete kadar sürecektir. Şimdi ben bile bu ihtiyacın sarsıntısı içindeyim.

Hür olmaktan başka bir değerim yokken işte yine bağırıyorum: Yaşasın hürriyet!

(7 Nisan 1945)

San Fransisko

Amerikan milli kurtuluş tarihinin kan, macera ve gözyaşıyla yüklü bir sayfayı her çeşit insanla dolu... Kaliforniya vadileri... Kumlan, çamurları eşeleleyen ve tavuklar gibi yaşayan altın arayıcılar.

İşte San Fransisko! Amerikan halk edebiyatının, Amerika roman-cılığının ebedi ilham kaynağı. Kan ve ateşle meydana gelmiş merhametsiz, zalim şehir... Birer cinayet yuvası olan barlar, kumarhaneler, batakhaneler... Bir günde zengin olan dünkü sefiller... Altın torbaları elinden zorla alınmış ve kafa tasları parçalanmış erkekler, kadınlar ve çocuklar...

Tarihin ne garip cilvesidir ki, bu kanunsuz, merhametsiz, zalim şehir beş on gün sonra, beşeriyet tarihinin yeni bir altın devrine kapılarını açacaktır.

Dünyanın dört bucağından San Fransisko'ya akın etmekte olan bu yeni insanlar bu sefer Kaliforniya vadilerinde altın aramak ve birbirleriyle boğuşmak için değil; dünyaya yeni bir düzen vermek, insanlığı sulh ve emniyet içinde yaşatmak için toplanacaklardır.

Geçmişteki günahlarını 1906 yer sarsıntısıyla da bağışlatamamış olan San Fransisko'da, eğer insanlık, hakikaten muhtaç olduğu ebedi sulha, ebedi hürriyet ve adalete kavuşacak olursa; artık bu şehrin işleyeceği günahları bundan böyle hiçbir melek defterine kaydetmek istemeyecektir.

Bugünkü dünya sakinleri sanki çöller ortasında, susuz ve ekmezsiz kalmış aç yoksullar gibidirler. Kan, ateş, zulüm, hakaret ve insanlığa yakışmayan türlü sefaletlerle o derece bunalmışlardır ki, yüz yıllarca yıl içinde yaşasalar bile kendilerine gelemeyeceklerdir.

Avrupa'nın bugün her karış toprağı, yekdiğerini boğazlamış insan cesetleriyle dolu, insan kanlarıyla lekelidir. Mel'un bir kundakçının ateşlediğı dünyayı bir daha yakılamaz, dokunulamaz hale getirmek nasıl mümkün olacaktır?

Bana kalırsa milletler San Fransisko'ya yangın çıkarmada usta diplomatlar değil; itfaiye mütehassısları ve itfaiye bölükleri göndermelidirler.

(8 Nisan 1945)

Sulh, Harbin Anasıdır!

Beşeriyet tarihine sulhler ve harpler tarihi demek daha uygun olur.

Her kan ve ateş tufanından sonra, bir yorgunluk kahvesi içmek için toplanan diplomatlar en yakın bir zamanda tekrar patlama istidadı gösterecek yeni bir harp planı hazırlarlar ki, bunun adına

“sulh” denir.

Bu dişi mahlukun rahmi, harp piçleri doğurmaya o derece elverişlidir ki, insanlığı kurtarmak için sulh anayı kısırlaştırmaktan ve bir daha doğuramaz hale getirmekten başka bir çare yoktur.

Herkes bilir ki neticeler, sebeplere bağlıdır. Harp ise, muayyen bir nizamın muayyen bir neticesidir. Eğer insanlık hakikaten harp istemiyorsa ve bunda samimi ise onu meydana getiren sebepleri bütün kökleriyle birlikte söküp çıkarmalı ve imha etmelidir.

Yoksa, melon şapkasının gizli yerinden, güvercinler uçuran hokkabaz gibi milyarlarca bedbahtı yine aldatıp avutmak, sulhün karnısını şişirip daha müthiş bir harp piçine gebe bırakmak bahis mevzuu ise, insanlığın artık buna tahammülü olmadığını bütün dünya diplomasisine en gür sesimizle haykırmak isteriz.

Milletlerin bugünkü harp nizamı tepelenmedikçe bu yedi başlı ejderin kalbi yerinden sökülüp köpeklerle yedirilmedikçe diplomatların hazırlayacakları her sulh muahedesi yeni bir harp planından başka bir şey olamaz.

Hâlâ bir çok milletler, emperyalizmin akciğerini havalandırmakla meşguldürler. Yeryüzünde hem köle milletler yaşasın hem dünya sulha kavuşsun dersek buna serçeler ve köstebekler bile güler.

Bugünkü nizam harbin öz babasıdır. Böyle bir nizam içinde kurulacak her sulh ise daima bir harp doğuracaktır. En ahmak balıklar bile bu hakikate akıl erdirmiş dururken, insanlara hâlâ maval okumak biraz ayıp, biraz da saygısızlık olur.

Türk milleti gibi, dünyanın diğer hiçbir memleketiyle görüleceği hesabı bulunmayan milletlerin hissiyatı, bu satırların ifade ettiği hakikatı asla tekzip etmeyecektir.

Bu korkunç ıstırap, sefalet ve yalancılık çemberi içinde insanlığa daha fazla işkence yapılmasına müsaade edilmemelidir.

(9 Nisan 1945)

Bir Adım İleri, Yüz Adım Geri

Hukuk, cemiyetin ilerleyişini en az elli yıl geriden takip eder. Hadiselerle kaideler arasında devamlı bir anlaşmazlığa yol açan bu mesafeyi kısaltmak, bugünkü hukuk zihniyeti yaşadıkça mümkün olmayacaktır.

Hukuk ilminin bütün şubelerinde durum aşağı yukarı aynıdır. Devletler Hukuku'nun ne işe yaradığını İkinci Cihan Harbi dolayısıyla herkes bir defa daha anlamış oldu. Fertle devlet arasındaki münasebetleri tanzim eden amme, idare, ana, teşkilat hukukları bizi hâlâ 17'nci ve 18'nci yüz yılların realitesine bağlamaya çalışıyor.

Her millet kendi medeni kanunundan şikayetçidir. O medeni kanunlar ki, kökleri milletlerin ya Ortaçağ göreneklerine ya eski Roma'nın emperyalist ve merhametsiz devirlerine veya camilerle kiliselerin temsil ettiği esrarengizliğe gömülüdür. Halbuki yirminci asır bütün şakraklığı ve müsbetliğiyle bu ihtiyar kaidelerin elinden henüz kurtulmuş değildir.

Bu bakımdan asımızın hali, muhafazakar bir kaynanaya gelinlik eden münevver bir kızın veya seksenlik bir kocaya varmış körpe bir güzelin durumuna benzer.

Avrupa'nın hukuk, kültür ve mantığına hayranlık duyanlara bu açık sütunlarda gayet gizli olarak bir sır vermek isterim.

İsviçre, İtalya, Belçika, Fransa, Avusturya gibi bir çok Katolik memleketlerin kilise disiplinini kaideleştirmiş olan medeni kanunları, evlenmeyi Allah huzurunda yapılmış farzederler. Bu sebeple evlenme ebedidir ve bozulamaz. Asırlık mücadelelerden sonra birazcık yumuşatılabilmiş olan bu sertlik ne olursa olsun gerek maddelerde, gerek hakimlerin kafalarında kaskatı durmaktadır.

Hayatın bin bir zaruret, gelişme ve değişimleri bugün bu mutasıp hukuktan şu suretle intikam almaktadır. Karısından boşanmak isteyen bir koca hususi bir dedektife müracaat eder. Karısına ait her şeyi anlatır. Bu hususi polis haliyesi de karısının peşine genç ve yaşıklı delikanlılar saldırır... Ve nihayet bir meşhut suç... Ve mecburi bir boşanma ilamı... Mesele tersine ise, bu defa kocanın peşine

güzel hafiye kadınlar seferber edilir...

İşte hayata uymayan kaidelerin akıbeti budur!

Ceza hukukunun cemiyeti daha yakından takip etmesi icap ederse de onun da durumu diğerlerinden farksızdır.

Mesela ferdin iktisaden yaşama hakkını devletler tamamiyle garanti altına almış değillerdir. Bununla beraber hayat mukaddestir. Herkes onu korumakla mükelleftir. Kanunlar intihara bile müsaade etmezler.

Halbuki açlıktan ölmek üzere olduğu adli tıp tarafından tesbit edilmiş olsa bile, sırf mensup olduğu cemiyetçe mukaddes tanınmış olan hayatını kurtarmak için ekmek çalan bir adamı ceza kanunları derhal mahkum eder.

Diğer taraftan başkasının haksız taarruzuna karşı kendisinin ve veya başkasının hayatını yahut ırzını korumak için taarruz edeni öldüreni cezalandırmaz.

Bu konu üzerinde daha fazla inceleme işini okuyucularıma bırakırken yazımı meşhur bir mahkeme kararıyla bitirmek isterim.

Fransa'nın Seine vilayetinde bir Fransız hakiminin verdiği karar şudur:

"İki oğlunu vatan müdafaasında kaybeden, sekiz yaşındaki kızı da teverrüm eden (verem olan), bu sebeple kendisi de çalışmayıp aç kalarak ekmek çalan dul bir Fransız kadınının Fransız heyeti içtimaiyesinin cezalandırmaya hak ve salahiyeti yoktur."

Bu beraat kararı, Fransız Ceza Kanununun açık hükümlerine uyularak temyiz mahkemesi tarafından bozulmuştur!

(10 Nisan 1945)

“GÜN” (1945) DERGİSİNDEN...

Kültür Hürriyeti

Günün büyük Devlet adamlarından biri "Aşçı yamağına dahi devlet idare etmesini öğretmek kültürümüzün hedefidir." diyor. Geniş ölçüdeki bu kültür hürriyeti davasını yürütebilen ve başarabilen her millet şüphe yok ki hakiki medeniyet kadrosunun en şerefli azasından biri olacaktır.

Kültür hürriyetinden bizim anladığımız mana; bir memleketin bütün halklarının milli kültür beraberliği içinde gelişmesini sağlayacak olan vasıtalar dan ve imkanlardan serbestçe faydalanabilmesidir. Eğer fertlere kültür verici bu vasıtalar ve imkanlar bir milletin azlığı elinde bulunur ve geniş halk kütleleri bunlardan istifade edemezse o memlekette kültür hürriyeti vardır denemez.

Okumada, yazmada, düşündüğünü yaymada, her türlü bilgi kademelerini aşmada, hakikat yolunu tutmada ve nihayet cemiyetin maddi, manevi bütün mes'uliyetlerini nimetlerini paylaşmada bir milletin bütün fertlerine hak tanımakla, bu hakkı ayrıca maddi vasıtalar ve imkanlarla teminat altına almış olmaktadır ki millet kültüre, kültür de hürriyetine kavuşmuş olur.

Bir aşçı yamağına dahi devlet idaresini öğretmek; devlet idaresinin muhtaç olduğu yüksek kültürü bile halk arasına yayabilmek demektir. Kültürümüzü bu ideal hürriyetine ulaştırabilmemiz için yapmağa mecbur olduğumuz şeyleri hesaplamak baş döndürücü bir iş tir. Yeter ki, henüz ilk öğretim davasını bile başaramamış, yani milletimizi kültürün ilk basamağına bile ulaştıramamış olduğumuzu

düşünmenin verdiği büyük acılar, üzüntüler içinde yaşıyoruz. Biz ki, aynı zamanda kültür hürriyetinin yüksek idealine kavuşmak için çırpınıyoruz. Şu halde bizi bu iki menzil arasındaki uzun mesafeyi süratle ortadan kaldırmaya muvaffak edecek olan kuvvet ne olabilir?

Hiç tereddüt etmeden iddia edebiliriz ki, bu kuvvet, hakiki bir yurt ve halk severlikten ve bir de kültür hürriyetinin lüzumuna inanmaktan ibarettir.

Yurdumuzu ve halkımızı o derece candan ve kökten sevmemiz lazımdır ki, milletimizin kültür geriliği, milyonlarca köylü ve yoksul şehirli çocuğunun zeka ve kabiliyetini geliştirmek için ilk öğretim saflarında bile yer tutamayışı hepimizin vicdanında bir haile, bir milli azap yaratmalıdır..

İşte o zaman fertleri her bakımdan değerlendiren ve insanlaştıran kültür hakkının yalnız maddi imkanlara sahip muayyen bir zümrenin inhisarı altında kalmaması bilakis bu haktan bütün milletin faydalanması gerektiğine sadece inanmakla kalmaz, bu milli davanın başarılmaya yolunda her ne lazımsa yapar ve yaptırırız.

Görülüyor ki, kültür hürriyeti iki cepheli bir problemdir. Bir taraftan bütün halk kütlelerinin kültür seviyelerini elden geldiği kadar birbirinden farksız bir hale getirmek; milletin bütün fertlerine cemiyetin her türlü mesuliyetlerini paylaşma vs her türlü vazifelerine iştirak etme imkanını hazırlamak.

Öte yandan; düşünme, düşündüğünü yayma ve hakikat yolunu tutma işinde hür ve kaliteli vatandaş sayısını artırmak ve bu suretle halkımızın içtimai, iktisadi ve siyasi kaynaşmasında duyguya ol-
duğu kadar şuura da yer vermek.

Ancak kültür hürriyetinin yardımcılarıdır ki, vatandaşta hak ve vazife mefhumları vuzuhlaşır, kendini ve cemiyeti tahlil ve tenkit kabiliyeti artar, vicdan, fikir ve teşkilatlanma hürriyetleri canlanır ve haka saygı, haksızlıklara ise boyun eğmemek ahlaki sağlamlaşır

İnsanlık tarihi kadar milli tarihimizde kültür hürriyetine inanmış insanların maceralarıyla doludur. Onların kahramanca hayatlarının yanı sıra kültür hürriyetini inkar etmiş sistemlerin; onu, azlığın ve küçük bir zümrenin inhisarında bırakmak isteyenlerin ve böylelikle insanları köleleştirmenin daha da kolaylaşacağına inananların

yeryüzünde hâlâ mevcut olduğunu unutmamalıyız.

Ve bilmeliyiz ki, hürriyet, ekmek ve kültür milletlerin mukaddes hakları safında dalgalanan üç renkli bir bayraktır.

Bir aşçı yamağından koskoca bir devlet adamı yetiştirecek kadar halklaştıracak olan bir kültür davası gütmek sanıyorum ki, hepimiz için yurt ve halk severliğin ilk şartıdır.

Yüzlerce yıldan beri dünyaya karşı gözlerini yumarak yaşamağa alıştırılmış olan on milyonlarca halkımızın bugünkü cihan kültürünün ulaşmış olduğu şahikalardan yıldızlar kadar uzaklarda oluşunu düşünmek yürek ve ümit paralayıcı olsa bile bu uzun mesafeyi aşmanın hiç olmazsa kısaltmanın daima çıkar yolu bulunacağına da inanmayanlardan değiliz.

Son yirmi beş yıllık gayretlerimizin rakamlara dayanan gerçekleri bu yoldaki hızımızı arttırmasını bildiğimiz ve kültürü halklaştırmayı prensip saymakta devam ettiğimiz takdirde bilhassa köylü ve yoksul kitlelerin içinde dolandığı bu uçsuz bucaksız cehalet tezasının darala, darala nihayet küçültülebileceğine kuvvetli birer delil teşkil etmektedir.

Bir yandan milli ve yüksek kültür kadromuzu, iktisadi imkanları altında bulunduran azınlığın inhisarından çıkarıp halk kitlelerinin içinden yetişecek elemanlarla takviye etmek; öte yandan kültürü köstekleyen her türlü içtimai bağları kopartarak kültür hürriyetini sarsılmaz bir anane haline getirmek milli eğitim politikamızın bir şartı olmalıdır.

(Gün dergisi, Sayı: 1, 3 Kasım 1945)

“Ne irtica, ne de anarşi”

Tarihin akışı içinde ve türlü şartların bir araya gelmesi suretiyle milli bir olgunun aşmaya doğru yol almakta bulunan milletimizin günlük büyük meselelerinden biri de Türkçe'nin yabancı kelimelerden temizlenmesi davasıdır.

Günlük değerini asla kaybetmemiş olan bu davanın, hakikatte en az yüz yıllık ömrü vardır. Selçukların Osmanlılara bıraktığı miraslardan biri de Arap ve Acem karışığı bir dil ve bir de kalıp ve mazmun budalası bir edebiyattı. Osmanlı derebeyliğinin mümessilleri, zadegan artıkları ve kapıkulları bu dil ve edebiyat terekesinin başına üşüşerek yüzlerce yıl onunla geçinmeğe çalıştılar.

Öte yandan, asıl halk kütleleri ve bu kütlelerin hakiki mümessilleri kendilerini köleleştiren Saraya karşı olduğu kadar, Saray uşaklarının diline ve edebiyatına da karşı koymanın yollarını aradılar. Halk dili ile halk edebiyatı; halk mukavemetinin yanı sıra yaşamakta, gelişmekte devam ede geldi.

Türk milletinin, şarka karşı garp üstünlüğünü sezmeye başladığı sıralarda, terkipli, süslü, yapmacık dil ve onun meydana getirdiği edebiyat da kendini tutan zümre ile birlikte sarsılmaya başladı. Adım adım, kademe kademe yükselen, artan, ilerleyen bu hareket bir yandan bizi şarktan uzaklaştırıp garba yaklaştırırken, öte yandan da demokrasinin ilk pırıltılarıyla memleketimizi aydınlatmaya çalışıyordu.

Dilde ve edebiyatta sadelik adını taşıyan hareket, Türk demokrasisine bir başlangıç, halka değer vermeye, ona yaklaştırmaya doğru atılmış bir adımdı.

Şair NEDİM'de, ŞEYH GALİP'de duraklaya, duraklaya yürüyen bu hareket siyasi cereyanların da yardımıyla Tanzimat'ın peşinden birdenbire dal-budak salıverdi. Her bakımdan büyük ihtilal adamı olan AHMET VEFİK PAŞA dilde sadelik davasını bir bayrak gibi tek başına taşımaya ve dalgalandırmaya çalıştı. O büyük adam Bursa, Kütahya vilayetlerindeki aşiretler arasında geçirdiği uzun ve mücadeleli hayat içinde, bugün bütün dildcilerin gizli gizli karıştırıp kendi icatları gibi ortaya attıkları halis, yerli malı LEHÇE'İ OSMANİ'yi meydana getirdi. Bu eserde, Türk milletinin köy köy, şehir şehir tedavül eden öz Türkçe kelimeleri devşirilmişti.

Ahmet Vefik Paşa UYDURMASYONCU değildi. Halk dilinde kelimeleri derlerken bir FİLOLOG gibi davranmıştı. Bu büyük adamın açtığı çığır, Edebiyatı Cedide ve Fecr-i Ati irticalarına karşı koyarak

Genç Kalemler ve Milli Edebiyat cereyanlarına da kaynaklık etti.

Meşrutiyet demokrasisinde Türkçülük cereyanı milli sınırları aşmasaydı, Turancılık gibi faşist bir ideolojiye sapmamış olsaydı öyle sanıyorum ki, Ahmet Vefik Paşanın büyük bir şuurla ele almış olduğu bir dava raydan çıkmamış, soysuzlaşmamış olurdu.

Yıllardan beri, kendi köşemden, sıkı bir müşahede altına aldığım ve fırsat düştükçe, kendi çapımda kritiğini yapmaya çalıştığım dil meselesinin ana unsurları şunlardan ibarettir:

1) Selçuklular Osmanlılardan, Osmanlı devrinden de bize intikal edegelen zümre, kapıkulu dili, yani Arap -Acem- Türk KARMA dili temizlenmeli, yabancı gramerlerin artığı terkiplerle, halkın hala ya-dırgadığı kelimeler tamamıyla atılmalıdır.

2) Anadolu ve Trakya'da Türk halkları arasında tedavül eden ve milli tekamülünü az çok tamamlamış olan bütün kelimeler münevverlere, muharrirlere tanıtılmak üzere derlenmeli ve bir YERLİ TÜRKÇE KELİMELER KAMUSU yapılmalıdır.

3) Bir yandan, Arap ve Acem kisvesi taşıyan kelimelerin atılmasıyla boş kalan yer doldurulmalı, öte yandan ilim ve tekniğin gelişmesinden doğan zaruretler karşılanmalıdır.

Bu sonuncu mesele, büyük bir ifrata ve uydurmasyonculuğa dayanan bugünkü dil politikasıyla asla çözümlenip, başarılamaz. Bugünkü ileri tekniğin ve ilim hareketlerinin ortaya koyduğu zaruretleri, bu zaruretlerin asla mevcut olmadığı, devirlerin lehçelerinde aramak, yani ırk köküne gitmek UYDURMASYONCULUĞUN başlıca sebebidir.

Mesela ATOM kelimesini ele alalım: Bu yabancı kelimeye karşılık aramak için ne ırk köküne, ne de milli köke baş vurmanın manası yoktur. Bunu her millet gibi biz de olduğu gibi almaya mecburuz. Nasıl ki, otomobil, kamyon, lastik karbüratör gibi kelimeleri aldıkça. İçine düştüğümüz ikinci manasızlık şudur: Milli köke mal olmuş, halk tarafından tamamıyla benimsenmiş, Türk gramerine tamamıyla ayak uydurmuş başkaca karşılığı da bulunmayan eski Osmanlıca'da ki halk kelimelerini değiştirip ırkçı bir zihniyetle Uygurca'dan Çağatayca'dan KAZGAN, YAZGAN gibi kelimeler ithal etmek veya

ÖZET gibi kelimeler uydurmaktır. Bay veya bayan tabirleri bile o kadar mecburiyetlere rağmen bir türlü halkın iç ve samimi hayatında yer tutamamıştır.

İçine düştüğümüz üçüncü manasızlık şudur: Bir yandan yabancıdır diye az çok halk tarafından benimsenmiş olan Hesap gibi, Hendese gibi, kelimeleri atarken onların yerine yine birer yabancı kelime getirdiğimizin hiç farkında değilmiş gibi davranıyoruz. Sanki Aritmetik, Geometri tabirleri Türkçeleşmiş ve halkça bilinir, tanınır kelimelermiş gibi göstermeye çalışıyoruz.

Nihayet içine düştüğümüz dördüncü manasızlık da şudur: Bir yandan İRKÇİ, öte yandan GARPÇİ ve her iki bakımdan YABANCI, aynı zamanda MÜFRİT ve UYDURMASYONCU bu savsak ve şaşkın cereyanlar karşısında korkan, şaşırان ve başları dönen bir çoklarımız da her ne olursa olsun bir muhalif hava tutturmuş olmak için eğriye olduğu kadar doğruya da karşı koymaya çalışıyorlar. Mesele bu arada değiştirilen ayların adlarını da yadırgar görünüyorlar. Hem kelime, hem tabir bakımından tamamıyla milli kökten gelen, halk arasında zaten mütedavil olan, Ocak, Kasım, Aralık, Ekim gibi ve daha buna benzer münevverlerimizin yeni yeni tanımaya, öğrenmeye başladıkları yerli kelimelere de husumet gösteriliyor

Görülüyor ki, aslında son derece basit ve kendi tabii akışı içinde gelişip, olgunlaşmaya esasen mecbur olan bu dil meselesi, politik bir dava olarak kaldıkça bir çoklarımız için bir geçim, bir şöhret vesilesi oldukça hiç bir zaman çözülüp düzenlenemeyecektir.

Biz, dil meselesinde ne mürteci, ne de anarşistiz. Uzun yıllardan beri sürüp giden, birbiriyle boğuşup duran, halkı münevverden; evi, sokağı, mektepten; çocuğu babadan ayıran; kanunda, ilimde, teknikte kararsızlıklara yol açan; hepimizi hem şarktan, garptan edecek olan; mazimizi, görenek ve geleneklerimizi altüst eden, bir yandan irticaa, bir yandan anarşiye sürükleyen bu mes'elenin daha fazla soysuzlaşmasına göz yumulmasa ve iş politikanın elinden kurtarılıp, ilim ve akliselimin ışığı altına konabilse..

Sanırım ki, icabı düşünülmüş ve yerine getirilmiş olur!..

(Gün dergisi, Sayı: 2, 10 Kasım 1945)

Köylü, İşçi, Küçük Esnaf ve Münevverler

Türk cemiyetinin içtimai ehramını tetkik ve tahlil edecek olursak aşağıdan yukarıya doğru daralan ana kademelerin sırasıyla köylü, işçi ve küçük esnaf gibi üç büyük halk kütlesi tarafından işgal edildiğini görürüz. Bu üç grubun yaşayış sisteminde, içinde bulundukları iktisadi ve içtimai şartlarda karşılaştıkları zorluklarda ve her türlü baht ve mukadderat şekillerinde tam bir benzerlik vardır.

Aynı ad taşıyan fakat hayat mücadelesinde aynı saf üzerinde yürüyen, aralarında hiçbir menfaat ve gaye ayrılığı bulunmayan bu üç halk kütlesinin içtimai ve iktisadi kompozisyonunun ne olduğunu araştıralım:

1) Köylü adını verdiğimiz toprak ekonomisine bağlı bu halk kütlesi, büyük arazi sahiplerinin, tefecilerin, köy ve kasaba bezirganlarının geniş çapta istismar ettikleri, hususi küçük mülkiyete bağlı, istihsal tekniği geri müstahsiller grubudur.

(...)

Yüzlerce yıldan beri toprağı eşeleyerek, dere ve orman kıyılarında yaş kütük ve çırpı toplayarak, davar ve sığır güderek yaşaya gelen bu muazzam kalabalığın yüzlerce yıldan beri kulübesinde, sofrasında, sırtında iptidai istihsal tekniğinde ve kafasında hiç değişme, hiçbir ilerleme olmamıştır.

Tıp ilminin en müterakkî asrında yaşıyoruz, fakat köylümüz hâlâ sulfatadan başka ilaç adı öğrenememiştir. Doktor, dişçi, eczacının köylerimizin sağlık kadrosunda yeri yoktur. Bu halk kütlesi hala hurafe ve efsanelere dayanan tedavi usulleriyle hayatını korumak zorundadır.

Köylümüz kültür bakımından tamamıyla sıfırdır. On milyonlarca ırgat, yanaşma, sığırtaç, çoban ve rençberin hayat ve yurt bilgisi ancak köyün sınırları içinde öğrenebildiklerinden ibarettir. 34 bine yakın köyde ilkokul yoktur ve hâlâ 2 milyona yakın köylü çocuğı ilk tahsil görmemektedir.

Bu halk kütlesinin satın alma ve istihlak etme kudreti o derece eksikdir ki yaşayışının bütün safhalarında hayat ve yeni dünya ni-

metlerinin hemen hiç birine rastlanamaz.

2) Hayatını, yer altı ve yer üstü iş sahalarında kiraladığı emeğiyle temine uğraşan işçi halk kütlesinin içinde bulunduğu iktisadi ve içtimai şartların köylü tekniğinden farklı olduğu ileri sürülemez. Hiçbir hayat garantisini elde edememiş olan, günlük çalışıp günlük geçinen, çalışmadığı zamanlar açlığa mahkum bulunan ve liman hammallığından maden ameleliğine kadar çeşitli iş sahalarında az çok toplu yaşayan bu işçi kütlesinin sayısı yine şahsi tahminlerimi destekleyen resmi ve yarı resmi rakamlara göre 1 milyondan fazladır.

Büyük şehirlerde ve kanunların daha iyi tatbik gördüğü devlete bağlı işletmelerde çalışan işçilerin sağlık ve kültür bakımından vaziyetleri köylüye ve diğer işçilere nazaran biraz daha iyicedir. Fakat her ne olursa olsun bu büyük halk kütlesinin Türk cumhuriyetinin kuruluş ve yükselişinde payı ile elde ettiği refah ve kültür payı arasında derin bir nisbetsizlik vardır

Her neresinden bakılırsa bakılsın işçi ile köylü kütlesinin bahtı ve mukadderatı daima müşterektir.

3) İstihsal ve istihlak organizasyonunun içinde küçük sermayesine ve geniş çapta emeğine dayanan ve gayet çeşitli iş şubelerine dağılmış olarak yaşayan küçük esnafın da mukadderatı işçi ve köylü kütlesine bağlıdır. Bu sınıfın da aile efradı bütün Türkiye'de bir milyona yakındır.

Nalbantlıktan, kahvecilikten, hırdavatçılığa kadar dağılan bu küçük esnaf, büyük istihsal gruplarının emrinde çalışan onlar namına ve menfaatine müstehliklerle temasa geçen bir takım ecirlerden ibarettir.

Köylünün ve işçinin içinde bulunduğu hayat şartlarının tesirinden kurtulmalarına onlar için imkan yoktur. Bir nalbandın, bir araba tamircisinin, bir demircinin, küçük bir kunduracının köylü ve işçinin yoksulluğuyla veya refahıyla sıkı bir ilgisi vardır. Çünkü küçük esnaf, büyük imalatçı ve müstahsilin eciri olduğu kadar işçi ve köylünün de baht ve mukadderat ortağıdır.

Şehir ve kasabalarda her yıl 300 bine yakın ilkokul dışında kalan çocukların bir kısmı işçi, bir kısmı da küçük esnaf çocuğudur. Bu

halk kütlesinin de hiçbir hayat garantisi yoktur. Elindeki küçük sermayesini kaybeder veya çalışamaz bir hale gelirse hiç şüphe yok ki açlık onun da kapısını çalmakta asla gecikmeyecektir.

Görülüyor ki küçük toprak işletmesine veya küçük sermaye faaliyetine bağlı ve daima emeğini bu işletme ve sermayeye yardımcı olarak kullanmaya mecbur olan köylü ve küçük esnaf kütlesiyle işçi kütlesi arasında saadette ve felakette daimi bir beraberlik göze çarpmaktadır.(...)

Bu üç kütlenin arasından yetişen münevver zümreye gelince; kafa emekçisi adını da verebileceğimiz bu halk kütlesinin de baht ve mukadderatını diğerlerinkinden ayırmaya imkan yoktur. İster me-mur, ister sanatkar, ister serbest meslek sahibi olsun ancak kafa fa-liyetiyle yaşamağa mecbur kaldıkça işçi, köylü ve küçük esnafın içtimai organizasyonuna münevverin de katılması zaruridir. Emekçi münevver, bu safların birleştirilmesi işini yürütmek ve bu halk kütle-lerinin içtimai saadetini temin etmek için onlara önderlik edebilir.

Fakat, içinden yetiştiği halkları inkar ederek, onlardan tamamıy-la ayrılarak kendisini ayrı bir zümre halinde yüksekte tutmaya çalış-an münevverin böyle bir davada müsbet hiçbir rolü olamaz, olsa olsa o, ya bir manken, yahut ilmini, tekniğini ve sanatını borsa ve spekülasyon oyunlarında harcayan bir aytaktır.”

(Gün dergisi, Sayı: 3, 17 Kasım 1945)

“Milli Kalkınma”

“Gün” siyasi bir gazete olmadığına göre, okuyucularım hiç şüp-hesiz siyasi bir partinin adı olan böyle bir tabiri kullandığım için gaf-let edip siyaset yapacağım zehabına düşmezler.

Ben burada, milli kalkınma tabirini şu maksatla kullanıyorum: Fert ve kitle halindeki bütün gayretlerimizin güttüğü hedef “yarın”ın “dün”den ferdi veya müşterek hayatımız için çok daha iyi, daha te-

minatlı olmasını sağlamaktır

Her geçen günün Türk milletine, refahta, kültürde, sağlık ve adalette bir ilerleyiş, yükseliş ve kurtuluş hamlesi imkanını vermiş olmasıyladır ki, milli kalkınma davasının adım adım başarılmakta olduğuna inanabiliriz.

İktisadi ve içtimai bünyesi demokratik olmayan milletlerde milli kalkınma yerine bir takım ferdi kalkınmalara rastlanır. Cemiyetin refah, kültür ve sağlık nimetleri üzerinde küçük zümrelerin, azlıklara menfaat ve istifade inhisarcılığı büyük halk kitlelerinin bu nimetlerden faydalanmasına imkan bırakmaz.

Şu halde, cemiyette müşahade edilen, kendini hissettirten hareketin tamamıyla bir zümre kalkınması olduğunu anlarız.

(...)

Türk cemiyetinde milli bir gelişme ve kalkınma vardır diyebilmek için ispat delillerimizi, sayısı on milyonları aşan asıl halk kitlelerinin maddi ve manevi hayat seviyeleri üzerinde tatbik etmeliyiz. Üniversiteler, mektepler, hastaneler, fabrikalar, bankalar, apartmanlar ve bütün maddi, manevi refah ve kültür vasıtaları karşısında aslan payının ne kadar küçük bir azlık ve kırıntıların ise ne kadar büyük bir çokluk tarafından paylaşıldığını bilmemezliğe gelmek, namusluca bir hareket değildir.

Hakiki milli kalkınma hareketi ancak tam bir demokrasi anlayışıyla mümkündür. Çünkü demokrasi, artık herkesin bildiği gibi, halkın halk tarafından ve halk için idare edilmesi demektir. İşte "halk tarafından" ve "halk için" prensiplerinin faaliyete getirilmesiyle ki, milli kalkınma, milletçe kalkınma hakikatine yol açar. Bir defa halk kendini yine kendi menfaatleri için idare etmeğe başladı mı, toprak verimi artar, sanayi iştirak kabiliyeti yüksek on milyonlarca müşteri tarafından desteklenir, milli servet gelişir ve azlığın inhisarından kurtulur. Kültür en ücra köşelere kadar yayılır. Ve her şey, her nimet, her imkan ve her vasıta yalnız halkın malı olur.

Millet ve yurtseverliği bizim gibi anlamış, doğruluğu münakaşa götürmez, namuslu bir vatandaşın "her şey halk için" prensibine bağlanıp onun uğrunda elinden geleni geri koymamasına imkan var

mıdır?

İşte bu sebeptedir ki "milli kalkınma"dan biz "milletçe kalkınma" hareketini anlıyoruz ve bu manaya gelmeyen bu gibi tabirlere --ne kadar şatafatlı olursa olsun- itimat etmiyoruz.

Yarının idaresini ele alacak ve Türk milletinin mukadderatına bugüne kadar olageldiğinden çok başka türlü hükmedecek olan gençlik, son yüz yıllık tarihimizi iyiden iyiye etüd etmelidir.

Türkiye'yi genileten her hadise ve sebep karşısında büyük bir "niçin" sualiyle duraklamalı ve bu suali lazım geldiği şekilde cevaplandırmadıkça vazifesini tam yapmış saymamalıdır.

Milletçe kalkınma bayrağını sadece dalgalandırmış olmanın hiçbir şey ifade etmeyeceğini, bu bayrağın göğsünde hakikaten ve her bakımdan kalkınmış olan millet saflarının ard arda sıralanmış olmasıyla davanın başarılmış sayılabileceğini unutmamalıdır.

(Gün dergisi, Sayı: 4, 29 Kasım 1945)

HAFTALIK “GERÇEK”TEKİ (1950)
“ADİLOĞLU” İMZALI
“APAÇIK/ DOSDOĞRU”LAR...

4 Aralık 1945 gününe kadar *Tan* gazetesinde yazdığı günlük kroniklerde kullandığı “Adiloğlu” nam-ı müstearını (takma adını) Esat Adil, bu kez Haftalık Gerçek’te üçüncü sayfanın sağ başına, tek sütuna açılan “Apaçık/Dosdoğru” başlığı altında yazdığı yazılarda kullanmaya başladı.

15 Şubat 1950 tarihli Gerçek’in birinci sayısındaki ilk fıkrasının başlığı “Muzur Cereyanlar” idi.

Yazının tamamı şöyleydi:

“Abdülhamid devrinde; müstebidin keyfini kaçıran her fikir muzurdu, her yazı ve kitap ‘asarı muzurra’dandı. Meşrutiyet devrinde; İttihatçıların hoşuna gitmeyen fikirler muzurdu, her yazı ve kitap ‘asarı muzurra’ idi. Cumhuriyet devrinde; iktidar partisinin işine gelmeyen her fikir muzurdur; her yazı ve kitap ‘asarı muzurra’dandır.

Bugünkü makbul cereyanları güdenler dünkülerin nazarında birer haindiler, yarınkilerin nazarında da kim bilir, belki yine hain sayılacaklardır.

Bunun böyle olduğunu ve olacağını herkes bildiği halde bu daletzede endazeyi kimse elinden bırakmak istemiyor.

Muzur olan cereyan nedir, kimse farkında değil. Din mi? Hayır.. Çünkü başta Başbakan dahil, herkes dindardır. Demokrasi mi? Hayır... Çünkü başta sayın Cumhurbaşkanı dahil herkes demokrattır. Sosyalizm mi? Hayır... Başta iktidar partisi, hatta Arif Oruç dahil, herkes sosyalist geçinmeye çalışıyor. Komünizm mi? Hayır... Çünkü bunun ne olduğunu hiç kimse bilmiyor, hem Türkiye’de gerçek-

ten bir komünist cereyan mevcut değildir. Bayar'ın bile komünistlikle itham edildiği bir memlekette yaşadığımızı unutmamalıyız. Anarşizm mi? Sevgili dostumuz Halikarnas Balıkcısı bile altmış yıldır bu unvana layık olamamıştır.

Düşünce, fikir, matbuat, teşkilatlanma hürriyetlerimizle övünüyoruz. Demokrasiyi gerçekleştirmeye çalışmakta rekabet halindeyiz.

İnsan hakları beyannamesini aynen kabul ediyor ve devletin resmi ceridesinde yayınlıyoruz. Her çeşit tefekkür ve her türlü siyasi cereyanların ve siyasi partilerin serbestliğini tanıyan devletlerle işbirliği ediyor ve bu arada Avrupa Birliği'ne katılıyoruz.

Ve hala 'muzur cereyanlar' teranesi de virdi zebanımızdır! (Her vakit tekrar edilir, ağızdan düşmez)

Bu ne mene demokrasi anlayışı, bu ne mene Birleşmiş Milletler üyeliği, bu ne mene Birleşik Avrupa azalığıdır.

Ve sayın Başbakanım, bu ne mene 'zulmetten nura', bu ne mene 'hurafetten hakikate"dir.

(15 Şubat 1950)

Maske

Kimlere ve hangi gizli amaç ve kaynaklara hizmet ettiği erbabınca malum olan siyasi ve gündelik bir gazete, Türk devletinin şeref ve haysiyetinin milli sembolünü kendisine bir maske olarak kullanmaya cür'et etti.

Bu gazetenin, Türk bayrağını taşıyan köşesinde, vaktiyle elli liralık ticaret ilanlarına rastlanırdı.

Yıllarca çıplak kadın ve baldır bacak metoduyla okuyucu avlayanların vatka ki, sermayesi, Siyonist emelleri ve Farmason temayülleri üzerinde ittihamlar dal budak salınca, bu gazete, derhal Türk bayrağını bir 'alameti farika' gibi kullanmak maharetini gösterdi.

Kanunların; rengini, ebadını, kumaşını ve çekiliş günlerini bile haklı bir titizlikle tespit etmiş olduğu bayrağımızın bezirganca mak-

satlara alet edilmesine karşı gösterilegelen müsamahaya hayret ediyoruz.

Bütün bir milletin şeref ve haysiyet sembolü, Doryan Grey portrelerinin maskesi olamaz.

Türk bayrağının kutsal gölgesine sığınarak, din ve milliyet bezirganlığına kalkışanlara bir vatandaş sıfatıyla ihtar ederim:

Muhtaç olduğunuz maskeyi başka bir kumaştan imal edin!

(Gerçek, Sayı:2, 22 Şubat 1950)

Şehvet Bezirganlığı

Bugünkü basın endüstrisi, Cinci Hoca'nın Sultan İbrahim'e sunduğu şöhet macunlarının çok daha alasını imal ediyor.

Gazete ve mecmua satıcılarının vitrinleri, sergileri, boy boy, çeşit çeşit, renk renk sıralanmış baldır bacak dergileriyle dolup taşmaktadır.

Kadın ve erkek vücutlarını en mahrem, en tahrik edici taraflarını hayret verici bir ustalıkla belirten ve yalnız olgun yaştakilerin değil, Holivud'lu ressam Varga'nın çıplak desenlerinin bile yüzlerini kızartan bu dergilere, kız ve erkek çocuklarımızın mektep çantalarında bile rastlamak mümkündür.

Avrupa ve Amerika menşeli bu şöhet bezirganlığı her sarı hastalık gibi Türk matbuatına da bulaştı. Bir çok sapıklar, para kazanmanın en kestirme yolu budur diye, 'ar ve haya' duygularını ayaklar altına aldılar.

İşin en acıklı tarafı; Avrupa ve Amerika'da düşük bir zümrenin saklanmış cinsiyet cihazına hitap eden bu dergilerin Türkiye'de, halkın normal cinsiyet duygularını sakatlamakta ve bu maksatla yapılmakta oluşudur.

Matbuat kanununun müstehcen neşriyat müeyyideleri acaba, bu bezirganlığı önleyemez mi?

(Gerçek, Sayı: 3, 1 Mart 1950)

Artık Yeter!..

Türkiye'nin son otuz yıllık sol cenah hareketinin bilançosu ancak birkaç kelimeden ibarettir: Kendi kendini yemek, çürütmek ve hiçbir şeyin teşkilatlanmasına, yayılmasına ve kökleşmesine imkan vermemek!

Bilgili, imanlı ve zinde her teşebbüs kundaklanmış, her yeni doğan kadronun arasına şüphe, itimatsızlık mikrobi saçılmış; teşebbüsüne eline almak isteyen her fert ve topluluk aleyhine aynı menfur propagandalar yapılmıştır.

Bu mel'un şebekenin sanki yegane vazifesi, bu memlekette sosyal mücadeleyi baltalamaktan, herhangi Marksist bir teşekkülün kurulmasına ve kökleşmesine asla imkan vermemekten ibarettir.

Yine bu mel'un şebeke; kendi kendini de yemekten çekinmemiş, ağına düşen her idealisti kirlenmiş, çürütmüş ve eninde sonunda onu hapishaneye düşürmüştür.

Verimli, müspet, toplayıcı, birleştirici, inandırıcı, birbirini sevdirci her türlü hareketin amansız düşmanı olan bu soysuz şebekenin biricik marifeti, fikir ve aksiyon kalpazanlığından ibarettir. Aczini, iktidarsızlığını, cehlini; tamamıyla demode olmuş köstebek sistemi ile kamufle etmekten başka bir şey bilmeyen bu şebekenin, sosyal mücadele sistemlerinin tekamülü hususunda da zerre kadar bilgisi yoktur.

Bu memleketin asırlar boyunca mislini yetiştiremeyeceği tefekkür ve aksiyon kahramanlarını teker teker çürütmüş, halkı ve işçi sınıfını kendi öz davasına düşman etmiş olan bu örümcek kafalı, bozguncu, Troçkist ve anarşist beyinli şebekenin gelmiş ve geçmişteki bütün foyalarını artık açıklamak zamanı gelmiştir. Türkiye'nin sosyal mücadele yolunu tıkayan ve her gelişmeyi baltalayan bu şebeke tasfiye edilmedikçe, bu memlekette ileri herhangi bir başarı elde etmenin, teşkilatlanmanın ve kadrolaşmanın kabil olamayacağını tecrübelerle kanaat getirmiş bulunuyoruz.

Bundan böyle; müfsit, bozguncu, kalpazan, milli ve beynelmilel realite düşmanı her türlü goşist faaliyete paydos!

(Gerçek, Sayı: 4, 8 Mart 1950)

Yıllar Devrilirken...

Şartlar mı değişti, heyecan kaynakları mı kurudu, dağların boyları mı küçüldü, elma ağaçlarımız mı çürüdü? Hey eski dostlar, sizlere ne oldu böyle?

Yıl 1945. İdeal fırtınalarının coşturduğu zafer ve hürriyet dalgaları sizin göğüslerinizde çalkanırdı.

Yıl 1946. Ve tertemiz gayretlerimiz, sizin kurtuluş şarkılarınız olmuştu. Hey ne oldu şimdi, sizi seller mi götürdü?

Yıl 1947. Hapishane duvarları, gardiyan düdükları, taş odalar, çay sohbetleri ve hürriyet hasretliği..

Yıl 1948. Ümitler, yarenlikler ve uzaktan uzağa kurtuluş çanları...

Yıl 1949. Güneş, mehtap, yıldızlı geceler ve yıldızlı ılık gecelerin rehabeti ve...Hey eski dostlarım, sonu gelmeyen uykularınız.

Yıl 1950. Karga sesleri ve bitmez tükenmez karga sesleri...

Yıl 1970, yıl 1980 ve boy boy servi kokulu toprak yığınları...ve sonra karanlıktan karanlığa koşan bir baykuşun sesi:

Hey eski mücadele dostları, sizlere ne oldu böyle!

(Gerçek, Sayı:5, 22 Mart 1950)

Mart

Yeryüzünün meşhur ve kıvrak politikacıları rahmi madere hep bu ayda düştüler. Narı güldürüp, ayvayı ağlatan, badem ağaçlarını aldatan, fakire kazma kürek yaktıran hangi yosmadır, Mart değil mi?

Af tasarısı hangi ayda katledildi? 25 yıl önce Mart ayında bugünkü Başbakan İstanbul İlahiyat Fakültesine reis seçilmemiş miydi? Recep Peker'in şiddet politikası isterim diye Meclis'te tam üç saat haykırmasının 3 Mart 1925 tarihine rastladığını nasıl unutabiliriz. Takrir-i sükun kanunun hangi ayın mahsulüdür?

Dostlarımızın bir çoğu acaba Mart ayında mı doğdular? Kralını

Martta kovan Belçika onu yine Mart'ta çağırıyor. Kedileri baştan çıkaran, türbe kapılarını açtıran, İstanbul'un havasını 10 saatte 10 kılığa sokan kallesiz Mart! Kışın koynundan çıkıp baharın koynuna giren vefasız Mart!

Harp kundakçısı, su baskıncısı, yolcu düşmanı...Şu son haftada ettirdiklerini bir düşündü: Meclis'i kapadık. Seçim kampanyasını açtık. On beş yolcuya ve Sadık Aldoğan'a kıydık. Yüzlerce milletvekili-ni ümitsizliklere ve binlerce mahkumu yaslara boğduk. Kar, yağmur, dolu ve güneş, işte senin marifetlerin!

İhtilalci Mart, mürteci Mart! Ve baha bahar ümitlerini veren canım Mart!

(Gerçek, Sayı: 6, 29 Mart 1950)

Toyluk mu, Suiniyet mi?

Ortalıkta alabildiğine bir goşizm havası esiyor. Bu hava bunaltıcı olmaya başladı. 'Hür Gençlik' dergisinin son sayısında 'Kıbrıs Mitingi ve Gerçek' adlı bir yazı okuduk. Bu yazıda bir sürü laubaliliklerden başka bir de şöyle bir itham var: Faşist temayüllü gençlerin tertiplemiş olduğu ve hükümetin bile tasvip etmediği mitingi, biz güya medih ve sena etmişiz. Hadise maksat ve tanih bakımından baştan aşağı tahrif ve suiniyet eseri olan böyle bir yazının 'Hür Gençlik'te yer bulmuş olmasına cidden üzüldük. Çünkü biz, Kıbrıs'ın Türkiye'ye ilhakı lüzumunu müdafaa eden yazımızı bundan on beş ay evvel 'Başdan' gazetesinde yayınladık. 'Gerçek'te çıkan 'Türk Gençliği Haklıdır' başlıklı yazı işte o, on beş ay önceki yazıdır.

'Kıbrıs Mitingi' ise iki üç aylık bir hadisedir. Gençlere biraz daha şuurlu, dikkatli, iyi niyetli olmalarını, ve biraz da sıra, saygı gözetmelerini tavsiye ederiz.

Belki şu fıkrayı da bilmezsiniz:

Buğday kardeş Hicaz'a hacı olmayan gidiyormuş. Arpaya demiş

kı: 'Arpa kardeş, ben gelinceye kadar yokluğumu hissettirme. Ekmek ol, pide ol.' Buğday yola düzülmüş. Fakat arpa koşarak bağır-mış: 'Buğday kardeş, buğday kardeş, börek de olayım mı, baklava da olayım mı?' Buğday kardeş hiddetlenmiş: 'Be birader' demiş. 'Doğru dürüst ekmek küreğinde dur da...'

(Gerçek, Sayı: 7, 5 Nisan 1950)

Nazım Hikmet

Türk halkının dört yüz yıllık ıstırapının mahsulü olan Nazım Hikmet, yalnız bir vatan şairi değil, dünyanın dört bucağında eşine az rastlanır bir vatanperverdir. Eğer onun bu memlekete ve bu halka olan aşkı bu derece iptilali olmasaydı, ona zindanlarda değil; lüks salonlarda, servet koltuklarında ve kaşanelerde rastlardık. O da em-sali gibi vezir olur, sefir olur, Karun olurdu.

Gerçi, o da insandır, medih ve senadan müstağni değildir. Fakat aziz şairimizin şimdilik muhtaç olduğu şey hürriyettir. Onun ciğerle-ri uzun yıllar hürriyet havası ile şişip boşalmadı. Onun kalbi maşuka-sının dağları, denizleri, vadileri ve ırmaklarının hasretiyle yanıp tutuş-maktadır.

Bütün Türk milletinin arzusu, bir noktada toplanmıştır: Nazım Hikmet'e hakları ve hürriyetleri geri verilmelidir.

Nazım, milleti için yaşayan ve yalnız onu terennüm etmiş olan bir dehadır. Elbette millet, bu vatan şairine, büyük vatan ve halk aşığı-na hakkı olanı verecek ve bu eşsiz mücahidi açlıktan ve cefadan kurtaracaktır.

Nazım Hikmet'in kurtuluşu; adalet ve demokrasi tarihimize şeref-li bir sayfa ekleyecektir.

(Gerçek, Sayı: 8, 12 Nisan 1950)

Talebe-i Ulum

Gün olur apansızın bir "İsterük!" vaveylasıyla koskoca şehir yerinden oynar. Neyi istediklerini öğrenmemize vakit kalmadan ikinci bir vaveyla başlar, bu da "İstemezük!" teranesidir.

Yine neyi istemediklerini araştırmaya koyulurken, birdenbire vaveyla ve terane değişir. Seksen yıldır bu "İsterük!", "İstemezük!" tiganı devam etmektedir.

Onlar zaman oldu şeriat istediler, hürriyet istediler, istibdadı alkışladılar. Zaman oldu matbaa yıktılar, kitap, gazete yaktılar ve ardından "demokrasi, demokrasi" diye feryat ettiler.

Atatürk'e ağladılar. Gözyaşları kurumadan Kazım Karabekir'i kucakladılar. Mareşal'ı kucaklarda taşıırken, İnönü'ye küstüler... Sıra İnönü'yü alkışlamaya gelince, bütün hayranlarına sırt çevirdiler.

Nazım için ağladılar. Biraz sonra ona sövmekte de mahzur görmediler.

Biz bu Araç saçını çözecek, bu aşureyi tahlil edecek değiliz.

Bir 'Gençlik' havasıdır esiyor. Türkiye'de üniversite çağında en az bir buçuk milyon genç var. Bunun beş altı bini diyelim ki, ayındır. Bunların geriyeye kalan 'Karanlık'tan haberleri var mıdır?

Çift süren, bez dokuyan, balyoz sallayan milyonlardan haberleri var mıdır?

Onların da bir istedikleri bir istemedikleri olduğundan haberleri var mıdır?

Ve haberleri var mıdır ki, gençlik her bakımdan bir eksiklik. O, münevver değildir, ancak bir münevver namzedidir. Onun okumaya, öğrenmeye ve konuşmadan uzun uzun dinlemeye şiddetle ihtiyacı vardır.

Üniversite, siyasi spekülasyon ocağı değildir. Ona mensup olan gençliğin vazifesi de günlük politika pistinde tur yapıp durmak değil, bilgi güneşinin altında hamlıktan kurtulmaktır.

1950 yılında bir 'Talebe-i Ulum' olmak ve iki günde bir 'terane' değiştirmek ile üniversite gençliği değeri olmaz, ancak zelif olur, hakir olur!"

(Gerçek, Sayı: 9, 19 Nisan 1950)

İrtica Kimin Bağrında Hortluyor?

İnsanlar yaşlandıkça hava cereyanlarına karşı mukavemetlerini kaybederler. Cumhuriyet Halk Partisi de yirmi yedi yıl içinde o derece ihtiyarladı ki, içtimai ve siyasi çevrede tıkanmadık, sıvanmadık delik ve çatlak bırakmadı. İğne deliği kadar bir yerden hafif bir serinlik gelse, zemheri kedisi gibi bağılıyor, hiddetleniyor:

-Aman tıkayın irtica gelmesin!

-Aman sıvayın ihtilal gelmesin!

Koskoca Türkiye’de, kendinden başka oturan, düşünen, tenef-füs eden yokmuş gibi her şeyin kendi nefsine, kendi arzuyu hümayununa göre düzenlenmesini istiyor.

Halk Partisi kırarsa kaza, halk kırarsa ceza oluyor.

Halk olgunlaştı diyor, türbeleri açıyor. Cenaze başında getirilen iki tekbir sesini işe, rejime karşı bir yaylım ateş sayıyor.

Haniya, vicdan hürriyeti, ayin serbestliği ve demokrasi vardı?

Diyanet İşlerine, Evkafa, İlahiyat Fakültesi’ne laik devlet bütçesinden tahsisat ayıran Halk Partisi’nin cenaze merasimlerindeki dini ayinlere dil uzatması bizi hayretlere düşürdü.

Biz ki bu memlekette her türlü irticain baş düşmanları arasında bulunuyoruz. Fakat mabetlerin, ibadetlerin, ayinlerin, inanmak ve inanmamak serbestliğinin kanun himayesinde bulunduğu bir memlekette yaşadığımızı da asla unutmuyoruz. Şunu da iyice kavrayabiliyoruz ki, dini ve milli görenekler ve gelenekler ile irtica arasında hiçbir münasebet yoktur.

Bir Müslümanın cenazesinde Müslümanca, bir Hristiyanın cenazesinde Hristiyanca ayinler yapılmasını yasak etmiş bir kanun da hatırlamıyoruz. Bilakis Türk Ceza Kanununun 175’nci maddesi bu gibi ayinlere müdahale edenleri 1 aydan 6 aya kadar hapis ile cezalandırmaktadır.

Şu halde, 200 bin kişilik bir halk kitlesinin tertiplemiş olduğu milli bir cenaze merasimindeki dini ayine irtica boyası vurmaktan çekinmemiş olanlar irtica düşmanlığında gerçekten samimi olsalardı, Atatürk devrimlerinin inkılapçı abidelerini teker teker yere sermezlerdi!

Biz de, başkaları gibi şu gerçeği tekrarlamak zorundayız: İrtica halkın değil, Halk Partisinin bağrında hortluyor!

(Gerçek, Sayı:10, 26 Nisan 1950)

Mizah Modası

Eskiden her kralın bir soytarısı vardı. Bu soytarı herkesin önünde potlar kırar, kralı iğneler, devlet işlerini tenkit eder, hükümet erkanını hicvederdi. Ve bütün bu hareketler onun şaklabanlığına ve soytarılığına bağışlanırdı. Halbuki soytarının yaptıklarından yüzde birini yapmış olanlar darağacında sallandırılırdı.

Zamanımızda da, sosyal davaları soytarı kılığına girerek soytarılaştıran, devlet umurunu şaklabanlık yoluyla tenkit ve hicveder görünen bir mizah modası aldı yürüdü.

Her satın bir 'nakş-ı berap' (sudaki nakış mecazen: devamı olmayan şey) olan bu sütun sütun yazıların tek faydası hoşça vakit geçirtmekten ibarettir. Halkı, memleket meseleleri karşısında laübaliliğe alıştıran bu mizah gazetelerini çıkartanlar akıllarınca büyük işler yaptıkları iddiasındadırlar.

Sövüp saymak ve alay etmekle her işi oldu bittiye bağlayıverenlerin hiç de budala olmadıkları, sosyal mücadelenin mizah yoluyla halledileceğine inanmayacak kadar zeki oldukları muhakkaktır.

Bunların bütün hedefi asfalttan gitmek ve para kazanmaktan ibarettir. Eğer ara sıra başlarına bazı adli kazalar geliyorsa o da şaklabanlık sınırını aşmaktan veya mizahı bırakıp ciddiyete heveslenmekten oluyor.

Mizah bir sanattır ve her sanat gibi kendi safında değerli ve faydalıdır.

Fakat dünyanın hiçbir yerinde mizah, ne siyasi bir aksiyon ne de sosyal mücadeleyi kendi başına halleden bir vasıta sayılır.

Bilakis mizah gazetelerinin sosyal davaları soysuzlaştırdıkları, bu davaları güden şahıslara ve teşkilata karşı halkı laübaliliğe teşvik ettikleri de görülmektedir. Fikirleri ve meseleleri soysuzlaştırarak hal-

kın onları ciddi surette benimsemesine engel olanların yaptıklarına 'Hizmet' adı verilemez.

(Gerçek, Sayı:11, 3 Mayıs 1950)

Eğer Sen Ölersen...

On milyon seçmenin hak, hürriyet ve adalet uğruna ayaklanmış olduğu şu günlerde kültür ve sanat tarihimizin bağrına bir mezar kazılıyor. Bu mezar; bir hapishanenin yüksek ve kalın duvarları arasında, olgunlaşa olgunlaşa cihana dal budak salmış olan bir şaheser içindir.

Vatandaş ve insan haklarını tanımak ve tanıtmak uğruna milletçe şahlandığımız şu günlerde hak ve adalet sahnemizde bir dram oynanıyor. Bu, öyle bir dram ki, sona ermediği an, Türk milletinin dünya çapındaki prestiji de bir hiç olacaktır.

Efendiler, bu kazılan mezarı doldurun! Efendiler, bu dramı durdurun! Türk dilinin şaheserine kıymayın. Türk şiirinin abidesini yıkamayın. İnanma ahlakını, ideal uğruna mücadele ahlakını kanun dışı etmeyin.

Hak ve adaleti, atıfet ve ulüvvücenabı milli hudutlar dışına atmayın. Efendiler, tarihin azabından korkun ve 'Nef'i'ye kıyan 'Bayram' Paşa olmayın!

Nazım; senin ölümün bu milletin müstahak olmadığı bir felaket olur. Uğruna, katlanmadık bela bırakmadığın bu halkın ve bu toprağın sendeki kara sevdasını biz biliriz. Bunu bir cürüm sayanlar ve seni ölüme sürükleyenler yann mezarını yine ağlama taşı haline getirecekler. Seni bugün açlığa mahkum edenlerin yann başına bir türbe yapacaklarını da biliriz.

Fakat aziz dostum, yegane şairim, gönlüm senin ebedi bir mazlum ve bir kahraman olmana razı değil; sana yakışan hayattır. Senin o mavi gözlerin bir yıldız gibi çıkmakta ve o erkek sesin gürlemek-

te devam etmelidir.

Senin bugünkü tek mücadele silahın olan açlığa, kara sevdasını çektiğin milletin rızası yoktur.

Bizi ve milletini terk etme! Eğer sen ölürsen, 'Bu cehennem ve bu cennet' vatanın yaşanmaz bir azap ve ıstırap ülkesi olur. Ve biz, kültür dünyasının, hak ve adalet dünyasının lanetine uğrarız.

Sen ki milletin aşıkısın, bu vatanın müptelasısın, ey şiir ve san'at yıldızımız, ışıldamakta devam et ve semamızı terk etme!

Türk dilini, Türk şiirini yoksul bırakma!

(Gerçek, Sayı: 12, 10 Mayıs 1950)

Büyük Mücahit

Demokrasi tarihimizin yüz karası, 4 Aralık 1945'ten birkaç gün önce idi. Ahmet Emin Yalman mücadele yolunun dönemecinde sıvışıp ortadan kayboluvermişti. Biz buna hiç hayret etmediğimiz halde, nedense birazcık üzölmüştük. Onun, fırtınayı sezip limana sığınması kaptanlığının icabı idi.

Ahmet Emin, Nazım Hikmet fırtınasında da aynı şeyi yaptı. Biz, inanın ki, buna da şaşmadık. Hatta bu sefer, azıcık da olsa üzölmedik.

1945 mücadelesinde, o başbuğ değil, sadece bur sempatizandı. Nazım Hikmet hadisesinde ise kumandanlığı kendiliğinden ele almıştı.

Bir gün apansızın bir Jöres, bir Zola oluvermiş ve 'J'accus!' diye haykırvermişti. İşte ilk defa Ahmet Emin Bey'den gelen bu cesaret, bu hamiyet ve hüsnüniyet bizi şaşırtmış ve gerçekten üzmüştü.

Çünkü o zamanlar, 'Vatan' için bu, tiraj meselesi idi. İstirabı beşiğinden uyandıran Yalman, ıstırap son haddini bulunca bir 'açık mektup' ile davadan feragat edivermekte asla mahzur görmedi.

Ey büyük mücahit, sizden tiksiniyoruz!"

(Gerçek, Sayı:13, 17 Mayıs 1950)

Farecikler

Kafir Volter'in şu güzel sözünü bana sık sık hatırlatanlara minnettarım.

Volter; çelimsiz muarızlarından şikayet eder ve şöyle derdi: 'Dokuz fare ile uğraşılmıyorsa bir aslanı tercih ederim.'

Deliklerinden başlarını uzatıp, kuyruklarıyla da birbirlerini destekleyen fareciklerimiz yine bir hayli çoğaldı. Biz Volter'den biraz daha haşmetli konuşsak da, doksan fare ile uğraşılmıyorsa bir aslanı tercih ederiz, dersek ne lazım gelir!

Bizim fareciklerimiz arasında öyleleri vardır ki; kimi gündüzleri kapitalistlerin spekülasyon hesaplarını tutup, geceleri rüyasında ihtilal şarkıları terennüm eder. Kimi, en yüksek perdeden atıp tutar ve karaladığı varakpareye de memuriyeti dolayısıyla imza atmakta mazur olduğunu beyan buyurur.

Armudun pişip ağzına düşürmesini bekleyen bu çıtkınıdım ihtilalcilerimizin bir hüneri de, cakalarını bize karşı satmakta pek hevesli oluşlarıdır. Bunların arasında öyle fareciklerimiz vardır ki, döşeme tahtaları altında Don Kişotluk edip, kedinin eline düşünce de bülbül gibi şakırta ve ona diğer farecikleri de peşkeş çekiverirler.

Biz, davamızın böyle fındık ve lağım farelerini hastalıklı dişleriyle kemirilmesine ve havada inkılapçı, rüyasında ihtilalci zavalcılıkların oynacağı olmasına elbette imkan bırakmayacağız.

Aksiyon, bizim mihenk taşımızdır. Ve fareciklerimizin keyiflerini kaçıran da budur!

(Gerçek, Sayı 14, 22 Mayıs 1950)

KAYNAKÇA

GAZETE VE DERGİLER:

Savaş gazetesi	2 Temmuz 1934- 23 Nisan 1935 teleri arasındaki sayıları
Tan gazetesi	30 Mart 1945- 10 Nisan 1945 arasındaki sayıları.
Gün dergisi	3 Kasım 1945- 14 Aralık 1946 arasındaki tüm sayıları
Gerçek (Haftalık)	15 Şubat 1950- 24 Mayıs 1950 arasındaki tüm sayıları
Gerçek (Günlük gazete)	27 Eylül 1950- 18 Aralık 1950 arasındaki tüm sayıları
Nuh'un Gemisi (Haftalık dergi)	1 Mart 1950 8 Mart 1950 15 Mart 1950 22 Mart 1950 5 Nisan 1950 26 Nisan 1950 tarihli sayıları
Cönk dergisi	1989
Milliyet gazetesi	18 Haziran 1952
Cumhuriyet gazetesi	8 Mayıs 1952 18 Haziran 1952 30 Ocak 1977 tarihli nüshaları.
Yeni Haber gazetesi (Balıkesir)	17 Ocak 1994.

KİTAPLAR:

- Ömer Sami Coşar Milli Mücadele Basını,
Gazeteciler Cemiyeti Yayını, tarihsiz
- Abidin Nesimi Yılların İçinden, Gözlem Yayınları
Mayıs 1977, İstanbul
- Abidin Nesimi Türkiye Komünist Partisi'nde Anılar ve
Değerlendirmeler 1909-1949
Promete Yayınları, Haziran 1979, İstanbul.
- Zihni T. Anadol Kırmızı Gül ve Kasket, Belge Yayınları,
Kasım 1989.
- Nazım Hikmet Kemal Tahir'e Mapusaneden Mektuplar,
Bilgi Yayınevi, İkinci Basım, 1975.
- İbrahim Balaban Nazım Hikmet ve Biz,
Milliyet Yayınları, Mayıs 1999.
- İbrahim Topçuoğlu Neden 2 Sosyalist Partisi 1946 /
T.K.P. Kuruluşu ve Mücadelesi'nin Tarihi
1914 - 1960, I.Kitap, Kendi Yayını,
Şubat 1976, İstanbul
- İbrahim Topçuoğlu Neden 2 Sosyalist Partisi, 1946 /
T.K.P. Kuruluşu ve Mücadelesi'nin Tarihi
1914-1960, II.Kitap, Kendi Yayını,
Kasım 1976 İstanbul.

İbrahim Topçuoğlu	Neden 2 Sosyalist Partisi 1946 / T.K.P Kuruluşu ve Mücadelesi'nin Tarihi 1914-1960, III. Kitap, Kendi Yayını, Mayıs 1977 İstanbul.
İbrahim Topçuoğlu	Anılar I, Kendi Yayını, Aralık 1977, İstanbul.
İbrahim Topçuoğlu	Anılar II, Kendi Yayını, Mayıs 1978, İstanbul.
Aziz Nesin	Benim Delilerim, Adam Yayınları 1984.
M.Zekeriya Sertel	Hatırladıklarım (1905-1950), Yaylacık Matbaası, 1968.
Hürrem Arman	Pramidin Tabanı (Köy Enstitüleri ve Tonguç). Anılar,
Emin Karaca	Tacettin Karan'ın Anlattıkları Eski Tüfeklerin Sonbaharı, Ozan Yayıncılık, Genişletilmiş 3. basım. Ocak 2004.
Orhan Oğuz	Yaşadıklarım Dinlediklerim Tarihi ve Toplumsal Anılar, Simurg Yayınları, İstanbul 2000
Rasih Nuri İleri (Derleyen)	Kırklı Yıllar-4, 1947 TKP Davası/ TÜSTAV, 1.Basım, Aralık 2003. İçinde: "Hayk Açıkgoz/Anadolulu Bir Ermeni Komünistin Hayatından Anılar, Birinci Kısım: Türkiye'de"
Greguvar Kuliçer	Sosyalist Şefler ve Sosyalizm (Çeviren: Esat Adil Müstecabizade)

Francesco Nitti	Bolşeviklik, Faşistlik ve Demokrasi (Çeviren: Esat Adil Müstecabizade)
Esat Adil Müstecabizade	Medeni ve Siyasi Hürriyetler (Bizde ve Başka Milletlerde)
Esat Adil Müstecabizade	Liberalizm, Sosyalizm, Katolisizm, İçtimai İlerme

KONUŞMALAR:

Orhan Müstecaplıoğlu (Esat Adil'in yeğeni)

Adil Müstecaplıoğlu (Esat Adil'in oğlu)

İhvan Kabacıoğlu (Türkiye Sosyalist Partisi kurucularından)

Emin Karaca 1949 yılında Denizli’de doğdu. 1968’den beri gazetecilik yapıyor. “Sürekli Basım” kartı sahibi. Halen Türkiye Gazeteciler Cemiyeti’nin yayın organı “Bizim Gazete”de köşe yazarı yazıyor.

Aldığı Ödüller:

- **Köşe Yazısı Dalında;** 1993 Musa Anter Gazetecilik Yarışması’nda Birincilik.
- **İnceleme Dalında;** 1996 yılı TGC Türkiye Gazetecilik Başarı ödülerinden Mansiyon.
- **Dizi-Röportaj Dalında;** TGC 2000 Yılı Türkiye Gazetecilik Başarı ödülü.
- **2001 Cevdet Kudret Araştırma-İnceleme Ödülü.**
- **2006 “Ayşenur Zarakolu Düşünce Özgürlüğü” Ödülü.**

Yayımlanmış Eserleri:

- **Edebiyat-ı Cedide’nin Felsefesi / Hikmet Kıvılcımlı** 1989
- **Ağrı Eteklerinde İsyan** (Bir Kürt Ayaklanmasının Anatomisi) 3.basım 2003
- **Yeraltı Dünyadan Başka Bir Yıldız Değildi** (1929 TKP İzmirli Tutuklmasının Öyküsü) 2. basım 2001
- **Nazım Hikmet Şiirinde Gizli Tarih** 4. basım 2005
- **Cumhuriyet Olayı** (Bir Gazetenin Yaşam Öyküsü) 1994
- **Milliyet Olayı** (Bir Gazetenin Yaşam Öyküsü) 1995
- **Kalaşnikof’a Güzelleme** (Dergi Yazıları) 1995
- **Nazım’ın Aşkları**, 1995
- **Eski Tüfeklerin Sonbaharı**: (Eski Kuşak 11 Türk Komünistiyle Röportajlar) 3.basım 2004
- **Türk Basınında Kalem Kavgaları** (Ben Senin Cemaziyelevvelini Bilirim) 1998
- **Nazım Hikmet’in Aşkları** (Sevdayım Tepeden Tırnağa) 5. basım 2005
- **Sintinenin Döğünde** (TC’nin Hukuksal Öyküsü) 2. baskı 2004
- **12 Eylül’ün Arka Bahçesinde** (Avrupa’daki Mültecilerle Konuşmalar) 3. basım 2005
- **Sosyalizm Yolunda İnadin ve Direncin Adı: Kıvılcımlı** 2001
- **Nazım Hikmet ve Siyasal Yaşamı** (Sevdalınız Komünisttir) 4. basım 2005
- **Plazaların Efendisi Aydın Doğan** (Bir Medya İmparatorunun Öyküsü) 3. baskı 2004
- **Kaybolan Babıllı’nın Ardından** (Anılar, Portreler, Anekdotlar) 2004.
- **Yedat Türkali Ansiklopedisi** (Abdülkadir Pırhasan Hakkında Bilmek İstedığınız Her Şey). Mayıs 2006
- **150’likler**, Genişletilmiş 2. basım . 2007
- **Birinci Mecliste Muhallifler**. Eylül 2007